

Χρήστος Γκόλιαρης

Γκιαούρκιοϊ Σμύρνης (Περιοχή αρχαίας Κολοφώνας)

Ένα ιστορικό οδοιπορικό από την αρχαιότητα μέχρι το 19^ο αιώνα
κι από εκεί ακολουθώντας τη γενεαλογική διαδρομή και
κοινωνική εξέλιξη
της οικογένειας Φωτίου και Τριανταφυλλιάς Παπαδημητρίου
στη Μικρασιατική καταστροφή, στην προσφυγιά, μέχρι την
Καλλιθέα Νιγρίτας Ν. Σερρών

Θεσσαλονίκη 2014

Η παρούσα έκδοση έγινε στο πλαίσιο της 2^{ης} Συνάντησης (21.9.2014 στη Θεσσαλονίκη) των συγγενών που προέρχονται από το Γενεαλογικό Δέντρο της οικογένειας με γενάρχες τους **Φώτιο και Τριανταφυλλιά Παπαδημητρίου** από το Γκιαούρκοϊ Σμύρνης Μ. Ασίας. Η Οργανωτική Επιτροπή Συνάντησης αποτελούνταν από τους Μισυρλή Αντώνιο, Καρούση Μιχαήλ, Γκόλιαρης Χρήστο, Αναστασιάδου Μαρία και Τσάμη Ιωάννη.

© Συγγραφή –επιμέλεια :
Χρήστος Γκόλιαρης, Β. Ρώτα 11, 61100 Κιλκίς
Τηλ. 23410 23850, Κιν. 6974 025 469
E-mail: gochr@ath.forthnet.gr

Φωτογραφία εξώφυλλου. Άποψη του Γκιαούρκοϊ σήμερα. Φωτ. Αντ. Μισυρλή.

**Η έκδοση είναι ευγενής χορηγία της οικογένειας
Αλκμήνης και Δημητρίου Αναστασιάδη.**

Εκτύπωση : Π. Καλκασίνας, Κ. Καραμανλή 71, Τ. 2310 949788

Αφιερώνεται

**Στους προγόνους μας Φώτιο και Τριανταφυλλιά Παπαδημη-
τρίου, καθώς και στα τέκνα τους και στους/στις συζύγους αυτών
(γονείς μας, θείους/ες μας, παππούδες και γιαγιάδες μας)**

**Σοφία-Δημήτριο(Μήτσο) Μισυρλή
Οδυσσέα-Αλεξάνδρα Παπαδημητρίου
Δημήτριο(Μήτσο)-Ρεβέκκα Παπαδημητρίου
Αναστάσιο-Παγώνα Παπαδημητρίου
Αλκινόη-Οδυσσέα Καρούση
Παναγιώτα-Ηρακλή Γκόλιαρη
Δήμο-Βασιλική Παπαδημητρίου
Ανδρέα-Αναστασία(Τασίτσα) Παπαδημητρίου
Στέλλα-Γεώργιο Σπένδα**

**Για τη γενναιότητα που επέδειξαν
μέσα από τις στάχτες της Μικρασιατικής καταστροφής
και την εξαθλίωση της προσφυγιάς
να «στήσουν» τις οικογένειές τους
και να παραδώσουν τους απογόνους τους
δημιουργικά μέλη στην κοινωνία.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α!</u> ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ: ΚΟΙΤΙΔΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ ΜΑΣ	5
Μια αναφορά πριν τον Ιωνικό αποικισμό	5
Ο ιωνικός αποικισμός Μ. Ασίας μέχρι και την κλασική εποχή	6
Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδος	10
2. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β!</u> Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ	13
Βυζαντινή περίοδος	13
Εμφάνιση των Τούρκων-Άλωση της Κωνσταντινούπολης- Οθωμανική Αυτοκρατορία-18 ^{ος} αιώνας	15
3. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ!</u> 19^{ος} ΑΙΩΝΑΣ. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ.	19
Συνοπτική παρουσίαση	19
Η Σάμος	22
Το Κοκκάρι	26
Η Σμύρνη	26
4. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ!</u> ΓΚΙΑΟΥΡΚΙΩ. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΜΥΡΝΗΣ. ΠΕΡΙΟ- ΧΗ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΟΛΟΦΩΝΑΣ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΑΝΕΩΝ.	33
Η γη που έζησαν οι γενάρχες μας (19 ^{ος} αιώνας-1922)	
Γεωγραφικός προσδιορισμός	33
Αναφορά σε πηγές στοιχείων	34
Ο οικισμός	34
Οι κάτοικοι	36
Χαρακτηριστικά της ζωής και των ανθρώπων στο Γκιαούρκιω πριν την καταστροφή	43
Ασχολίες των κατοίκων	46
Πολιτική και θρησκευτική διοίκηση	49
Πολιτιστική κίνηση	53
Η Μικρασιατική εκστρατεία και το Γκιαούρκιω	56
Κωμοπόλεις και χωριά γειτονικά του Γκιαούρκιω	66
Αρχαίες πόλεις και ιστορικοί χώροι που περιβάλλουν το Γκιαούρκιω	71

5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε! ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΦΩΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	93
Η δημιουργία της οικογένειας, η γενεαλογία της, το οδοιπορικό της στην προσφυγιά	93
Η οικογένεια στο Γκιαούρκιοϊ	93
Πατρογονική οικογένεια Φωτίου	93
Πατρογονική οικογένεια Τριανταφυλλιάς	100
Η οικογένεια Φωτίου και τριανταφυλλιάς	103
Το οδοιπορικό στην προσφυγιά	107
Από το Γκιαούρκιοϊ στο Κοκκάρι Σάμου και από εκεί στη Θήβα και στον τελικό προορισμό την Καλλιθέα Νιγρίτας	107
Κοκκάρι Σάμου	107
Θήβα Ν. Βοιωτίας	108
Νιγρίτα Ν. Σερρών	110
Η οικογενειακή εξέλιξη των τέκνων του Φωτίου και της Τριανταφυλλιάς	114
6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ! Η ΓΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ ΜΑΣ ΣΗΜΕΡΑ. ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ «ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΗ» ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ	121
Η Σάμος σήμερα	121
Κοκκάρι. Ένας πανέμορφος τουριστικός προορισμός	121
ΙΩΝΙΑ: 21 ^{ος} αιώνας. Το Γκιαούρκιοϊ σήμερα. Ένας τόπος που ονομάζεται Ahmetbeyli.	127

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τις τελευταίες δεκαετίες, σε παγκόσμιο επίπεδο, επικρατεί μια δημοφιλής τάση, όπου τεράστιος αριθμός οικογενειών προσπαθούν ν' ανακαλύψουν τις ρίζες τους, δηλαδή τους προγόνους τους, την καταγωγή τους κλπ. τα οποία αγνοούν λόγω των μεγάλων μετακινήσεων των προγόνων τους που έγιναν στο παρελθόν εξαιτίας μεταναστεύσεων, πολέμων, καιρικών φαινομένων κλπ. Στον τομέα αυτό βοηθά πάρα πολύ σήμερα η ταχύτατη επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Στο πλαίσιο αυτό ξεκίνησε μια πρωτοβουλία της δικής μας ευρύτερης οικογένειας, όσων καταγόμαστε από τους Φώτιο και Τριανταφυλλιά Παπαδημητρίου, με βασικό στόχο να γνωρίσουμε μεταξύ των άλλων την καταγωγή μας, τους προγόνους μας, το γενέθλιο τους τόπο και τις μετακινήσεις τους. Παράλληλα να μεταφερθούμε στο σήμερα και να γνωρίσουμε τους σημερινούς συγγενείς μας απογόνους του Φωτίου, της Τριανταφυλλιάς και των τέκνων τους, καθότι (όπως όλοι το βιώνουμε) αγνοούμε σε μεγάλο βαθμό ακόμα και την ύπαρξη στενών συγγενών μας, διότι αποδεδειγμένα αποτελούμε όχι απλά μεγάλη αλλά τεράστια οικογένεια.

Ξεκινώντας λοιπόν αυτή την καταγραφή αναφέρουμε ότι είναι αποδεδειγμένα γνωστό ότι η οικογένεια Φωτίου και Τριανταφυλλιάς Παπαδημητρίου δημιουργήθηκε στο Γκιαούρκιοϊ (Gânurköy στα τουρκικά) ή Χριστιανοχώρι¹ή Χριστιάνκιοϊ² (κατά την έκφραση των Ελλήνων), από το οποίο καταγόταν ο παππούς μας Φώτιος. Η γιαγιά μας Τριανταφυλλιά καταγόταν από το χωριό Κοκκάρι της νήσου Σάμου και εγκαταστάθηκε στο Γκιαούρκιοϊ μετά το γάμο της. Με βάση το διοικητικό σύστημα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας της εποχής εκείνης το Γκιαούρκιοϊ ανήκε στο Δήμο Σεβντίκιοϊ και στην ευρύτερη περιφέρεια Αίδινίου, με έδρα τη Σμύρνη. Εκκλησιαστικά ανήκε στη Μητρόπολη Ανέων, με έδρα τα Σώκια.

Κυρίαρχη επιδίωξή μας είναι να παρουσιάσουμε με στοιχεία τεκμηριωμένα, στο μέτρο του δυνατού, με αναφορά σε συγκεκριμένες ιστορικές πηγές αλλά και σε προφορικές μαρτυρίες μια ιστορι-

κή, κοινωνική και δημογραφική διαδρομή των ανθρώπων που έζησαν ανά τους αιώνες στην περιοχή αυτή και στην εν συνεχεία αναφορά της Γκιαουρκιώτικης οικογένειας Φωτίου και Τριανταφυλλιάς Παπαδημητρίου μέσα στο χρόνο και στους τόπους όπου μετακινήθηκαν ως πρόσφυγες και τελικά έζησαν και ετάφησαν οι παππούδες μας και οι γονείς μας.

Αρχικός στόχος μας ήταν ό,τι παρουσιάσουμε να το περικλείσουμε μέσα σε ελάχιστες σελίδες. Στο στάδιο όμως της έρευνας η ανακάλυψη σχετικού υλικού υπήρξε καταιγιστική, με αποτέλεσμα αν θέλαμε να παρουσιάσουμε ολοκληρωμένο έργο θα καταλήγαμε σε μεγάλο αριθμό σελίδων. Για λόγους ιστορικής δεοντολογίας (δε θεωρώ τον εαυτό μου ούτε ιστορικό ούτε ερευνητή) αλλά και για λόγους προσωπικών αντοχών (ηλικίας) καθορίσαμε συγκεκριμένους στόχους και η εργασία μας με τους χάρτες και τις φωτογραφίες (καθοριστικά στοιχεία της) περιορίστηκε στις συγκεκριμένες σελίδες.

Στα δύο πρώτα κεφάλαια αναφερόμαστε στην ιστορική διαδρομή των λαών της ιωνικής γης –κοιτίδας των προγόνων μας- από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο της συγκεκριμένης περιοχής το 19^ο αιώνα με ιδιαίτερη αναφορά στους δύο πόλους ανάπτυξης τη Σμύρνη και τη Σάμο. Στο τέταρτο κεφάλαιο εστιάζουμε πλέον στο χωριό Γκιαούρκιοί με αναφορά στον οικισμό, τους κατοίκους, το περιβάλλον, την οικονομία, τη διοίκηση, τις μεταφορές, τις γειτονικές κωμοπόλεις και χωριά, τους πέριξ αρχαιολογικούς χώρους και μια σύντομη αναφορά στη Μικρασιατική Εκστρατεία σε σχέση με το περιβάλλον του Γκιαούρκιοι. Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε την οικογένεια Φωτίου και Τριανταφυλλιάς Παπαδημητρίου, τη δημιουργία της, τη γενεαλογική της εξέλιξη, τη ζωή τους στο Γκιαούρκιοί μέχρι την καταστροφή και στη συνέχεια το προσφυγικό τους οδοιπορικό από το Γκιαούρκιοι στη Σάμο και από εκεί στη Θήβα, μέχρι την τελική τους εγκατάσταση στην Καλλιθέα Νιγρίτας. Στο τελευταίο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τη γη των προγόνων μας όπως είναι σήμερα.

Το υλικό της εργασίας μας κατά συντριπτική πλειοψηφία αντλήθηκε από το διαδίκτυο αφενός μεν διότι ήταν το πιο άμεσα προσιτό σ'εμάς και αφετέρου διότι περιέχει απεριόριστο πλούτο πηγών. Παράλληλα αντλήσαμε υλικό από τη υπάρχουσα βιβλιογραφία, από το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών Αθήνας, από την Ένωση Μικρασιατών Θήβας και φυσικά από προφορικές μαρτυρίες, πληροφορίες και αναμνήσεις των συγγενών μας.

Ευχαριστίες: Για την ολοκλήρωση της εργασίας μας συνέβαλαν πάρα πολλοί. Θα ήθελα όμως να απευθύνω θερμές ευχαριστίες στον εξάδελφό μου **Αντώνη Μισυρλή**, ο οποίος είναι ο εμπνευστής και ο παρακινητής της συγγραφής αυτού του έργου. Τον ευχαριστώ για τις πολύτιμες πληροφορίες, μαρτυρίες και φωτογραφίες που μου έδωσε, μαζί με το εξάδελφό μας **Μιχάλη Καρούση**, τον οποίο επίσης ιδιαίτερα ευχαριστώ. Πολλές ευχαριστίες σε ένα συγγενή μας της νεότερης γενιάς τον ανηψιό μας **Τσάμη Ιωάννη** (εγγονό της Αλκινόης, γιο της Βέρας), για την πολύτιμη συνεργασία του κατά την οποία υποβλήθηκε στον κόπο να επισκεφθεί το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών της Αθήνας, να καταγράψει και να μας μεταφέρει σε περίληψη το αυθεντικό υλικό που υπάρχει στο αρχείο του για το Γκιαούρκιοϊ.

Τον αγαπημένο μας εξάδελφο **Δημήτρη Τσαρδούλια** στο Κοκκάρι της Σάμου (εγγονό της Ελένης, αδελφής της γιαγιάς μας Τριανταφυλλιάς) **οφείλουμε όλοι «ένα μεγάλο ευχαριστώ»** για τις πολύτιμες πληροφορίες που έδωσε για την οικογένεια της γιαγιάς μας Τριανταφυλλιάς και για τη Σάμο. Χωρίς τη δική του συμβολή η εργασία μας θα ήταν ατελής. Ευχαριστίες οφείλουμε στον εξάδελφό μας **Νίκο Αθανασόπουλο** από την Καλλιθέα Νιγρίτας για τις πληροφορίες του σχετικά με την οικογένεια Αθανασόπουλου που μας προσανατόλισαν για την οικογένεια του Φωτίου Παπαδημητρίου, καθώς και στη εξαδέλφη μας **Φούλα Καντίκα** για τις χρήσιμες πληροφορίες της για τους συγγενείς μας. Επίσης θερμά ευχαριστούμε τη μακρινή συγγενή μας **Αιμιλία Τασούλη** στην Αθήνα, δισέγγονη του Αθανασίου Παπαδημητρίου, αδελφού του παππού μας Φωτίου, για τις πολύτιμες πληροφορίες της, όπως και την εξαδέλφη μας **Καίτη Χαλβατζή-**

Ραπτοπούλου, δισέγγονη της Μαριγίτσας, αδελφής της γιαγιάς μας, για τις τόσο επεξηγηματικές της πληροφορίες.

Πολύτιμο ρόλο στην εξέλιξη της εργασίας μας έπαιξε ο συγγενής μας **Πέτρος Καντίκας** και η σύζυγός του **Μαρία Παϊβανά** (φιλόλογος) από την Κόρινθο, όπου με το βιβλίο της Μαρίας «Βήματα στην Αιολική και Ιωνική γη» ήλθαμε σε «μια άλλη επαφή» με το Γκιαούρκοϊ, οι δε πληροφορίες του Πέτρου για παραπέρα πηγές έρευνας υπήρξαν για την εργασία μας καθοριστικές. Τους ευχαριστούμε θερμά. Η βοήθεια του κ. **Δαγδελένη Απόστολου**, προέδρου της Ένωσης Μικρασιατών Θήβας, με την αποστολή σε μας της έκδοσης του Συλλόγου τους με τα στοιχεία των Μικρασιατών προσφύγων στη Θήβα, αποσαφήνισε σε μεγάλο βαθμό το γενεαλογικό δέντρο της πατρογονικής οικογένειας του παππού μας Φωτίου. Τον ευχαριστούμε θερμά.

Τέλος ευχαριστούμε τους συγγενείς μας για τις πληροφορίες που μας μετέφεραν και βοήθησαν στην ολοκλήρωση αυτού του μικρού έργου. Αυτοί είναι οι : **Φώτης Παπαδημητρίου του Οδυσσέα, Βολάνης Κρίνος, σύζυγος Φιλίτσας γαμπρός του Οδυσσέα, Θεόκριτος Παπαδημητρίου γιος του Μήτσου, Δημήτριος (Μίμης) Γκόλιαρης γιος Παναγιώτας, Φιλίτσα Παπακωνσταντίνου κόρη του Δήμου και Κρυσταλλία Σπένδα κόρη της Στέλλας.**

**Χρήστος Γκόλιαρης
Κιλκίς, Αύγουστος 2014**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α!

ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ: ΚΟΙΤΙΔΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ ΜΑΣ

Μια αναφορά πριν τον ιωνικό αποικισμό.

Ως Μ. Ασία, αναφέρεται η περιοχή της Ασίας που περικλείεται βόρεια από τη Μαύρη Θάλασσα, νότια από τη Μεσόγειο, δυτικά από το Αιγαίο Πέλαγος και για τα ανατολικά υπάρχει πληθώρα απόψεων με επικρατέστερη άποψη, για τα ελληνικά δεδομένα, τη νοητή γραμμή από την Κιλικία μέχρι τον Πόντο (βλ. παρακάτω χάρτη 1).

Χάρτης 1. Η Μ. Ασία κατά την προϊστορική εποχή. Η νοητή γραμμή από Κιλικία μέχρι τον Πόντο περιλαμβάνει τα ανατολικά σύνορα αυτής.

Στην αρχαιότητα δεν απαντάται κάποιος συγκεκριμένος όρος για την περιοχή, η οποία γίνεται γνωστή σύμφωνα με τις φυλές που

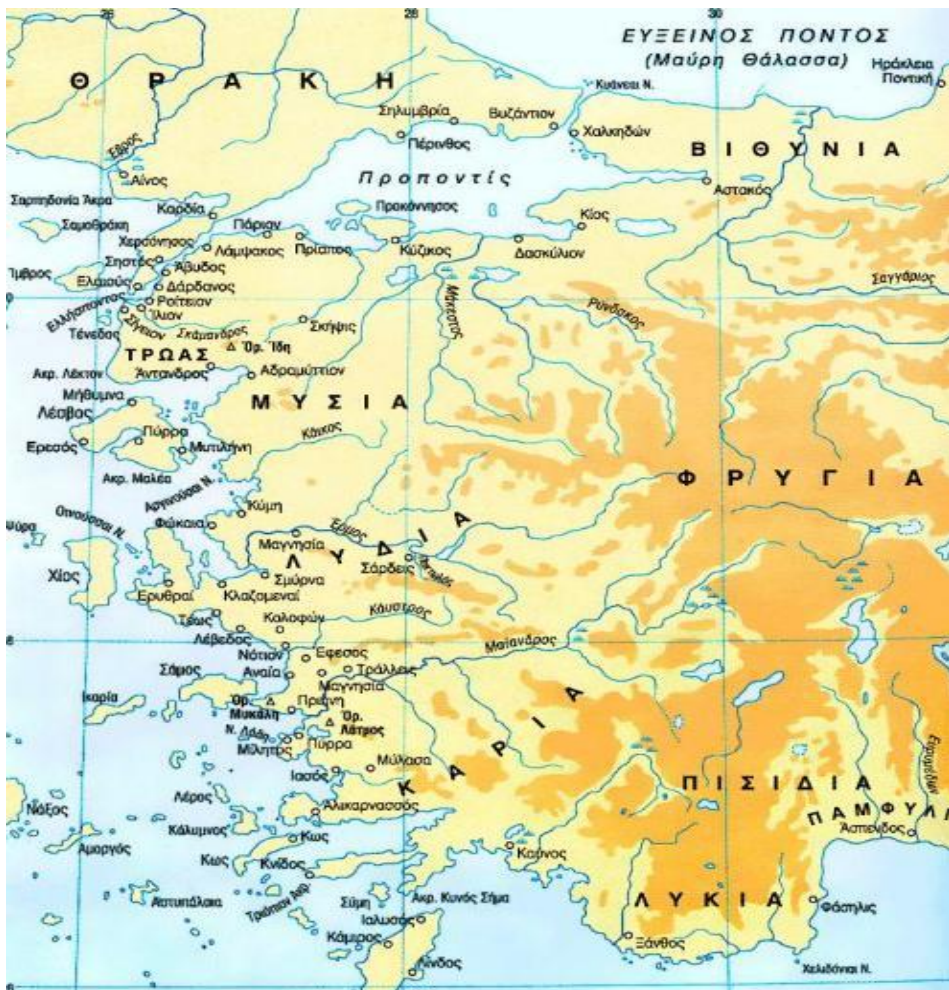
την κατοικούν. Αργότερα για τους Ρωμαίους η περιοχή ήταν η δυτική επαρχία μαζί με τις περιοχές της Καρίας, της Μυσίας και της Φρυγίας. Ο πρώτος συγγραφέας που χρησιμοποίησε τον όρο Asia minor (Μ. Ασία) ήταν ο χριστιανός συγγραφέας Παύλος Ορόσιος, περί το 400 μ.Χ. Υπό βυζαντινή διοίκηση ήταν περισσότερο γνωστή ως Ανατολή. Διοικητικά η Ανατολή ήταν "θέμα", δηλαδή μία από τις 29 επαρχίες της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Από την εποχή της κατάρρευσης της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και εντεύθεν, δηλαδή στην εποχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας έγινε γνωστή ως Ανατολία.³

Όπως παρατηρούμε στο χάρτη 1, πριν την ιωνική μετανάστευση, στο χώρο της Μ. Ασίας υπήρχαν διάφοροι λαοί, οι οποίοι δεν είχαν φυλετική σχέση με τους Έλληνες αν και κάποιοι από αυτούς (Φρύγες, Βιθυνοί κλπ) κατέβηκαν από περιοχές βόρεια της Θράκης. Είχαν ιδιαίτερες γλώσσες και θρησκείες και η σύγχρονη ιστορική έρευνα δε διαθέτει ισχυρά ιστορικά τεκμήρια γι' αυτούς. Τελευταία έχουν ανακαλυφθεί αρχαιολογικά τεκμήρια των Χετταίων ή Χιτιτών που κυριάρχησαν στην κεντρική Μ. Ασία ως τον 11^ο αιώνα π.Χ. και οι αρχαιολόγοι προσπαθούν να αποκρυπτογραφήσουν τη γλώσσα τους. Με τους λαούς αυτούς ανέπτυξαν σχέσεις πρώτα οι Μινωίτες (κάτοικοι της Κρήτης 1900-1375 π.Χ.) οι οποίοι ίδρυσαν την πόλη Μίλητο και αργότερα οι Μυκηναίοι Αχαιοί (1600-1100 π.Χ.) και οι οποίοι μετέδωσαν σ' αυτούς στοιχεία του προηγμένου πολιτισμού τους.

Ο ιωνικός αποικισμός της Μ. Ασίας μέχρι και την κλασική εποχή.

Κατά τον 11^ο και 10^ο π.Χ. αιώνα έχουμε το μεγάλο ιωνικό αποικισμό, όπου οι Ίωνες μετοίκισαν στα παράλια της κεντρικής Μ. Ασίας και στα νησιά Σάμο και Χίο.

Οι Ίωνες, με βάση τα σημεία που συμφωνούν οι αρχαίοι ιστορικοί Ηρόδοτος, Στράβωνας και Πausανίας,⁴ έλκουν την καταγωγή τους από τη Ν. Πελοπόννησο (κυρίως περιοχή Μεσσηνίας-Λακωνίας) και μετακινήθηκαν στην ευρύτερη περιοχή της Αχαΐας, όπου δημιούργησαν δώδεκα πόλεις και εγκαταστάθηκαν.

Χάρτης 2. Οι πόλεις των Ιώνων στα παράλια.

Είχαν άριστες σχέσεις με τους Αθηναίους των οποίων ήταν σύμμαχοι και όταν ο πληθυσμός της Αθήνας αυξήθηκε πάρα πολύ και οι Αθηναίοι αποφάσισαν να μεταναστεύσουν σε άλλα εδάφη, μετακινήθηκαν μαζί τους και αυτοί οι οποίοι ήταν και οι πολυπληθέστεροι και εποίκησαν τα παράλια της Μ. Ασίας. Εκεί ίδρυσαν και πάλι δώδεκα πόλεις που συνιστούσαν το «Κοινό των Ιώνων-Ιωνική

Δωδεκάπολις». Οι πόλεις αυτές ήταν η Μίλητος, η Μιούς, η Πριήνη, η Έφεσος, η Κολοφώνα, η Λέβεδος, η Τέως, οι Κλαζομενές, οι Ερυθρές, η Φώκαια, και τα νησιά της Σάμου και της Χίου.

Την ονομασία Ίωνες την έφεραν από το βασιλιά τους Ίωνα, που σκοτώθηκε σε μάχη πολεμώντας μαζί με τους Αθηναίους εναντίον των Ελευσινίων. Κατά βάση Ιωνία αναφέρουμε κατά τα τελευταία 200 χρόνια, την περιοχή που περικλείεται ανάμεσα στους ποταμούς Έρμο και Μαϊάνδρο (χάρτης 2), χωρίς να αποκλείεται οποιαδήποτε άλλη οριοθέτηση. Γεγονός αποδεδειγμένο από ευρήματα στη Μίλητο και άλλες περιοχές είναι ότι οι Μινωίτες και οι Μυκηναίοι είχαν επαφές με τους κατοίκους των περιοχών της Ιωνίας προτού αποικίσουν εκεί οι Ίωνες.⁵ Οι Ίωνες ανέπτυξαν πολύ γρήγορα τις πόλεις που ίδρυσαν και για το λόγο αυτό επιζητούσαν και άλλο ζωτικό χώρο για να αναπτύξουν το εμπόριο και την οικονομία τους. Έτσι από τον 7^ο και μέχρι τον 5^ο αιώνα π.Χ. έχουμε τη δημιουργία αποικιών στην Προποντίδα και στον Εύξεινο Πόντο. Ένας άλλος λόγος που ώθησε τους Ίωνες για τον Β! αποικισμό ήταν και η υποδούλωσή τους στους Πέρσες το 547 π.Χ. Οι Μιλήσιοι με τις Ερυθρές ιδρύουν τις αποικίες Κύζικο και Άβυδο, οι Φωκαείς τη Λάμψακο και αργότερα μόνοι τους οι Μιλήσιοι τη Σινώπη, την Τραπεζούντα, τα Κοτύωρα, την Κερασούντα, την Ίστρια (στη σημερινή Ρουμανία), την Απολλωνία (στη σημερινή Βουλγαρία Sozopol), την Οδησό και την Αμισσό (samsun).⁶ Επίσης στην περιοχή της Θράκης οι περισσότερες αποικίες ιδρύθηκαν από Ίωνες. Σημαντικότερες αποικίες ήταν η Μαρώνεια και τα Άβδηρα. Οι Μιλήσιοι ίδρυσαν στα στενά του Ελλήσποντου τις πόλεις Άβυδο και Καρδία και στην Προποντίδα τη Ραιδεστό.

Οι Σάμιοι αποίκισαν το νησί της Σαμοθράκης, γεγονός στο οποίο οφείλει το όνομά του. Οι Φωκαείς με τους Σάμιους επεκτείνονται προς τη δύση και ιδρύουν στα νότια παράλια της Γαλλίας τη Μασσαλία και στην Ισπανία το Εμπόριον. Τέλος οι Φωκαείς ίδρυσαν την αποικία Ελέα στην Κάτω Ιταλία, που αργότερα υπήρξε κέντρο φιλοσοφικών σπουδών και αναζητήσεων (Ζήνων, Πυθαγόρας, Ξενοφάνης).

Χάρτης 3. Ενδεικτικός αποικισμού των Ιώνων.

Στα μεταγενέστερα χρόνια συμπεριλαμβανομένης και της κλασικής περιόδου(500-323 π.Χ.) έχουμε μια περαιτέρω ανάπτυξη των ιωνικών πόλεων στα Γράμματα και στις Τέχνες, αποτέλεσμα φυσικά της καλής οικονομικής κατάστασης των πόλεων αυτών. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικά ονόματα Ιώνων που και σήμερα διατηρούν παγκόσμια αναγνώριση. Επική ποίηση Όμηρος, Ελεγειακή ποίηση Καλλίνος ο Εφέσιος, Μίμνερμος ο Κολοφώνιος. Λυρική ποίηση Ανακρέων από την Τέω. Χορική ποίηση ο Αλκμάνας. Φιλοσοφία Θαλής ο Μιλήσιος 632-546 π.Χ., Αναξίμανδρος ο Μιλήσιος 610 π.Χ., Ξενοφάνης ο Κολοφώνιος 565-470 π.Χ., Αναξίμενης ο Μιλήσιος 528-525 π.Χ., Ο Αναξαγόρας από τις Κλαζομενές 500-428 π.Χ., Ο Ηράκλειτος από την Έφεσο 535-475 π.Χ. Γεωγραφία Εκαταίος ο Μιλήσιος. Ιστορία ο Ηρόδοτος από την Αλικαρνασσό 485 π.Χ.⁷ κλπ..

Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδος.

Η παρουσία του Μ. Αλεξάνδρου στην Ιωνία (μετά τη νίκη του Γρανικού το 334 π.Χ.) και των πρώτων διαδόχων του, Αντιγόνου Α' του Μονόφθαλμου και του υιού του Δημητρίου του Πολιορκητή στην περιοχή αυτή αποτέλεσε την απαρχή μιας αναγέννησης της περιοχής που είχε υποστεί οικονομικό και πολιτιστικό μαρασμό από την κυριαρχία των Περσών.

Χάρτης 4. Τα βασίλεια των απογόνων του Μ. Αλεξάνδρου το 200 π.Χ., μετά από 120 χρόνια αιματηρών μεταξυ τους πολέμων. Δε διακρίνεται στο νότιο τμήμα του χάρτη το βασίλειο των Πτολεμαίων. Ενδιαφέρον για την εργασία μας παρουσιάζουν τα βασίλεια των Σελευκιδών και της Περγάμου.

Οι πόλεις αναστηλώνονται, οι ναοί ξανακτίζονται (ανάμεσά τους και το Αρτεμίσιον της Εφέσου) και μια νέα δημιουργία παρουσιάζεται στις τέχνες και τα γράμματα. Η ανάπτυξη θα ήταν μεγαλύτερη εάν δεν μεσολαβούσαν οι πόλεμοι μεταξύ των διαδόχων του Μ. Αλεξάνδρου, πόλεμοι που διήρκεσαν σε πρώτη φάση περίπου 50 χρόνια και κατέληξαν στη δημιουργία των τεσσάρων κυριάρχων βασιλείων, όπως παρουσιάζονται στο χάρτη 4. Οι πόλεμοι αυτοί που συνεχίστηκαν μέχρι τη συντριβή του τελευταίου εκ των απογόνων του Μ. Αλεξάνδρου, του βασιλιά του Πόντου Μιθριδάτη ΣΤ! το 84 π.Χ. από τους Ρωμαίους, πέρα από την ανάπτυξη επέφεραν και αλλοίωση του πληθυσμού της Ιωνίας με τις συνεχείς μετακινήσεις πληθυσμών, τις εξοντώσεις ηττημένων λαών, με τις μεταβολές καθεστώτων διοίκησης κλπ.

Οι Ρωμαίοι αξιοποίησαν την περιοχή της Ιωνίας εκμεταλλευόμενοι τη γεωπολιτική της θέση, το μεγάλο εμπόριο που ανθούσε στην περιοχή, αλλά και την επικοινωνία που διατηρούσε με τις αποικίες της. Αξιοποίησαν ιδιαίτερα την πόλη της Εφέσου (σε αντίθεση με το μαρασμό άλλων πόλεων), όπου τη διακόσμησαν με εξαίρετα για την εποχή έργα (Βιβλιοθήκη, θέατρο που σώζεται μέχρι σήμερα, κρήνες, ναούς κλπ). Έγινε η έδρα της «Επαρχίας Ασίας», από όπου ήλεγχαν όλη τη Μ. Ασία και η Έφεσος εθεωρείτο (κατά το Σενέκα)⁸ η τρίτη μεγαλύτερη πόλη εκείνης της εποχής μετά τη Ρώμη και την Αλεξάνδρεια. Η περιοχή όμως πλήγηκε από πάρα πολλούς σεισμούς, όπως το 17, το 23 και του 29 π.Χ. Σιγά-σιγά όμως άρχισε και εδώ η παρακμή και έτος αναφοράς είναι το 262 μ.Χ., όπου ένας νέος σεισμός, με επίκεντρο την Έφεσο, κατέστρεψε τελείως τις πόλεις της περιοχής και ότι απέμεινε λεηλατήθηκε από την επιδρομή των Γότθων που εκστράτευσαν μέχρι εκεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β!

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ

Βυζαντινή περίοδος.

Η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (Η έννοια Βυζάντιο καθορίστηκε πολύ αργότερα το 1562 μ.Χ. από Φράγκους συγγραφείς⁹) ιδρύεται το 324 μ.Χ., όταν ο αυτοκράτορας Μ. Κωνσταντίνος - μονοκράτορας πλέον- μεταφέρει την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας του στη θέση του αρχαίου Βυζαντίου και κτίζει μια νέα πόλη την Κωνσταντινούπολη (αρχικά Νέα Ρώμη).

Χάρτης 5. Θέματα Βυζαντινής Αυτοκρατορίας κατά τον 7^ο αιώνα μ.Χ.

Κατά την **πρώιμη βυζαντινή περίοδο (324-610 μ.Χ.)** την περιοχή της Ιωνίας χαρακτηρίζει ένας οικιστικός και πολιτιστικός μαρα-

σμός, διότι οι σημαντικές πόλεις Έφεσος, Κολοφώνα, Σμύρνη και το Μαντείο της Κλάρου (που γνώρισε τεράστια άνθηση κατά την ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή) παραμελούνται στο πλαίσιο της πολιτικής των πρώτων αυτοκρατόρων και ιδίως του Θεοδοσίου του Μεγάλου για εξαφάνιση οτιδήποτε είχε σχέση με το δωδεκάθεο, δηλ. τη λατρεία των αρχαίων Ελλήνων.

Κατά την μέση βυζαντινή περίοδο (610 μ.Χ. Ηράκλειος-1204 μ.Χ. άλωση Κων/πολης από Φράγκους) υπάρχει μια μετακίνηση πληθυσμών που επιβάλλεται από το διοικητικό οργανωτικό σχήμα της αυτοκρατορίας και κυρίως τη δημιουργία των **Θεμάτων**, που ήταν μεγάλες γεωγραφικές περιφέρειες οι οποίες διοικούνταν από Στρατηγούς και παράλληλα έδιναν καλλιεργήσιμη γη στους στρατιώτες για να μένουνε μόνιμα στα εδάφη αυτά και να τα υπερασπίζονται (τα γνωστά στρατοτόπια).¹⁰

Στην περιοχή της Ιωνίας έχουμε κατά τον 6^ο με 7^ο αιώνα μ.Χ. μετακίνηση χιλιάδων στρατιωτών από τη Θράκη (πιστών στον Αυτοκράτορα) για να φυλάσσουν την περιοχή, γι' αυτό και το Θέμα της Ιωνίας ονομάζεται **Θέμα των Θρακησίων**¹¹(χάρτης 5).

Αργότερα κατά την περίοδο της Μακεδονική δυναστείας (Βασίλειος Α! Βουλγαροκτόνος 867 μ.Χ. και οι διάδοχοί του) υπάρχει μια δυναμική της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και έτσι παρά τις κατά καιρούς προσπάθειες των Περσών αλλά και την εμφάνιση των Αράβων κατά την περίοδο αυτή, δεν έχουμε εγκαταστάσεις βαρβάρων λαών στην περιοχή της Ιωνίας. Στην περίοδο που ακολουθεί ως το 1204 έχουμε τις Σταυροφορίες των Δυτικών λαών, οι οποίοι δεν εμφανίστηκαν στην Ιωνία και τελικά κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη το 1204 μ.Χ. (Δ! Σταυροφορία). Την περίοδο αυτή κυρίαρχοι του Αιγαίου ήταν οι Βενετσιάνοι και οι Γενουάτες οι οποίοι επεδίωκαν να ελέγξουν ως ένα βαθμό και τα δύο μεγάλα λιμάνια της εποχής αυτής στην Ιωνία, τη Σμύρνη και το Νότιον (4 χλμ. νότια του Γκιαούρκιοϊ) το οποίο μετονόμασαν σε Belvedere.¹² Το 900 μ.Χ. για την προστασία της αυτοκρατορίας πολλαπλασίασαν τη δημιουργία Θεμάτων (χάρτης 6) και για την ιδιαίτερη προστασία των παραλίων της Ιωνίας δημιουργήθηκε το **Θέμα της Σάμου**,¹³ που απέσπασε την Ιωνία από το

Θέμα Θρακησίων. Την περίοδο αυτή η Σάμος αποτελεί στόχο επιδρομών του ναυτικού των Αράβων.

Χάρτης 6. Θέμα Σάμου, που περιλαμβάνει πλέον και την περιοχή της Ιωνίας (950μ.Χ.)

Εμφάνιση των Τούρκων-Άλωση της Κωνσταντινούπολης-Οθωμανική Αυτοκρατορία -18^{ος} αιώνας.

Τουρκική ή τουρανική ονομάζεται μια οικογένεια δεκάδων νομαδικών φυλών με καταγωγή από τη Μογγολία και τη ΝΑ Σιβηρία, οι οποίες μετανάστευσαν κατά κύματα καθ' όλη τη διάρκεια του μεσαίωνα, κυρίως μεταξύ 6ου και 11ου αιώνα. Μιλούσαν διάφορες διαλέκτους της αρχαίας τουρκικής γλώσσας και η θρησκεία τους ήταν η σαμανιστική (ειδολωλατρική). Στην πορεία τους, κατά τον 10^ο αιώνα, με αρχηγό τον Selcuk από τον οποίο και ονομάστηκαν Σελ-

τζούκοι Τούρκοι αρχίζουν τις προς δυσμάς επεκτάσεις τους. Ασπάζονται τον ισλαμισμό από τους Άραβες (σε δεύτερη φάση αποδέχονται το σουνιτισμό) και αργότερα με τους ικανούς διαδόχους του Selcuk, τον Τογρούλ και τον Αλπ-Αρσλάν απλώνονται σε μία τεράστια έκταση από τη Μικρά Ασία και τη Μαύρη Θάλασσα έως τα παράλια του Αρκτικού Ωκεανού, ιδρύοντας τα δικά τους κρατικά μορφώματα (χαγανάτα ή χανάτα), ελέγχοντας τους εμπορικούς δρόμους ανάμεσα στην Ευρώπη, την Περσία και την Κίνα. Τα περισσότερα υπήρξαν βραχύβια και με το πέρασμα των αιώνων προσαρτήθηκαν από δυνατότερα βασίλεια (Ρωσία, Κίνα), κάποια όμως επιβίωσαν και έγιναν η μήτρα που γέννησε έξι σημερινά κράτη: Αζερμπαϊτζάν, Καζακστάν, Κιργιζία, Ουζμπεκιστάν, Τουρκία, Τουρκμενιστάν.¹⁴ Το Βυζάντιο της Μακεδονικής δυναστείας, με τους διαδόχους του Βασιλείου Βουλγαροκτόνου, οι οποίοι δεν διακρίνονταν για την οργανωτική τους ικανότητα, αδύνατοι να αντισταθεί στην ορμή των Σελτζούκων οι οποίοι καταστρέφουν και λεηλατούν τα πάντα στο πέρασμά τους, εγκαθιστώντας νομάδες στα εδάφη που κατακτούν και αλλοιώνοντας έτσι την ανθρωπογεωγραφία των πληθυσμών.

Χάρτης 7. Τα κράτη που δημιουργήθηκαν μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους το 1204 μ. Χ.

Καθοριστικής σημασίας υπήρξε η μάχη του Ματζικέρτ (1071 μ.Χ. κάπου στη σημερινή Αρμενία), όπου νικήθηκαν οι βυζαντινές δυνάμεις και οι Σελτζούκοι Τούρκοι σταθεροποίησαν την κυριαρχία τους και στη Μ. Ασία με πρωτεύουσα το Ικόνιο και με την ονομασία Σελτζουκικό Σουλτανάτο του Ρουμ (από το Ρωμαίοι).

Από την περίοδο αυτή έχουμε και τις σταυροφορίες, όπου οι φεουδάρχες της Δύσης επεμβαίνουν στην πολιτική του Βυζαντίου με αποκορύφωμα την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης το 1204 από τους Σταυροφόρους, όπου μια σειρά από μικρά φράγκικα κράτη διαμοιράστηκαν το Βυζάντιο.

Με αμιγώς βυζαντινούς ηγεμόνες έχουμε την περίοδο αυτή (χάρτης 7) την αυτοκρατορία της Νίκαιας (Θεόδωρος Α' Λάσκαρης, ιδρυτής) η οποία ανακατέλαβε την Κωνσταντινούπολη το 1259 μ.Χ., την αυτοκρατορία της Τραπεζούντας (Κομνηνοί) και το Δεσποτάτο της Ηπείρου (Μιχαήλ Α' Δούκας). Στην Ιωνία έχουμε μια μικρή ηγεμονία στην κοιλάδα του Μαϊάνδρου ποταμού, από τον Μανουήλ Μαυροζώμη.

Από τις αρχές του 14^{ου} αιώνα (1300 μ.Χ.) τη Μ. Ασία είχαν κατακλύσει πλήθος τουρκομάνικων φυλών που ίδρυσαν μικρά κρατίδια (εμιράτα) με κυριότερο αυτό του Οσμάν ή Οθμαν, που εξελίχτηκε σε ισχυρή δύναμη με την ονομασία **Οθωμανοί Τούρκοι**. Αυτοί άρχισαν σταδιακά να απορροφούν τα άλλα κρατίδια. Η Προύσα κυριεύθηκε το 1326 και η Αδριανούπολη το 1361, γενόμενες με τη σειρά τους πρωτεύουσες της νέας αυτοκρατορίας τους. Οι μεγάλες οθωμανικές νίκες του Κοσσυφοπεδίου (1389) και Νικόπολης (1396), έθεσαν τμήματα της βαλκανικής χερσονήσου υπό οθωμανικό έλεγχο. Η εμφάνιση το 1401, του Τουρκομογγόλου κατακτητή Ταμερλάνου ο οποίος το 1402 μ.Χ. συνέτριψε τον οθωμανικό στρατό, ανέκοψε για κάποιο διάστημα τη γρήγορη άνοδο και επέκταση της οθωμανικής επικράτειας. **Αργότερα κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Μωάμεθ Β' (1451-81) επικράτησαν σε όλες τις άλλες τοπικές τουρκικές δυναστείες, κυρίευσαν την Κωνσταντινούπολη και δημιούργησαν την Οθωμανική αυτοκρατορία η οποία καταλύθηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.**

Όσον αφορά την Ιωνία, οι πάλαι ποτέ ευημερούσες πόλεις περιέπεσαν σε αφάνεια και αναφορά σ' αυτή την περίοδο έχουμε μόνο για την Έφεσο και τη Σμύρνη, ώστε με βάση την ιστορική διαδρομή αυτών των πόλεων να συμπεραίνουμε και για την ιστορική τύχη όλης της περιοχής. Από την εμφάνιση των πρώτων τουρκικών φύλων έχουμε αναφορές ότι μετά την ήττα των Βυζαντινών στο Ματζικέρτ, η περιοχή της Εφέσου καταλήφθηκαν από τους Σελτζούκους το 1090 και αποτέλεσε ιδιαίτερο εμιράτο το οποίο στη συνέχεια το 1390 κατέκτησαν οι Οθωμανοί Τούρκοι.¹⁵ Η Σμύρνη μετά την ήττα των Βυζαντινών στο Ματζικέρτ περιήλθε στα χέρια των Σελτζούκων. Ωστόσο την ανέκτησαν για ένα διάστημα οι Βυζαντινοί (Κομνηνοί). Από το 1344 μέχρι το 1403 η πόλη βρίσκεται στην εξουσία των Φράγκων. Το 1403 μ.Χ. την κατέλαβαν οι Μογγόλοι του Ταμερλάνου. Τον 14ο αιώνα την καταλαμβάνουν οι Οθωμανοί με το σουλτάνο Μωάμεθ Α',¹⁶ ο οποίος στο διάστημα 1413-1419 κατεδάφισε όλα τα φρούρια και την καθιστά πρωτεύουσα του Εμιράτου του Αϊδινίου. Έκτοτε η περιοχή παρέμεινε υπό οθωμανική κυριαρχία μέχρι την απελευθέρωση της περιοχής από τον Ελληνικό Στρατό, το 1919. Με τα παραπάνω γίνεται σαφής η διέλευση ενός μωσαϊκού λαών και φυλών οι οποίοι οπωσδήποτε επέφεραν αλλοίωση στη σύνθεση του πληθυσμού, ο οποίος πριν την εμφάνιση των Τούρκων εθεωρείτο αμιγώς ιωνικής καταγωγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ!

19^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΩΝΙΑΣ.

Συνοπτική παρουσίαση.

Πράγματι η περιοχή της Ιωνίας δέχεται καθοριστικές αλλαγές από την Οθωμανική διοίκηση, διότι οι πληθυσμοί των Ρωμιών μη αντέχοντας την υψηλή φορολογία, τους βίαιους ή με δέλεαρ εξισλαμισμούς, καθώς και την κάθε άλλου είδους θρησκευτική και πολιτική καταπίεση αναγκάζονται να μεταναστεύουν σε άλλες περιοχές ακόμα και λιγότερο παραγωγικές, αρκεί να εξασφαλίζουν τα προς το ζην. Η κατάσταση αυτή αλλάζει κατά τον 19^ο αιώνα (1800) όταν με την επίδραση του Διαφωτισμού στη Δύση και κυρίως μετά τη Γαλλική επανάσταση το 1789 έχουμε τη δημιουργία εθνικών κρατών. Την ίδια περίοδο εμφανίζεται η Βιομηχανική Επανάσταση με «όχημα» την Αγγλία, όπου μετασχηματίζονται οι εργασιακές και οικονομικές σχέσεις, αρχίζει σε όλες τις δυτικές κοινωνίες να κυριαρχεί ο φιλελευθερισμός, ο οποίος σε συνάρτηση με τη δημιουργία της καπιταλιστικής αγοράς (όπου οι οικονομικές σχέσεις γκρεμίζουν σύνορα) δημιουργούν νέες συνθήκες οικονομικών συναλλαγών. Η Οθωμανική αυτοκρατορία μετά τη δημιουργία του νέου Ελληνικού κράτους (1832) πιεζόμενη και από τις μεγάλες δυνάμεις, κυρίως τη Ρωσία, υπόσχεται να αρχίζει μια μεταρρυθμιστική πολιτική, την οποία ονόμασαν **Tanzimât** και διήρκεσε σε πρώτη φάση από το 1839 έως το 1876,¹⁷ εισάγοντας στην οικονομία της δυτικά οικονομικά πρότυπα και μια μεταλλαγή στη διοίκησή της και παρέχοντας στις μειονότητες μεγαλύτερη θρησκευτική και πολιτική ελευθερία. Παρ' όλο που δεν τήρησαν όσα υποσχέθηκαν, το **Tanzimât** το εκμεταλλεύθηκαν εις το

έπακρον οι ελληνικοί πληθυσμοί της ηπειρωτικής αλλά και της νησιώτικης Ελλάδας και μετανάστευσαν μαζικά στη Μ. Ασία και κυρίως στα ιωνικά παράλια για νέες οικονομικές ευκαιρίες, γεγονός που οδήγησε πολλούς ερευνητές να μιλήσουν (παρόλο που ο μουσουλμανικός πληθυσμός υπερείχε αριθμητικά) για μια νέα «Ελληνική Εποχή» των δυτικών παραλίων της Μ. Ασίας.¹⁸ Η μετανάστευση αυτή των Ελλήνων του 19^{ου} αιώνα, είχε και τον αστικό χαρακτήρα αλλά και τον αγροτικό. Με τον αστικό χαρακτήρα συνδέεται άμεσα η **Σμύρνη** οι οποία τροφοδοτεί με πληθυσμό και εμπορικές επιχειρήσεις τις κωμοπόλεις γύρω από αυτήν, όπως **Βουρλά, Μπουτζάς, Μπουρνόβας, Κουκλουτζάς, Νύφιο, Σεβδίκιοϊ**, αλλά και στην ενδοχώρα **το Αίδινο, τη Μαγνησία, το Οδεμήσιο, τα Θείρα κ.ά.** Οι Έλληνες της Σμύρνης και των περιχώρων αναπτύσσουν βιομηχανίες, βιοτεχνίες και εμπορικές επιχειρήσεις σε όλους τους τομείς της οικονομίας, με κύρια δραστηριότητα την επεξεργασία αγροτικών προϊόντων, όπως σαπυνοποιεία, πυρηνελαιουργεία, βυρσοδεψεία, αλευρομηχανίες, ατμόμυλους, εργοστάσια λουκουμιών και κουφέτων, διάφορα μηχανουργεία και φυσικά μια σειρά επαγγελμάτων όπως κοσμηματοπώλες, ωρολογοποιοί, γιατροί, δικηγόροι, τυπογράφοι, εκδότες περιοδικών και εφημερίδων είναι από τα νέα και σε συνεχή άνοδο επαγγέλματα.¹⁹ Τα επαγγέλματα αυτά μονοπωλούν το εμπόριο στη Σμύρνη, με αποτέλεσμα σημαντικό μέρος Ελλήνων να ελέγχει και το τραπεζικό σύστημα, τη νεοεμφανιζόμενη «κορωνίδα» του καπιταλιστικού συστήματος, που φέρνει πλούτο σε μέρος των Ελλήνων της Μ. Ασίας, πράγμα που επιτρέπει σε μερίδα της κοινωνίας της Σμύρνης να διαβιεί κατά τα πρότυπα των μεγαλοαστών της Δύσης, αλλά και να προωθήσει την ανάπτυξη των Γραμμάτων και των Τεχνών, καθώς και του Πολιτισμού γενικότερα (αθλητισμός, μουσική, θέατρο κλπ.).

Παράλληλα οι αγροτικές περιοχές κατακλύζονται από Έλληνες μετανάστες, διότι με τις μεταρρυθμίσεις που προαναφέραμε η Οθωμανική Διοίκηση, κατά τα πρότυπα της Δύσης, προωθεί το δικαίωμα της ιδιωτικής ιδιοκτησίας (τασαρρούφ) κατατέμνοντας τα μεγάλα τσιφλίκια, τα οποία σε κάποιες περιοχές θέτει σε ημιπαράνομη κατάσταση.²⁰ Οι εναπομείναντες τσιφλικάδες υπόκεινται σε μεγάλη

φορολογία και πωλούν τα κτήματά τους, οι μικροκαλλιεργητές μουσουλμάνοι καταχρεωμένοι επιζητούν να παραχωρήσουν τη λίγη γη που διαθέτουν για να πληρώσουν τα χρέη τους και τότε παρουσιάζονται οι Έλληνες οι οποίοι, σε σημαντικό βαθμό, αγοράζουν τα κτήματα των τσιφλικιάδων αλλά και των μικροκαλλιεργητών και έχοντας άμεση επαφή με τους Έλληνες μεγαλεμπόρους ελέγχουν την αγροτική οικονομία της περιοχής. Υπήρχαν βέβαια και οι μικροκαλλιεργητές Έλληνες από το 18^ο αιώνα οι οποίοι απασχολούνταν κυρίως στα τσιφλίκια, ενώ τώρα από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα έρχονται καλλιεργητές κυρίως από τα νησιά του Αιγαίου, με μεγάλη εμπειρία σε τέτοιες καλλιέργειες και από εδάφη λιγότερο γόνιμα και ασχολούνται με «εμπορευματικές» καλλιέργειες, όπως : αμπέλια, σπυροφόρα δέντρα, καπνά, ελιές κλπ. και παίρνουν σημαντικό μέρος της παραγωγής στα χέρια τους.

Στα μεγαλοχώρια όπου κυριαρχεί ο μουσουλμανικός πληθυσμός, μεταναστεύουν Έλληνες οι οποίοι ασχολούνται λιγότερο με τη γεωργία και περισσότερο με το αγροτικό εμπόριο και οργανώνουν το χωριό σε εμπορικό κέντρο της περιοχής. Αυτοί είναι ιδιοκτήτες μύλων, ελαιώνων, φούρνων, μεγάλων παντοπωλείων, ελαιοτριβείων κλπ. Επίσης μια κατηγορία εμπορευόμενων Ελλήνων γυρίζουν στα χωριά και ανταλλάσσουν το προϊόν της εργασίας τους, δίνοντας δάνεια στους μουσουλμάνους μικροκαλλιεργητές και με την πάροδο του χρόνου κατορθώνουν να πάρουν τη γη τους, ως αντάλλαγμα των χρεών, γεγονός που οδηγεί στη σταδιακή αλλαγή της σύνθεσης του πληθυσμού υπέρ των Ελλήνων. Χαρακτηριστικά αναφέρονται χωριά που αυξήθηκε ο πληθυσμός υπέρ των Ελλήνων με την τακτική αυτή.²¹

Όλα αυτά τα παραπάνω σταδιακά αποτέλεσαν πρόκληση για τους Τούρκους αξιωματούχους, την ηγετική τους ομάδα και τους εθνικιστικούς κύκλους, οι οποίοι φανάτισαν τον τουρκικό πληθυσμό και έτσι οι Νεότουρκοι ακολουθώντας στρατηγική πολιτική προχώρησαν σε εξόντωση μεγάλου μέρους του Μικρασιατικού Ελληνισμού ιδίως στην περίοδο του Α! Παγκοσμίου Πολέμου (εκτελέσεις, κάψιμο χωριών, βίαιες μετακινήσεις χριστιανικών πληθυσμών με χιλιάδες νεκρούς κλπ.). Για το λόγο αυτό το Πατριαρχείο προέβη στην κίνηση

και συγκέντρωσε στοιχεία και εξέδωσε την λεγόμενη «Μαύρη Βίβλο» που περιείχε όλες τις ωμότητες εναντίων των Ελλήνων κατά το διάστημα 1914-1919. (Σχετική μνεία στην υποσημείωση 1).

Στο σημείο αυτό κρίνουμε σκόπιμο να κάνουμε μια πιο λεπτομερή αναφορά για δύο τόπους που κατέχουν καθοριστική θέση, στα γενέθλιοι τόποι, στο γενεαλογικό μας δέντρο. Αυτοί είναι η νήσος Σάμος που θεωρείται η τροφοδότρα του πληθυσμού της περιοχής του Γκιαούρκιοϊ (άλλωστε από εκεί καταγόταν –Κοκκάρη- η γιαγιά μας) και η Σμύρνη, η πόλη που στο 19^ο αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} έδωσε οικονομική και πνευματική δύναμη και στην περιοχή της Ιωνίας αλλά και σε όλο τον ελλαδικό χώρο και με την τύχη της ταυτίστηκε και το Γκιαούρκιοϊ αλλά και οι πρόγονοί μας. Η αναφορά μας θα γίνει και για τους δύο τόπους για μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Για τα νεότερα χρόνια και μέχρι σήμερα θα αναφερθούμε στο τελευταίο κεφάλαιο αυτής της εργασίας μας, «Σμύρνη, Σάμος και Ιωνία σήμερα».

Σάμος.²² Η λέξη «Σάμος» είναι πιθανόν φοινικική και προέρχεται από το Σάμο το γιο του μυθικού οικιστή του νησιού Αγκαίου, που έλαβε μέρος στην Αργοναυτική εκστρατεία. Σημεία ανθρώπινης παρουσίας εντοπίζονται στο νησί από την 4η χιλιετία π.Χ. Παλαιότεροι κάτοικοί της θεωρούνται οι Πελασγοί. Ακολούθησαν οι Κάρες και οι Λέλεγες. Τον 11ο αι. π.Χ. εγκαταστάθηκαν στη Σάμο οι Ίωνες και κυριάρχησαν στο νησί. Αυτοί ίδρυσαν την πόλη, το Άστυ, στην περιοχή όπου βρίσκεται σήμερα το Πυθαγόρειο. Στη μεγαλύτερη ακμή της κατά την Αρχαιότητα, η ιωνική Σάμος έφτασε τον 6ο αι. π.Χ. υπό τον τύραννο Πολυκράτη. Με τα πολεμικά της πλοία, τις «Σάμαινες», κυριάρχησε για μεγάλο χρονικό διάστημα στο Αιγαίο. Ήδη από την Αρχαϊκή εποχή η Σάμος είχε ιδρύσει αποικίες στην απέναντι ακτή της Ιωνίας, στη Θράκη αλλά και στη Δύση (Νότια Ιταλία). Εμπορικές σχέσεις ανέπτυξε την εποχή αυτή και με την Αίγυπτο. Στην κλασική εποχή ο μαθηματικός και φιλόσοφος **Πυθαγόρας**, οι αρχιτέκτονες του Ηραίου και πρωτοπόροι της γλυπτικής τέχνης **Ροίκος και Θεόδωρος** (στους οποίους αποδίδεται η εφεύρεση της μεθόδου κατασκευής χάλκινων αγαλμάτων με το χύσιμο του μετάλλου σε μήτρες με κερί),

ο ποιητής **Σιμωνίδης ο Αμοργίνος** είναι οι πιο σημαντικές προσωπικότητες των γραμμάτων και των τεχνών. Παράλληλα η Σάμος προσελκύει καλλιτέχνες από άλλα μέρη όπως ο **Ίβυκος και ο Ανακρέων**. Επίσης ιδρύει αποικίες στην κοντινή Έφεσο, αλλά και στην Αμοργό, τη Σαμοθράκη, τη Θράκη και τη μακρινή Σικελία.

Στα ελληνιστικά χρόνια αναφέρεται κατά διαστήματα στη ζώνη επιρροής των Πτολεμαίων της Αιγύπτου. Αργότερα, όπως όλος ο ελληνικός κόσμος, γνώρισε τη ρωμαϊκή κατάκτηση και κατέληξε ένα μικρό νησί στην αχανή αυτοκρατορία, θέρετρο για Ρωμαίους αξιωματούχους. Η ύπαρξη πολλών παλαιοχριστιανικών Βασιλικών στο νησί αποδεικνύει, εκτός από τη διάδοση του χριστιανισμού, ήδη από τον 5ο αιώνα, και τη σχετική οικονομική ευρωστία. Τον 7ο αιώνα μ. Χ. η πόλη παρακμάζει σταδιακά, ενώ οι επιδρομές των Αράβων αναγκάζουν τους κατοίκους της να αποσυρθούν στο εσωτερικό σε ορεινούς, φυσικά οχυρούς, τόπους. Κατά τη Μέση Βυζαντινή περίοδο η Σάμος αποτελούσε την 29η επαρχία των Νήσων και έδωσε την ονομασία στο **Θέμα Σάμου**. Το 10ο αιώνα η Σάμος χρησίμευσε ως βάση τόσο για τις επιδρομές των Αράβων στο Αιγαίο, όσο και για τις επιθέσεις των Βυζαντινών στην Κρήτη.

Το 1475 περίπου, εξαιτίας των πειρατικών επιδρομών και της γενικής ανασφάλειας που επικρατούσε στα νησιά του αρχιπελάγους, πολλοί Σαμιώτες αναζήτησαν καταφύγιο στη γειτονική Χίο και στη Μικρά Ασία, ενώ η Σάμος οριστικά περιέρχεται στην επικράτεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο πληθυσμός του νησιού είχε αραιώσει τόσο πολύ, ώστε να γίνεται λόγος σχεδόν για ερήμωση της Σάμου. Η ερήμωση, που πιθανόν οφειλόταν εκτός των ανωτέρω και στην εξάπλωση της πανώλης, διήρκεσε για έναν περίπου αιώνα. Το 1572-1573 η Υψηλή Πύλη, εφαρμόζοντας την εποικιστική της πολιτική στο Αιγαίο, παραχώρησε ειδικά «προνόμια» στους νέους κατοίκους του νησιού και σχετική αυτονομία στο πλαίσιο της οθωμανικής κυριαρχίας. Έτσι έδιναν τη δυνατότητα στους εποίκους για κατάληψη εδαφών προς καλλιέργεια, φορολογική ατέλεια για επτά χρόνια, απαλλαγή από το φόρο της δεκάτης έναντι της κατ' αποκοπήν πληρωμής 45.000 γροσίων και άλλα. Οι ευνοϊκοί αυτοί όροι του εποικισμού προσείλκυσαν χριστιανούς από διάφορες περιοχές της αυτοκρατο-

ρίας, μεταξύ των οποίων και τους απογόνους των κατοίκων που εγκατέλειψαν το 1475 το νησί και κατέφυγαν στη Χίο. Επίσης εγκαταστάθηκαν Πελοποννήσιοι και Επτανήσιοι. Στις αρχές του 17ου αιώνα είχαν σχηματιστεί τα περισσότερα από τα σημερινά χωριά της Σάμου, αρχικά σε απόσταση από τη θάλασσα (από το φόβο των πειρατών) και αργότερα, από τα μέσα του 18ου αιώνα και σε παράλιες περιοχές. Ο πληθυσμός δεν υπερέβαινε τους 10.000 κατοίκους. Μετά τους ρωσοτουρκικούς πολέμους και τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊνάρτζή²³ (προστασία στη ναυσιπλοΐα όλων των πλοίων που έφεραν ρωσική σημαία), διαμορφώθηκαν και στη Σάμο συνθήκες που ευνόησαν τη ναυτιλία και το εμπόριο. Οι Σαμιώτες δραστηριοποιήθηκαν στην εμπορία λαδιού και κρασιού, που αποτελούσαν τα βασικά προϊόντα της Σάμου, αρχικά στα λιμάνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη) και στη συνέχεια της Ρωσίας, της Αιγύπτου και γύρω στα τέλη του 18ου αιώνα της Ευρώπης και κυρίως της Γαλλίας.

Στις 18 Απριλίου 1821 με ηγετική ομάδα από τη φατρία των Καρμανιόλων²⁴ και με επικεφαλής το Λυκούργο Λογοθέτη, επικράτησε γρήγορα η Ελληνική Επανάσταση, λόγω του ορθόδοξου πληθυσμού του νησιού και της απουσίας ισχυρών οθωμανικών δυνάμεων. Στη διάρκεια της επανάστασης οι Σαμιώτες κατόρθωσαν να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τρεις μεγάλες επιθέσεις του οθωμανικού στόλου, το καλοκαίρι του 1821, τον Αύγουστο του 1824 και το καλοκαίρι του 1826.

Με τη δημιουργία του νέου Ελληνικού κράτους η Σάμος δεν περιλήφθηκε σ' αυτό αλλά αναγνωριζόταν ήδη από το πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1832 ως αυτόνομη περιοχή, με δική της κυβέρνηση και νομοθετικό σώμα, ιθαγένεια, σημαία, οικονομικό, φορολογικό, δικαστικό και εκπαιδευτικό σύστημα. Ο ηγεμόνας ήταν χριστιανός και οριζόταν από το σουλτάνο. Η περίοδος της ηγεμονίας της Σάμου εκτείνεται από το 1834 μέχρι το 1912, οπότε η Σαμιακή εθνοσυνέλευση που προήλθε από επαναστατικό κίνημα υπό την ηγεσία του Θεμιστοκλή Σοφούλη κήρυξε την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Ο ηγεμόνας της Σάμου διοριζόταν από το σουλτάνο, ήταν χριστιανός ορθόδοξος και κάτοχος της ελληνικής γλώσσας. Η εσωτερική

διοίκηση ασκούσαν από τον ηγεμόνα και από μια τετραμελή κυβέρνηση (βουλή), εκλεγόμενη από τη γενική συνέλευση των πληρεξουσίων, η οποία συνεδρίαζε επί ένα ή ενάμιση μήνα κατ' έτος. Οι κατά καιρούς ηγεμόνες προέρχονταν από τις τάξεις των ανώτερων αξιωματούχων της Υψηλής Πύλης.

Το σχήμα της ηγεμονικής διοίκησης προσομοίαζε με αυτό των παραδουνάβιων ηγεμονιών σε μικρογραφία, ενώ τελούσε υπό την εγγύηση και την προστασία των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων. Κατά την περίοδο αυτή και κυρίως κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα, σημειώθηκε η μεγαλύτερη ανάπτυξη της Σάμου μέσω της αγροτικής παραγωγής, του εμπορίου και της βιομηχανίας. Μαζί με την αμπελουργία, που αποτελούσε την κύρια οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων, αναπτύχθηκαν η καπνοκαλλιέργεια, η καπνοβιομηχανία και η βυρσοδεψία, σημαντικοί κλάδοι της τοπικής οικονομίας, που υπερέβησαν τα όρια της ηγεμονίας και ήκμασαν μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τα προϊόντα αυτά διακινούνταν, κυρίως με σαμώτικα καράβια σε Ασία, Ευρώπη και Αφρική, όπως αναφέρουμε παραπάνω.

Η Σάμος από την απελευθέρωση το 1913 μέχρι σήμερα: Από το 1912 και μέχρι την ενσωμάτωσή της με την Ελλάδα το 1913, η Σάμος διοικήθηκε από προσωρινή κυβέρνηση έως το 1914 με πρόεδρο το Θεμιστοκλή Σοφούλη. Στη διάρκεια του εθνικού διχασμού (1917) ακολούθησε τις επιλογές του Ελευθέριου Βενιζέλου, ενώ μετά το Μικρασιατικό πόλεμο και την καταστροφή υποδέχθηκε μεγάλο αριθμό Μικρασιατών προσφύγων. Κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο το νησί κατακτήθηκε από τις ιταλικές δυνάμεις. Παράλληλα αναπτύχθηκε ισχυρό κίνημα Εθνικής Αντίστασης με κύριο κορμό το ΕΑΜ που αντισταθήκε σθεναρά στις δυνάμεις κατοχής, οι οποίες προέβησαν σε εκτεταμένες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις τον Ιούλιο-Αύγουστο του 1943. Η Σάμος απελευθερώθηκε προσωρινά το Σεπτέμβριο του 1943 με τη συνθηκολόγηση του Μπαντόλιο και διοικήθηκε από προσωρινή κυβερνητική επιτροπή με πρόεδρο το μητροπολίτη Ειρηναίο, για να υποταχθεί εκ νέου στις γερμανικές δυνάμεις, ύστερα από σφοδρό βομβαρδισμό, στις 17 Νοεμβρίου 1943, που είχε ως συνέπεια την καταστροφή της πρωτεύουσας του νησιού και την αναχώρηση για τη

Μέση Ανατολή του 1/3 περίπου του συνολικού πληθυσμού της. Κατά το βομβαρδισμό αυτό καταστράφηκαν δημόσια κτίρια, το Δημαρχείο κλπ. με αποτέλεσμα να καταστραφούν αρχεία, δημοτολόγια κ.ά. και για το λόγο αυτό δεν είναι δυνατόν σήμερα να ανευρεθούν στοιχεία παλαιότερων πληθυσμών. Με την οριστική απελευθέρωση και την επάνοδο των προσφύγων από τη Μέση Ανατολή δημιουργούνται και στη Σάμο οι συνθήκες εκείνες που προκάλεσαν τον εμφύλιο πόλεμο, ο οποίος υπήρξε ιδιαίτερα αιματηρός και καταστροφικός για το νησί. Στη δεκαετία του 1950 παρατηρείται μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα από τη Σάμο προς τα μεγάλα αστικά κέντρα του εσωτερικού, αλλά κυρίως προς χώρες του εξωτερικού, όπως Αυστραλία, Νότιο Αμερική, Καναδά, Αφρική, Νέα Ζηλανδία, αλλά και προς τις ευρωπαϊκές χώρες, Βέλγιο, Γερμανία, Σουηδία.

Το Κοκκάρι.²⁵ Δέκα χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Σάμου(Βαθέος) και επί του περιφερειακού δρόμου του νησιού, βρίσκεται το παραλιακό χωριό Κοκκάρι που δυο μικροί κάβοι σχηματίζουν ένα μικρό όρμο που παλιά ήταν το επίνειο των Μυτιληνίων. Ο οικισμός άρχισε να χτίζεται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, επί ερειπίων παλιού χριστιανικού οικισμού, όπως αναφέρεται, από κατοίκους των Μυτιληνίων πιθανόν και άλλων χωριών. Αρχικά ήταν χτισμένο πάνω σε δυο λόφους που υπάρχουν εκεί, ενώ αργότερα άρχισε να επεκτείνεται και στην πεδιάδα.

Το όνομά του, όπως αναφέρει ο Επ. Σταματιάδης, το πήρε απ' το κοκκάρι που παράγονταν παλιά εκεί και ότι σε παλιά έγγραφα αναφερόταν με το όνομα Κροκάρι, που και τα δυο έχουν την ίδια σημασία (αυτή είναι ίσως και η πιο πιθανή προέλευση). Ο Νικ. Δημητρίου στο έργο του «Λαογραφία της Σάμου» αναφέρει ότι το όνομα Κοκκάρι πιθανόν είναι κυριώνυμο και το πήρε απ' τον πρώτο οικιστή, που είχε αυτό το επώνυμο.

Παλιά οι κάτοικοι ασχολούταν με την γεωργία (όλα τα προϊόντα που αναφέρουμε παραπάνω για τη Σάμο) και την αλιεία.

Σμύρνη : (55 χλμ. Β του Γκιοούρκιοϊ).Πρόκειται για μία από τις αρχαιότερες πόλεις και λιμένες της Μεσογείου. Ιδρύθηκε περί το 3.000

π.Χ. Στη μακραίωνη ιστορία της έχει αλλάξει δύο θέσεις. Η πρώτη των προϊστορικών χρόνων που αναφέρει ο Στράβων ως "Παλαιά Σμύρνη" και η δεύτερη που έκτισε ο Μέγας Αλέξανδρος και οι επίγονοι αυτού κατά την ελληνιστική περίοδο.

Χάρτης 8. Ο χάρης αυτός (κρίνουμε ότι για την περίπτωση που αναφερόμαστε) είναι ο πιο πλήρης, γιατί καταγράφει ονόματα πόλεων και χωριών παλιά και σημερινά, για να μπορέσουμε να εντοπίσουμε τα στοιχεία που θέλουμε. Η Σμύρνη (Izmir) με την περιοχή της. ΝΔ και σε απόσταση 42 χλμ. βρίσκουμε την αρχαία Κολοφώνα (Colophon) και στα 58 χλμ. την αρχαία Κλάρου (Claros). Ανάμεσα στις δύο αυτές αρχαίες πόλεις, 3 χλμ. Β της Κλάρου βρισκόταν το Γκιαούρκοι. (Δική μας η υποσημείωση του ονόματος και του βέλους). Β βρίσκουμε τη Φώκια (Foca), τη Μαινεμένη (Menemen), τη Καραμπουρνού (Karaburun), ΒΑ τη Μαγνησία (Manisa), Δ την Κρήνη (Cesme) και τα Βουρλά (Urla). Νότια της Σμύρνης η πόλη Gasiemir είναι το ελληνικό Σεβντίκιοϊ, το Τζιμόβασι (Menderes) και πιο Ν είναι η Έφεσος (Selcuk), το Κουσάντασι (Kusadasi), τα Σώκια (Soke), το Αϊδίνο (Aydin). ΝΑ τα Θείρα (Tire), το Βαϊνδίοιο (Bayindir) και το Οδεμήςιο (Odemis). Επίσης καταφαίνεται η κοντινή απόσταση της Σάμου, 75 χλμ. περίπου.

Κατοικήθηκε από ελληνικούς πληθυσμούς από την αρχαιότητα μέχρι και την Καταστροφή της Σμύρνης το 1922 και την ανταλλαγή πληθυσμών που ακολούθησε με τη Συνθήκη της Λωζάνης. Ο χριστιανικός πληθυσμός της Σμύρνης είχε υποστεί σφαγές και πριν το 1922. Η πρώτη σημαντική περίπτωση ήταν κατά τα Ορλωφικά το 1770. Τότε είχαν συρρεύσει στη Σμύρνη περί τους 4.000 ένοπλους μουσουλμάνους από διάφορα μέρη με σκοπό να αντιμετωπίσουν τυχόν απόβαση των Ρώσων. Όταν την 8η Ιουλίου έγινε γνωστή η καταστροφή του οθωμανικού στόλου στη ναυμαχία του Τσεσμέ, ο μουσουλμανικός όχλος επιδόθηκε για εκδίκηση σε σφαγή Ελλήνων και άλλων χριστιανών, ακόμα και Ευρωπαίων.

Κατά την εκτίμηση του Γάλλου προξένου Peyssonnel σφαγιαστήκαν 1.000-1.500 άτομα. Τότε ο αριθμός των Ελλήνων στην πόλη ανερχόταν σε περίπου 20.000 άτομα. Σφαγές εναντίον Ελλήνων και άλλων χριστιανών έγιναν επίσης και κατά την Επανάσταση του 1821.

Μέχρι πριν τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 η Σμύρνη (μόνο η πόλη) αριθμούσε 370.000 κατοίκους εκ των οποίων 165.000 ήταν Έλληνες, 80.000 Οθωμανοί Τούρκοι, 55.000 Εβραίοι, 40.000 Αρμένιοι, 6.000 Λεβαντίνοι²⁶ και 30.000 διάφοροι άλλοι ξένοι. Επικρατούσα γλώσσα ήταν η ελληνική και η πόλη είχε ένα καθαρό ελληνικό χρώμα με σχετικά ανεπτυγμένο εμπόριο και πολιτιστικές εκδηλώσεις, έτσι ώστε ν' αποκαλείται από τους Τούρκους ως "Γκιαούρ Ιζμίρ" (Σμύρνη των απίστων).

Μέχρι το 1922 η πόλη διακρίνονταν στον "Πάνω Μαχαλά", το αρχαιότερο τμήμα της πόλης, όπου διέμεναν κυρίως Τούρκοι, Εβραίοι και λίγοι Έλληνες και στον "Κάτω Μαχαλά" ή "Κάτω Πόλη", νεώτερο τμήμα, όπου διέμενε ο κυρίως χριστιανικός πληθυσμός, οι Αρμένιοι (νότια), και οι Έλληνες (βορειότερα των Αρμενίων), μέχρι και την έναντι ΒΔ ακτή, το λεγόμενο Κορδελιό. Κατά τη μεγάλη πυρκαγιά του 1922 καταστράφηκε σχεδόν όλος ο Κάτω Μαχαλάς .

Η σημερινή Σμύρνη εκτός από ένα τμήμα της τουρκικής συνοικίας του άλλοτε Πάνω Μαχαλά και της Πούντας με τους λιθόστρωτους δρόμους, σε τίποτα δε θυμίζει την ανατολίτικη όψη της παλαιάς Σμύρνης με το υποκίνητο τραμ της προκουμαίας, τα στενά σοκάκια και τα ξύλινα σπίτια. Εκεί εκτείνεται σήμερα το περίφημο πο-

λιτιστικό πάρκο της Σμύρνης, έκτασης 300.000 τ.μ. που αποτελεί μικρογραφία του πάρκου της Μόσχας, όπου περιλαμβάνει μικρές λίμνες, ζωολογικό κήπο, ταβέρνες και τις εγκαταστάσεις της ετήσιας εμπορικής έκθεσης με μόνιμα περίπτερα εκθετών σε αρχαίο ελληνικό ρυθμό. Στη θέση του άλλοτε ναού του Αγίου Δημητρίου μέσα στο πάρκο έχει ανεγερθεί το Αρχαιολογικό Μουσείο της Σμύρνης με πλήθος εκθεμάτων της αρχαίας ελληνικής, ελληνιστικής και ρωμαϊκής εποχής.

Η πλατεία του άλλοτε Διοικητηρίου (Κονάκι) αποτελεί σήμερα το κέντρο της κίνησης της πόλης έναντι της οποίας βρίσκεται η αποβάθρα των μικρών επιβατηγών πλοίων ("βαποράκια") που εξυπηρετούν τη συγκοινωνία με τα παράλια περίχωρα της Σμύρνης.

Κύρια προάστια και χωριά γύρω από τη Σμύρνη είναι ο Μπουρνόβας που αποτελούσε την κατ' εξοχήν αγγλική παροικία της Σμύρνης. Από το Χαλκά-Μπουνάρ και επί της απέναντι ΒΔ παραλίας του μυχού του κόλπου είναι η Αγία Τριάδα, το Μπαϊρακλί, και τέλος στο άκρο το Κορδελιό (Καρσίγιακα). Άλλα χωριά της Σμύρνης είναι ο Κουκλουτζάς, ο Μπουτζάς, το Σεβντίκιοϊ, ο Προφ. Ηλίας και η Αγ. Άνα.

Η Σμύρνη υπέστη από την αρχαιότητα πολλές καταστροφές από πυρκαγιές, σεισμούς αλλά και από επιδημίες (πανώλη). Πανώλη ενέσχυε κατ' επανάληψη στους τρεις συνεχόμενους αιώνες, το 17ο, 18ο και 19ο αιώνα με μεγάλο αριθμό θυμάτων. Επίσης στους μεγάλους σεισμούς του 1688 και 1778 ολόκληρες συνοικίες είχαν ισοπεδωθεί. Σημαντικότερη πυρκαγιά πριν από την καταστροφή του 1922 ήταν εκείνη του 1842, όπου αποτεφρώθηκε το αρχικό κτίριο της Ευαγγελικής Σχολής.

Εκκλησίες η Σμύρνη (ο Κάτω Μαχαλάς) προ της καταστροφής της το 1922 είχε 16, με σημαντικότερο το μεγάλο μητροπολιτικό ναό της Αγίας Φωτεινής με το μεγαλοπρεπές και εξαιρετικής τέχνης μαρμάρινο κωδωνοστάσιο, που κτίσθηκε τον 17ο αιώνα, καταστράφηκε από σεισμό το 1688, ανοικοδομήθηκε το 1690 και επανοικοδομήθηκε το 1692 μετά από πυρκαγιά που σημειώθηκε. Αποτελούσε τον κατ' εξοχή σμυρναϊκό ναό, όπου τελούνταν στη μικρή περίοδο της απελευθέρωσης όλες οι επίσημες λειτουργίες και εθνικές τελετές.

Τόσο ο ναός όσο και το κωδωνοστάσιο ανατινάχθηκαν με δυναμίτιδα από τους Τούρκους μετά την καταστροφή. Οι άλλοι ναοί ήταν του Αγ. Γεωργίου κοντά στη μητρόπολη, της Κοίμησης της Θεοτόκου στη συνοικία Φασουλά, ο ναός του ορφανοτροφείου Σμύρνης που εκκλησιαζόταν η αριστοκρατία, ο μεγαλοπρεπής ναός του Αγ. Ιωάννου του Προδρόμου στα Σχοινάδικα, οι ναοί Αγ. Αικατερίνης, Αγ. Τρύφωνα, Αγ. Δημητρίου, Αγ. Χαραλάμπους και Ευαγγελιστρίας στην ελληνική συνοικία, ο ναός του Αγ. Νικολάου στην αρμενοσυνοικία, του Αγ. Βουκόλου στο σταθμό Κασαμπά, του Αγ. Κωνσταντίνου, του Αγ. Ιωάννη θεολόγου και της Μεταμόρφωσης στη συνοικία Μορτάκια, του Τιμίου Προδρόμου στη Λυγαριά και των Ταξιαρχών στον περίβολο του νεκροταφείου. Απ' όλους τους παραπάνω ναούς οι μόνοι που υπάρχουν σήμερα είναι ο Άγιος Βουκόλος (Άη Βούκλας) πλήρως ανακαινισμένος αλλά χωρίς τον τρούλο του και του Τιμίου Προδρόμου της Λυγαριάς χωρίς στέγη. Άλλοι κάηκαν, άλλοι γκρεμίστηκαν και στη θέση τους ανοίχθηκαν λεωφόροι και δημιουργήθηκαν πάρκα. Κάποιοι άλλοι που διασώθηκαν, μετατράπηκαν σε τεμένη, σχολεία και αποθήκες.

Από τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα σημαντικότερη ήταν η "Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης" (αρρένων), που ιδρύθηκε το 1717 με πλήρες γυμνάσιο με διάφορα παραρτήματα, όπως οι δημοτικές σχολές του Τιμίου Προδρόμου και το Κιουπετσόγλειο. Η σχολή αυτή περιελάμβανε επίσης βιβλιοθήκη με 35.000 τόμους και 180 ιστορικά χειρόγραφα, μικρό μουσείο με αρχαία εκθέματα και μεγάλη νομισματική συλλογή. Αντίστοιχη σχολή θηλέων ήταν το "Κεντρικόν Παρθεναγωγείον", που είχε εγκατασταθεί αρχικά (1837) στον περίβολο της Μητρόπολης και από το 1883 σε μεγαλοπρεπές οικοδόμημα που είχε δωρίσει ο Δ. Κιουπετζόγλου. Και τα δύο αυτά μαρμάρινα οικοδομήματα σώζονται μέχρι σήμερα και στεγάζουν τουρκικά γυμνάσια.

Σημαντικότερα από τα ευαγή ιδρύματα ήταν το "Γραικικό Νοσοκομείο" ή "Νοσοκομείο του Αγ. Χαραλάμπους", που είχε ιδρυθεί από τον Π. Σεβαστόπουλο, (που περιελάμβανε 2 τμήματα χειρουργικής, 2 παθολογίας, 1 οφθαλμιατρικής, 1 μαιευτικής, 1 ψυχιατρικής, και γηροκομείο), το "Βρεφοκομείον Σμύρνης" που είχε ιδρυθεί το

1902, και το "Όρφανοτροφείον Σμύρνης" που λειτουργούσε από το 1870. Ανάλογα τέτοια νοσοκομεία είχαν ιδρύσει και οι Καθολικοί και οι Αρμένιοι, που όμως όλα καταστράφηκαν στη μεγάλη πυρκαγιά.

Η πνευματική κίνηση των Ελλήνων στη Σμύρνη άρχισε ν' αναπτύσσεται στις αρχές του 19ου αιώνα. Πρώτος που φέρεται να ίδρυσε κοινωνικό πνευματικό κέντρο ήταν ο Κωνσταντίνος Οικονόμος, που ίδρυσε την "Ιωνική Λέσχη" που διατηρήθηκε μέχρι το 1922. Ακολούθησαν και άλλα, όπως το "Μουσείο" το 1838, το "Φιλολογικό Μουσείο" το 1854, ο "Σύλλογος προς διάδοση των ελληνικών γραμμάτων" και ο σύλλογος "Όμηρος", που εξέδιδε και ομώνυμο περιοδικό. Ιδιαίτερη επίσης ανάπτυξη είχε σημειώσει και η ελληνική δημοσιογραφία με την αρχαιότερη ελληνική εφημερίδα την "Αμάθεια", που εκδιδόταν από το 1838 μέχρι το 1922 με τελευταίους διευθυντές έκδοσης τους Σ. Σολομωνίδη και Θ. Υπερίδη. Άλλες ελληνικές εφημερίδες της Σμύρνης ήταν η "Αρμονία" του Μ. Σεϊζάνη, η "Ιωνία", η "Νέα Ιωνία", η "Πρόοδος", καθώς και διάφορα περιοδικά, όπως το φιλολογικό ο "Κόσμος" και το σατυρικό ο "Κόπανος" του Γ. Αναστασιάδη.

Αριστερά το λιμάνι της Σμύρνης. Χαρακτηριστική η ομοιότητα του με αυτό της Θεσσαλονίκης. Δεξιά πανοραμική άποψη της πόλης πριν την καταστροφή.

Σημειώνεται ότι από τα τέλη της δεκαετίας του 1840, όπως μαρτυρείται από τον Χρήστο Σολομωνίδη, στη Σμύρνη λειτουργούσαν 10 τυπογραφεία, όπου στα 5 εξ αυτών τυπώνονταν οι εβδομαδιαίες ελληνικές εφημερίδες "Αμάθεια", "Ιωνικός Παρατηρητής", "Άργος" και η "Ιωνική Μέλισσα", καθώς και το περιοδικό των Ωφε-

λίμων Γνώσεων. Στη δε στατιστική που είχε προβεί ο Κάρολος ντε Σερζέ (Charles de Scherzer), το 1870 στη Σμύρνη λειτουργούσαν 17 τυπογραφεία, εκ των οποίων 10 ήταν ελληνικά, 3 αρμενικά, 2 γαλλικά, 1 τουρκικό και 1 εβραϊκό. Συνολικά κυκλοφορούσαν 134 εφημερίδες, περιοδικά και επιθεωρησιακά έντυπα.²⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ!

ΓΚΙΑΟΥΡΚΙΟΪ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΜΥΡΝΗΣ. ΠΕΡΙΟΧΗ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΟΛΟΦΩΝΑΣ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΑΝΕΩΝ.

Η γη που έζησαν οι γενάρχες μας (19^{ος} αιώνας-1922). Γεωγραφικός προσδιορισμός.

Με το δημογραφικό, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο που αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, κυρίως για το 2^ο ήμισυ του 19^ο αιώνα, «φωτογραφίζουμε» με σαφήνεια την περιοχή όπου έζησαν οι γενάρχες μας Φώτιος και Τριανταφυλλιά Παπαδημητρίου. Το **ΓκιαούρκιοΪ** (Gânvurköy στα τουρκικά) το βρίσκουμε σε κείμενα εκείνης της εποχής και ως **Χριστιανοχώρι** αλλά και ως **Χριστιάνκι-οΪ**.²⁸ Τοπογραφικά το προσδιορίζουμε στην ευρύτερη περιφέρεια νότια της Σμύρνης, σε αντιδιαστολή με άλλα χωριά που είχαν το ίδιο όνομα αλλά βρίσκονταν σε άλλη περιοχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.²⁹ Πιο ειδικά σε κείμενα εκείνης της εποχής το βρίσκουμε και ως ΓκιαούρκιοΪ και σε παρένθεση δίπλα (αρχαία Κολοφών) ή και ως ΓκιαούρκιοΪ Ανέων (από την επισκοπή Ανέων, με έδρα τα Σώκια, στην οποία ανήκε θρησκευτικά-millet-³⁰ και θα αναφερθούμε πιο διεξοδικά στη συνέχεια). Γεωγραφικά βρισκόταν 55 χλμ. ΝΔ της Σμύρνης και 18 χλμ. Β της Εφέσου (βλέπε χάρτη 8) στις ακτές του κόλπου της Εφέσου ή του Κάυστρου³¹ ποταμού, που σήμερα ονομάζεται κόλπος του Κουσάντασι (Kuşadası körfezi). Ο σημερινός υπάρχων οικισμός στη θέση του ΓκιαούρκιοΪ ονομάζεται **Ahmetbeyli** (βλέπε χάρτες 12 και 13).

Αναφορά σε πηγές στοιχείων. Κρίνουμε σκόπιμο εδώ να αναφέρουμε ότι πέρα από τις άλλες πηγές στις οποίες παραπέμπουμε και στις σημειώσεις μας, κυρίαρχο ρόλο έπαιξαν στο κεφάλαιο αυτό δύο πηγές. Η μία είναι το βιβλίο της φιλόλογου, από την Κόρινθο, **Μαρίας Παϊβανά-Καντίκα** «Βήματα στην Αιολική και Ιωνική γη», που περιγράφει την επίσκεψη τους στο Γκιαούρκιοϊ (τόπο καταγωγής των πεθερικών της Γιάννη και Μαρίας Καντίκα) και αναφέρει αρκετά ιστορικά στοιχεία. Ο σύζυγός της **Πέτρος Καντίκας** είναι μακρινός συγγενής μας, από την οικογένεια του εξαδέλφου των γονιών μας Γιάννη Καντίκα. Η δεύτερη πηγή είναι τα αρχεία του **Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών στην Αθήνα** (το οποίο για συντομία θα το αναφέρουμε στο εξής **Κε.Μι.Σπ.**), όπου έχουν καταγράψει προφορικές μαρτυρίες τριών προσφύγων από το Γκιαούρκιοϊ της **Θεανώς Κρεμασμένου, του Γεωργίου Χαλβατζή** και του **Βασιλείου Τζανανά** το 1963-64 και οι οποίοι διέμεναν στη Θήβα. Τα αρχεία μελέτησε και αποδελτίωσε, ώστε να αποτελέσουν υλικό μας, ο **Γιάννης Τσάμης** (εγγονός της Αλκινόης, γιος της κόρης της Βέρας).

Ο οικισμός. Το Γκιαούρκιοϊ με βάση τις πληροφορίες αλλά και τις φωτογραφίες που μας έδωσαν οι συγγενείς μας Αντώνιος Μισυρλής (γιος της Σοφίας) και Μιχάλης Καρούσης (γιος της Αλκινόης), οι οποίοι είναι και οι μόνοι συγγενείς μας που το επισκέφθηκαν μέχρι σήμερα, ο πρώτος μάλιστα δύο φορές, απέχει περί τα 4 χλμ. από τη θάλασσα (ακτές Αιγαίου), από όπου ξεκινά μια στενή κοιλάδα πλάτους περίπου 1 χλμ., με λόφους και μικρά βουνά δεξιά και αριστερά. Στην αριστερή πλευρά τα βουνά έχουν υψόμετρο μέχρι 269 μ. και δεξιά μέχρι 445μ.³² Την κοιλάδα διαρρέει ο ποταμός Άλες, ο οποίος στα Τουρκικά σήμερα ονομάζεται Αντσι Çayi (Αβτσι Τσαγί, δηλ. ποταμός των κυνηγών που χύνεται στη θάλασσα). Κατά εποχές είναι ξεροπόταμος. Το Γκιαούρκιοϊ βρίσκεται στην αριστερή πλευρά του δρόμου (με κατεύθυνση από τη θάλασσα), περί τα 400μ. απόσταση πάνω από αυτόν και σε υψόμετρο 50 με 100μ. Τα γύρω βουνά ήταν το Τσαγίλι και το Παλαμουτάκι, ονομασίες κατά τη μαρτυρία των πηγών μας.³³ Είναι κτισμένο στην πλαγιά του λόφου, το έδαφος είναι επικληνές και τα στίτια συγκοινωνούν μεταξύ τους με στενά ανηφορικά δρομάκια. Την εποχή εκείνη η εκκλησία (ψηλά και προς τη

μέση του χωριού) ήταν αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου³⁴ (Βασιλικού ρυθμού) και σήμερα σώζεται από αυτή μέσα σε άγριους θάμνους και αγριόχορτα ένα τοιχάκι-αγκωνάρι ύψους περίπου ½ μ.³⁵ Λίγο παρακάτω ήταν η βρύση (σημείο αναφοράς του χωριού) και η ανάβαση οπωσδήποτε δύσκολη. Σήμερα χορταριασμένη και έρημη.³⁶

Το χωριό ήταν χωρισμένο σε συνοικίες (μαχαλάδες) με πιο ονομαστές τους Πέρα Μαχαλά, Πάνω Μαχαλά, Βράχια Μαχαλά, βρύση και το Τσαρσί με το καφενείο και την πλατεία.³⁷ Στην πλατεία αυτή γινόταν οι χοροί και τα πανηγύρια του χωριού με κέντρο το καφενείο της πλατείας του Τζανή Ανδρέα³⁸ ένα διώροφο οίκημα με μεγάλη αυλή. Σήμερα σώζεται ένα τοιχίο από την αυλή του. Παράλληλα υπήρχε και η κεντρική πλατεία όπου είχε το κατάστημά του ο παππούς μας. Σήμερα υπάρχει αυτή η πλατεία διαστάσεων 30 επί 40 μέτρων περίπου. Το πώς ήταν εκείνη την εποχή δεν το γνωρίζουμε. Δε μας είναι γνωστό αν κινούνταν άμαξες μέσα στο χωριό ή σταματούσαν σε κάποιο σημείο αυτού και οι μεταφορές εντός του οικισμού γίνονταν με ζώα.

Αριστερή Φωτογραφία. Ο δρόμος από τη θάλασα προς το Γκιαούρκιοϊ. Διακρίνεται ο ξεροπόταμος Άλες (Ανσι Çayi) και δεξιά και αριστερά οι λοφοσειρές. Στη δεξιά φωτογραφία ο δρόμος μπροστά στον τουρκικό οικισμό Ahmetbeyli. Ο δρόμος δεξιά οδηγεί στο χωριό, ενώ αριστερά επάνω στο λόφο βρίσκεται ο άλλος οικισμός που ήταν το Γκιαούρκιοϊ.

Ο σημερινός τουρκικός οικισμός που είναι και η έδρα του Ahmetbeyli και κατά πάσα πιθανότητα, όπως προαναφέραμε, να υπήρχε και εκείνη τη εποχή με ελάχιστο βέβαια πληθυσμό και οπωσδήποτε με άλλο όνομα, βρίσκεται κάτω στο πεδινό μέρος της κοιλάδας και 200μ. περίπου δεξιά από το δρόμο. Η Μ. Παϊβανά-Καντίκα αναφέρει την έρευνα μιας περιηγήτριας, της Freya Stark³⁹ (η οποία περιηγήθηκε την περιοχή το 1952) και αναφέρει ότι το όνομα Ahmetbeyli δόθηκε από τους Τούρκους μεταγενέστερα, διότι δεν υπήρχαν πλέον οι «γκιαούρηδες».

Είναι γνωστό ότι την εποχή εκείνη οι κάτοικοι των χωριών επιδίωκαν να διαμένουν σε ορεινά και ημιορεινά μέρη τόσο για το φόβο ασθενειών όσο και από το φόβο των πειρατών στα παραθαλάσσια μέρη και μάλιστα σε διακριτή απόσταση από τις ακτές. Γι' αυτό θεωρούμε φυσικό το υψόμετρο του Γκιαούρκιοϊ. Άλλωστε από προφορικές μαρτυρίες γνωρίζουμε ότι οι πρόγονοί μας είχαν μικρές καλύβες στα πεδινά και στην παραλία για τις καλλιεργητικές τους ασχολίες.

Οι κάτοικοι. Το πότε πρωτοκατοικήθηκε μας είναι άγνωστο, αλλά αν λάβουμε σα δεδομένο τα βασικά στοιχεία ενός ζωτικού χώρου για κατοικία ανθρώπων, η περιοχή που βρίσκεται έχει όλα αυτά τα στοιχεία. Έτσι στην τοποθεσία αυτή πιθανόν να κατοικούσαν από τα αρχαία χρόνια και σε κάθε εποχή να άλλαζε ο πληθυσμός. Επίσης πιθανόν σε κάποιες εποχές να ήταν ακατοίκητος χώρος και σε άλλες εποχές με μετακινήσεις, μεταναστεύσεις κλπ. να ξανακατοικούνταν. Με δεδομένο ότι το 19^ο αιώνα έχουμε πολλές μετακινήσεις πληθυσμών στην περιοχή της Ιωνίας εξαιτίας των νέων οικονομικών συνθηκών, όπως αναφέρουμε σε προηγούμενο σχετικό κεφάλαιο, το Γκιαούρκιοϊ προσήλκυσε πολλούς Έλληνες και κυρίως από το νησί της Σάμου⁴⁰ μια και η απόσταση από αυτό είναι 30 ναυτικά μίλια (45 χλμ περίπου, αν το εκτιμήσουμε σε χλμ.)

Εδώ να αναφέρουμε ότι και οι προφορικές μαρτυρίες επιβεβαιώνουν αυτό το στοιχείο και μάλιστα τονίζεται ότι η ομιλία τους έμοιαζε με τη σαμιώτικη, αλλά οι Σαμιώτες είχαν πιο βαριά προφορά.⁴¹ Έτσι παρουσιάζεται το χωριό πλήρως κατοικημένο το 2^ο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα.

*Το Γκιαούρκιο
σήμερα. Γενική
άποψη.*

*Άλλη μία γενική ά-
ποψη.*

*Ένα σπίτι στο Γκιαούρκιο
σήμερα, που κατοικείται
ακόμα, όπως το άφησαν
οι πρόγονοί μας.*

Στο κυπαρίσι, στο μέσον της φωτογραφίας(κίτρινο βέλος), ήταν η θέση της εκκλησίας του χωριού. (Και οι τέσσερις φώτο, αρχείο Αντ. Μισυρλή).

Το οικόπεδο στο κέντρο του χωριού που ήταν το παντοπωλείο του παππού μας.

Το κτίριο του ελληνικού σχολείου του Γκιαούρκιοϊ, εγκαταλελειμμένο από την εποχή των προγόνων μας. Και στις δύο φωτογραφίες (στο παντοπωλείο του παππού μας και στην παραπάνω) διακρίνονται οι συγγενείς μας Αντ. Μισυρλής, Μιχ.Καρούσης και η σύζυγός του Φανή. (Αρχείο Αντ. Μισυρλή& Μιχ. Καρούση).

Αριστερή φωτογραφία, μια άλλη άποψη του Γκιαούρκιοϊ σήμερα. Παλιά εγκαταλελειμμένα σπίτια των προγόνων μας και καινούρια σπίτια των σημερινών κατοίκων. Δεξιά φωτογραφία, το Ahmetbeyli (τουρκικός οικισμός) σήμερα στο κέντρο της κοιλάδας (στο βάθος διακρίνεται ο κεντρικός δρόμος). Χαρακτηριστική φωτογραφία του τοπίου και του εδάφους του, γιατί στην πεδιάδα αυτή καλλιεργούσαν τα χωράφιά τους οι πρόγονοί μας.

Αριστερά οι συγγενείς μας φωτογραφίζονται μπροστά στο κουρείο του χωριού (όπως είναι σήμερα) του Αντώνη Τσιριγώτη (συγγενή της Ειρήνης, συζύγου του Φώτη Μισυρλή). Δεξιά οι συγγενείς μας στη βρύση του χωριού, από τα εμβληματικά σημεία του Γκιαούρκιοϊ.

Ως προς τη σύνθεση του πληθυσμού (Έλληνες ή Τούρκοι ή και τα δύο μαζί) θα καταλήξουμε σε συμπέρασμα αν εξετάσουμε αντικειμενικά τα ακόλουθα :

ΠΙΝΑΚΑΣ

TABLE-2.4: Population by Ethnic Group in Çeşme Peninsula

<u>Districts</u>	<u>the Greeks</u>	<u>Turks</u>	<u>TOTAL</u>	<u>% the Greek</u>	<u>% Turk</u>
Gânvurköy (Κολοφών)	1.430	904	2.334	61.3	38.7
Sokya (Ήνεα)	12.625	7.600	20.795*	60.7	36.5
Karaburun (Μέλαινα Ήκρα)	6.150	3.124	9.274	66.3	33.7
Çeşme (Κρήνη)	40.550	3.440	44.120**	92.0	7.7
TOTAL	60.755	15.068	76.523	79.4	19.7

1. Με βάση τα στοιχεία που παραθέτουμε στον παραπάνω πίνακα από μεταπτυχιακή επιστημονική εργασία που υποβλήθηκε στην Οικονομική Σχολή του Τεχνικού Πανεπιστημίου Μέσης Ανατο-

λής της Τουρκίας,⁴² αναφέρεται ότι ο πληθυσμός του Γκιοιούρκιοϊ ήταν μικτός.

2. Στον Πίνακα, που αναφέρεται στον πληθυσμό (κατά εθνότητα) της χερσονήσου του Τσεσμέ (Ερυθραία) κατά την περίοδο 1875-1900, αναφέρεται το Γκιοιούρκιοϊ σε παρένθεση ως Κολοφών, ακριβώς για να ξεχωρίζει από άλλα χωριά με το ίδιο όνομα. Βλέπουμε λοιπόν ότι το Γκιοιούρκιοϊ παρουσιάζεται με συνολικό πληθυσμό 2.334 κατ. από τους οποίους οι 1.430 (61,3%) είναι Έλληνες και 904 (38,7%) Τούρκοι. Στην ίδια εργασία και σε άλλους πίνακες αναφέρεται ότι το σύνολο της καλλιεργήσιμης γης στο Γκιοιούρκιοϊ ήταν 41.200 στρέμματα, από τα οποία το 90% το κατείχαν μεγαλοκαλλιεργητές και το 10% μικροκαλλιεργητές. Από τους μεγαλοκαλλιεργητές το 61,3% ήταν Έλληνες και το 38,7% Τούρκοι. Καταφαίνεται λοιπόν η οικονομική κυριαρχία των Ελλήνων της περιοχής, όπως αποδεικνύεται και από τα αναφερόμενά μας στο προηγούμενο κεφάλαιο. Έχουμε όμως και μια άλλη μαρτυρία στην οποία αναφέρεται το Γκιοιούρκιοϊ με πληθυσμό 1.190 κατοίκων αμιγώς Ελλήνων.⁴³

2. Κατά μαρτυρία της γιαγιάς μας, αυτήκοος μάρτυς της οποίας υπήρξε ο γράφων, στο χωριό κατοικούσαν μόνο Έλληνες αλλά στη γύρω περιοχή κατοικούσαν Τούρκοι και μάλιστα εύποροι με τους οποίους η οικογένεια Παπαδημητρίου είχε φιλικές και εμπορικές σχέσεις και πολλές φορές καλούσαν σε γεύματα εμπόρους και φίλους Τούρκους τους οποίους αποκαλούσε μπέηδες, διότι προφανώς λόγω περιουσίας θα είχαν τον τίτλο αυτό.

3. Κατά μαρτυρία των συγγενών μας Αντωνίου Μισυρλή και Μιχάλη Καρούση, συμπεραίνεται ότι στη θέση που βρίσκονταν το χωριό (πλαγιές λόφων κλπ.) είναι αδύνατον να κατοικούσαν 2.334 κατ. Κατ' εκτίμησή τους το πολύ να υπήρχαν 100 σπίτια. Άλλη μαρτυρία⁴⁴ αναφέρει 50 σπίτια. Επομένως υποθέτουμε ότι στον ημιορεινό οικισμό Γκιοιούρκιοϊ κατοικούσαν γύρω στα 1.000 άτομα αμιγώς ελληνικής καταγωγής και στους πέριξ οικισμούς τουρκικός πληθυσμός (900 άτομα περίπου), τους οποίους τα αρχεία εκείνης της εποχής τους προσδιορίζουν στο Γκιοιούρκιοϊ το οποίο παρουσιάζεται ως κεφαλοχώρι.

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω στοιχεία μπορούμε να συμπεράνουμε κατά προσέγγιση ότι το Γκιαούρκιοϊ σαν οικισμός είχε αμιγή ελληνικό πληθυσμό, διοικητικά όμως περιλάμβανε και άλλους μικρούς οικισμούς, γι' αυτό και κάθε νεότερη έρευνα, που στηρίζεται σε επίσημα αρχεία (όπως αυτή που αναφέρουμε παραπάνω) το καταγράφει με μικτό πληθυσμό. Αντίθετα καταγραφές που στηρίζονται σε εθνοτικά στοιχεία το αναφέρουν με αμιγή ελληνικό πληθυσμό.

Το Γκιαούρκιοϊ σαν τοποθεσία εγκατάστασης για την εποχή του είχε πάρα πολλά πλεονεκτήματα. Πρώτον η κοντινή απόσταση από τη θάλασσα (4 χλμ) και παράλληλα το ημιορεινό του εδάφους, ώστε το υψόμετρο να παρέχει ασφάλεια από ληστρικές επιδρομές και να παρέχει υγιεινό περιβάλλον πολύτιμο για την εποχή εκείνη, όπου δεν ήταν προηγμένη ακόμα η ιατρική επιστήμη και οι επιδημίες (ελονοσία, φυματίωση κλπ.) κυριολεκτικά αφάνιζαν πληθυσμούς. Δεύτερον το εύφορο του εδάφους στο οποίο καλλιεργούνταν, και καλλιεργούνται και σήμερα, ένα πλήθος προϊόντων. Τρίτον το μεσογειακό κλίμα το οποίο στην περιοχή εκείνη βρίσκεται σε πρότυπες θερμοκρασίες που ευνοούν τις γεωργικές καλλιέργειες. Στην ιστοσελίδα του Νομού Menderes Τουρκίας που υπάγεται σήμερα το Ahmetbeyli αναφέρεται ότι η περιοχή έχει ένα τυπικό μεσογειακό κλίμα δηλ. τα καλοκαίρια είναι ζεστά και ξηρά και οι χειμώνες είναι ήπιοι και υγροί. Περίπου 27,5°C η μέση θερμοκρασία το καλοκαίρι και ο χειμώνας έχει μειωθεί σε περίπου 9,6°C. Υγρασία 43,8% το καλοκαίρι και 73,5% στη διάρκεια του χειμώνα.⁴⁵ Τέταρτον η κοντινή απόσταση από τα οικονομικά κέντρα της περιοχής με τα οποία είχαν κάθε είδους εμπορικές και οικονομικές συναλλαγές. Ενδεικτικά αναφέρουμε: Σμύρνη 55 χλμ., Σεβντίκιοϊ 42 χλμ (θα αναφερθούμε σ' αυτό παρακάτω), Κουσάντασι 25 χλμ., Σάμος 45 χλμ (30 ναυτικά μίλια). Εάν εκτιμήσουμε την απόσταση σε χρόνο (με τα μέσα μεταφοράς εκείνης της εποχής άμαξες ή ζώα) η απόσταση μέχρι τη Σμύρνη ήταν 6-7 ώρες και μέχρι το Σεβντίκιοϊ ή το Κουσάντασι 3-4 ώρες. Βέβαια η μεταφορά γινόταν διαφορετικά, όπως αναφέρουμε παρακάτω, με ζώα ή άμαξες ως το Ντεβελίκιοϊ και από εκεί μετακινούνταν με το τρένο Σμύρνης-Αϊδινίου. Ακτοπλοϊκά ο χρόνος μετάβασης

από την παραλία του Γκιαούρκιοϊ για Σάμο ήταν περίπου 2-3 ώρες και από Κουσάντασι για Σάμο 1,1/2-2 ώρες (20 ν.μίλια). Πέμπτον να αναφέρουμε, για ιστορικούς και μόνο λόγους, που ίσως να παρακινούσαν ελληνικούς πληθυσμούς που μεγάλωναν με την ιδέα της Μεγάλης Ελλάδας της εποχής εκείνης, ότι η περιοχή περιβαλλόταν από τη φήμη της ύπαρξης στο παρελθόν όλων των μεγάλων ιωνικών πόλεων (Κολοφών, Τέως, Λέβεδος, του Ιερού Μαντείου της Κλάρου, του ναυτικού Νοτίου κ.ά.) για τα οποία κάνουμε ιδιαίτερη ιστορική μνεία παρακάτω. Μόνο εάν γνωρίσουμε την ιστορική διαδρομή αυτών των πόλεων τότε θα αντιληφθούμε τη μεγάλη σημασία γεωπολιτική, πολιτιστική και οικονομική της Ιωνίας.

Χαρακτηριστικά της ζωής και των ανθρώπων στο Γκιαούρκιοϊ πριν την καταστροφή.

Τα σπίτια την εποχή που ζούσαν οι πρόγονοί μας ήταν κατά βάση διώροφα χτισμένα με πέτρα και είχανε σανιδένιο πάτωμα. Ο κεντρικός δρόμος ήταν πετρόστρωτος (καλντερίμι) και οι άλλοι χωμάτινοι.⁴⁶ Στη μια άκρη του χωριού ήταν το νεκροταφείο με την εκκλησία του Τιμίου Σταυρού. Η εκκλησία αυτή ήταν ερειπωμένη και τα χαλάσματά της βρίσκονταν σε βάθος κάτω από την επιφάνεια του εδάφους στο χωράφι του Διαμαντή Παπαδημητρίου. Υπέθεταν ότι ήταν αφιερωμένη στον Τίμιο Σταυρό και μόνο οι ιερείς κατέβαιναν στη γιορτή του Τιμίου Σταυρού και τελούσαν τη λειτουργία. Σώζονταν μόνο τα θεμέλια με 2 μέτρα πλάτος, η Αγία Τράπεζα και το κουβούκλιο (πιθανώς εννοούν το προσκυνητάρι) που ήταν μαρμάρινο με σταυρό. Στην ίδια περιοχή μέσα στο χωράφι που προαναφέραμε, του Διαμαντή Παπαδημητρίου, ήταν η σπηλιά του Καραγιάννη που έβγαине και νερό και το λέγανε «μπουνάρι» και «σαρίντσι». Εκεί κατέβαιναν περίπου 13-14 σκαλοπάτια για να πάρουνε νερό.⁴⁷ Στην περιοχή αυτή θα πρέπει να βρισκότανε επίσης ένα εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία. Στην κεντρική εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου υπήρχαν στον περίβολο και αρχαία μάρμαρα. Πιθανόν ήταν ευρήματα των κατοίκων από τα αρχαία της περιοχής, που εύρισκαν κατά την εκχέρσωση χωραφιών και τα φύλαγαν σαν κειμήλια στην εκκλησία

του χωριού. Για τους ιερείς της εποχής έχουμε τρία ονόματα. Η Μ. Παϊβανά αναφέρει στη μαρτυρία της πεθεράς της το όνομα Παπα-Νικόλας, ενώ οι μαρτυρίες του Κε.Μι.Σπ. αναφέρουν δύο ιερείς τον Παπα-Δημήτρη και τον Παπα-Θεμιστοκλή. Τελευταία μέλη της Εκκλησιαστικής Επιτροπής ήταν οι Πανανός Βαλμάς, Στάθης παπαδήμας και Κυριάκος Τσολάκης. Ο Μητροπολίτης επισκεπτόταν 2-3 φορές το χρόνο το χωριό και σε συνεργασία με τους ιερείς και το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο⁴⁸ επιλαμβάνονταν των εκκλησιαστικών και κυρίως των διοικητικών θεμάτων της αρμοδιότητάς του.

Υπήρχε Δημοτικό Σχολείο, του οποίου το κτίριο σώζεται και σήμερα και μάλιστα ένα μέρος του κατοικείται. Το χωριό διέθετε τελάλη που περιφέρονταν και ανακοίνωνε στους κατοίκους θέματα προς γνωστοποίηση. Γιατρός μετέβαινε από τη Σάμο σε τακτά διαστήματα, ενώ παράλληλα υπήρχαν γυναίκες του χωριού που εκτελούσαν χρέη πρακτικής μαιίας. Τα καφενεία ήταν σημεία αναφοράς και είχαν επιτραπέζια παιχνίδια και δικά τους μουσικά όργανα (τρόμπα, κλαρίνο και σαντούρι) για τους χορούς και τα γλέντια, τα οποία ήταν πολύ συνηθισμένα διότι οι Γκιαουρκιώτες, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, ήταν «λεβέντες και χόρευαν».⁴⁹

Κάτω στη θάλασσα υπήρχε το λεγόμενο Κάστρο (σημερινά ευρήματα αρχαίου Νοτίου), όπου εκεί κοντά υπήρχαν κάποια αρχαία, καθώς και το εκκλησάκι του Άη Γιώργη το οποίο το χτίσανε σε τοποθεσία που υπήρχε αναφορά θαύματος και το οποίο σέβονταν και το τιμούσαν και οι Τούρκοι.⁵⁰ Στην ίδια περιοχή υπήρχε και μια μεγάλη σπηλιά (που συχνά ανέφερε η γιαγιά μας) και η οποία με βάση τις μαρτυρίες χωρούσε μέχρι 500 πρόβατα και εκεί γιόρταζαν τον Άη Νικόλα. Οι μόνοι Τούρκοι που υπήρχαν στο χωριό ήταν ο αστυνομικός, ο γνωστός στα ελληνικά Τσαούσης (τουρ. Chavus) αξιωματικός με καθήκοντα πολλές φορές στρατιωτικού αστυνομικού, ο οποίος εκτελούσε χρέη υπενωμοτάρχου (κατώτερη βαθμίδα της διοικητικής ιεραρχίας), επιφορτισμένος να εκτελεί τις διαταγές της διοίκησης. Επίσης υπήρχε και μια Τουρκάλα γυναίκα σιδηρουργός, ονόματι Φατμέ.⁵¹ Για τα βασικά ψώνια μετέβαιναν στη λαϊκή αγορά (παζάρι) του χωριού Τουμπαλί (20 χλμ.) και πιο πολλές σχέσεις (φιλίες συμπεθεριά, κουμπαριές κλπ.) είχαν με τα χωριά Μάλκατζι και Κουσά-

ντασι. Κοντινά τουρκικά χωριά που είχαν επαφές ήταν το Σακάλ-Τεπέ, ο Τσελές, το Κεσερλί (σημερινό Özdere) και τα Παλαμούτια.⁵²

Στην εποχή που αναφερόμαστε στην Ανατολή (Βαλκάνια, Οθωμανική αυτοκρατορία κλπ.) ο τρόπος ζωής διέφερε αισθητά (όπως και σήμερα) από της Δύσης. Η αστική και μεγαλοαστική τάξη της Δύσης προχώρησε σε θεαματική αλλαγή του τρόπου ζωής, όπως είδος κατοικίας, ένδυσης, σίτισης, μεταφοράς (αυτοκίνητα) κλπ. Σ' αυτόν το δυτικό ή φράγκικο τρόπο ζωής (όπως τον αποκαλούσαν) άρχισαν να ενσωματώνονται έγκαιρα οι εύποροι κάτοικοι των μεγαλουπόλεων του ελλαδικού χώρου (Αθήνας, Θεσσαλονίκης) και της Ανατολής (Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη). Στη Σμύρνη λόγω της καλής οικονομικής κατάστασης των Ελλήνων της επαρχίας, παρατηρούνται προσπάθειες εκσυγχρονισμού της ζωής και των εύπορων επαρχιωτών κατά τα δυτικά πρότυπα, προσπάθειες που επηρέασαν και τη ζωή στο Γκιαούρκιοϊ. Έτσι με βάση τις πηγές μας που προαναφέραμε, οι εύποροι Γκιαουρκιώτες, όπως και οι λοιποί εύποροι Έλληνες της γύρω περιοχής, άρχισαν να ενδύονται και να σιτίζονται κατά τα δυτικά πρότυπα (δηλ. άρχισαν να εγκαταλείπουν οι άνδρες τα ποτούρια⁵³ και οι γυναίκες τα μακριά φουστάνια, τα χαμηλά τραπέζια (σοφράδες)⁵⁴ και να χρησιμοποιούν σερβίτσια φαγητού και μεταλλικά μαχαιροπήρουνα. Μετέβαιναν για ψώνια στη Σμύρνη όπου προμηθεύονταν είδη οικίας (παπλώματα, σεντόνια, τραπεζομάντηλα κλπ. σχεδιασμού δυτικού τύπου), σύγχρονες ενδυμασίες και έφεραν μοδίστρες στο Γκιαούρκιοϊ, οι οποίες φιλοξενούνταν για όσο χρονικό διάστημα απαιτούνταν για τη ραφή των ρούχων. Γενικά δηλαδή η οικονομική κατάσταση στο Γκιαούρκιοϊ τους επέτρεπε να προσεγγίζουν στο μέτρο του δυνατού τον αστικό τρόπο ζωής της εποχής τους. Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκε και η οικογένεια των παππούδων μας, με βάση τις μαρτυρίες της γιαγιάς μας, η οποία σε μεγάλο αριθμό συγγενών μας διηγείτο το είδος των προμηθειών που κάνανε σε είδη κατοικίας, ένδυσης και σίτισης από τη Σμύρνη.

Στους εύπορους Γκιαουρκιώτες πλην των προαναφερθέντων μέχρι στιγμής ονομάτων και όσων θα αναφερθούν στη συνέχεια ανήκαν και οι Σπύρος Συνοδινός, ο οποίος διέθετει την πιο ωραία κατοικία⁵⁵ και ο Νικόλαος Κουρμπέτης ο οποίος καταγόταν από το

Σούλι της Ηπείρου και διετέλεσε επί δεκαέξι χρόνια κοινοτάρχης στο Γκιαούρκιοι.⁵⁶ Τα σπίτια και των δύο καταστράφηκαν από τους Τούρκους.

Σε επόμενο κεφάλαιο για την προσφυγική μετακίνηση, καταγράφουμε τις οικογένειες από το Γκιαούρκιοι που εγκαταστάθηκαν στη Θήβα και εκεί γίνονται γνωστά σε μεγάλο ποσοστό τα ονόματα των οικογενειών που ζούσαν στο χωριό.

Ασχολίες των κατοίκων.

Η κύρια ασχολία των κατοίκων ήταν η γεωργία και ένα μέρος των κατοίκων, παράλληλα με τη γεωργία, εμπορευόταν και τα προϊόντα που παρήγαγαν αλλά και άλλου είδους προϊόντα. Ανάμεσα σ' αυτούς τους τελευταίους συγκαταλέγονταν και ο παππούς μας Φώτιος. Τα εύφορα κτήματα της περιοχής απέδιδαν ικανοποιητικό εισόδημα στους κατοίκους. Με βάση τις μαρτυρίες της γιαγιάς μας και όσα κατά καιρούς μας πληροφόρησαν οι γονείς μας, η παραγωγή στηριζόταν στα δημητριακά, στα αμπέλια, στα καπνά, και στα οπωρολαχανικά. Αυτό επιβεβαιώνεται από στοιχεία που καταγράφονται⁵⁷ για το γειτονικό Σεβντίκιοι (σήμερα Gasiemir) και έδρα του Δήμου που ανήκε το Γκιαούρκιοι και ανέφερε συνέχεια η γιαγιά μας ότι είχαν συνεχή εμπορική επαφή μ' αυτό. Το Σεβντίκιοι στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν σημαντικό γεωργικό και εμπορικό κέντρο της περιοχής με τους Έλληνες να αποτελούν την πλειοψηφία των κατοίκων του. Από τα παραπάνω προϊόντα φημισμένα ήταν τα καπνά που παρήγαγε το Γκιαούρκιοι και έχουμε μια μαρτυρία στην έκδοση ενός βιβλίου της εποχής εκείνης. Ο συγγραφέας Κ. Λ. Κωνσταντινίδης, στο βιβλίο του «Τουρκικός καπνός – ένα εγχειρίδιο για καλλιεργητές, εμπόρους και κατασκευαστές» του 1912⁵⁸ αναφέρει : (παρουσιάζουμε το κείμενο κατά λέξη του συγγραφέα) «... Στο Αγιασουλούκ ο καπνός είναι ένα αρκετά σύγχρονο προϊόν, το οποίο πριν από 40 χρόνια ήταν άγνωστο σε αυτή την περιοχή της Μικράς Ασίας. Το '70 (σημ. συγγρ. 1870) ορισμένοι αγρότες προσπάθησαν με τα χέρια τους να καλλιεργήσουν αυτόν τον καπνό τον οποίο πουλούσαν σε πολύ χαμηλή τιμή αγνοώντας την αξία του. Εξαγόταν στη Ρωσία και

δημιούργησε τέτοια αίσθηση που προκάλεσε μεγάλη ζήτηση. Τότε το μυστικό διέρρευσε ότι ήταν ο πιο αρωματικός καπνός στον κόσμο και γρήγορα ξεκίνησε εκτεταμένη καλλιέργεια. Οι φυτείες καταλάμβαναν σχεδόν όλη την περιοχή γύρω από την αρχαία Έφεσο με κέντρο το Αγιασουλούκ. Οι Ρώσοι το ονόμαζαν Σβάρα. Ο καλύτερος καπνός παράγεται σε ένα μέρος που λέγεται **Γκιαούρκιοϊ και αποφέρει 15 ως 25 γρόσια την οκά. Σ' αυτό το χωριό οι αυλές των σπιτιών είναι γεμάτες με αρμάθες.** Άλλα κέντρα παραγωγής είναι το Οδεμήσι και τα Λύγδα που αποδίδουν τη μέγιστη ποσότητα στις ποικιλίες Μπασμάς και Ντουμπέκ. Αυτά τα καπνά είναι πολύ αρωματικά, αλλά περιέχουν πολύ άμμο πάνω στα φύλλα τους, προφανώς από τις προσχώσεις του Κάυστρου. Η περιοχή των Σωκίων – Σοκία – παράγει επίσης μια πολύ καλή ποικιλία καπνού που είναι απαλλαγμένη από τον άμμο στα φύλλα, αλλά είναι πολύ ευαίσθητη στην προσβολή από τον ιό του σκουληκιού – worm – το οποίο καταστρέφει τον καπνό. Στο Αγιασουλούκ πωλούν από 3 ως 25 γρόσια την οκά. Η τιμή εξαρτάται από το χρώμα, το άρωμα και την ποσότητα της άμμου που είναι προσκολλημένη στα φύλλα του καπνού. Εξαιρεση αποτελεί το Γκιαούρκιοϊ που η τιμή του Ντουμπέκ κυμαίνεται από 15 ως 25 γρόσια...». Ο συγγραφέας παρουσιάζει με στοιχεία το όλο θέμα που αναφέρει τη βασική, όπως φαίνεται, καλλιέργεια του Γκιαούρκιοϊ κατά το 2^ο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα.

Επίσης να αναφέρουμε και την παραγωγή σταφυλιών και κρασιών με κυριότερη την παραγωγή σουλτανίνας που τη μεταποιούσαν και σε σταφίδα.⁵⁹ Από τους ελαιώνες πέρα από το λάδι η περιοχή παρήγαγε και ξακουστές ελιές τις ζαρωτές, που τις αποκαλούσαν κουρμάδες.⁶⁰ Από φρούτα μεγάλη καλλιέργεια υπήρχε στις συκίες για την παραγωγή ξηρών σύκων και δευτερευόντως στις μηλιές και τις βυσσινιές. Από οπωρολαχανικά η περιοχή ευνοούσε την καλλιέργεια αυτών και πέρα από τις οικογενειακές καλλιέργειες υπήρχε το περιβόλι του Κυριάκου Τσολάκη, ο οποίος καλλιεργούσε συστηματικά οπωρολαχανικά όπως μελιτζάνες, κουκιά, αγκινάρες, ντομάτες, πατάτες κρεμμύδια κ.ά. και τα πωλούσε στο χωριό και στις αγορές της γύρω περιοχής.⁶¹ Βασική πηγή των καλλιεργειών είναι η ύπαρξη νερού κάτι που ευνοούσε το ορεινό του εδάφους. Το χωριό

περιτριγυριζόταν από πηγάδια τα οποία υπήρχαν από τα παλιά χρόνια και είχαν ονομασίες με βάση το κτήμα που βρισκότανε. Έτσι προσδιόριζαν το πηγάδι του Γκίνη, του Παπαδήμα, του Γκιουζέ, του Επαμεινώνδα Χατζηφωτίου, του Ανδρέα Παπά, του Διαμαντή Παπαδημητρίου κ.ά.⁶²

Και η κτηνοτροφία όμως αποτελούσε κύρια ασχολία σημαντικού μέρους οικογενειών. Εξέτρεφαν αμνοερίφια και οι στάνες περιέβαλαν το χωριό (έξω από αυτό) πάνω στο βουνό. Για τη βοσκή κατέβαλαν ειδικό φόρο στο κράτος, το λεγόμενο «σαϊνι». Από τις οικογένειες των κτηνοτρόφων γνωρίζουμε από τις μαρτυρίες την οικογένεια του Χριστόδουλου Καντίκα που παρήγαγαν ετησίως 2.000 οκάδες τυρί⁶³ και του Κυριακάκη.⁶⁴ Ελάχιστες οικογένειες ασχολούνταν και με την αλιεία, με μικρές βάρκες που είχαν στην παρακείμενη παραλία.

Τα παραπάνω προϊόντα μέσω εμπόρων της Σμύρνης τα διοχέτευαν στις αγορές της Ευρώπης. Ένα σημαντικό λιμάνι μέσω του οποίου προωθούνταν τα προϊόντα ήταν αυτό της Τεργέστης. Για το λιμάνι αυτό μας παρέχονται πληροφορίες ότι εκεί οι Έλληνες πρωτοεμφανίζονται το 1748 εμπορευόμενοι σταφίδα και ότι από τη δεκαετία κυρίως του 1820 πολλοί έμποροι φέρνουν σταφίδα από τη Σμύρνη. Επίσης το λάδι στην αρχή το προμηθεύονται από τα Ιόνια νησιά, την Πελοπόννησο και την Κρήτη, από τα τέλη όμως του 18ου αιώνα με την ανάπτυξη του ελληνικού ναυτικού και από την Αττική, τη Σμύρνη, τη Μυτιλήνη κ.α. Ακόμη οι Έλληνες φέρνουν στην Τεργέστη από το Levante (περιοχή Σμύρνης) σαπούνι (κυρίως το 19ο αιώνα), ακατέργαστο κερί, δέρματα ζώων, μαλλιά, μικρές ποσότητες μεταξιού, καπνό, σφουγγάρια, βαλανίδια, φυτικές χρωστικές ουσίες, ακατέργαστο χάλκωμα, κρασί, φρούτα (ιδίως ξερά σύκα), τυρί, μέλι, αυγοτάραχο, καλαμπόκι, βρώμη και λίγο σιτάρι. **Τα περισσότερα από τα προϊόντα αυτά από τα τέλη του 18ου αιώνα τα προωθεί η Σμύρνη και οι περιοχές της στα μικρασιατικά παράλια.**⁶⁵

Πολιτική και Θρησκευτική διοίκηση.

Διοικητικά το Γκιαούρκοϊ ανήκε στο Ναχιγιά- Nāhiyah⁶⁶- (δήμο) Σεβντίκοϊ (Seydiköy) 35 χλμ. ΒΑ, ο οποίος δήμος ανήκε στον Kaza (υποδιοίκηση)⁶⁷ Σμύρνης. Ο Kazas Σμύρνης υπαγόταν στο Sançak⁶⁸ (περιφέρεια) Αϊδινίου (Aydin), που από το 1871 είχε την έδρα του στη Σμύρνη. Παράλληλα το Sançak Αϊδινίου ανήκε στο Βιλαέτι⁶⁹ (τουρκ. Vilayet, μεγάλο τμήμα της αυτοκρατορίας) Αϊδινίου που είχε και αυτό την έδρα του στη Σμύρνη.

Το Γκιαούρκοϊ είχε το δικό του μουχτάρη (θα λέγαμε σήμερα κοινοτάρχη), ο οποίος αποτελούσε μέρος της τοπικής αυτοδιοίκησης, της οποίας η δομή στην Οθωμανική αυτοκρατορία μεταβαλλόταν ανάλογα με τις περιόδους. Κατά την περίοδο που αναφερόμαστε είναι σε εξέλιξη η διοικητική μεταρρύθμιση της αυτοκρατορίας και έχει παραχωρηθεί εκλογική αυτονομία μόνο στις πρωτοβάθμιες μονάδες της αυτοδιοίκησης που ήταν τα χωριά και με το σύστημα της μουχταροδημογεροντίας.⁷⁰ Ποιο ακριβώς σύστημα υπήρχε στην περιοχή της Σμύρνης το αγνοούμε, αλλά πιστεύουμε ότι ίσχυε ό,τι και στην υπόλοιπη αυτοκρατορία. Τελευταίος μουχτάρης στο Γκιαούρκοϊ ήταν ο Σταύρος Κέλης. Ήταν κτηνοτρόφος με ελάχιστη γνώση γραμμάτων. Η θέση του ήταν άμισθη και είχε σαν αρμοδιότητες την καθαριότητα και την τάξη του χωριού, τη ρυμοτομία, την ύδρευση και όπως με απλοϊκή αφέλεια αναφέρουν οι πηγές μας, μεταξύ των άλλων « χώριζε τις γυναίκες που μάλωναν!»⁷¹

Ο δήμος Σεβντίκοϊ με τον οποίο είχε άμεση σχέση το Γκιαούρκοϊ εκτεινόταν μέχρι τις περιοχές της αρχαίας Κολοφώνας και του αρχαίου μαντείου της Κλάρου. Στο δήμο Σεβντίκοϊ υπάγονταν 40 χωριά (19 τούρκικα, 10 ελληνικά και 11 μικτά) που βρίσκονταν ανάμεσα στην Ανατολική Ερυθραία (Σιβρισάρι, σήμερα Seferihisar) και στην υπόλοιπη Ιωνία. Μεγαλύτερα χωριά ήταν το Τζιμόβασι (2.315 κάτ., οι 1.500 Έλληνες), **το Γκιαούρκοϊ κάτ. 1.190, όλοι Έλληνες,**⁷² το Μάλκατζι-σήμερα Bulgurca- (κάτ. 870, οι 719 Έλληνες), το Ντεγιρμεντερέ (αρχ. Κολοφών, κάτ. 567, οι 560 Τούρκοι), το Κεσερλί (κάτ. 725, οι 696 Τούρκοι), το Ντεβελίκιοϊ (κάτ. 482, όλοι Έλληνες) και τα Κοιμητούρια (σήμερα Gümüldür) -περιοχή Λεβέδου- (κάτ. 383,

οι 115 Έλληνες). Το 1921 το σύνολο των κατοίκων του Δήμου Σεβντίκιοϊ έφτανε τους 18.868, εκ των οποίων 12.503 ήταν Έλληνες και 6.323 Τούρκοι.⁷³ Τα περισσότερα από τα παραπάνω χωριά αποτυπώνονται στο χάρτη 12 σε επόμενη σελίδα.

Για να κατανοήσουμε όμως το σύστημα διοίκησης των Ελλήνων (ρωμιών) της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, θα πρέπει να περιγράψουμε και τη θρησκευτική οργάνωση αυτών, γιατί ένα μέρος διοικητικών υποθέσεων ανήκε στην Εκκλησία. **Για κατανόηση της εξουσίας που δόθηκε από τους Οθωμανούς στη θρησκευτική οντότητα των υπόδουλων, να αναφέρουμε ότι ο ανώτατος ιερονομικός κανόνας των μουσουλμάνων που είναι η Σαρία αναγνωρίζει στο χώρο επικυριαρχίας των μουσουλμάνων μόνο θρησκευτικές ομάδες και όχι φυλετικές ή πολιτικές.**

Ο Μωάμεθ Β' για την καλύτερη διοικητική οργάνωση του κράτους του από πολύ νωρίς θεσμοθέτησε το **μιλλέτι** (millet), δηλαδή την οργάνωση των υπηκόων του με βάση το θρήσκευμα και όχι με βάση τη φυλετική τους καταγωγή. Το 1453 οργανώνονται το ορθόδοξο και το αρμενικό μιλλέτι, ενώ το εβραϊκό λειτουργεί ανεπίσημα. Μέσα στο πλαίσιο του μιλλετιού οι **ζιμμήδες**⁷⁴ απολάμβαναν μια εν μέρει αυτοδιοίκηση σύμφωνη με το θρησκευτικό τους νόμο. Ο αρχηγός κάθε μιλλετιού, ο millet basi, που για τους ορθοδόξους ήταν ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινούπολης είχε στη δικαιοδοσία του εκτός από τις εκκλησιαστικές και κάποιες άλλες υποθέσεις όπως **το γάμο, το διαζύγιο, την κληρονομιά, καθώς και την επιβολή κάποιων φόρων.** Επομένως σε επίπεδο κοινότητας ή μαχαλά οι μη μουσουλμάνοι κάτοικοι απευθύνονταν για τις καθημερινές τους υποθέσεις στον ιερέα ή τον επίσκοπο χωρίς να πρέπει να έρχονται σε επαφή με τον κατακτητή εκτός και αν βρίσκονταν σε αντιδικία με μουσουλμάνο. Ο ιερέας ενσάρκωνε την πνευματική κεφαλή της κοινότητας και το συνδετικό της κρίκο με την ανώτερη εκκλησιαστική ηγεσία. Τα μιλλέτια μάλιστα ως οργανικά μέρη της Οθωμανικής κρατικής οργάνωσης υπέφεραν από τις ίδιες παθογένειες του συστήματος, όταν αυτές προέκυπταν. Για παράδειγμα, όταν άρχισε η παρακμή της αυτοκρατορίας αυτή αντανακλάται στο ορθόδοξο μιλλέτι μέσω του συστήματος της δημοπράτησης του οικουμενικού θρόνου

και κατ' επέκταση και των επισκοπικών εδρών. Η συναλλαγή που επικρατούσε ήταν η κορύφωση της διαπλοκής και της διαφθοράς εκ των συστατικών στοιχείων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Το οικονομικό βάρος αυτών των δημοπρασιών έπεφτε τελικά στους ώμους των ρωμιών, που επιβαρύνονταν με υπερβολικούς φόρους και στο τέλος άρχισαν να εξεγείρονται εναντίον των κληρικών τους. Επίσης την ίδια περίοδο έχουμε την παρέμβαση των Νεότουρκων που επιδιώκοντας να περιορίσουν τη δύναμη του χριστιανικού ιερατείου, προώθησαν μικτό σύστημα εκκλησιαστικών συμβουλίων (κληρικοί και λαϊκοί), γεγονός που επέφερε τριβές μεταξύ των ρωμιών, διότι ήταν αντίθετο προς τα συμφέροντα και τα προνόμια του ανώτερου κλήρου, γεγονός που ήταν και ο στόχος της κίνησης αυτής των Νεότουρκων.

Αρχικά και για το μεγαλύτερο μέρος της Οθωμανικής περιόδου το Γκιαούρκιοϊ και η περιοχή του ανήκε στη **Μητρόπολη Έφεσου**. Ήδη κατά τον 1ο αιώνα μ.Χ. η Έφεσος δέχεται το χριστιανισμό από τον Απόστολο Παύλο. Κατά τα τέλη του 2ου αιώνα η επισκοπική έδρα της Εφέσου θεωρήθηκε Μητρόπολη της περιοχής. Από τα τέλη του 4ου αιώνα η Έφεσος κατέχει τη 2η θέση μεταξύ των Μητροπόλεων του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Τη θέση αυτή κατέχει σταθερά μέχρι σήμερα. Η Μητρόπολη Εφέσου είχε και ικανό αριθμό υποκείμενων Επισκοπών όπως φαίνεται από τα Τακτικά της Εκκλησίας. Ο αριθμός τους κυμαίνεται μεταξύ του 34 και του 40. Από το 13ο αιώνα ο αριθμός των Επισκοπών μειώνεται σταδιακά και τελικώς εκλείπουν όλες μέχρι τα μέσα του 15ου αιώνα. Κατά την ίδια περίοδο η έδρα της Μητρόπολης Εφέσου μεταφέρθηκε στη Μαγνησία, λόγω ερήμωσης της πόλης της Εφέσου.

Είχε στη δικαιοδοσία της την Επισκοπή Ηλιουπόλεως και Θυατείρων η οποία ιδρύθηκε στις αρχές του 18ου αιώνα και την **Επισκοπή Κρήνης και Ανέων** η οποία ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 1806. Το 1883 η Επισκοπή Κρήνης και Ανέων χωρίστηκε σε δύο ανεξάρτητες Επισκοπές: α) **Κρήνης** και β) **Ανέων**. Το 1901 η Επισκοπή Ηλιουπόλεως και Θυατείρων προήχθη σε Μητρόπολη. Επίσης προήχθησαν σε Μητροπόλεις το 1903 η Επισκοπή Κρήνης και **το 1917 η Επισκοπή Ανέων**. Τέλος από εδάφη της Μητροπόλεως Εφέσου ιδρύθηκαν οι

ανεξάρτητες Μητροπόλεις: α) Κυδωνιών (το 1908), β) Βριούλων (το 1922) και γ) Περγάμου (επίσης το 1922).⁷⁵

Το Γκιαούρκιοϊ από την ίδρυση της Επισκοπής Κρήνης και Ανέων το 1806, ανήκε στη Επισκοπή αυτή και από το χωρισμό των Επισκοπών αυτών το 1883, ανήκε στην Επισκοπή Ανέων, η οποία προήχθη σε μητρόπολη το 1917. Παρακάτω παρουσιάζουμε κάποιες πληροφορίες για την Μητρόπολη αυτή, διότι όταν ήλθαν οι πρόσφυγες πρόγονοί μας τους κατέγραφαν με βάση τη Μητρόπολη που ανήκαν και έτσι βρήκαμε παραχωρητήριο περιουσίας στον Παπαδημητρίου Κων/νο του Φωτίου « εκ Χριστιάνκιοϊ ή Γκιαούρκιοϊ Ανέων». ⁷⁶

Άνια (η) και Άνεα (τα): (τουρκ. Αηγα). Πόλη της Μικράς Ασίας στα παράλια απέναντι από τη Σάμο. Πήρε το όνομά της κατά την παράδοση από την ομώνυμη αμαζόνα. Αργότερα πήρε το όνομα «Έφεσος Νεόπολις». Κατά τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους πίστευαν ότι ο Ευαγγελιστής Ιωάννης και η Παναγία ήλθαν και έζησαν στην πόλη αυτή. Οι χριστιανοί την ονόμασαν τότε « Άνια». Η πόλη αναφέρεται στο "Συνέκδημο του Ιεροκλέους" (6ος μ.Χ. αιώνας) 2η μεταξύ των 43 πόλεων της Επαρχίας Ασίας. Κατά το Μεσαίωνα έλαβε από τους Βενετσιάνους και τους Γενουάτες το όνομα Scala Nova (νέο λιμάνι) και αποτέλεσε σημαντικό λιμάνι αυτών. Κατά την Οθωμανική περίοδο παρήκμασε. Σήμερα εντοπίζεται νοτίως της Νέας Εφέσου, στην περιοχή που είναι το Kuşadası.⁷⁷

Έδρα της Επισκοπής και μετέπειτα Μητρόπολης Ανέων ήταν τα **Σώκια:** (τουρκ. Söke) πόλη της Μικράς Ασίας χτισμένη στις όχθες του Μαϊάνδρου ποταμού, γνωστή και ως Μαιανδρούπολη κατά την αρχαιότητα. Πριν την ανταλλαγή των πληθυσμών ζούσαν στα Σώκια περίπου 1500 οικογένειες από τις οποίες οι 500 ελληνικές. Η Επισκοπή Ανέων αναφέρεται στα Τακτικά ως υποκειμένη στη Μητρόπολη Εφέσου. Καταλαμβάνει αρχικά την 24η θέση μεταξύ των 40 περίπου Επισκοπών της Μητροπόλεως αυτής και σταδιακά προβιβάζεται στην 20η θέση. Από το 14ο αιώνα και μετά η Επισκοπή Ανέων εκλείπει καθώς συγχωνεύεται με τη Μητρόπολη Έφέσου και επανιδρύεται το 1806, όπως αναφέρουμε παραπάνω. Τελευταίος Μητροπολίτης Ανέων ήταν ο Αλέξανδρος Διλανάς, ο οποίος σήκωσε και το βάρος της Μικρασιατικής καταστροφής στη Μητρόπολή του.

Στις αρχές του 20ου αιώνα η Επισκοπή και μετέπειτα Μητρόπολη Ανέων περιλάμβανε τους κατωτέρω οικισμούς:

α)Σώκια-Μαιανδρούπολη (Söke)

β)Νεοχώρι (Özbeygeniköy)

γ)Μπαγάρασι (Bağarası)

δ)Τουζμπουργκάζ (Tuzburgazı)

ε)Κελεμπέσι (Güllübahçe)

στ) Δωμάτια (Doğanbey) από τη σημερινή Επαρχία Söke (Μαιανδρουπόλεως) του Νομού Aydın (Τράλλεων)

ζ)Γέροντας-Δίδυμα (Didim)

η)ΑκΚιοϊ (Akköy)

θ) Ακμπούκι (Akbük) από τη σημερινή Επαρχία Didim (Διδύμων) του Νομού Aydın (Τράλλεων)

ι) Τσαγγλή (Güzelçamlı) από τη σημερινή Επαρχία Kuşadası (Νέας Εφέσου) του Νομού Aydın (Τράλλεων)

ια)Τσιμόβασι (Menderes)

ιβ)Κοιμητήρια (Gümüldür)

ιγ)**Γκιαούρκοϊ (Ahmetbeyli)**

ιδ)Μάλκατζε (Bulgurca)

ιε) Ντεβελί Κιοϊ (Develi) από τη σημερινή Επαρχία Menderes (Μεντερές) του Νομού İzmir (Σμύρνης)

ιστ)Καγιάς (Pancar)

ιζ)Τριάντα (Ayrancılar)

ιη) Φόρτουνα (Yazıbaşı) από τη σημερινή Επαρχία Torbalı (Τουρμπαλή) του Νομού İzmir (Σμύρνης)

Πολιτιστική κίνηση.

Οπωσδήποτε δεν αναφερόμαστε σε πολιτιστικές λειτουργίες με τα σημερινά δεδομένα, αλλά οι Έλληνες της Ιωνίας την εποχή εκείνη ενδιαφέρονταν πάρα πολύ για την ανακάλυψη αρχαιολογικών ευρημάτων, όλων των ιστορικών πόλεων της περιοχής, για λόγους εθνικής καταξίωσης. Με βάση τα υπάρχοντα στοιχεία οι Έλληνες της περιοχής και συγκεκριμένα του Γκιαούρκοϊ γνώριζαν ότι κατοικούσαν σε μια ιστορική περιοχή, καθώς και για τις γύρω αρχαίες πόλεις.

Μάλιστα κατά τις γεωργικές ασχολίες τους ανακάλυπταν αρχαιολογικά ευρήματα τα οποία είτε μετέφεραν στις αυλές των σπιτιών τους είτε της εκκλησίας είτε τα συγκέντρωνε το Οθωμανικό Μουσείο Κωνσταντινούπολης, στο οποίο εκείνη την εποχή επικεφαλής ήταν ο Έλληνας αρχαιολόγος Θ. Μακρίδης –Μπέης. Όλοι όμως αγνοούσαν που βρισκόταν κτισμένες οι πόλεις αυτές και γι' αυτό από το δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα ξεκίνησε μια προσπάθεια με πρωτοβουλία αρχαιολογικών υπηρεσιών άλλων κρατών και τη συνδρομή των Οθωμανών για την ανεύρεση αυτών των πόλεων. Όλα τα αρχαία ήταν θαμμένα στο έδαφος είτε από προσχώσεις ποταμών είτε από σεισμούς είτε από άλλα γεωφυσικά φαινόμενα. Οι πρόγονοί μας στο Γκιαούρκιοϊ γνώριζαν ότι ο οικισμός τους ήταν κοντά στην αρχαία Κολοφώνα, στο ιερό της Κλάρου και στη ναυτική βάση Νότιον δεν γνώριζαν όμως που ακριβώς ήταν οι εγκαταστάσεις αυτών των πόλεων και του ιερού. Η Μ. Παϊβανά-Καντίκα παρουσιάζει αφήγηση της πεθεράς της Μαρίας Καντίκα, η οποία αναφέρει ότι στη θάλασσα κοντά ήταν το κάστρο και εκεί υπήρχαν αρχαία και τα καλοκαίρια έρχονταν λόρδοι περιηγητές για να βρουν το άγαλμα της χρυσής γουρούνας με τα γουρουνάκια.⁷⁸ (Για το άγαλμα αυτό θα αναφερθούμε παρακάτω στην ενότητα «αρχαία Κολοφών»).

Με βάση τα στοιχεία που θα αναφέρουμε στη συνέχεια για τα ευρήματα της κάθε αρχαίας πόλης ξεχωριστά, μπορούμε να συνοψίσουμε εδώ ότι οι έρευνες για ανασκαφές ξεκίνησαν μετά το 1880 και εντοπίστηκαν ευρήματα από τις αρχές του 1900 και μέχρι το 1920-21. Οι πολεμικές επιχειρήσεις του 1919-22 διέκοψαν τις έρευνες που συνεχίστηκαν από το Τουρκικό κράτος μετά το 1925 και ήλθαν στην επιφάνεια αρχαιολογικού θησαυροί, εντοπίστηκαν οι αρχαίες πόλεις και σήμερα όλη η περιοχή έχει αναπτυχθεί τουριστικά τόσο από τις παραλίες αλλά κυρίως από τα αρχαιολογικά ευρήματα που τα διαφημίζουν με ιδιαίτερη έμφαση σε όλον τον κόσμο.⁷⁹

Έρευνες και ανασκαφές πραγματοποίησαν οι αρχαιολογικές υπηρεσίες της Βρετανίας, της Γαλλίας, της Αυστρίας, της Γερμανίας, η αρχαιολογική Σχολή του Harvard των Η.Π.Α και σε κάποιο βαθμό συνεργάστηκε και η Αρχαιολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Οι έρευνες στο δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές

του 20^{ου} πραγματοποιήθηκαν υπό την επίβλεψη του Οθωμανικού Μουσείου της Κωνσταντινούπολης του οποίου προϊστάτο ο ελληνικής καταγωγής αρχαιολόγος Θεόδωρος Μακρίδης-Μπέης,⁸⁰ ο οποίος πραγματοποίησε ανασκαφές πριν τον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο του 1912 στο Δερβένι Θεσσαλονίκης⁸¹ και το 1937 υπήρξε ο πρώτος διευθυντής του Μουσείου Μπενάκη στην Αθήνα.⁸² Εδώ να αναφέρουμε και ένα περιστατικό που καταγράφεται στο λήμμα για την αρχαία πόλη Νότιον, από το Αρχαιολογικό Μουσείο Σμύρνης. Αναφέρεται συγκεκριμένα σε σύγγραμμα του Θ. Μακρίδη, πώς το 1904 κατόρθωσαν να ανακαλύψουν τα πρώτα αρχαία ευρήματα στο Νότιον. Αναφέρει λοιπόν ότι τους έδωσε πληροφορία ο ιερέας του Γκιαούρκιοϊ ονόματι Παπαδημητρίου, με το να τους υποδείξει τη μετακίνηση μιας πέτρας ή μιας μαρμάρινης επιγραφής σε ναό που σκόπευαν να κτίσουν στην περιοχή εκείνη του Νοτίου. Δυστυχώς η διατύπωση στην τουρκική γλώσσα δεν είναι καλή (επειδή μάλλον έχει μεταφραστεί από το γερμανικό πρότυπο του βιβλίου) και γι' αυτό δεν μπορούμε να το μεταφράσουμε ολοκληρωμένα και να κατανοήσουμε πώς συνέβη το γεγονός. **Ο ιερέας Παπαδημητρίου ήταν ο πατέρας του παππού μας Φωτίου.**

Αριστερά, πανοραμική άποψη με θέα τη θάλασσα από την ακρόπολη του Νοτίου, το οποίο απέχει 4 χλμ από το Γκιαούρκιοϊ. Δεξιά, πανοραμική άποψη του Ιερού της Κλάρου, με τα αρχαιολογικά ευρήματα. Απέχει 3 χλμ από το Γκιαούρκιοϊ.

Η Μικρασιατική Εκστρατεία και το Γκιαούρκιϊ .

Η Μικρασιατική Εκστρατεία (Μ.Ε.) είναι ένα μεγάλο και οδυνηρό κεφάλαιο της ελληνικής ιστορίας και δεν υπάρχει πρόθεσή μας να αναλύσουμε τα γεγονότα εκείνα, τα οποία κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί να μελετήσει στις δεκάδες εκδόσεων που υπάρχουν για το θέμα αυτό. Στην παρούσα σύντομη αναφορά μας θα εστιάσουμε τα γεγονότα στο «θέατρο» των επιχειρήσεων και των συμβάντων της Μ.Ε. στην ευρύτερη περιοχή του Γκιαούρκιϊ, προκειμένου να αντιληφθούμε πώς βίωσαν τα γεγονότα εκείνα οι πρόγονοί μας, αλλά και κάποιοι από τους γονείς μας οι οποίοι σε πολύ μικρή ηλικία ζούσαν εκείνη την εποχή στο Γκιαούρκιϊ και εξαναγκάστηκαν στον εκπατρισμό.

1919: Η ηττημένη στον Α! Παγκόσμιο πόλεμο Οθωμανική αυτοκρατορία⁸³ αποτελεί αντικείμενο διανομής των νικητριών δυνάμεων, οι οποίες είχαν οι κάθε μία τις δικές της γεωπολιτικές βλέψεις που τους οδηγούσαν σε πρόσκαιρες μεταξύ τους συμμαχίες αλλά και σε διαφωνίες και αντιπαλότητες, γεγονός που πλήρωσε στο τέλος πολύ ακριβά ο Ελληνισμός.

Ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας Ελευθέριος Βενιζέλος επιδιώκοντας να θέσει τη χώρα έγκαιρα στο διπλωματικό παιχνίδι των Μεγάλων Δυνάμεων, για μελλοντική επίτευξη της Μεγάλης Ιδέας, επιτυγχάνει στα μέσα Απριλίου 1919 να αποσπάσει την εντολή αυτών για κατάληψη της περιοχής της Σμύρνης με το σκεπτικό να προστατεύσει το χριστιανικό πληθυσμό της περιοχής από τις σφαγές των Τούρκων. Έτσι αποπλέοντας από τις Ελευθερές της Καβάλας η 1^η Μεραρχία του Ελληνικού Στρατού, υπό τον συνταγματάρχη Ζαφειρίου με δύναμη 15.000 ανδρών, αποβιβάζεται το πρωί της 2ας Μαΐου 1919 στη Σμύρνη μέσα σε παραλήρημα του ελληνικού πληθυσμού. Σε σύντομο διάστημα εξασφαλίζει τον έλεγχο της Σμύρνης και μετά από νέα εντολή των συμμάχων καταπλέουν νέες ελληνικές ενισχύσεις οι οποίες για λόγους στρατηγικού προγεφυρώματος από τις 6 Μαΐου μέχρι τα μέσα Ιουνίου ανακτούν τον έλεγχο των περιοχών γύρω από τη Σμύρνη. Έτσι ο ελληνικός στρατός εισέρχεται (σε παρένθεση οι αποστάσεις σε χλμ. και ο προσανατολισμός από τη Σμύρ-

νη) στη Μενεμένη (22 Β), στις Κυδωνιές-Αϊβαλί- (104 Β), στην Πέργαμο (78 Β), στη Μαγνησία (33 ΒΑ), στο Βαϊνδήριο (50 ΝΑ), στο Αϊδίνιον-Τράλλεις-(88 ΝΑ), στην Έφεσο (55 Ν), στον Κασαμπά (4 Ν) στο Πυργί-Μπιρτζέ- (101 ΝΔ), στα Βουρλά (34 Δ).(Χάρτης 9)

Η περιοχή της Σμύρνης, ανάμεσα στην οποία συγκαταλέγεται και το Γκιαούρκιοϊ, ανήκε στις προνομιούχες περιοχές που είχαν συνεχή επαφή με την ελληνική κυβέρνηση, με τους οικονομικά κρατούντες εκείνης της εποχής Έλληνες (που σήμερα αποκαλούμε κεφαλαιοκράτες), με τη στρατιωτική ηγεσία και με δύο λέξεις με το «ελληνικό κατεστημένο». Ενισχυτικό αυτών των σχέσεων ήταν η οικονομική δύναμη των Ελλήνων της περιοχής (κάτοχοι τεράστιων ακίνητων περιουσιών, τραπεζικών τίτλων π.χ. Ανατολική Τράπεζα, αλλά και λιρών). Για το λόγο αυτό οι Τούρκοι άτακτοι μετά την καταστροφή στα χωριά και στις πόλεις ανατίνιζαν τα σπίτια των ευπόρων, για ανεύρεση (στα τοιχώματα των οικιών) χρυσών λιρών. Επίσης και σήμερα αρκετοί Τούρκοι στην περιοχή είναι ενημερωμένοι (από τους προγόνους τους) για συγκεκριμένα ονόματα πλούσιων Ελλήνων της εποχής εκείνης και προσπαθούν ανάμεσα στους επισκέπτες, σήμερα απογόνους τους, να ανεύρουν συγγενείς εκείνων και να εκμαιεύσουν πληροφορίες για τον τρόπο απόκρυψης των λιρών τους. Παράλληλα αυτή η σχέση των Ελλήνων της περιοχής με το ελληνικό κατεστημένο τους βοήθησε στο να οργανώσουν στην περιοχή ισχυρές ομάδες ένοπλων Ελλήνων για να διατηρούν σε απόσταση τις αντίστοιχες Τουρκικές και να νιώθουν ασφαλείς. Δυστυχώς όμως αυτές οι ελληνικές ένοπλες ομάδες με την είσοδο των Ελλήνων στη Σμύρνη επιδόθηκαν σε πρωτοφανείς ωμότητες σε βάρος τουρκικών πληθυσμών χωριών και πόλεων, με κύρια εστίαση στους επιφανείς και εύπορους Τούρκους, ίσως και σε αντίποινα των τουρκικών ωμοτήτων των ετών 1914-19. Δυστυχώς αυτή τη συμπεριφορά την πλήρωσε ακριβώς ο ελληνισμός της περιοχής από την εκδικητική διάθεση των ντόπιων Τούρκων με την κατάρρευση του ελληνικού στρατού.

Την περίοδο αυτή υπάρχει χάος στη διακυβέρνηση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και ο Σουλτάνος Μεχμέτ ΣΤ! τυπικά ελέγχει μέρος της Αυτοκρατορίας του. Σε κάθε περιοχή άτακτοι Τούρκοι α-

ντάρτες, οι γνωστοί **Τσέτες**, σχηματίζουν ένοπλες ομάδες με σκοπό είτε να προβαίνουν σε ληστείες των χριστιανών είτε συνεργαζόμενοι με Τούρκους στρατιωτικούς διοικητές να βοηθούν στην κατάληψη περιοχών με χριστιανικό πληθυσμό, με κίνητρο το «πλιάτσικο» το οποίο θα επακολουθούσε.

Χάρτης 9. Η περιοχή γύρω από τη Σμύρνη μετά την άφιξη των ελληνικών στρατευμάτων το 1919. Με ανοιχτό καφέ (αριστερά), είναι οι περιοχές που εισήλθε και ήλεγξε ο Ελληνικός Στρατός κατά το χρονικό διάστημα 1919-20. Η περιοχή πιο μπροστά με το καφέ είναι η ζώνη που ήλεγξε μέχρι και το 1922. Η περιοχή με τα δύο κόκκινα τόξα είναι η πορεία της ελληνικής επίθεσης το καλοκαίρι του 1921.

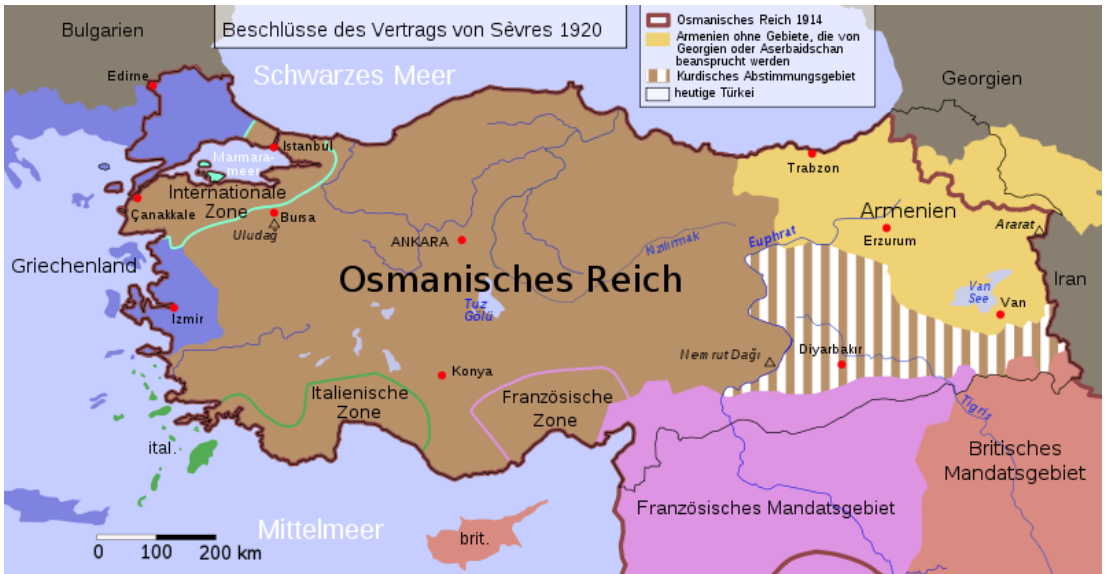
Από τις προαναφερθείσες πολεμικές επιχειρήσεις πιο αιματηρές ήταν οι μάχες στο Αϊδίνι και στην Πέργαμο. Μεγάλη αντίσταση όμως συνάντησε ο ελληνικός στρατός στην κοιλάδα του Καϋστρου (περιοχή Εφέσου), όπου διεξήχθησαν πολλές μάχες και στοίχισαν πολύ αίμα. Στο τελευταίο αυτό «πολεμικό θέατρο» βρίσκεται και το Γιαούρκιοϊ (απέχει 15 χλμ.) και φυσικό είναι ότι στην περιοχή του έγιναν φονικές μάχες. Πολλά παλληκάρια του Γκιαούρκιοϊ συμμετείχαν στις ένοπλες ομάδες που αναφέρουμε παραπάνω και συμμετείχαν στις μάχες της περιοχής Σεβντίκιοϊ-Εφέσου. Μάλιστα η γιαγιά μας ανέφερε στο γράφοντα ότι ένα από τα πρωτοπαλίκαρα της περιοχής ήταν ο εξάδελφός τους (που διέμενε και αυτός στην Καλλιθέα Νιγρίτας) ο Κώστας Νικολάου, γνωστός με το παρωνύμιο «Κώστας ο κοντός» ή αλλιώς γνωστός ως «ο άνδρας της Κωστούλας». Ήταν φημισμένος για τη μυϊκή του δύναμη. Όταν εκείνη την εποχή μας επισκέφθηκε και φιλοξενήθηκε στην οικία μας στις Σέρρες, ερωτηθείς, επί ώρες έλεγε ιστορίες για συμπλοκές με τους Τούρκους. Παράλληλα όλοι οι Έλληνες της Μ. Ασίας που μπορούσαν να φέρουν όπλο στρατολογήθηκαν επίσημα από την Ελληνικό Στρατό.

Με τις αρχικές αποφάσεις της Συνόδου Ειρήνης των Παρισίων⁸⁴ (α' εξάμηνο του 1919) η Τουρκία είχε περιορισθεί εδαφικά, με τη **Γαλλία** να κατέχει τη Συρία και την Κιλικία, την **Αγγλία** τη Μοσούλη, την **Ιταλία** την κοιλάδα του Μαιάνδρου και την Αττάλεια, την **Ελλάδα** να ελέγχει το σαντζάκι της Σμύρνης και της Μαγνησίας, ενώ τα Δαρδανέλλια και η Κωνσταντινούπολη βρίσκονταν υπό διεθνές καθεστώς (Χάρτης 10).

Απέναντι σ' αυτήν την κατάσταση στην ημιδιαλυμένη Οθωμανική αυτοκρατορία παρουσιάζεται ένας αξιωματικός του Τουρκικού στρατού ο Μουσταφάς Κεμάλ πασάς ο επονομαζόμενος από τους Τούρκους Ατατούρκ,⁸⁵ ο οποίος οργανώνει κίνημα αντίστασης απέναντι στις αποφάσεις των Παρισίων με σκοπό να επανιδρύσει ένα νέο κράτος στα ερείπια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Ο Κεμάλ, εν γνώσει κάποιων ξένων Δυνάμεων αναχώρησε κρυφά από την Κωνσταντινούπολη και στις 2 Μαΐου 1919 αποβιβά-

σθηκε στην Σαμφούντα, όπου οργάνωσε το εθνικιστικό του κίνημα, σε συνεργασία με στρατιωτικούς διοικητές της Ανατολής, ενώ ορίστηκε η Άγκυρα ως έδρα της επαναστατικής κυβέρνησής του.

Χάρτης 10. Η Οθωμανική αυτοκρατορία με τις ζώνες επιρροής των νικητριών συμμαχικών δυνάμεων του Α΄ παγκόσμιου πολέμου, κατά την περίοδο 1919-20, πριν τη συνθήκη των Σεβρών. (Μπλέ χρώμα η Ελληνική επιρροή, μωβ η Γαλλική και δεξιά της με ανοιχτό καφέ (σωμόν) η Αγγλική. Μέσα στην πράσινη γραμμή ή με πράσινο χρώμα η Ιταλική). Με σκούρο καφέ η περιοχή όπου άτυπα ήλεγχε ο Σουλτάνος και αποτέλεσε τη σκακιέρα γεωπολιτικών πολιτικών παιχνιδιών, για τη δημιουργία ενός νέου κράτους υπό το Κεμάλ και την επιρροή των Αγγλογάλλων.

Οι Έλληνες με την έγκριση των Συμμάχων αποστέλλουν κι άλλες στρατιωτικές δυνάμεις στη Σμύρνη και στο τέλος του 1919 ο στρατός μας διαθέτει στη Μ. Ασία 57.000 οπλίτες και 2.400 αξιωματικούς.⁸⁶ Το Α΄ Σώμα Στρατού έχει έδρα το Σεβντίκιοϊ, 30 χλμ ΒΑ του Γκιαούρκιοϊ.

1920-21: Οι Έλληνες εκμεταλλεόμενοι από το Μάρτιο του 1920 τον εμφύλιο των Οθωμανών μεταξύ του σουλτάνου και του Κεμάλ, προωθούν τις θέσεις τους τον Ιούνιο του 1920 και καταλαμ-

βάνουν τη Φιλαδέλφεια (105 Α), τα θυάτεια –Άκχισαρ- (90 ΒΑ) και με εντολή των Άγγλων την Προύσα (260 ΒΑ) και την Ανατολική Θράκη (Ανδριανούπολη, 40 Εκκλησιές κλπ.), Χάρτης 9.

Χάρτης 11. Διάταξη των Ελληνικών Δυνάμεων (αριστερά με το γαλάζιο) και δεξιά των Τουρκικών (με το κόκκινο) κατά το καλοκαίρι του 1921, πριν την τελική επίθεση των Ελλήνων.

Στις **28.6.1920** υπογράφεται η «**Συνθήκη των Σεβρών**»⁸⁷ με την οποία στην Ελλάδα παραχωρείται η Δυτική και η Ανατολική

Θράκη μέχρι τη γραμμή της Τσατάλτσας, τα νησιά του Αιγαίου, η Ίμβρος και η Τένεδος και για την περιοχή της Σμύρνης καθορίζεται ότι υπάγεται σε ελληνική διοίκηση υπό την υψηλή προστασία του σουλτάνου για μια πενταετία και στη συνέχεια θα διεξαχθεί δημοψήφισμα για την οριστική παραχώρηση της στην Ελλάδα.

Ο Κεμάλ και οι επαναστατικές του δυνάμεις δεν αναγνωρίζουν καμία συνθήκη και συνεχίζουν τον πόλεμο εναντίον των ελληνικών δυνάμεων. Τον Ιούλιο του 1920 ένα δυσάρεστο γεγονός, η δολοφονική απόπειρα στη Λυών της Γαλλίας εναντίον του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου, δημιουργεί τα λεγόμενα Ιουλιανά στην Αθήνα, ενώ τον Οκτώβριο του 1920 πεθαίνει ο Βασιλιάς Αλέξανδρος. Το Νοέμβριο του 1920 στις πραγματοποιηθείσες εκλογές ηττάται ο Ελευθέριος Βενιζέλος και αναλαμβάνει η νέα Κυβέρνηση.

Παράλληλα αντικαθίσταται όλη η ηγεσία του στρατεύματος και όλοι σχεδόν οι επικεφαλής των μονάδων της Μ. Ασίας. Την εποχή αυτή στη Μ. Ασία βρίσκονται 3.800 αξιωματικοί και 112.000 οπλίτες.⁸⁸

Το Μάρτιο του 1921 στην Αθήνα αναλαμβάνει νέα κυβέρνηση υπό το Δημήτριο Γούναρη. Οι Έλληνες αποφασίζουν να εξαπολύσουν την εαρινή επίθεση έχοντας σαν αφετηρίες τρία σημεία εκκίνησης: στα Β της Νικομήδεια, προ το κέντρο την Προύσα και νότια το Ουσάκ (αρχαίες Τημενοθύρες, 200 χλμ Α της Σμύρνης). Στο Στρατιωτικό Σώμα του Ουσάκ υπηρετούσαν όλοι οι Έλληνες (μάχιμοι) της περιοχής Γκιαούρκιοϊ. Στόχος η κατάληψη της γραμμής **Εσκή Σεχίρ** (αρχαίο **Δορύλαιο**) -**Αφιόν Καραχισάρ** (αρχαίο **Ακροηνό**), χάρτης 9. Αρχικά οι στόχοι επιτεύχθηκαν αλλά οι Έλληνες υπό την πίεση των Τούρκων και τις μεγάλες απώλειες στρατιωτών αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Οι απώλειες του ελληνικού στρατού είχαν σοβαρό αντίκτυπο στην ψυχολογία των οπλιτών.

Το καλοκαίρι του 1921, ξεκίνησε η εκστρατεία που είχε σκοπό τη συντριβή των κεμαλικών δυνάμεων και την επιβολή της Συνθήκης των Σεβρών στη νέα κυβέρνηση της Άγκυρας. Την 1^η Ιουλίου ξεκινά η ελληνική επίθεση με έδρα του ελληνικού επιτελείου το Ουσάκ. Η διάταξη των αντιπάλων δυνάμεων παρουσιάζεται στο χάρτη 11. Οι Έλληνες επιτυγχάνουν τους στόχους τους και καταλαμβάνουν το **A-**

φιόν Καραχισάρ, την Κιουτάχεια (αρχαίο Κοτυαίο) και το Εσκή Σεχίρ. Οι Τούρκοι υποχωρούν ανατολικά. Οι απώλειες των Ελλήνων πάρα πολύ μεγάλες των δε Τούρκων μεγαλύτερες. Τα εκατέρωθεν πολεμικά συμβάντα διακρίνονται από βιαιότητα και αγριότητα. Οι απώλειες του ελληνικού στρατού κατά την περίοδο 25 Ιουνίου– 12 Ιουλίου ανήλθαν σε 1.491 νεκρούς, 6.472 τραυματίες και 110 αγνοούμενους. Οι Τούρκοι είχαν μεγαλύτερες απώλειες και μόνο κατά την μάχη του Εσκή Σεχίρ οι Έλληνες συνέλαβαν 4.000 αιχμαλώτους. Ο αντικειμενικός σκοπός της κατάληψης των σιδηροδρομικών κόμβων Εσκή Σεχίρ και Αφίον Καραχισάρ επιτεύχθηκε μεν, αλλά οι Έλληνες δεν κατόρθωσαν να εξουδετερώσουν τις κεμαλικές δυνάμεις.

Την 1^η Αυγούστου οι ελληνικές δυνάμεις εξαπολύουν την τελική επίθεση κατά της Άγκυρας με στόχο να συντρίψουν οριστικά την αντίσταση του Κεμάλ. Επί 24 ημέρες οι Έλληνες επιτίθενται. Συνέτριψαν και τις τρεις αμυντικές ζώνες των Τούρκων, περνούν ανατολικά **το Σαγγάριο** και καταλαμβάνουν τα οχυρά του απόρθητου **Κάλε Γκρότο** (χάρτης 9). Για να φθάσουν όμως εκεί διέσχισαν 265 χιλιόμετρα μέσα από τήν φλεγόμενη **Αλμυρά Ερημο**. Κατά τή διάρκεια της πορείας των Ελλήνων στρατιωτών κατά μήκος του ποταμού Σαγγάριου, επαληθεύτηκαν και οι πλέον απαισιόδοξες προβλέψεις. Η έλλειψη νερού και τροφίμων, οι αρρώστιες και ο πυρετός, η ζέστη και η κούραση είχαν προκαλέσει περισσότερες απώλειες στους στρατιώτες μας από ότι οι επιθέσεις του τουρκικού ιππικού και των ατάκτων. Οι άντρες είχαν ξεπεράσει τα φυσιολογικά όρια αντοχής πολύ πριν αρχίσουν οι μάχες με τον εχθρό. Η Κυβέρνηση και το Στρατιωτικό Επιτελείο αντιλήφθηκαν ότι οι άνδρες είχαν υπερβεί κάθε όριο ανθρώπινης αντοχής. Είχαν επίσης εξαντληθεί τα τρόφιμα και τα πυρομαχικά, αφού οι γραμμές επικοινωνίας είχαν επιμηκυνθεί τόσο πολύ. Κοντά σ' αυτά οι επικείμενες βροχές του φθινοπώρου θα έκαναν αδιάβατους τούς δρόμους ανάμεσα στην Άγκυρα και τη βάση ανεφοδιασμού του Εσκή Σεχίρ. Έτσι στις 24 Αυγούστου έλαβαν την απόφαση της υποχώρησης των στρατευμάτων πίσω στη γραμμή Αφίον Καραχισάρ-Εσκή Σεχίρ.

Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους η ελληνική κυβέρνηση άρχισε μια διπλωματική επίθεση προς τις συμμαχικές κυβερνήσεις, όπου καταφάνηκε ότι για πολιτικούς και στρατηγικούς λόγους δε στήριζαν πλέον με θέρμη τα ελληνικά αιτήματα.

1922: Η διπλωματική αυτή προσπάθεια της κυβέρνησης συνεχίστηκε και τους πρώτους μήνες του 1922 αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Στη «Διασυμμαχική Συνδιάσκεψη των Παρισίων», το Μάρτιο του 1922, οι εκπρόσωποι των Μεγάλων Δυνάμεων αποφάσισαν την υποχώρηση των ελληνικών στρατευμάτων κατά 10 χλμ από τη γραμμή που βρισκόταν (Εσκή Σεχίρ-Κιουτάχεια-Αφιόν Καραχισάρ) και να αρχίσει η προετοιμασία της αποχώρησης των Ελλήνων από τη Μ. Ασία. Ήδη οι συμμαχικές δυνάμεις Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία είχαν αποφασίσει τη στήριξη του Κεμάλ, γεγονός που μεταφραζόταν σε προμήθεια όπλων, πυρομαχικών και κάθε άλλου είδους υποστήριξη. Παράλληλα ο Κεμάλ είχε την ανοχή των Η.Π.Α και την υλική υποστήριξη της Ρωσίας (ΕΣΣΔ πλέον μετά την Οκτωβριανή επανάσταση) σε οπλισμό και άλλα εφόδια. Το κλίμα για την Ελλάδα ήταν βαρύ. Η κυβέρνηση Δ. Γούναρη παραιτείται και αναλαμβάνουν διαδοχικά οι κυβερνήσεις Ν. Στράτου και Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη. Το αξιόμαχο του στρατού μας όπως προαναφέραμε χαμηλό, η εμβέλεια της κυβέρνησης μικρή και οι εισηγήσεις πλείστων στρατιωτικών κινούνται στο πλαίσιο της επιστροφής του καταπονημένου στρατού στην Ελλάδα. Στην κατάσταση αυτή η αντίδραση των Ελλήνων της Σμύρνης ήταν να δημιουργήσουν την «Ελληνική Μικρασιατική Άμυνα» και να οργανώσουν με ίδια χρήματα ελληνικό εκστρατευτικό σώμα, αλλά η προσπάθεια ναυάγησε.

Στο κλίμα αυτό για δεύτερη φορά σε δύο χρόνια η ελληνική κυβέρνηση αλλάζει την ηγεσία του στρατεύματος και στη θέση του αρχιστρατήγου Αν. Παπούλα τοποθετεί το Γεώργιο Χατζηανέστη. Παράλληλα αλλάζουν και οι περισσότεροι αρχηγοί Σωμάτων και Μεραρχιών. Οι Τούρκοι έχουν ήδη αναδιοργανωθεί με τη βοήθεια των προαναφερόμενων «συμμάχων» και στις αρχές Αυγούστου του 1922 ο Κεμάλ διατάζει τη γενική επίθεση. Αυτή εκδηλώθηκε στο νότιο τμήμα της γραμμής, στο Αφιόν Καραχισάρ. Η επίθεση βρίσκει ανέτοιμο των ελληνικό στρατό. Από τις 13 Αυγούστου μέχρι τις 28 του

ίδιου μήνα που δόθηκε η τελευταία μάχη στον Τσεσμέ από το Σύ-
νταγμα Ευζώνων του Ν. Πλαστήρα, εξελίχθηκαν αλλού ηρωικοί μέ-
χρις αυτοθυσίας αγώνες των Ελλήνων, αλλού λανθασμένες στρατη-
γικές με χιλιάδες νεκρούς και αιχμαλώτους και αλλού παθητικές κι-
νήσεις που οδήγησαν συνολικά τον ελληνικό στρατό της Μ. Ασίας σε
υποχώρηση και πλήρη κατάρρευση μέσα σε 12 ημέρες. Στις 25 Αυ-
γούστου εισέρχονται οι πρώτοι τσέτες στη Σμύρνη και ακολουθούν
τα τακτικά σώματα τα οποία επιδίδονται σε μια πρωτοφανή σφαγή
των χριστιανών μπροστά στα μάτια στρατιωτών και ναυτών των
συμμαχικών δυνάμεων. Σ' αυτή τη σφαγή πρωτοστατούν Τούρκοι
κάτοικοι της Σμύρνης και των γύρω περιοχών, που εξοπλίζονται με
όπλα και μαχαίρια και επιφέρουν τρομακτικές καταστροφές και λεη-
λασίες. Η απάντηση των εκπροσώπων των συμμάχων στην τραγική
αυτή εξέλιξη ήταν η θεωρία του 50 – 50. Οι κυβερνήσεις της Δύσης,
για να αποβάλλουν από πάνω τους την ευθύνη της γενοκτονίας των
χριστιανών, επινόησαν τη θεωρία του 50-50 που ορίζει ισότιμη ευ-
θύνη για τα γεγονότα και στους δυο αντιπάλους. Την ίδια ευθύνη
θεωρούσαν ότι είχαν τόσο οι Έλληνες όσο και οι Τούρκοι. Οι εκπρό-
σωποι της Δύσης θα δήλωναν ότι και ο ελληνικός στρατός έκανε α-
ντίστοιχα εγκλήματα κατά την 3/ετή παρουσία του και άρα ουδεμία
ευθύνη είχαν αυτοί.

Η περιοχή του Γκιαούρκιοϊ με αρκετά χωριά (στα οποία θα α-
ναφερθούμε στη συνέχεια) και με κυριότερο το Σεβντίκιοϊ που ήταν
και η έδρα του Δήμου της περιοχής υπέστησαν την αγριότητα των
Τούρκων, ενώ πολλοί Έλληνες πρόλαβαν και έφυγαν με καϊκια απέ-
ναντι στη Σάμο. Για το γεγονός αυτό έχουμε μαρτυρίες τόσο από κα-
τοίκους του Γκιαούρκιοϊ που θα αναφέρουμε στη συνέχεια όσο και
του θείου Μήτσου Μισυρλή (συζύγου Σοφίας) και του πατέρα του
Αντωνίου⁸⁹ η οικογένεια των οποίων κατοικούσε στο χωριό Υψηλή,
περίπου 60 χλμ. ΒΔ του Γκιαούρκιοϊ. Τότε οπωσδήποτε θα αναχώρη-
σε και ο παππούς μας Φώτιος η οικογένειά του οποίου, όπως θα
αναφέρουμε στη συνέχεια, μεταφέρθηκε ένα χρόνο νωρίτερα στο
Κοκκάρι της Σάμου.

Κωμοπόλεις και χωριά γειτονικά του Γκιαούρκιοϊ.

Την εποχή εκείνη οι κάτοικοι του Γκιαούρκιοϊ είχαν επαφές με τους κατοίκους των γύρω χωριών και κωμοπόλεων για λόγους εμπορικούς, διοικητικούς και φιλικούς όπως συμβαίνει και σήμερα. Εκτός της Σμύρνης που ήταν το κέντρο της περιφέρειας και μετέβαιναν για ψώνια, ιατρική περίθαλψη κλπ. είχαν πολλές επαφές και σχέσεις φιλικές και συγγενικές με το **Σεβντίκιοϊ** έδρα του Δήμου της περιοχής (και το οποίο η γιαγιά μας ανέφερε πάρα πολύ συχνά), καθώς και με τα κοντινά χωριά **Μάλκατζι, Τζιμόβασι, Ντεβελίκιοϊ** και **Κοιμητούρια**, όλα με μικτό πληθυσμό αλλά με κυρίαρχο το ελληνικό στοιχείο. Να αναφέρουμε ακόμα ότι το **Κουσάντασι** και τα **Σώκια** ήταν δύο χωριά που έπαιζαν σημαντικό ρόλο στη ζωή του Γκιαούρκιοϊ. Το Κουσάντασι ήταν ο συγκοινωνιακός κόμβος της περιοχής για την επικοινωνία με τη Σάμο, τα δε Σώκια ήταν η έδρα του Μητροπολίτη της περιοχής τους (Ανέων). Κρίνουμε σκόπιμο στο σημείο αυτό να αναφερθούμε στο αμιγές τουρκοχώρι **Değirmendere** (Ντεκιρμεντερέ) που ήταν πολύ κοντά στο Γκιαούρκιοϊ και στις παρυφές του βρέθηκαν τα ερείπια της αρχαίας Κολοφώνας. Θα αναφερθούμε με συντομία στα χωριά αυτά, καθώς μας ενδιαφέρει τόσο η ζωή των κατοίκων αυτών όσο και η τύχη τους κατά την Μικρασιατική καταστροφή.

Σεβντίκιοϊ:⁹⁰ Ήταν το κεφαλοχώρι της περιοχής και η έδρα του Δήμου (ναχιγιέ). Απέιχε 12 χλμ. (ΝΑ) της Σμύρνης και 42 χλμ.(ΒΑ) του Γκιαούρκιοϊ. Το 1921 είχε 8.000 πληθυσμό όλους Έλληνες και μόνο 20 Τούρκους, 20 Αρμένιους και 5 Ολλανδούς. Ο οικισμός ιδρύθηκε κατά την εποχή των Σελτσούκων και απετέλεσε τσιφλίκι ενός Σελτζούκου ουλεμά (ιεροκήρυκα), του Σεϊντί Μουκερέμ Εντίν, στον οποίο οφείλεται και το όνομά του χωριού Σεϊντίκιοϊ, δηλαδή χωριό του Σεϊντί. Στα νεότερα χρόνια η ονομασία αυτή παραφθάρθηκε και κατέληξε στο στόμα των Ελλήνων ως Σεβντίκιοϊ . Με την υστερία που επικρατούσε κατά το 19ο αιώνα για τον εξαρχαϊσμό ελληνικών και ξένων τοπωνυμίων, ο σμυρναίος λόγιος Ικέσιος Λάτρης βάρφτισε το χωριό Ιμέριον ή Ερασίον, δηλαδή χωριό του πόθου, του έρωτα, του σεβντά, μεταφράζοντας την τουρκική λέξη Σεβντίκιοϊ. Φυσικά η ονο-

μασία αυτή δεν επικράτησε. Ο πληθυσμός του πύκνωσε, όπως άλλωστε σε ολόκληρη την Ιωνία, από το 18ο αιώνα και πέρα με εποίκους κυρίως από τη Σάμο, τις Κυκλάδες, την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα. Οι μουχτάρηδοι (δήμαρχοι) και οι αζάδες (σύμβουλοι) στο χωριό ήταν πάντα Έλληνες. Εκκλησιαστικά το Σεβντίκιοϊ υπαγόταν στη Μητρόπολη Σμύρνης.

Το Σεβντίκιοϊ ήταν κτισμένο σε μια υπέροχη τοποθεσία με λόφους, δάση και εξοχές, περιοχή που ήταν γεμάτη με επαύλεις εύπορων Σμυρνιτών και Ευρωπαίων. Η κεντρική πλατεία του χωριού ήταν το Καφαλάνι και γύρω όλα τα εμπορικά καταστήματα. Εκκλησία είχαν του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου και δίπλα στο νεκροταφείο του χωριού, το παρεκκλήσι του Άη-Γιάννη του Νηστευτή (του Ντεντέ, όπως τον έλεγαν οι Σεβντικιαλήδες). Εκεί βρισκόταν το αγίασμα και η θαυματουργή εικόνα του Ιωάννη του Προδρόμου. Το Σεβντίκιοϊ είχε οργανωμένη ελληνική παιδεία ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα. Λειτουργούσαν νηπιαγωγείο, εξατάξιο αρρεναγωγείο (ιδρύθηκε πριν από το 1850) και εξατάξιο παρθεναγωγείο (ιδρύθηκε πριν το 1870). Φοιτούσαν συνολικά 750 μαθητές και δίδασκαν 15 δάσκαλοι. Υπήρχαν επίσης δύο σπιτικά (ιδιωτικά) σχολεία και μια κρατική Γεωργική Σχολή, ιδρυμένη το 1910, στην οποία εκπαιδεύονταν αγρότες από τη Δυτική Μικρασία και τα νησιά του Αιγαίου. Οι Σεβντικιαλήδες ασχολούνταν κατά συντριπτική πλειοψηφία με τη γεωργία. Τα εύφορα κτήματα της περιοχής απέδιδαν πλουσιότατο εισόδημα στους κατοίκους και η παραγωγή ήταν άφθονη. Δημητριακά (4.000 τόνοι), λάδι (2.320 τ.), καπνά (1.000 τ.), σταφίδα (310 τ.), μπρούσκο κρασί (600 τ.), φρούτα, λαχανικά και ελιές κουρμάδες (ζαρωτές) ήταν η κύρια παραγωγή της κωμόπολης στις αρχές του 20ού αιώνα. Στην περιοχή υπήρχαν επίσης ορυχεία μολύβδου και λιγνίτη που εφοδίαζαν τα εργοστάσια της Σμύρνης. Και η κτηνοτροφία ήταν πολύ αναπτυγμένη με κεφάλαιο περίπου 30.000 ζώων, κυρίως αιγοπροβάτων, και καλή παραγωγή τυριών (200 τ.), δερμάτων και μαλλιών. Στο χωριό υπήρχαν επίσης 2 κασαρίες (τυροκομεία), 4 λαδόμυλοι, 3 αλευρόμυλοι, 7 ταβέρνες (οινοπνευματοποιεία) που έβγαζαν διάφορα ποτά και κυρίως το περίφημο σεβντικαλιό μαύρο κρασί, το περιζήτητο στα καπηλειά της Σμύρνης. Λειτουργούσαν επίσης κάθε λογής εργα-

στήρια και καταστήματα για γεωργικά ή είδη καθημερινής ανάγκης, όπως αλμπάνικα (πεταλωτήρια), τσιλιγκέρικα (σιδεράδικα), αχτάρικα (ψυλικατζίδικα), μπακάλικα, φούρνοι κλπ.

Υπήρχαν αρκετές πλούσιες οικογένειες με πρώτη την οικογένεια Δημητρίου Φωτιάδη, ο οποίος δαπάνησε το έτος 1880, 6.000 χρυσές λίρες για να διέλθει ο σιδηρόδρομος Σμύρνης–Αϊδινίου από το Σεβντίκιοϊ με παράκαμψη 1600μ. Στην έπαυλη του Φωτιάδη που ήταν σημείο αναφοράς στο Σεβντίκιοϊ (είχε 40 δωμάτια κι έναν υπέροχο κήπο με 12 αγάλματα των μηνών και 4 μεγαλύτερα των εποχών) στεγάστηκε το 1919 το Στρατηγείο του Α! Σώματος του ελληνικού στρατού.

Το Σεβντίκιοϊ υπήρξε ένα από τα μαρτυρικά μέρη της Μ. Ασίας, γιατί στη Μικρασιατική καταστροφή γνώρισε τη «μήνιν» των Τούρκων με χιλιάδες νεκρούς και λεηλασίες περιουσιών. Οι Έλληνες του Σεβντίκιοϊ μόνοι τους υπερασπίστηκαν το χωριό τους πολεμώντας ηρωικά τους Τούρκους με όπλα που πήραν από τους αποχωρούντες Έλληνες στρατιώτες, αλλά ο αγώνας τους υπήρξε άνισος.⁹¹

Τζιμόβασι⁹²: Χωριό 19 χλμ. Ν της Σμύρνης και 7 χλμ Ν του Σεβντίκιοϊ. Από το Γκιαούρκιοϊ απείχε 35 χλμ ΒΑ. Είχε 2.315 κατοίκους από τους οποίους οι 1.500 ήταν Έλληνες και οι 800 Τούρκοι. Πολλοί κάτοικοι Έλληνες καταγόταν από το Αρκαλοχώρι Ηρακλείου Κρήτης διωχθέντες μετά την Κρητική Επανάσταση του 1866-69.

Ντεβελίκιοϊ : Μικρό χωριό 28 χλμ. περίπου ΒΑ του Γκιαούρκιοϊ και 27 Ν της Σμύρνης. Αναφέρεται ότι είχε αμιγές πληθυσμό 482 κατοίκους⁹³ (στοιχείο για το οποίο διατηρούμε κάθε επιφύλαξη). Ήταν το πλησιέστερο χωριό όπου διερχόταν η σιδηροδρομική γραμμή Σμύρνης–Αϊδινίου και μέσω του σιδηροδρομικού αυτού σταθμού οι κάτοικοι της περιοχής (και του Γκιαούρκιοϊ φυσικά) μετέβαιναν στη Σμύρνη.⁹⁴ (Ως το Ντεβελίκιοϊ πιθανόν μετέβαιναν με τα ζώα).

Μάλκατζι ή Μπουλγούρτζα : Όμορφο και γραφικό χωριό 20 χλμ. περίπου Β του Γκιαούρκιοϊ και 35 χλμ. Ν της Σμύρνης. Είχε 870 κατοίκους από τους οποίους οι 720 Έλληνες.⁹⁵ Ήταν κέντρο γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής στο μέσο μιας όμορφης πεδιάδας. Μετά την καταστροφή της ελληνικής συνοικίας τον Αύγουστο του 1922 μετέφεραν τους Τούρκους κατοίκους στο διπλανό χωριό

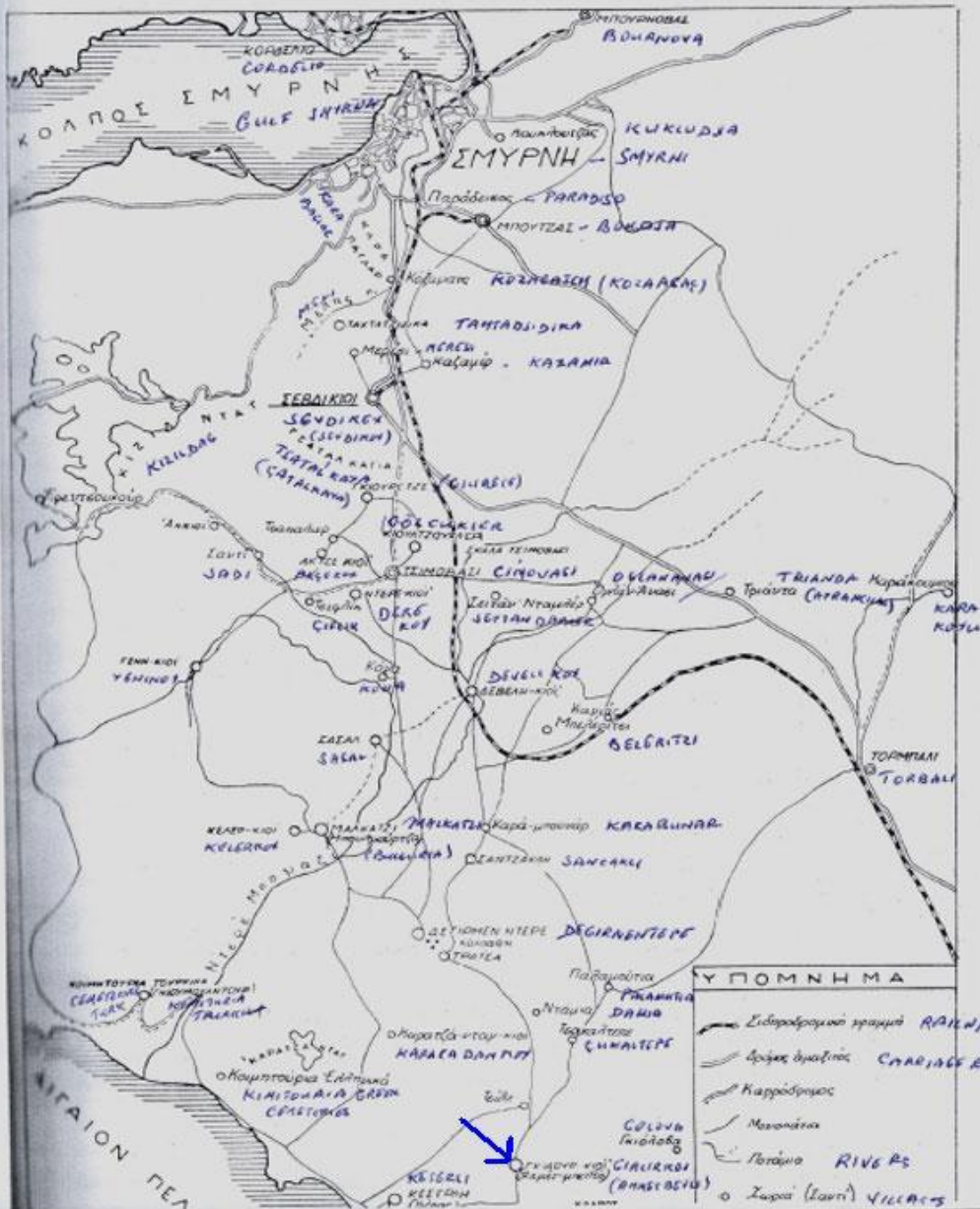
Bulgurca⁹⁶ και στη θέση του δημιούργησαν μια τεχνητή λίμνη. Σήμερα δεν υπάρχει το χωριό.

Κοιμητούρια : Μικρό χωριό 20 χλμ ΒΔ του Γκιαούρκιοϊ. Ήταν τοποθεσία κοντά στην αρχαία Λέβεδο (αναφέρουμε παρακάτω στο σχετικό κεφάλαιο) που κατοικήθηκε πιθανόν το 18^ο αιώνα. Είχε 388 κατοίκους από τους οποίους οι 115 ήταν Έλληνες⁹⁷.

Σιβρισάρι : 36 χλμ. ΒΔ του Γκιαούρκιοϊ. Η ονομασία είναι εξελληνισμένη λέξη της τουρκικής Sivrihisar (όπως το αποκαλούσαν τότε οι Τούρκοι) που σήμερα ονομάζεται Seferihisar και είναι το κέντρο της περιοχής. Στην περιοχή αυτή βρισκόταν οι αρχαίες πόλεις Τέως και Λέβεδος. Στο μεσαίωνα η περιοχή ήταν άντρο πειρατών, ενώ την αποίκισαν οι πρώτοι Σελτσούκοι επιδρομείς. Το 18^ο και 19^ο αιώνα έχουσε εποικισμό από τα γύρω ελληνικά νησιά και η περιοχή αναπτύσσεται από τις καλλιέργειες των Ελλήνων. Το χωριό από το 1884 ήταν έδρα Καζα και η περιοχή αριθμούσε περίπου 20.000 κατοίκους από τους οποίους οι μισοί ήταν Έλληνες⁹⁸. Στην περιοχή ανήκε και το χωριό **Υψηλή** (Doganbey, σήμερα στα τουρκικά) στο οποίο γεννήθηκε ο Δημήτριος (Μήτσος) Μισυρλής, σύζυγος της θείας μας Σοφίας. Ήταν ένας οικισμός μικτός από Έλληνες και Τούρκους και βρισκόταν σε ημιορεινό επίπεδο, σε απόσταση 2 χλμ από τη θάλασσα και οι κάτοικοι ασχολούνταν με την γεωργία, την κτηνοτροφία και την αλιεία. Βρίσκεται στη Β πλευρά της μικρής και γραφικής χερσονήσου με το ελληνικό όνομα Μυόννησος. Οι περισσότεροι πρόσφυγες κάτοικοι αυτής της περιοχής κατοίκησαν στη Ν. Ερυθραία Αττικής.

Στην επόμενη σελίδα παρουσιάζεται ένας χάρτης, ο χάρτης 12, ο οποίος είναι αγνώστου έτους δημιουργίας, αλλά αναφέρεται στην περίοδο του 1919-21. Με τυπωμένα γράμματα είναι τα χωριά και οι κωμοπόλεις της περιφέρειας Σμύρνης. Διακρίνουμε το Σεβντίκιοϊ, το Τζιμόθασι, το Ντεβελίκιοϊ, το Μάλκατζι, το Γκιαούρκιοϊ, και τα Κοιμητούρια. Τα ονόματα με στυλό είναι μεταγενέστερη προσθήκη πιθανόν κάποιου ερευνητή. Στη λέξη Γκιαούρκιοϊ είναι δική μας προσθήκη το μπλε βέλος και από κάτω σε παρένθεση αναφέρεται, από το συντάκτη αυτού του χάρτη, και η ονομασία με ελληνικά γράμματα-Αχμέτ Μπεϊλί.

ΧΑΡΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΕΒΔΙΚΙΟΙ ΣΜΥΡΝΗΣ

Χάρτης 12

Değirmendere (Ντεκιρμεντερέ) :Αναφέρουμε το χωριό αυτό γιατί από την εποχή εκείνη αναφέρεται η ύπαρξη του με πληθυσμό 567 κατοίκους, από τους οποίους μόνο 7 ήταν Έλληνες. Ήταν το τουρκο-χώρι της περιοχής και το πιθανό κέντρο αντίστασης των Τούρκων. Υπήρξε το κέντρο των ανασκαφών για την ανεύρεση ερειπίων της αρχαίας Κολοφώνας, από την οποία απέχει 1 χλμ. Σε ελεύθερη μετάφραση σημαίνει «μυλοπόταμο». Απέχει 13 χλμ. ΒΑ του Γκιαούρκι-οϊ.⁹⁹

Αρχαίες πόλεις και ιστορικοί χώροι που περιβάλλουν το Γκιαούρ-κιοϊ.

Είναι ένα αξιοσημείωτο γεγονός το πόσες σημαντικές πόλεις οι οποίες είχαν διαχρονική λάμψη από την αρχαιότητα και μέχρι τα ρωμαϊκά χρόνια και κάποιες ακόμα μέχρι σήμερα, περιβάλλουν τη θέση που ήταν το Γκιαούρκιοϊ. Αυτό υποδηλώνει το πόσο σημαντική από οικιστική και γεωφυσική άποψη ήταν η περιοχή. Αυτό το ζωτικό χώρο επιζητούσαν οι εκάστοτε κάτοικοι της περιοχής και μας είναι άγνωστο πόσοι οικισμοί υπήρξαν πριν το Γκιαούρκιοϊ στην περιοχή με άλλη ονομασία. Στο χάρτη 14 αποτυπώνονται κάποιες από αυτές και άλλες στους χάρτες 8 και 13.

Πρώτα θα αναφέρουμε τις πόλεις που ιδρύθηκαν από τους Ίωνες αποίκους και ανήκουν στην τότε δωδεκάπολη. Αυτές είναι: **Η Έφεσος, η Κολοφώνα, το Νότιον** (επίγειο της Κολοφώνας) **η Λέβεδος και η Τέως**. Τέλος αναφορά θα κάνουμε στην περιοχή του **Μαντείου της Κλάρου**, το οποίο σημάδεψε την περιοχή κατά τα ελληνιστικά και ρωμαϊκά χρόνια και αποτελεί σήμερα σημείο ιστορικής αναφοράς στην περιοχή.

Η Μ. Παϊβανά –Καντικά παρουσιάζει τις ιστορικές αναφορές που υπάρχουν για τις αρχαίες πόλεις της περιοχής. Γράφει λοιπόν: «πράγματι το Γκιαούρκιοϊ βρίσκεται κοντά στις αρχαίες πόλεις Κολοφώνα, Κλάρο και Νότιον, οι οποίες αναφέρονται από αρχαίους συγγραφείς. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι και οι τρεις πόλεις σημειώνονται στη Χάρτα του Ρήγα. Ένας ομηρικός ύμνος αφιερωμέ-

νος στην Άρτεμη, υμνεί τη θεά που οδηγεί το άρμα της στην *αμπελόεσσαν Κλάρον*, όπου την περιμένει ο αδελφός της Απόλλωνας. Ο Ηρόδοτος αναφέρει την Κολοφώνα, ο Θουκυδίδης γράφει για το Νότιον των Κολοφώνιων, ο Πausanίας για την Κολοφώνα και την Κλάρο, ο Στράβων για την Κολοφώνα και το άλσος του κλαρίου Απόλλωνα, για τον κολοφώνιο ελεγειακό ποιητή και αυλητή Μίμνερμο και για τον Ίωνα φιλόσοφο Ξενοφάνη».¹⁰⁰

Έφεσος: (18 χλμ. ΝΑ από το Γκιαούρκιοϊ). Μία από τις δύο σημαντικότερες πόλεις της Μ. Ασίας, η οποία απέχει 70 χλμ. από τη Σμύρνη (την άλλη σημαντική πόλη). Στην αρχαιότητα ήταν το κέντρο της περιοχής με έμβλημα τον περίφημο ναό της Αρτέμιδας, το γνωστό «Αρτεμίσιο», την οποία θεωρούσαν θεά της γονιμότητας, γι' αυτό και το περίφημο αυτό άγαλμα παρίστανε τη θεά με 30 μαστούς.

Ο ναός ήταν ένα από τα 7 θαύματα του αρχαίου κόσμου. Η Έφεσος κτίσθηκε στις εκβολές του Κάυστρου ποταμού (σήμερα Kuzuk Menderes δηλ. μικρός Μαίανδρος), ο οποίος με την πάροδο των αιώνων επιχωμάτωσε το λιμάνι της και από παραθαλάσσια πόλη μετατράπηκε σε χερσαία.

Άποψη του αρχαιολογικού χώρου της Εφέσου

Χάρτης 13. Στο χάρτη αποτυπώνεται το Γκιαούρκειοί (δική μας αποτύπωση), ενώ υπάρχει και η ονομασία Ahmetbeyli. Επίσης η Κλάρος (KLAROS), η οποία είναι 3 χλμ. Ν του Γκιαούρκειοί (η αρχαιολογική ένδειξη του χάρτη δεν είναι στη σωστή θέση), το Νότιον 4 χλμ. Ν., Η Κολοφών (ΚΟΛΟΦΩΝ) 13 χλμ. Β και η Λέβεδος (LEBEDOS) 15 χλμ.

Κατά το 12^ο με 13^ο αιώνα οι κάτοικοι της περιοχής έκτισαν σε έναν πλησιέστερο λόφο έναν οικισμό και στην κορυφή του το ναό του Ιωάννη του Θεολόγου, μια και ίσχυε η φήμη ότι εκεί πέθανε ο Ευαγγελιστής Ιωάννης και διατηρούσαν συνεχή εκκλησιαστική επαφή με την ομώνυμη μονή της Πάτμου. Η ίδια φήμη μιλούσε και για το θάνατο της Παναγίας στην περιοχή της Εφέσου με το σκεπτικό ότι ακολούθησε τον Ιωάννη το Θεολόγο. Σήμερα υπάρχει στην περιοχή της Εφέσου ένα προσκύνημα που το διατηρεί η Καθολική Εκκλησία και το ονομάζουν «Παναγία Καπουλού» και υποστηρίζουν ότι εκεί απεβίωσε η Παναγία.¹⁰¹ Αργότερα (κατά το 1304 με την κατάληψη από τους Σελτσούκους) ο οικισμός αυτός έλαβε τη ονομασία Ayasuluk (που σημαίνει Άγιος Θεολόγος) και μεταγενέστερα (το 1914) ονομάστηκε Selçuk, όνομα που αυτό φέρει μέχρι σήμερα. Οι Έλληνες διατήρησαν την ονομασία Έφεσος και μάλιστα στους πρώτους αιώνες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας όταν είχε συρρικνωθεί ο ελληνισμός είτε από σφαγές είτε από εξανδραποδισμούς και εξισλαμισμούς, αποτελούσε τη μεγαλύτερη Ορθόδοξη Μητρόπολη της Μ. Ασίας περιλαμβάνοντας όλες τις περιοχές της αρχαίας Αιολίδας, Ιωνίας και Καρίας.

Χάρτης 14. Χαρακτηριστικός χάρτης των πόλεων που περιγράφουμε στη συνέχεια. Η Έφεσος, η Κολοφώνα, η Λέβεδος, η Τέως, η Σμύρνη και η Σάμος.

Κατά τα πρώτα οθωμανικά χρόνια ο πληθυσμός αποτελούνταν κυρίως από Έλληνες, Τούρκους, Βουλγάρους (που είχαν μεταφέρει οι Βυζαντινοί). Σήμερα ο αρχαιολογικός χώρος βρίσκεται Δ της κωμόπολης Selcuk. Οι αρχαιολογικές ανασκαφές ξεκίνησαν από το Βρετανό Wood το 1862 και συνεχίστηκαν από το αυστριακό αρχαιολογικό ινστιτούτο, από το 1895 έως σήμερα. Ο αρχαιολογικός χώρος της Εφέσου θεωρείται ο πιο πλούσιος σε ευρήματα (Ελληνιστικής και Ρωμαϊκής περιόδου) και ο επισκέπτης θα διακρίνει την εντυπωσιακή Βιβλιοθήκη, το αρχαίο θέατρο, την οδό Ερμού, τη λεωφόρος που οδηγούσε στο λιμάνι, το οποίο σήμερα έχει εξαφανισθεί λόγω των προσχώσεων κ.ά. Περιπατώντας στους δρόμους αυτής της μεγαλούπολης της αρχαιότητας πραγματικά αισθάνεσαι δέος για εκείνη την εποχή. Ετησίως 2.500.000 άτομα επισκέπτονται την αρχαία Έφεσο.¹⁰²

Κολοφών: (13 χλμ. Β του Γκιαούρκιοϊ).Η Κολοφών είναι από τις σημαντικότερες και αρχαιότερες ελληνικές πόλεις της Ιωνίας. Αντίθετα με τις περισσότερες πόλεις της δυτικής Μικράς Ασίας δε βρίσκεται στα παράλια αλλά στην ενδοχώρα, σε απόσταση περίπου 15 χλμ. από τη θάλασσα και σχεδόν 55 χλμ. νότια της Σμύρνης. Η θέση της θυμίζει μυκηναϊκούς οικισμούς της Πελοποννήσου, καθώς αποτελείται από μια απότομη ακρόπολη που επιβλέπει μια πλούσια και εκτεταμένη πεδιάδα. Το όνομα της πόλης σημαίνει κορυφή. Οι κάτοικοί της αποκαλούνται Κολοφώνιοι και σπανιότερα Κολοφωνίται, ενώ η επικράτεια της πόλης Κολοφωνία.

Τα όρια της ήταν ασαφή, αλλά φαίνεται πως στα δυτικά συνόρευε με τις επικράτειες της Τέως και των Κλαζομενών. Ήδη από την Αρχαϊκή περίοδο η Κολοφών έλεγχε το ιερό της Κλάρου και τη γειτονική παράκτια πόλη του Νοτίου (σε απόσταση περ. 15 χλμ. νοτιότερα).Υπάρχουν αντικρουόμενες παραδόσεις για την ίδρυση της πόλης που ενδεχομένως να οφείλονται στο γεγονός ότι η Κολοφώνα υπήρξε διαδοχικά μινωική, μυκηναϊκή και ιωνική.

Η παράδοση αναφέρει ότι μετά την άλωση της Τροίας, μια ομάδα Αχαιών όπως ο Κάλχας, ο Λεόντιος, ο Πολυπόιτης και οι σύντροφοί τους κατευθύνθηκε προς την Κολοφώνα. Ο Κάλχας μάλιστα πέθανε και τάφηκε εκεί ή στο Ιερό της Κλάρου που ανήκε στους Κο-

λοφώνιους. Η παράδοση αναφέρει ότι ο θάνατός του επήλθε μετά την ήττα του σε μαντικό αγώνα με το Μόψο, μάντη και βασιλιά της Κολοφώνας, ο οποίος κατ' άλλους ήταν γιος της Μαντώς, κόρης του Μάντη Τειρεσία, που είχε αφιχθεί νωρίτερα εκεί. Ο Στράβων¹⁰³ αναφέρει ότι ο Κάλχας πέθανε από τη λύπη του γιατί τον νίκησε σε μαντικό αγώνα ο Μόψος που μάντεψε σωστά πόσα σύκα είχε μια παρακείμενη αγριοσυκιά, όπως λέει ο Ησίοδος, ή πόσα γουρουνάκια είχε στην κοιλιά της μια έγκυος γουρούνα, όπως λέει ο Φερεκίδης. Γι' αυτό και όπως αναφέρουμε σε παραπάνω ενότητα οι ξένοι λόρδοι έψαχναν να βρουν άγαλμα με τη χρυσή γουρούνα και τα τρία γουρουνάκια της. Ο Μόψος θεωρείται ότι ίδρυσε το μαντείο του Απόλλωνα στην Κλάρο και ώθησε τους Κολοφώνιους να επεκταθούν εκδιώκοντας τους Κάρες και Λέλεγες γείτονές τους.

Στην Αρχαϊκή περίοδο η Κολοφώνα ήταν ισχυρή ναυτική πόλη με εξαιρετικά γόνιμο έδαφος. Η ισχύς της συνάγεται από την παροιμία «Κολοφώνα επέθηκε». Η ερμηνεία που δίνεται στη φράση αυτή είναι ότι αρκούσε η παρέμβασή της για να τερματιστεί οποιαδήποτε τυχόν αντιδικία μεταξύ των πόλεων της Ιωνίας. Ο Στράβων που αναφέρεται στην παροιμία προσθέτει ότι η πόλη διέθετε τότε ισχυρότατο ναυτικό, ενώ ήταν διάσημη κυρίως για τους ιππείς της. Η Κολοφώνα φημιζόταν και για ένα ακόμη ιδιαίτερο στοιχείο της πολεμικής της μηχανής, τη χρήση σκύλων στη μάχη. Το 281 π.Χ. με το θάνατο του Λυσιμάχου, εκ των διαδόχων του Μ. Αλεξάνδρου, η Κολοφώνα δεν μπόρεσε ποτέ να ξαναποκτήσει τα πλούτη και τη δόξα των προγενέστερων εποχών. Μεγαλύτερη ανάπτυξη γνώρισε το Νότιον που αποκαλούνταν επίσης νέα Κολοφών και οι κάτοικοί του «Κολοφώνιοι εκ της θαλάσσης», σε αντιδιαστολή με την παλαιά Κολοφώνα, που παρέμεινε στην αρχική της θέση.

Δεν υπάρχουν αναφορές στην Κολοφώνα κατά τη Βυζαντινή περίοδο. Η πόλη μαρτυρείται ως έδρα επισκοπής μέχρι το 13ο αιώνα υπαγόμενη στη μητρόπολη της Εφέσου. Ο Παύλος κάνει λόγο για δύο επισκόπους του 1ου αιώνα τον άγιο Σωσθένη και τον άγιο Τυχικό. Ο Ευθάλιος έλαβε μέρος στη Σύνοδο της Εφέσου το 431, ενώ αναφέρεται και ο Αλέξανδρος, που ήταν ενεργός το 451.

Η Κολοφώνα είναι μία από τις επτά αρχαίες πόλεις που έριζαν για την καταγωγή του Ομήρου. Κατά την Αρχαϊκή περίοδο ήταν πατρίδα φημισμένων ποιητών όπως ο περίφημος ελεγειακός Μίμνερμος (680 π.Χ.) και μουσικών όπως ο Πολύμνηστος (7ος αι. π.Χ.). Το σπουδαιότερο τέκνο της πόλης ήταν αναμφισβήτητα ο φιλόσοφος Ξενοφάνης, ένας από τους σημαντικότερους Ίωνες διανοητές της Αρχαϊκής εποχής (περ. 570-480 π.Χ.) ο οποίος το 540 π.Χ. μετανάστευσε στην Ελέα της νότιας Ιταλίας και ίδρυσε την περίφημη Ελεατική σχολή. Κατά την Ύστερη Κλασική και την Ελληνιστική περίοδο η Κολοφώνα απετέλεσε τη γενέτειρα αξιόλογων επιστημόνων όπως ο μαθηματικός Ερμότιμος (4ος αι. π.Χ.), ποιητών όπως ο Αντίμαχος, συνθέτης ενός έπους με τίτλο *Θηβαΐς* (400 π.Χ.), ο Φοίνιξ και ο Νίκανδρος. Ένα από τα σημαντικά τέκνα της πόλης ήταν ο ιστορικός Κλείταρχος, που έζησε στην Αλεξάνδρεια και είναι γνωστός για την ιστορία των κατακτήσεων του Μεγάλου Αλεξάνδρου, από την οποία σώθηκαν αποσπάσματα. Ο πατέρας του Δίνων ήταν και αυτός ιστορικός. Από την ίδια πόλη καταγόταν και ο μεγάλος Απελλής ο αγαπημένος ζωγράφος του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Τέλος, ο Ερμησιάναξ υπήρξε ολυμπιονίκης το 320 π.Χ. στην πυγμαχία των παιδων. Έπειτα από διάφορες εσφαλμένες ταυτίσεις η θέση της Κολοφώνας εντοπίστηκε τελικά από τους Schuchardt, Kierpers και Wolters το 1886 οι οποίοι μελέτησαν το τείχος και έκαναν τις πρώτες ανασκαφικές εργασίες. Συστηματικές ανασκαφές διενήργησαν οι αμερικανοί αρχαιολόγοι του Fogg Art Museum του Πανεπιστημίου του Harvard, σε συνεργασία με την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών της Αθήνας το 1921 υπό τη διεύθυνση της Hetty Goldman και του Carl Blegen.

Τα γεγονότα του 1922 διέκοψαν τις έρευνες. Οι τουρκικές Αρχές ανανέωσαν την πρόσκληση προς τους Αμερικανούς αρχαιολόγους το 1925 και η Hetty Goldman μπόρεσε να συνεχίσει το έργο της. Οι ανασκαφές αυτές είναι ως επί το πλείστον αδημοσίευτες ακόμη με εξαίρεση ένα σημαντικό άρθρο του Holland. Τα ερείπια της Κολοφώνας είναι σήμερα διασκορπισμένα γύρω σε τρεις λόφους που σχηματίζουν ένα ισοσκελές τρίγωνο με κορυφή στο βορρά και καταλαμβάνουν συνολική έκταση ενός τετραγωνικού χιλιομέτρου

και συνολικό εμβαδόν 80 εκταρίων περίπου. Στη συντριπτική τους πλειονότητα τα κτίσματα που αναγνωρίζονται στην ακρόπολη ανήκουν στους Ελληνιστικούς χρόνους.¹⁰⁴

Πανοραμική άποψη τοποθεσίας της αρχαίας Κολοφώνας με τα αρχαιολογικά ευρήματα που είναι διάσπαρτα σε τρεις λόφους. Στο βάθος ψηλά η Ακρόπολη.

Νότιον: (4 χλμ. Ν του Γκιαούρκιοϊ). Το Νότιον παραλιακή πόλη της Ιωνίας, δυτικά της Εφέσου, βρισκόταν περίπου 15 χλμ. ΝΔ από την Κολοφώνα, 58 χλμ. ΝΔ της Σμύρνης και 1 χλμ. Ν από την Κλάρο. Το Νότιον αποτέλεσε το επίγειο της γειτονικής Κολοφώνας και οι μεταξύ τους σχέσεις ήταν ιδιαίτερα στενές ήδη από τα Αρχαϊκά χρόνια. Κατά τον 5ο αι. π.Χ. το Νότιον υπήρξε μέλος της Δηλιακής Συμμαχίας και αναφέρεται στους αθηναϊκούς φορολογικούς καταλόγους συνολικά 18 φορές. Το 430 π.Χ., όταν οι Πέρσες κατέλαβαν την Κολοφώνα, οι κάτοικοί της εγκαταστάθηκαν στο Νότιον και το 409 π.Χ.

η Κολοφώνα απελευθερώθηκε από τους Αθηναίους. Κατά το λεγόμενο Ιωνικό πόλεμο (413-403 π.Χ.) και συγκεκριμένα το 408 π.Χ. το Νότιον έγινε από τον Αλκιβιάδη βάση του αθηναϊκού στόλου. Εκεί έλαβε χώρα το 407 π.Χ. μια σημαντική ναυμαχία μεταξύ Αθηναίων και Σπαρτιατών, όπου ο Σπαρτιάτης ναύαρχος Λύσανδρος επέτυχε ολοκληρωτική νίκη εναντίον του στόλου του Αλκιβιάδη. Κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους πιθανολογείται ότι κάποιος από τους Κολοφώνιους προτίμησαν να κατοικήσουν στο Νότιον, το οποίο πλέον μετονομάστηκε σε «Κολοφώνα επί Θαλάσσης». Επιγραφικά κείμενα από τα τέλη του 4 αι. π.Χ. βεβαιώνουν ότι το Νότιον είχε συνάψει συμπολιτεία με την Κολοφώνα. Οι δύο πόλεις είχαν παρόμοιους θεσμούς, κοινό φορολογικό σύστημα, ίδιο ημερολόγιο, ενώ έκοψαν από κοινού νομίσματα. Το 218 π.Χ. φαίνεται ότι υπάγονται στο βασίλειο της Περγάμου. Κατά τους Ρωμαϊκούς αυτοκρατορικούς χρόνους το Νότιον γνωρίζει μεγάλη ευημερία, κυρίως λόγω της γειτνιάσής του με το φημισμένο ιερό της Κλάρου. Στους Βυζαντινούς χρόνους υπήρξε επισκοπική έδρα και στους πορτολάνους¹⁰⁵ χάρτες εμφανίζεται με την ονομασία Belveder.

Το Νότιον ήταν κτισμένο πάνω σε λόφο (σήμερα Giaur Kalesi) στα ανατολικά των εκβολών του ποταμού Άλε (Ανσι Çay). Τα περισσότερα οικοδομικά λείψανα χρονολογούνται στους Ελληνιστικούς χρόνους, ενώ κανένα ίχνος οικοδομήματος που να ανήκει στην Αρχαϊκή και Κλασική περίοδο δεν έχει βρεθεί. Την πόλη την περιέβαλλε οχυρωματικό τείχος μήκους 4 χλμ., που κατασκευάστηκε τον 4ο ή 3^ο αι. π.Χ. Στο δυτικό τμήμα της ακρόπολης βρέθηκε ιερό διαστάσεων 17,10x38,15 μ. το οποίο σύμφωνα με επιγραφή ήταν αφιερωμένο στην Αθηνά Πολιάδα και χρονολογείται στην εποχή του αυτοκράτορα Αδριανού (117-138 μ.Χ.). Γενικότερα διαπιστώνεται ότι το ιερό εναρμονίζεται απόλυτα με το σύνολο των υπόλοιπων οικοδομημάτων της πόλης τα οποία κατασκευάστηκαν κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους. Στο χώρο βρέθηκαν γλυπτά των Ελληνιστικών και Ρωμαϊκών χρόνων. Νοτιοδυτικά του ιερού της Αθηνάς αποκαλύφθηκαν αρχιτεκτονικά λείψανα ενός μικρότερου αταύτιστου ναού κορινθιακού ρυθμού που χρονολογείται στην Ελληνιστική εποχή.

Η αγορά εντοπίστηκε στο κέντρο της ακρόπολης και η σωζόμενη κάτοψή της είναι αποσπασματική. Στην ανατολική πλευρά του λόφου υπήρχε μια δεύτερη αγορά και το θέατρο της πόλης το οποίο χτίστηκε στην Ελληνιστική εποχή, γύρω στο 200-150 π.Χ., μετασκευάστηκε όμως κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους. Έξω από τα τείχη της πόλης προς τα βόρεια βρισκόταν η νεκρόπολη, όπου βρέθηκαν θαλαμοειδείς τάφοι και τάφοι λαξευτοί στο βράχο. Κοντά στην πόλη έχει επίσης βρεθεί και ένας ναός ιωνικού ρυθμού αφιερωμένος στο Δία. Οι ανασκαφικές έρευνες στο Νότιον ξεκίνησαν το 1921-22 από τη γαλλική Αρχαιολογική Σχολή με επικεφαλής τον C. Picard. Πρόσφατες αρχαιολογικές έρευνες πραγματοποιήθηκαν το διάστημα 1985-86 και το 1992 στην περιοχή κυρίως του θεάτρου από Τούρκους αρχαιολόγους. Αν και τα σωζόμενα αρχιτεκτονικά λείψανα αποκαθιστούν ελάχιστα την εικόνα της αρχαίας πόλης, ο σημερινός επισκέπτης εντυπωσιάζεται από την πλεονεκτική της θέση και τη μαγευτική θέα του φυσικού τοπίου.¹⁰⁶

Αριστερά το αρχαίο θέατρο του Νοτίου και δεξιά η είσοδος στον αρχαιολογικό χώρο.

Ιερό Μαντείου Κλάρου:¹⁰⁷ (3 χλμ. Ν του Γκιαούρκιοϊ). Η Κλάρος ήταν έδρα φημισμένου ιερού και μαντείου του Απόλλωνα. Βρίσκεται 58 χλμ. νοτιότερα της Σμύρνης σε απόσταση περίπου 1 χλμ. από τη θάλασσα, αν και στην αρχαιότητα το ιερό ήταν παραθαλάσσιο. Το κυριότερο στοιχείο όμως ήταν η πηγή πόσιμου νερού που βρισκόταν πολύ κοντά στην ακτή. Δεν ήταν αυτόνομη πόλη. Ανήκε πολιτικά στην πόλη της Κολοφώνας και αργότερα του Νότιου.

Η λιγοστή πρωτογεωμετρική κεραμική επιβεβαιώνει τη χρονολόγηση των απαρχών του ιερού στα τέλη του 10ου αι. π.Χ. Οι παραδόσεις βέβαια ανάγουν την ίδρυση του μαντείου στο μάντη Μόψο, το γιο της Μαντώ. Λέγεται ότι ο Μόψος τάφηκε στο γειτονικό Νότιον, καθώς και ότι είχε νικήσει σε διαγωνισμό το μάντη Κάλχαντα, ο οποίος, με βάση άλλες πηγές τάφηκε στην Κλάρο. Ο αριθμός των αναθημάτων αυξάνεται θεαματικά κατά τη Γεωμετρική περίοδο (9ος-8ος π.Χ.). Το ιερό αναφέρεται για πρώτη φορά στις πηγές του 7ου αι. π.Χ., και συγκεκριμένα στους ομηρικούς ύμνους στον Απόλλωνα και στην Άρτεμη, χωρίς όμως να γίνεται λόγος για τη λειτουργία του ως μαντείου. Εντούτοις θα μπορούσε να υποστηριχθεί βάσιμα ότι η έλλειψη αναφοράς του ονόματος του μαντείου της Κλάρου από τον κατάλογο των μαντείων που συμβουλευθήκε ο Κροίσος, δείχνει ότι στα μέσα του 6ου αι. π.Χ., ακόμη και αν υπήρχε, δεν ήταν φημισμένο.

Στο 2^ο μισό του 7ου αι. π.Χ. χτίζεται ένας εντυπωσιακός κυκλικός βωμός διαμέτρου 6,20 μ. περίπου, 30 μ. ανατολικά από την ιερή πηγή. Στα ερείπιά του έχει βρεθεί μια σειρά από αφιερώματα που πιστοποιεί τον ιερό χαρακτήρα της δομής. Ο βωμός καταστρέφεται λίγο μετά τα μέσα του 6ου αι. π.Χ. όταν το ιερό γνωρίζει μια ιδιαίτερη φάση οικοδομικής ανάπτυξης. Ο κυκλικός βωμός ενσωματώνεται στο νέο βωμό του Απόλλωνα που είναι ορθογώνιος και έχει πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις (14,85 × 6,05 μ.). Ταυτόχρονα, οικοδομείται ο μαρμάρινος ναός. Εικάζεται ότι ο ναός ήταν περίπτερος. Το μήκος του υπολογίζεται ότι ανερχόταν στους εκατό δωρικούς πόδες (περίπου 32 μ.). Τέλος, σε νοτιότερο τμήμα του ιερού, οικοδομείται ένας μικρών διαστάσεων (3,50 × 1,50 μ.) ορθογώνιος βωμός προς τιμήν της Άρτεμης. Λίγα μέτρα δυτικότερα του βωμού βρέθηκε ένα παράξενο κτήριο και πρόκειται μάλλον για ναό της Άρτεμης.

Στις αρχές της Ελληνιστικής περιόδου αναφέρονται σημαντικά γεγονότα στην ιστορία του ιερού. Με αφορμή την ίδρυση της Σμύρνης από το Μέγα Αλέξανδρο έχουμε την πρώτη διαπιστωμένη χρήση του ως μαντείου, όπως μαρτυρείται από τον Πausανία: «Λέγεται ότι ο Αλέξανδρος είχε πάει για κυνήγι στο όρος Πάγος και όταν γύρισε από το κυνήγι πήγε στο ιερό των Νεμέσεων και βρήκε μπροστά στην

ιερή πηγή και πάνω από το νερό φυτρωμένο πλατάνι. Κοιμήθηκε κάτω από το πλατάνι και είδε στον ύπνο του τις Νεμέσεις οι οποίες του παρήγγειλαν να χτίσει εκεί πόλη και να εγκαταστήσει σ' αυτή τους Σμυρναίους απομακρύνοντάς τους από την παλιά πόλη». Έπειτα από αυτό το όνειρο οι Σμυρναίοι έσπευσαν να ζητήσουν τη συνδρομή του γειτονικού μαντείου της Κλάρου το οποίο ενθάρρυνε την επανίδρυση της Σμύρνης με το χρησμό: «τρεις και τέσσερις φορές ευτυχείς θα είναι οι άνθρωποι εκείνοι που θα εγκατασταθούν στον Πάγο αντίκρου στον ιερό Μέλητα».

Στον 3ο αι. π.Χ. εντοπίζονται και οι σημαντικότερες εργασίες στο ιερό, που αλλοιώνουν δραστικά την αρχαϊκή μορφή του. Ο αρχαϊκός βωμός καταστρέφεται και ισοπεδώνεται και στη θέση του χτίζεται ένας μνημειακός μαρμάρινος βωμός. Ο βωμός ήταν αφιερωμένος τόσο στον Απόλλωνα όσο και στο Διόνυσο. Κοντά στο βωμό υπήρχε και ένα ηλιακό ρολοί της ίδιας εποχής τέλη του 4ου αι. π.Χ. Ο νέος ναός του Απόλλωνα ήταν κατασκευασμένος πάνω σε βάθρο πέντε βαθμίδων. Στην ανατολική πλευρά, κατά μήκος των τεσσάρων σκαλοπατιών της κρηπίδας, υπάρχουν επιγραφές που απαριθμούν τους απεσταλμένους των πόλεων που επισκέπτονται το ιερό. Ο ναός είχε διαστάσεις 26 × 46 μ. Πρόκειται για έναν από τους ελάχιστους δωρικούς ναούς της Μικράς Ασίας. Η κατασκευή του ξεκίνησε στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. αλλά διήρκεσε επί μακρόν. Δύο διάδρομοι που ξεκινούσαν από τον πρόναο οδηγούσαν στο άδυτο του ναού που βρισκόταν κάτω από το σηκό. Στις αρχές του 2ου αι. π.Χ. τοποθετήθηκε το κολοσσιαίο σύμπλεγμα των τριών θεοτήτων στο σηκό του ναού: ο Απόλλωνας είναι καθιστός και περιβάλλεται από την Άρτεμη και τη Λητώ που είναι όρθιες. Το μνημείο, το οποίο είχε ύψος περίπου 6 μ., είναι γνωστό από ένα νόμισμα της εποχής του Καρακάλλα.

Στο νότιο τμήμα του ιερού χώρου ανεγέρθηκε κατά την Ελληνιστική περίοδο μια σειρά τιμητικών μνημείων, από τα οποία δε σώζονται παρά οι θεμελιώσεις. Ανάμεσα στα πρόσωπα που τιμήθηκαν αναγνωρίζεται ο Σέλευκος ο Α', ο Αντίοχος ο Γ' και μέλη της οικογένειας των Ατταλιδών (απόγονοι Μ. Αλεξάνδρου). Στον ίδιο χώρο ανεγέρθηκαν αργότερα τα μνημεία των Ρωμαίων ανθυπάτων του 1ου

αι. π.Χ. Μετά την ίδρυση της επαρχίας της Ασίας και χάρη στις προσπάθειες δύο σημαντικών Κολοφωνίων που τιμούνται με ψηφίσματα στην Κλάρο, του Πτολεμαίου και του Μενίππου, η πόλη διατηρεί την αυτονομία της, τη νομοθεσία της, το δικαίωμα να δικάζει η ίδια όλα τα αδικήματα που διαπράχθηκαν στο έδαφός της και να αποφεύγει οποιαδήποτε επέμβαση του κυβερνήτη της επαρχίας στα πράγματα της πόλης. Το ιερό γνωρίζει μια μεγάλη περίοδο ακμής. Την ίδια περίοδο όμως χτίζεται μεταξύ του βωμού και του ναού ένας μνημειακός χώρος, ο οποίος προοριζόταν να δεχθεί εκατόμβες. Έχουν βρεθεί τα ίχνη των πεσσών όπου δένονταν τα εκατό σφάλγια σε μία διάταξη παράλληλη με το ναό. Κατά τον 1ο αι. π.Χ. χτίζεται και ο νέος μνημειακός μαρμάρινος βωμός της Άρτεμης.

Ο λατίνος ιστορικός Τάκιτος κάνει μια πλήρη περιγραφή της διαδικασίας χρησμοδοσίας, η οποία όμως δεν είναι απολύτως ακριβής και έχει χρονολογηθεί στο 115 μ.Χ. Σύμφωνα λοιπόν με τον Τάκιτο, οι χρησμοί δίνονταν από άνδρα-προφήτη ο οποίος εκλεγόταν από συγκεκριμένες οικογένειες της Μιλήτου. Ο προφήτης γνώριζε μόνο τον αριθμό των πιστών και το όνομά τους, αλλά όχι τις ερωτήσεις τους. Αφού έπινε νερό από μία ιερή πηγή αποσύρονταν σε σπήλαιο και απάγγελλε τους χρησμούς σε θεόπνευστους στίχους αν και δεν είχε γνώσεις ποίησης ή λογοτεχνίας.

Κατ' άλλες μαρτυρίες ο «αγράμματος» προφήτης δεν ταυτίζεται με το γνωστό από σωζόμενες επιγραφές ποιητή, δεν είναι γνωστοί από άλλη πηγή λειτουργοί από τη Μίλητο, ενώ αναφέρονται δύο λειτουργοί: ο προφήτης που συνέθετε την αρχική απάντηση και ο θεσπιωδός που τη διαμόρφωνε σε έμμετρο λόγο προτού την τραγουδήσει.

Το μαντείο επανιδρύθηκε επί Αδριανού και γνώρισε τη μέγιστη ακμή του στο 2ο αι. μ.Χ. Η ακμή του μαντείου κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους έχει εξηγηθεί από την εξειδίκευση της Κλάρου σε θεολογικά και λατρευτικά ζητήματα. Η ακτινοβολία του ήταν παγκόσμια και χρησμοί του μαντείου έχουν βρεθεί από την Αφρική και τη Δαλματία ως τη Βρετανία και τη Συρία. Οι παλαιές ελληνικές αποικίες της Μικράς Ασίας δεν εμφανίζονται (με εξαίρεση την Κύμη και τη Φώκαια), πιθανώς λόγω της μακραίωνης σχέσης τους με το μαντείο του Διδυ-

μαίου Απόλλωνα, ενώ ούτε και στην Ελλάδα είχε καμία απήχηση το μαντείο σε μια εποχή που ακόμη και οι Δελφοί βρίσκονταν σε παρακμή. Μετά τη χρησιμοδοσία οι πιστοί χάραζαν στο ναό ένα κείμενο για να υμνήσουν τον Απόλλωνα με αναφορές στους ιερείς. Οι εκατοντάδες επιγραφές σταδιακά κάλυψαν την κλίμακα του ναού, τους κίονες και τους τοίχους αποτελώντας σήμερα ένα από τα μεγαλύτερα επιγραφικά σύνολα της Μεσογείου.

Αρχαιολογικός χώρος Κλάρου.

Τα σωζόμενα σήμερα τμήματα του ιερού έχουν χρονολογηθεί στη Ρωμαϊκή περίοδο. Οι πιστοί έφταναν στο ιερό δάσος του Απόλλωνα, όπου βρισκόταν το ιερό, περνώντας από το μνημειακό δωρικό πρόπυλο του 2ου αι. π.Χ. Στα αριστερά υπήρχε στοά και στα δεξιά ημικυκλική εξέδρα. Η ιερά οδός πλαισιωνόταν από αγάλματα και αναθηματικές στήλες και έφτανε ως την ανατολική γωνία του ναού. Την εποχή του Αδριανού ολοκληρώθηκε πλήρως και η κατασκευή του ναού που είχε αρχίσει μισή χιλιετία πριν. Το μαντείο θα πρέπει να έκλεισε μαζί με τα υπόλοιπα ελληνικά μαντεία το 395 μ.Χ., όταν ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος απαγόρευσε τη λειτουργία τους. Σε μεταγενέστερους χρόνους ο ναός και τα υπόλοιπα κτήρια καταστράφηκαν ολοσχερώς από ισχυρό σεισμό

Φωτογραφίες από τα ευρήματα του μαντείου της Κλάρου. Υπόψη ότι όταν ζούσαν οι πρόγονοί μας στο Γκιαούρκιοϊ δεν είχαν ανευρεθεί ακόμα τίποτα από τα ευρήματα αυτά. Ο τόπος ήταν ένα χέρσο κομμάτι γης και υπήρχε μόνο μια σπηλιά που στο βάθος είχε νερό. (Μαρτυρία της γιαγιάς μας Τριανταφυλλιάς).

Λέβεδος:¹⁰⁸ (20 χλμ. ΒΔ από Γκιαούρκιοϊ). Η Λέβεδος βρισκόταν 38 χλμ. ΒΔ της Εφέσου. Σήμερα κοντά στα ερείπια της αρχαίας πόλης βρίσκεται το χωριό Kisik και δίπλα η Κωμόπολη Ürkmez. Η πόλη ήταν χτισμένη στον κόλπο της Εφέσου στη δυτική ακτή της Μικράς Ασίας. Ίχνη της βρίσκονται στη χερσόνησο Kisik και στο απέναντι ηπειρωτικό τμήμα. Η χερσόνησος είναι χαμηλή και πετρώδης μήκους περίπου 270 μ. και συνδέεται με τη στεριά με ισθμό πλάτους 200 μ. Στο ηπειρωτικό τμήμα δυτικά υπάρχει λόφος ύψους σχεδόν 60 μ. Ανατολικά βρίσκεται η θέση Κοιμητούρια (σήμερα Gümüldür) το ελληνικό χωριό μέχρι την Καταστροφή που αναφέρουμε παραπάνω. Και στις δύο θέσεις έχουν επισημανθεί αρχαία ευρήματα.

Το όνομα της πόλης συνδέεται ετυμολογικά με άλλα τοπωνύμια με πιθανή προελληνική προέλευση όπως Λέβα, Λεβαίη, Λεβάδι, Λεβάδεια, Λέβυνθος. Εκτός από το όνομα Λέβεδος, ο οικισμός αυτός φέρεται να αποκαλούνταν πριν από την ιωνική μετανάστευση Άρτι. Κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους μετονομάστηκε σε Πτολεμαΐδα πιθανότατα από το βασιλιά της Αιγύπτου Πτολεμαίο Γ' τον Ευεργέτη (246-221 π.Χ.) και κράτησε την ονομασία αυτή περίπου μέχρι τις αρχές του 2ου αι. π.Χ. **Κατεξοχήν στοιχείο της πόλης, καθώς παραδίδει ο Πausanias, ήταν τα θερμά λουτρά χάρη στις θερμές πηγές που βρίσκονταν βόρεια της χερσονήσου στη θέση Εκκλησία (Lidja/ Ilidja) ή Karakotscha (Karakos).**

Κατά τη διάρκεια του 2ου αι. π.Χ. οι Ρωμαίοι μετέφεραν στη Λέβεδο το θίασο των Τεχνιτών του Διονύσου, οι οποίοι ενίσχυσαν αριθμητικά το ανθρώπινο δυναμικό της και έδωσαν πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη στην πόλη με τις θεατρικές παραστάσεις που έδιναν. Τον 1ο αι. μ.Χ. ο Οράτιος τη χαρακτηρίζει μία από τις πιο έρημες πόλεις της εποχής του. Ήδη από τον 5ο μ.Χ. αιώνα εμφανίζονται οι πρώτες αναφορές στην επισκοπή της Λεβέδου, γεγονός που μαρτυρεί τη διαρκή κατοίκηση του χώρου και τη διάδοση του χριστιανισμού από τους προηγούμενους αιώνες. Ο οικισμός διατηρήθηκε έως τα Ύστερα Βυζαντινά χρόνια.

Η Λέβεδος κατά την Αρχαιότητα δε διέθετε μεγάλο πληθυσμό. Ο Roebuck υπολόγισε τον πληθυσμό της πόλης σε περίπου 2.400 κατοίκους στις αρχές του 5ου αιώνα. Στα Ελληνιστικά χρόνια έγιναν

προσπάθειες συνοικισμού, ακόμα και μεταφοράς των κατοίκων της Λέβεδου, αλλά η πόλη κατάφερε να επιβιώσει.

Στη μικρή αγροτική ενδοχώρα της Λεβέδου υπήρχαν κατά την Αρχαιότητα καλλιέργειες σιτηρών και ξερών σύκων, ενώ στους νεότερους χρόνους συναντούμε βελανιδιές και ελαιόδεντρα. Η αγροτική της παραγωγή, όπως και άλλων ιωνικών πόλεων, δεν ήταν ικανή να καλύψει τις ανάγκες του πληθυσμού. Τα κοιτάσματα αργύρου που εντοπίστηκαν κοντά στη θέση Κοιμητούρια (Gümüldür) δε φαίνεται να είχαν αξιοποιηθεί. Τα σημαντικότερα φυσικά πλεονεκτήματα του τόπου εντούτοις ήταν οι θερμές πηγές στα βόρεια της χερσονήσου και οι δύο φυσικοί όρμοι που σχηματίζονταν ανατολικά και δυτικά αυτής αν και δεν ήταν αρκετά μεγάλοι.

Στην πόλη δεν έχει ανευρεθεί κάποιο ιερό ή ναός. Σχεδόν βέβαιο είναι ότι μετά την άφιξη των Τεχνιτών του Διονύσου η Λέβεδος έχτισε ιερό προς τιμή του θεού. Επίσης, στους Χριστιανικούς χρόνους οικοδομήθηκαν ναοί, αλλά δεν είναι γνωστό σε ποιους ήταν αφιερωμένοι. Ως ιωνική πόλη τελούσε παραδοσιακά τη γιορτή **των Απατουρίων προς τιμή της θεάς Αθηνάς**, ενώ κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους διεξάγονταν αγώνες προς τιμή του Διονύσου.

Η πόλη της Λεβέδου είχε δύο περιοχές εγκατάστασης. Η μία ήταν η οχυρωμένη περιμετρικά χερσόνησος (σημερινή Kisik). Τα τείχη της χερσονήσου χρονολογούνται στην Ελληνιστική περίοδο και σήμερα σώζονται σε αρκετά μεγάλο ύψος (3 ή 4 δόμων). Είχαν πλάτος 2,30 μ. και διέθεταν αμυντικούς πύργους και πύλες. Η άλλη εγκατάσταση ήταν ο λόφος στο ηπειρωτικό τμήμα. Εκεί βρισκόταν η ακρόπολη, ενώ γύρω εκτεινόταν πιθανόν το μεγαλύτερο μέρος της πόλης.

Το μόνο κοσμικό δημόσιο οικοδόμημα που έχει ταυτιστεί είναι τα λουτρά τα οποία σίγουρα υπήρχαν κατά τους Ρωμαϊκούς και Πρώιμους Βυζαντινούς χρόνους. Είναι βέβαιο επίσης ότι στην πόλη υπήρχαν γυμνάσιο και θέατρο.

Από τα θρησκευτικά οικοδομήματα έχουν βρεθεί κατάλοιπα από προσευκτήριο στα Κοιμητούρια, από χριστιανικό ναό στη θέση Εκκλησία και από βασιλική μήκους 18 μ. στη βορειοανατολική γωνία της χερσονήσου.

Πανοραμική φωτογραφία της περιοχής που βρισκόταν η αρχαία Λέβεδος. Μπροστά η Χερσόνησος όπου βρισκόταν ένα μέρος της πόλης και πίσω στο λόφο το άλλο μέρος. Σήμερα στο λόφο είναι το μικρό χωριό Kísik και το μέρος όλης της περιοχής καταλαμβάνει η τουριστική κωμόπολη Ürkmez. Στην περιοχή υπάρχουν διάσπαρτα αρχαία ελληνικά ευρήματα.

Τέως: ¹⁰⁹ (35 χλμ. ΒΔ του Γκισούρκιοϊ). Σημαντικό εμπορικό λιμάνι στις ακτές της Ιωνίας (χάρτης 2 και 14), ήταν μία από τις πιο ισχυρές πόλεις της περιοχής μέχρι την Ελληνιστική εποχή. Τα ερείπιά της βρίσκονται πολύ κοντά στο σημερινό χωριό Siğacık, ενώ η πιο σημαντική κωμόπολη στην περιοχή σήμερα είναι το Seferihisar, σε απόσταση 30 περίπου χλμ. από τη Σμύρνη. Το όνομά της, ελληνικό σύμφωνο με ορισμένες πηγές, έχει άγνωστη ετυμολογία. Ανήκε στην Ιωνική Δωδεκάπολη και μάλιστα στα πιο παλιά μέλη της και ο Θαλής ο Μιλήσιος την πρότεινε γύρω στο 600 π.Χ. ως έδρα μιας πολιτικής ένωσης των Ιωνικών πόλεων, λόγω της ιδανικής θέσης της στο μέσο ακριβώς της Ιωνίας.

Η ανατροπή της λυδικής κυριαρχίας στη Μικρά Ασία από τους Πέρσες (546 π.Χ.) αποτέλεσε βαθιά τομή στην ιστορία της Τέως. Οι κάτοικοί της μην μπορώντας να αντέξουν «την των Περσών ύβριν», εγκατέλειψαν την πατρίδα τους (γύρω στο 545 με 540 π.Χ.) και ίδρυσαν δύο αποικίες **τα Άβδηρα στη Θράκη** και τη Φαναγόρεια στον Κιμμέριο Βόσπορο. Μεταξύ των κατοίκων της Τέως που εγκαταστάθηκαν στα Άβδηρα ήταν και ο φημισμένος ποιητής Ανακρέων. Η Τέως και τα Άβδηρα διατηρούσαν ισχυρούς δεσμούς σε οικονομικό, θρησκευτικό και πολιτικό επίπεδο μέχρι την Ελληνιστική εποχή. Την εποχή αυτή οι κάτοικοι της Τέως εκμεταλλεύτηκαν την εξαιρετη γεωγραφική θέση της πόλης τους, ανάμεσα σε δύο λιμάνια, και ανέπτυξαν πολύ νωρίς τις εμπορικές τους δραστηριότητες στη λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου.

Στις πλουτοπαραγωγικές πηγές της πόλης ανήκε εκτός από το θαλάσσιο εμπόριο και η κτηνοτροφία δηλ. βοοειδή, αιγοπρόβατα και χοιρίδια, ευρήματα που αναφέρονται στα επιγραφικά κείμενα. Παράλληλα ιδιαίτερα αναπτυγμένες ήταν και οι βιοτεχνικές δραστηριότητες των κατοίκων με προεξάρχουσα την υφαντουργία. Κατασκευάζονταν *χλάνδια* και *αμπέχονα* από μαλλί που εισήγαγαν από τη Μίλητο, η οποία φημιζόταν στην Αρχαιότητα για την εξαιρετη ποιότητα των υφασμάτων της. Δεύτερη σε σπουδαιότητα μετά την υφαντουργία ήταν η κεραμική. Στα εξαγωγίμα προϊόντα της Τέως εκτός από την ξυλεία περιλαμβανόταν και ένας ντόπιος ασβεστόλιθος, που εξορυσσόταν σε ένα λόφο πίσω από το σημερινό δρόμο Seferihisar-Siğacik.

Κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο η πόλη παρήκμασε. Από τότε δύναμη απέκτησε η γειτονική Σμύρνη που κυριάρχησε στην περιοχή. Προστάτης θεός της Τέως ήταν ο Διόνυσος που λατρευόταν ως ιδρυτής της πόλης με το ασυνήθιστο επίθετο Σητανείος. Σ' αυτόν ήταν αφιερωμένος ο κύριος ναός της Τέως έργο του αρχιτέκτονα Ερμογένη. Η λατρεία του περιλάμβανε και την τέλεση δύο σημαντικών θρησκευτικών εορτών: των Ανθεστηρίων και των Διονυσίων, που τελούσαν κάθε χρόνο προς τιμή του. Στο τέλος μάλιστα του 3ου αι. π.Χ. αναγνωρίστηκε η ασυλία της πόλης και της περιοχής της ως ιερού κέντρου αφιερωμένου στο Διόνυσο.

Η εξέχουσα θέση που είχε η Διονυσιακή λατρεία στην Τέω ήταν ο λόγος που το σωματείο των διονυσιακών καλλιτεχνών της Μικράς Ασίας «οι περί τον Διόνυσον τεχνίται» την επέλεξε για έδρα του. Το σωματείο αυτό το αποτελούσαν ηθοποιοί, τραγουδιστές, μουσικοί και ποιητές που έδιναν παραστάσεις σε όλη τη δυτική Μικρά Ασία. «Οι περί τον Διόνυσον τεχνίται» απολάμβαναν μεγάλη ανεξαρτησία στην Τέω έχοντας τη δική τους πολιτική οργάνωση με άρχοντες, ιερείς και αγωνοθέτες.

Η Τέως εκτεινόταν στον ισθμό μιας μικρής χερσονήσου και διέθετε δύο λιμάνια, από ένα σε κάθε πλευρά του. Το βόρειο λιμάνι οι Γεραιίδαι ή Geraesticus στις αρχαίες ιστορικές πηγές, χρησιμοποιείται και σήμερα από τους κατοίκους του χωριού Siğacık, σε αντίθεση με το νότιο που έχει προσχωθεί. Και στα δύο διατηρούνται ίχνη των αρχαίων μόλων κάτω από τη στάθμη της θάλασσας. Η ίδια η πόλη δεν έχει διερευνηθεί ανασκαφικά σε όλη της την έκταση, με αποτέλεσμα να μην είναι εφικτή η ανασύσταση της πολεοδομικής της κατάστασης. Η ακρόπολη υψωνόταν στο μέσο του ισθμού σε απόσταση 1,5 χλμ. και από τα δύο λιμάνια. Εκεί πρόσφατες έρευνες αποκάλυψαν τα θεμέλια ενός επιμήκους οικοδομήματος διαστάσεων 38,46 x 7,30 μ., που μπορεί να συγκριθεί με το ναό της Ήρας του 8ου αι. π.Χ. στη Σάμο.

Τα ελάχιστα κατάλοιπα του ναού του Διονύσου, του σημαντικότερου δημόσιου οικοδομήματος της Τέως, βρίσκονται στην εσωτερική πλευρά του δυτικού τείχους. Πρόκειται για έναν από τους πιο γνωστούς ναούς του αρχιτέκτονα Ερμογένη και ο ναός του Διονύσου θεωρείται ότι αποτελεί πρώιμο έργο του. Σήμερα, έχουν αναστηλωθεί μερικοί κίονες, ενώ τμήματα της ανάγλυφης ζωφόρου και ενός ακρωτηρίου βρίσκονται στο Μουσείο της Σμύρνης. Τα ερείπια του θεάτρου, μιας κατασκευής του 2ου αι. π.Χ., βρίσκονται νότια της ακρόπολης. Νοτιοανατολικά του θεάτρου βρίσκεται το ωδείο των Ρωμαϊκών χρόνων, ένα στεγασμένο κτήριο με 11 σειρές καθισμάτων, που σώζεται σε καλή κατάσταση. Δυτικά του ωδείου αποκαλύφθηκαν μερικές ιδιωτικές κατοικίες και τμήματα ενός αρχαίου δρόμου. Το γυμνάσιο της πόλης ταυτίστηκε, βάσει μιας επιγραφής, με τα ελάχιστα κατάλοιπα ενός μεγάλου οικοδομήματος στα βορειοανατο-

λικά της ακρόπολης. Τέλος, πρόσφατες έρευνες έφεραν στο φως τα ερείπια ενός μικρού ναού των Ελληνιστικών χρόνων στην αγορά κοντά στο λιμάνι.

Έπάνω άποψη των αρχαιολογικών ευρημάτων στην Τέω από το ιερό του Διόνυσου και κάτω άποψη του κόλπου της Τέως σήμερα με την τουριστική του αξιοποίηση από την κωμόπολη Σιγάκι.

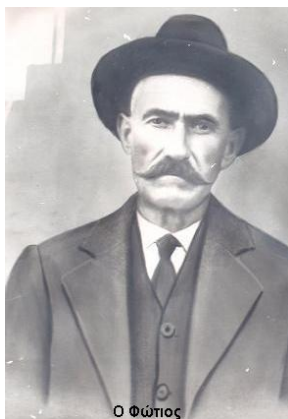
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε!

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΦΩΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η δημιουργία της οικογένειας, η γενεαλογία της, το οδοι- πορικό της στην προσφυγιά, οι απόγονοι.

Η οικογένεια στο Γκιαούρκιοϊ.

Δεν έχουμε πλήρη και ακριβή στοιχεία για τη ζωή των παππούδων μας στο Γκιαούρκιοϊ ούτε και για ημερομηνίες οικογενειακών γεγονότων. Με βάση στοιχεία που γνωρίζουμε από μαρτυρίες των γονέων μας, των συγγενών μας, από ένα **Πιστοποιητικό Οικογενειακής Κατάστασης** της οικογένειας Φωτίου και Τριανταφυλλιάς Παπαδημητρίου του Δήμου Νιγρίτας¹¹⁰ (το οποίο για χάρη συντομίας θα αποκαλούμε **Π.Ο.Κ.**), καθώς και ένα βιβλίο ντοκουμέντο «**Πρόχειρον Πληροφοριακόν Βιβλίον- Δια Προσφυγικής Οικογενείας**», έκδοση της Ένωσης Μικρασιατών

Ο Φώτιος

Θήβας,¹¹¹ (όπου για χάρη συντομίας θα το αποκαλούμε **ΠΒΘ**), θα προσπαθήσουμε να διευθετήσουμε όσα στοιχεία μπορούμε σε μια λογική σειρά με βάση τα πραγματικά γεγονότα.

Πατρογονική οικογένεια Φωτίου. Ο παππούς μας Φώτιος θα πρέπει να γεννήθηκε στο Γκιαούρκιοϊ, αλλά αγνοούμε την απώτερη καταγωγή του. Υπόθεση υπάρχει να καταγόταν και αυτός από τη Σάμο μια και

όπως προαναφέραμε, σε προηγούμενη ενότητα παραπάνω, η πλειοψηφία των κατοίκων του Γκιαούρκιοϊ προέρχονταν από τη Σάμο και σήμερα ακόμα το επίθετο Παπαδημητρίου υπάρχει σε αρκετά χωριά της Σάμου. Με βάση το Π.Ο.Κ. του Δήμου Νιγρίτας, χρονολογία γέννησης αναφέρεται το 1872. Το σωστό όμως είναι ότι γεννήθηκε **το 1871**, διότι στο ΠΒΘ αναφέρεται αυτή η χρονολογία γέννησης και το 1872 αναφέρεται η γέννηση του αδελφού του Μιλτιάδη. Στο Δήμο Νιγρίτας, όπως το ανέφεραν και οι γονείς μας, κάποιες χρονολογίες δηλώθηκαν σκόπιμα μεταγενέστερες ίσως για να τύχουν κρατικών ευεργετημάτων. Ο πατέρας του ονομαζόταν **Δημήτριος και η μητέρα του Σοφία**. Τόπος γέννησης αναφέρεται η Μ. Ασία. Για την οικογένεια του Φωτίου δε γνωρίζουμε πολλά. Μεγάλος αριθμός μαρτυριών των συγγενών μας επιβεβαιώνει την πληροφορία ότι ο πατέρας του Φωτίου ήταν ιερέας, δηλ. ο αναφερόμενος στα προηγούμενα κεφάλαια παπα-Δημήτρης. Κατά μαρτυρία του θείου μας Οδυσσέα ο οποίος στην Καταστροφή ήταν 15 ετών (που μας τη μετέφερε ο εξάδελφός μας και γιος του Φώτης), την ημέρα που οι Τούρκοι με την καταστροφή έμπαιναν για λεηλασία στο Γκιαούρκιοϊ, ο παππούς Φώτιος με τον πατέρα του Δημήτριο και τον Οδυσσέα έφυγαν προς τη θάλασσα για να επιβιβαστούν σε βάρκα με προορισμό το Κοκκάρι. Ο πατέρας του Φωτίου ευρισκόμενος σε μεγάλη ηλικία έσερνε μια μεγάλη αρμαθιά κλειδιών (τα οποία ήταν μεγάλου μεγέθους εκείνη την εποχή) πιθανόν του καταστήματός τους και των αποθηκών τους, καθώς και μία αγελάδα. Μπροστά στον κίνδυνο να μην προλάβουν να επιβιβαστούν ο Φώτιος οργισμένος πέταξε τα κλειδιά στη θάλασσα για να κινηθούν γρηγορότερα. Όλα αυτά τα γεγονότα της Καταστροφής και της προσφυγιάς επέδρασαν στον πατέρα του Δημήτριο ο οποίος έπεσε σε κώμα (πιθανό εγκεφαλικό επεισόδιο) και σε λίγες εβδομάδες πέθανε στο Κοκκάρι. Η μητέρα του Σοφία δεν αναφέρεται πουθενά στην καταστροφή και αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι θα είχε πεθάνει κάποια χρόνια νωρίτερα.

Ως προς τα αδέρφια του, η έρευνά μας κατόρθωσε να καταγράψει στοιχεία για άλλα τρία αδέρφια. Τον **Αθανάσιο**, το **Μιλτιάδη** και τη **Χρυσούλα**. Μία φήμη που δεν μπορέσαμε να επιβεβαιώσου-

με με στοιχεία είναι ότι είχε και ένα αδελφό στην Αίγυπτο. Ο Φώτιος με τα δύο του αδέρφια Αθανάσιο και Μιλτιάδη πρωτοεγκαταστάθηκαν ως πρόσφυγες στη Θήβα. Η ζωή στη Θήβα, κατά τα πρώτα έτη της προσφυγιάς ήταν τραγική, με υποσιτισμό και επιδημίες με αποτέλεσμα να πεθάνουν πάρα πολλοί πρόσφυγες. Λόγω αυτής της κατάσταση πολλοί έφυγαν προς βορρά (όπως οι δικοί μας) και άλλοι προς Αττική. Επίσης να αναφερθεί ότι ο πρόωρος θάνατος του Φωτίου το 1932 διέκοψε τις όποιες επαφές της Νιγρίτας με τη γενιά του Φωτίου και λόγω απόστασης και λόγω έλλειψης επικοινωνιών, όπως φυσικά και με το Κοκκάρι της Σάμου.

Ο αδελφός του **Αθανάσιος** αναφέρεται στο ΠΒΘ ότι εγκαταστάθηκε στη Θήβα σαν πρόσφυγας. Αναφέρεται ως Παπαδημητρίου Αθανάσιος του Δημητρίου με έτος γέννησης το 1864. Σύζυγός του η **Γιασεμιά** με έτος γέννησης το 1874. Τέκνα τους ο **Ιωάννης (1905)**, η **Σοφία (1908)**, ο **Γεώργιος (1907)** και η **Φανή (1912)**. Σα ντοκουμέντο έχουμε μια φωτογραφία του αδελφού του Μιλτιάδη (που την παρουσιάζουμε παρακάτω), ο οποίος στέλνει στον αδελφό του Αθανάσιο μια ευχετήρια κάρτα από τον Πειραιά, τον Απρίλιο του 1925 και του εύχεται «Καλό Πάσχα και καλή πατρίδα». Ο Αθανάσιος παρέμεινε στη Θήβα και υπολογίζουμε να απεβίωσε αυτός και η σύζυγός του τη 10ετία του '40. Ο γιος του Ιωάννης μετακόμισε και έζησε με την οικογένειά του στην Αθήνα. Η κόρη του Σοφία έζησε με την οικογένειά της (1 τέκνο) στη Θήβα. Η κόρη του Φανή σε ηλικία 17 ετών (το 1929) έγινε μοναχή στη μονή Κερατέας Αττικής και αυτό επέφερε διακοπή των σχέσεων με τον πατέρα της. Περισσότερα στοιχεία έχουμε για την οικογένεια του γιου του Γεωργίου ο οποίος διέμενε στον παλιό προσφυγικό συνοικισμό Θήβας και είχε δίπλα στο σπίτι του καφενείο. Την οικογένειά του επισκέφθηκε και φιλοξενήθηκε το 1956, ως στρατιώτης, ο αδελφός μου Δημήτριος (Μίμης) Γκόλιαρης, ο οποίος παρέμεινε για ένα 8μηνο στη Θήβα. Ο Γεώργιος ήταν παντρεμένος με την **Ελένη**, το γένος **Σόλωνα Καραγιάννη** πρόσφυγες και αυτοί από την περιοχή του Αϊβαλί. Απέκτησαν τρεις κόρες την **Αντωνία**, τη **Γιασεμιά** και τη **Στέλλα**. Η Αντωνία παντρεύτηκε το Νικόλαο Τασούλη (η οικογένεια και αυτού ήταν πρόσφυγες από το Γκιαούρκιοϊ) και σήμερα ζει με την οικογένειά της στην Αθήνα (Κυ-

ψέλη) , αλλά αντιμετωπίζει προβλήματα υγείας. Απέκτησε μία κόρη την Αιμιλία η οποία ζει σήμερα με την οικογένειά της (ένα γιο και μια κόρη) στη Ν. Ιωνία Αθήνας. **Είναι η συγγενής μας που μας έδωσε ένα πλήθος πολύτιμων πληροφοριών για τους συγγενείς μας στη Θήβα.** Η Στέλλα πέθανε το 1982 και στη Θήβα ζει μόνο η Γιασεμή με μία από της κόρες της. Η άλλη ζει στη Λάρισα. Ο Γεώργιος και η γυναίκα του Ελένη απεβίωσαν το έτος 1982 και οι δύο.

Άλλος αδελφός του Φωτίου ήταν ο **Μιλτιάδης** στον οποίο αναφερόταν οι γονείς μας και ήταν ιδιαίτερα αγαπητός σ' αυτούς. Μάλιστα η μητέρα μου Παναγιώτα, όπως και άλλες αδελφές της, συνεχώς κατέγραφε το όνομά του στα τρισάγια που γινόταν για τους νεκρούς συγγενείς της και «έδωσε» το όνομά του σε ένα βαφτισμίο της.¹¹² Φαίνεται θα ήταν πολύ προσηνής και κοινωνικός άνθρωπος και ως κάποια χρονική περίοδο διατηρούσε επαφή με την οικογένεια του αδελφού του Φώτη. Με βάση λοιπόν το ΠΒΘ αναφέρεται ως Παπαδημητρίου Μιλτιάδης του Δημητρίου με έτος γέννησης το 1871. Την οικογένειά του αποτελούσε ο γιος του **Ιωάννης (1899).**

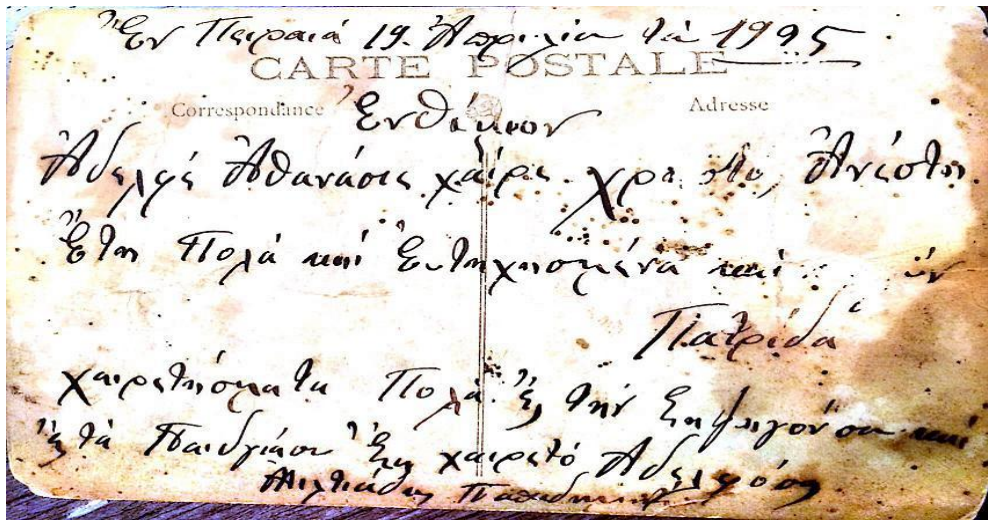
Μελετώντας παραπέρα το ΠΒΘ προσεκτικά βρήκαμε σε μια οικογενειακή μερίδα ως επικεφαλής οικογένειας την **Χατζώκου Κωστούλα (1893)** με τα τέκνα της Νικόλαο (1914) και Επαμεινώνδα (1921) «εκ του Α! γάμου της μετά του Ιωάννου Χατζώκου, **σύζυγο ήδη Μιλτιάδη Παπαδημητρίου**». Καταφαίνεται λοιπόν ότι ο Μιλτιάδης εγκαταστάθηκε πρόσφυγας στη Θήβα άνευ συζύγου (πιθανόν να είχε πεθάνει) και νυμφεύεται άγνωστο πότε (το βιβλίο αυτό συμπληρωνόταν συνέχεια μέχρι και τη δεκαετία του '40), τη συγχωριανή του από το Γκιαούρκιοϊ, Κωστούλα Χατζώκου χήρα με δύο παιδιά.

Οπωσδήποτε θα πρέπει να έγινε ο γάμος τα πρώτα χρόνια της προσφυγιάς στη Θήβα, όπου η ζωή ήταν δύσκολη και ο καθένας προσπαθούσε να ακουμπήσει στον άλλο. Ο Μιλτιάδης θα πρέπει να απεβίωσε αρχές της 10ετίας του '40. Οι Πληροφορίες μας επιβεβαιώνουν ότι η β' σύζυγός του Κωστούλα ζούσε στον παλιό προσφυγικό συνοικισμό Θήβας μέχρι το τέλος της 10ετίας του '70.¹¹³

Χαρακτηριστικό στοιχείο είναι ότι στον προσφυγικό συνοικισμό Θήβας τα σπίτια των μελών της οικογένειας Παπαδημητρίου ήταν το ένα κολλητό με το άλλο. Του Γεωργίου (γιου του Αθανασίου δίπλα στον Γεώργιου Αθανασόπουλου (γιου Χρυσούλας) και δίπλα στον θείο του Μιλτιάδη.

Ο Μιλτιάδης σε φωτογραφία του 1925 στον Πειραιά, σταλμένη στον αδελφό του Αθανάσιο. (Αρχείο Αντ. Μισαρλή).

Το πίσω μέρος της φωτογραφίας του Μιλτιάδη (της προηγούμενης σελίδας) που γράφει: *Εν Πειραιά 19 Απριλίου τώ 1925. Ενδύμιον. Αδελφέ Αθανάσιε χαιρε Χριστός Ανέστη. Έτη πολλά και ευτυχισμένα και καλή Πατρίδα. Χαιρετίσματα πολλά ες την σύζυγό σου και ες τα παιδιά σου. Σας χαιρετώ ο αδελφός σου Μιλτιάδης Παπαδημητρίου.*

Μοναδική αδελφή του Φωτίου γνωρίζουμε τη **Χρυσούλα**. Αυτή είχε παντρευτεί το **Δημήτριο Αθανασόπουλο** και ζούσαν στο Γκιαούρκιοϊ. Παιδιά είχαν τους : **Ειρήνη, Κωνσταντίνο(Κώστα), Διαμαντή, Αδαμαντία, Αθανάσιο και το Γεώργιο**. Η Χρυσούλα έπασχε από ψυχικές διαταραχές (πιθανόν και από την επήρεια των γεγονότων) και αρνήθηκε να ακολουθήσει την οικογένειά της στη φυγή τους στο Κοκκάρι, παρά τη μεγάλη προσπάθεια που κατέβαλε ο γιος της Κώστας. Παρέμεινε στο χωριό και είχε τραγική κατάληξη με την είσοδο των Τούρκων. Η οικογένειά της μεταφέρθηκε στο Κοκκάρι και μετά από σύντομη διαμονή της εκεί μετακινήθηκε στη Θήβα, όπου και παρέμειναν τα παιδιά της **Διαμαντής, Αθανάσιος και Γεώργιος**. Ο **Διαμαντής** τελικά εγκαταστάθηκε στο χωριό Άγιο Δημήτριο Λειβαδιάς, όπου διατηρούσε ταβέρνα και απέκτησε τρεις κόρες. Ο **Αθανάσιος** μετοίκησε στον Πειραιά και είχε κατάστημα πώλησης και επισκευής ποδηλάτων. Δεν έκανε οικογένεια. Ο **Γεώργιος** παρέμεινε στη Θήβα και απέκτησε τρία τέκνα (ένα γιο και δύο κό-

ρες). Ο γιος του Δημήτριος ζει σήμερα στη Θήβα , συνταξιούχος, με την οικογένειά του και επέδειξε μεγάλο ενδιαφέρον να μας βοηθήσει στην εργασία μας αυτή. Οι υπόλοιποι (η Ειρήνη, ο Κώστας και η Αδαμαντία) μαζί με τον πατέρα τους Δημήτριο μετακόμισαν στην Καλλιθέα Νιγρίτας. Η κόρη της Χρυσούλας Ειρήνη γεννημένη στο Γκιαούρκιοϊ το 1895 μετακινήθηκε στη Θήβα με τον αρραβωνιαστικό της από το Γκιαούρκιοϊ Σωτήρη Πέτρου, γεννηθέντα το 1891. Εκεί παντρεύτηκαν και στο ΠΒΘ διατηρούν οικογενειακή μερίδα. Ακολούθησαν τον πατέρα της και τα άλλα δυο αδέρφια της στη Νιγρίτα και εγκαταστάθηκαν στα Θερμά Νιγρίτας. Απέκτησαν τέσσερα παιδιά τη Χρυσάνθη, το Γρηγόριο, τη Σοφία και το Γεώργιο. Σήμερα ζουν τα παιδιά της Σοφία και Γεώργιος, οι οποίοι διαμένουν με τις οικογένειές τους στα Θερμά. Ο Κώστας στη Θήβα είχε παντρευτεί τη συγχωριανή του Γεωργία κόρη της Μελοπομένης και του Ιωάννη Καραμανώλη από το Γκιαούρκιοϊ , ο οποίος στη Θήβα ήταν γνωστός με το χαϊδευτικό Γιαννάκος. Απέκτησαν τα τέκνα (είναι η γνωστή οικογένεια των εξαδέλφων μας Αθανασόπουλων): Εμμανουήλ (Μανωλάκης), Δημήτριος, Νικόλαος (Νίκος), Μελοπομένη (Μέλπω), Αντώνιος, Ιωάννης (Γιαννάκος, το χαϊδευτικό του παππού του) και Χρυσούλα. Από αυτούς ο Μανωλάκης ζει στην Αθήνα με την οικογένεια του γιου του, Ο Δημήτριος και ο Νίκος διαμένουν με τις οικογένειές τους στην Καλλιθέα, η Μέλπω και ο Αντώνης απεβίωσαν, ο Γιαννάκος ζει στη Θεσ/νίκη με την οικογένειά του, όπως και η αδελφή του Χρυσούλα. Η Αδαμαντία, στη Θήβα παντρεύτηκε το συγχωριανό της Γκιαουρκιώτη Ιωάννη (Γιάννη) Καντίκα και στην Καλλιθέα έστησαν την οικογένειά τους, που είναι η γνωστή οικογένεια των θείων μας Γιάννη και Αδαμαντίας Καντίκα και απέκτησαν τα τέκνα: Ευμορφίλη (Φούλα), Θάλεια, Αλέξανδρο, Γεσθημανή (Γεύση) και Κωνσταντίνο (Κώστα). Από αυτούς η Φούλα ζει στην Αθήνα (στο Περιστερί) με τα παιδιά της και μας έδωσε πολλές πληροφορίες για την εργασία μας αυτή, η Θάλεια ζει στο Κοκκάρι με το σύζυγό της και την οικογένεια της κόρης της αλλά έχει προβλήματα υγείας, ο Αλέξανδρος ζει στο Μόντρεαλ του Καναδά, η Γεύση και ο Κώστας στο New Jersey(Νιου Τζέρσεϊ) των Η.Π.Α.

Πατρογονική οικογένεια Τριανταφυλλιάς. Για τη γιαγιά μας τριανταφυλλιά το Π.Ο.Κ. αναφέρει τόπο γέννησης το Δήμο Σαμίων αλλά έτος γέννησης το 1890, το οποίο είναι λάθος, διότι το πρώτο τέκνο τους η Σοφία γεννήθηκε το 1904 (δηλ.θα πρέπει να τη γέννησε σε ηλικία 14 ετων!). Ισχύει η χρονολογία που αναφέρεται στο ΠΒΘ το 1883. Η Τριανταφυλλιά γεννήθηκε στο Κοκκάρι Σάμου από την οικογένεια **Μυκονιού**. Ο πατέρας της λεγόταν **Δημήτριος** και η μητέρα της **Κλεοπάτρα**. Το όνομά της φέρει η εξαδέλφη μας Κλειώ (Κλεοπάτρα) κόρη του θείου μας Αναστάση. Είχε άλλα τρία αδέρφια την **Ελένη, τη Μαριγίτσα** και το **Νικόλαο** οι οποίοι έζησαν και δημιούργησαν οικογένειες στο Κοκκάρι. Ο πατέρας της **Δημήτριος Μυκονιός** γεννήθηκε στο Κοκκάρι Σάμου, με πιθανή χρονολογία 1830-40. Πρέπει να πέθανε λίγα χρόνια πριν ή μετά το 1920.¹¹⁴ Ήταν ιδιοκτή-

της μικρού ιστιοφόρου καραβιού τύπου «ΠΕΡΑΜΑ» γι' αυτό και έφερε και το παρωνύμιο «Περαματής». Μετέφερε προϊόντα της Σάμου ή και διάφορα άλλα εμπορεύματα στην Αίγυπτο, στην Ελλάδα και στον Εύξεινο Πόντο (Οδησό-Κριμαία).

Εθεωρείτο ριψοκίνδυνος χαρακτήρας κι αυτό τον βοηθούσε στο επάγγελμά του, διότι συνεχώς αντιμετώπιζαν κινδύνους στα ταξίδια τους από το τουρκικό ναυτικό και από τους πειρατές. Είχε τραγικό θάνατο, διότι σε μεγάλη ηλικία είχε χάσει σχεδόν την όρασή του και ευρισκόμενος πίσω από το σπίτι της κόρης του Ελένης (όπου σήμερα το Ξενοδοχείο του Δ. Τσαρδούλια), το οποίο ήταν κτισμένο στην άκρη βράχου, παραπάτησε και έπεσε στη θάλασσα.

Η αδελφή της Τριανταφυλλιάς **Ελένη** επισκέπτονταν συχνά το Γκιαούρκιοϊ, όπου έμενε και κάποιους μήνες και βοηθούσε την αδελφή της στο μεγάλωμα των παιδιών. Ήταν παντρεμένη με το **Γεώργιο Καλογερή**, ναυτικό, και απέκτησαν δύο τέκνα τη **Δέσποινα** και το **Δημήτριο**.

Η Δέσποινα παντρεύτηκε το Μιχάλη Τσαρδούλια, αγρότη, και έζησαν στο Κοκκάρι. απέκτησαν δύο παιδιά το **Λευτέρη** (που σκοτώθηκε το 1947 στον εμφύλιο) και τον **Δημήτρη** που είναι ο αγαπημένος εξάδελφος όλων μας, **διότι είναι ο μόνος από τη Σάμο που επεδίωξε και έχει σχέσεις με μεγάλο αριθμό συγγενών μας και μας έδωσε όλες αυτές τις πληροφορίες. Είναι ιδιοκτήτης 2 ξενοδοχείων στο Κοκκάρι και έχει δύο κόρες την Ελευθερία και τη Δέσποινα που ζουν με τις οικογένειες του στην Αθήνα, ενώ το καλοκαίρι ασχολούνται με τα ξενοδοχεία στο Κοκκάρι.**

Ο γιος της Ελένης **Δημήτριος**, ναυπηγός το επάγγελμα, έζησε στο Κοκκάρι και απέκτησε ένα γιο τον **Αναστάσιο** που ζει σήμερα στο Βαθύ της Σάμου με τις οικογένειες των τέκνων του **Ελένης και Δημητρίου.**

Η άλλη αδελφή της Τριανταφυλλιάς η **Μαριγίτσα** παντρεύτηκε το Μανώλη Χαλβατζή, ξυλουργό το επάγγελμα, από το Κοκκάρι όπου και έζησαν. απέκτησαν 6 τέκνα τον **Κώστα**, το **Δημήτριο**, το **Γεώργιο**, τον **Ιωάννη**, την **Άννα** και την **Αγγελική**. Από τα τέκνα της Μαριγίτσας αυτόν που γνωρίσαμε και είχαν επαφές οι γονείς μας ήταν ο Δημήτριος, ο οποίος μετακινήθηκε και έζησε στη Θεσσαλονίκη. Είναι ο γνωστός εξάδελφος των γονιών μας ο Δημήτρης Χαλβατζής ο οποίος με τη σύζυγό του Ελένη απέκτησαν 2 τέκνα τον **Ευάγγελο** και την **Αικατερίνη (Καίτη).**

Ο Βαγγέλης ζει στη Θεσσαλονίκη με την οικογένειά του, τη σύζυγό του **Ευδοξία** και τα τέκνα του **Δημήτριο** και **Ελένη** και διατηρούν κατάστημα υποδημάτων στην οδό Αριστοτέλους 28, ενώ η Καίτη κατοικεί στους Ταγαράδες Θεσ/νίκης και έχει αποκτήσει με το σύζυγό της **Ελευθέριο Ραπτόπουλο** τρεις κόρες τη **Δέσποινα**, την **Ελένη** και την **Ευθυμία.**

Από τα υπόλοιπα τέκνα της Μαριγίτσας, ο Κώστας έκανε οικογένεια και έζησε στους Βουρλιώτες Σάμου, όπου σήμερα ζει η μοναχοκόρη του **Σοφία**. Ο Γεώργιος έζησε με την οικογένειά του στην Κόρινθο και απέκτησε μία κόρη τη Μαρία η οποία ζει στις Η.Π.Α. Ο Ιωάννης έζησε με τη σύζυγό του **Θεοδώρα** στο Κοκκάρι και σήμερα τα δύο παιδιά του **ο Μανώλης και η Μαρία** ζουν στο Βαθύ Σάμου. Η Άννα έζησε στο Κοκκάρι χωρίς να κάνει οικογένεια και η Αγγελική

με το σύζυγό της **Θεόδωρο** απέκτησαν δύο τέκνα τον **Κώστα** και την **Κλεοπάτρα** που ζουν με τις οικογένειές τους στο Κοκκάρι.

Ιστιοφόρο τύπο «ΠΕΡΑΜΑ». Πανομοιότυπο ήταν ιδιοκτησίας του προπάππου μας Δημητρίου Μυκονιού. Ορισμός από την ιστοσελίδα των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων (<http://www.hellasarmy.gr/>, λήμμα, Ιστιοφόρο ΠΕΡΑΜΑ) : *«ΠΕΡΑΜΑ, κυκλαδίτικος τύπος πλοίου που εχρησιμοποιήθη για μεταφορές επιβατών. Είχε δύο ισοϋψείς ιστούς με τριγωνικά πανιά και δύο φλόκους. Σε ηρεμία, χρησιμοποιούσε κουπιά. Τα «περάματα» λέγονταν και «κλεφτρίνες» επειδή είχαν χρησιμοποιηθεί και σαν πειρατικά».*

Ο αδελφός της Τριανταφυλλιάς **Νικόλαος**, έζησε στο Κοκκάρι και είχε παντοπωλείο. Απέκτησε τρία τέκνα την **Κλεοπάτρα**, τη **Βασιλεία** και το **Δημήτριο**. Η Κλεοπάτρα έζησε με την οικογένειά της στην Αθήνα, η Βασιλεία στις Η.Π.Α και ο Δημήτριος στην Αθήνα, ενώ τα τελευταία χρόνια επέστρεψε και ζει με τη σύζυγό του στο Κοκκάρι. Ο Νικόλαος, για άγνωστους σε μας λόγους, άλλαξε το επίθετό του και από Μυκονιός μετονομάστηκε Νικολάου.

Η οικογένεια Φωτίου και Τριανταφυλλιάς.

Στο Γκιαούρκιοι ο Φώτιος είχε κατάστημα παντοπωλείο, στο οποίο εμπορευόταν από τρόφιμα μέχρι υποδήματα και από ρουχισμό μέχρι πετρελαιοειδή. Το κατάστημα ήταν στην κεντρική πλατεία του χωριού και στη θέση του σήμερα υπάρχει κενό οικόπεδο (που εικονίζεται σε φωτογραφία που παρουσιάζουμε σε προηγούμενο κεφάλαιο). Γνωστό είναι επίσης ότι εμπορευόταν με κατοίκους των γύρω χωριών και είχε εμπορική επαφή μέχρι το Σεβντίκιοι και κυρίως με Τούρκους, με κάποιους από τους οποίους είχαν και οικογενειακές σχέσεις και τους επισκέπτονταν στο σπίτι. Σε ποιο σημείο του χωριού ήταν το σπίτι τους το αγνοούμε.

Παράλληλα με το εμπόριο είχαν και χωράφια τα οποία καλλιεργούσαν με τη βοήθεια εργατών είτε Ελλήνων ή Τούρκων της περιοχής είτε Ελλήνων από τη Σάμο που τους έφερναν για εποχιακές ασχολίες. Ο γράφων τον Ιούλιο του 1978 κατά την επίσκεψή του στο Κοκκάρι της Σάμου συνάντησε ηλικιωμένο κάτοικο ο οποίος μας ενημέρωσε ότι πήγαινε κάθε χρόνο στο Γκιαούρκιοι ως εργάτης στα κτήματα του παππού μας. Τους εργάτες τους παραλάμβανε ο ίδιος ο Φώτιος από τη Σάμο. Βασικά προϊόντα που καλλιεργούσαν ήταν καπνά, ελαιόδενδρα, αμπέλια και οπωροφόρα δένδρα, αλλά όχι εσπεριδοειδή τα οποία σήμερα καλλιεργούνται κατά κόρον στην περιοχή και τα οποία άρχισαν να καλλιεργούνται από το 1940 και μετά.¹¹⁵

Σε μια από τις επισκέψεις του στη Σάμο ο Φώτιος, γνώρισε τη γιαγιά μας Τριανταφυλλιά και τη ζήτησε από τους γονείς της αλλά συνάντησε την άρνησή τους, διότι δεν ήθελαν να ζήσει η κόρη τους σε περιοχή του Τουρκικού κράτους. Στην επιμονή όμως της Τριανταφυλλιάς έδωσαν τη συγκατάθεσή τους και έτσι παντρεύτηκαν και δημιούργησαν την οικογένειά τους στο Γκιαούρκιοι. Ο Φώτιος με βάση μαρτυρίες και υπάρχοντα στοιχεία είχε έλθει σε δεύτερο γάμο με τη γιαγιά μας. Η σύζυγός του από τον α' γάμο πέθανε και είχε ένα γιο ονόματι Κωνσταντίνο, ο οποίος στο ΠΟΒ αναφέρεται με έτος γέννησης 1895 και έτος θανάτου το 1928 (αναφέρεται και πράξη Ειρηνοδικείου, αγνώστου έδρας, η 803/1928, ά-

γνωστο όμως για ποιο λόγο). Βρήκαμε το όνομά του στο Αρχείο της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης, στο «Ονομαστικό Ευρετήριο Αγροτών προσφύγων της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων, τ. 5^{ος} 1928» ως δικαιούμενο γεωργικό κλήρο στο χωριό Δεμερλί Βόλου, σήμερα Σταυρό Φαρσάλων. Για να δικαιούται αγροτικού κλήρου οπωσδήποτε είχε παντρευτεί και είχε οικογένεια. Ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες συγγενών μας αναφέρουν ότι ήταν παντρεμένος με ένα παιδί και πέθανε στο Βελεστίνο. Σε επικοινωνία που είχαμε με το Μικρασιατικό Πολιτιστικό Σύλλογο της περιοχής, απόγονοι αυτής της οικογένειας δεν υπάρχουν και ούτε θυμούνται οι παλαιότεροι κάτοικοι της περιοχής να υπήρχε τέτοια οικογένεια. Ο Κωνσταντίνος εικονίζεται στην οικογενειακή φωτογραφία του 1927 στην Καλλιθέα (που παρουσιάζουμε στη συνέχεια παρακάτω), αλλά η παρουσία του στη φωτογραφία είναι φωτομοντάζ της εποχής, γιατί υπάρχει και η πρωτότυπη φωτογραφία όπου δεν υπάρχει η μορφή του Κώστα. Αν και στο ΠΒΘ αναφέρεται ότι πέθανε στη Νιγρίτα, η πραγματικότητα είναι ότι πέθανε στην περιοχή του Βελεστίνου. Το όνομά του το ανέφεραν συχνά οι γονείς μας και μάλιστα η οικογένεια του θείου μας Αναστάση έδωσε το όνομά του στον εξάδελφό μας Κώστα.

Τα παιδιά του Φωτίου και της Τριανταφυλλιάς που γεννήθηκαν στο Γκιαούρκιοϊ με τη σειρά ήταν (το έτος γέννησης που αναφέρουμε είναι αυτό που οι ίδιοι κατέγραψαν στις ταυτότητές τους. Σε παρένθεση αναφέρουμε το έτος γέννησης που δηλώθηκε στο ΠΒΘ από τον πατέρα τους Φώτιο). : **Η Σοφία το 1904** (ΠΒΘ 1905), η οποία και πήρε το όνομα της μητέρας του Φωτίου. **Ο Οδυσσέας το 1907** (ΠΒΘ 1906) , **ο Δημήτριος (Μήτσος) το 1910** και πήρε το όνομα των παππούδων του (και ο πατέρας του Φωτίου και ο πατέρας της Τριανταφυλλιάς λεγόταν Δημήτριος), **ο Αναστάσιος το 1913** (ΠΒΘ 1911), **η Αλκινόη το 1914** (ΠΒΘ 1913), **η Παναγιώτα το 1916** (ΠΒΘ 1914), **ο Δήμος το 1917** και **ο Ανδρέας το 1920**. **Η Στέλλα** γεννήθηκε αργότερα **το 1924** (ΠΒΘ 1923), κατά την προσφυγική μετακίνηση στη Θήβα). Οι χρονολογίες γέννησής των παραπάνω τέκνων τους συναντώνται και διαφορετικά είτε από παραδρομή των ληξιαρχείων είτε από σκόπιμη δήλωση των ιδίων των τέκνων.

**Ο Φώτιος και η
Τριανταφυλλιά.**

**(Φωτογραφία
1927)
(Αρχείο Κρυσταλ-
λίας Σπένδα).**

Ένα θέμα που πρέπει να δούμε είναι πώς μπορούσαν και αντιμετώπιζαν τις καθημερινές οικογενειακές, επαγγελματικές και αγροτικές υποχρεώσεις. Από την περίπτωση αυτή θα καταφανεί και η οικονομική τους κατάσταση. Κατ' αρχή με ένα τέτοιο αριθμό τέκνων τόσο μικρής ηλικίας και σε τόσο πυκνή χρονική απόσταση με-

ταξύ τους είναι αδύνατον η γιαγιά μας να ήταν σε θέση να βοηθά τον παππού μας στις επαγγελματικές και αγροτικές ασχολίες του. Κατά μαρτυρία του συγγενή μας στο Κοκκάρι Δ. Τσαρδούλια η γιαγιά του Ελένη τους έλεγε ότι μετέβαινε συχνά στο Γκιαούρκιοϊ και έμενε αρκετούς μήνες για να βοηθήσει την αδελφή της Τριανταφυλλιά στη φροντίδα των μικρών παιδιών της. Επομένως ο παππούς μας για τις επαγγελματικές του ασχολίες οπωσδήποτε είχε υπαλλήλους στο κατάστημα, μια και είχε τέτοια ποικιλία προϊόντων ποσοτικά και ποιοτικά και παράλληλα την καλλιέργεια των χωραφιών την έκανε με εργάτες γης τους οποίους προσλάμβανε όπως προαναφέραμε παραπάνω. Υπάρχει μια μαρτυρία ακόμα της εξαδέλφης μας Κρυσταλλίας Σπένδα (κόρη της Στέλλας) η οποία μας πληροφόρησε ότι σε συζητήσεις που είχε με τη γιαγιά μας της ανέφερε ότι στο Γκιαούρκιοϊ είχαν κάποιους παραγιούς και παρακόρες (που επίσης τα αποκαλούσαν παραπαίδια ή ψυχοπαίδια)¹¹⁶ και τους βοηθούσαν στο σπίτι και στις λοιπές ασχολίες. Για την περίπτωση αυτή δεν υπάρχουν άλλες πληροφορίες και δεν μπορεί να αποκλειστεί αυτή η περίπτωση, γιατί την εποχή εκείνη ο άτυπος αυτός θεσμός κυριαρχούσε στις τοπικές κοινωνίες, ιδίως στις μικρές, και κάλυπτε μια κοινωνική μέριμνα που δεν μπορούσαν να προσφέρουν τα ανοργάνωτα τότε κράτη. **Από όλα τα παραπάνω καταφαίνεται ότι οι παππούδες μας είχαν καλή οικονομικά κατάσταση, αλλά δεν μπορούμε να υπολογίσουμε το μέγεθός της διότι η οικονομία του εμπορίου και της γεωργίας καθορίζονται πάντοτε από αστάθμητους και επίκαιρους τοπικούς παράγοντες που εάν δεν τους γνωρίζεις «εκ των έσω» δημιουργείς εσφαλμένες εκτιμήσεις. Θα πρέπει εδώ να αναφερθεί ότι το χρονικό διάστημα 1919-22 η περιοχή ήταν στο επίκεντρο αιματηρών πολεμικών επιχειρήσεων (Μικρασιατική Εκστρατεία), κατάσταση που επέδρασε σε άλλους επιχειρηματίες θετικά και σε άλλους αρνητικά. Πώς επέδρασε στην οικογένεια Παπαδημητρίου δεν το γνωρίζουμε.**

Όπως μας έλεγε η γιαγιά μας λόγω των πολεμικών επιχειρήσεων στην ευρύτερη περιοχή της Μ. Ασίας, αλλά και από πληροφορίες που τους μετέδιδαν Τούρκοι γνωστοί τους, καθώς και με τη δι-αφαινόμενη ήττα του Ελληνικού Στρατού από το τέλος του 1921,

αποφάσισαν ένα χρόνο πριν την καταστροφή, πιθανόν κατά το φθινόπωρο του 1921, και μεταφέρθηκε όλη η οικογένεια στο Κοκκάρι της Σάμου, όπου ενοικίασαν μια οικία η περιοχή της οποίας εικονίζεται σε φωτογραφία στο επόμενο κεφάλαιο. Ο παππούς μας παρέμεινε μόνος του στο Γκιαούρκιοϊ μέχρι την Καταστροφή, πιθανόν τέλος Αυγούστου 1922, προκειμένου να διαπιστώσει πώς θα εξελιχθούν τα γεγονότα και να διευθετήσει τα περιουσιακά του στοιχεία.

Το οδοιπορικό στην προσφυγιά.

Από το Γκιαούρκιοϊ στο Κοκκάρι Σάμου και από εκεί στη Θήβα και στον τελικό προορισμό την Καλλιθέα Νιγρίτας.

Όπως αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο ο Φώτιος και η Τριανταφυλλιά προβλέποντας (πιθανόν με βάση πληροφορίες τους) την επερχόμενη θύελλα της Μικρασιατικής καταστροφής, μεταφέρουν την οικογένεια τους περί το τέλος του 1921 στο Κοκκάρι Σάμου, ο δε Φώτιος παραμένει στο Γκιαούρκιοϊ αναμένοντας τις εξελίξεις. Δυστυχώς αυτές ήταν δυσάρεστες και στο τέλος Αυγούστου 1922 μαζί με άλλους επιζήσαντες της καταστροφής Έλληνες εγκαταλείπει το Γκιαούρκιοϊ και μεταβαίνει στο Κοκκάρι Σάμου. Με βάση μαρτυρία κατοίκου του Γκιαούρκιοϊ η μετάβαση έγινε με βάρκες από την κοντινή παραλία 4 χλμ από το Γιαούρκιοϊ.¹⁷

Κοκκάρι Σάμου : Εδώ η οικογένεια πρέπει να έζησε περίπου μέχρι το καλοκαίρι του 1923 δηλαδή ένα επιπλέον χρόνο από την καταστροφή (Αύγουστος 1922), συνολικά δηλαδή δύο χρόνια, γιατί κατά την αφήγηση της γιαγιάς μας ήταν πολύ επικίνδυνη η παραθαλάσσια ζωή για τα μικρά παιδιά, τα οποία βρήκαν την ελευθερία τους και περνούσαν τη μέρα τους κάνοντας μακροβούτια από ένα μικρό βράχο που ήταν κοντά στο ενοικιαζόμενο σπίτι τους με κίνδυνο να έχουν ατυχήματα. Προσωπικά πιστεύουμε ότι μετακινήθηκαν (εκτός του παραπάνω λόγου) και για το ότι στη Σάμο υπήρχαν πλέον χιλιάδες πρόσφυγες και δεν υπήρχε «επαγγελματικός χώρος» για μια τόσο πολυπληθή οικογένεια. Υπόψη ακόμα ότι στην Κεντρική και Βόρεια Ελλάδα υπήρχαν ανταλλάξιμες εκτάσεις για απασχόληση των προσφύγων.

Θήβα Ν. Βοιωτίας: Κατόπιν αυτού, θα πρέπει το καλοκαίρι του 1923 η οικογένεια να μεταφέρθηκε στη Θήβα μαζί με άλλους συγγενείς τους. Στη Θήβα μεταφέρθηκαν και άλλοι πρόσφυγες από τη Μ. Ασία και αργότερα δημιουργήθηκε προσφυγικός οικισμός. Σήμερα υπάρχει στη Θήβα ένας Σύλλογος η Ένωση Μικρασιατών Θήβας, απόγονοι των προσφύγων εκείνων. Το 1956, ο αδελφός μου Δημήτριος (Μίμης) Γκόλιαρης ο οποίος υπηρέτησε το 1956 στρατιώτης για λίγους μήνες στη Θήβα, γνώρισε από κοντά την οικογένεια Γεωργίου Παπαδημητρίου και Γεώργιου Αθανασόπουλου οι οποίοι είχαν παραμείνει εκεί. Κατά τα λεγόμενα των συγγενών μας αντιμετώπισαν σε μεγάλο βαθμό την εχθρότητα και την καταφρόνια που αντιμετώπιζαν σχεδόν όλοι οι πρόσφυγες που ήλθαν στον ελλαδικό χώρο, από την πλειοψηφία των ντόπιων πληθυσμών, γιατί υπήρχαν και οι εξαιρέσεις. Δυστυχώς οι ντόπιοι αντί να συμπαρασταθούν πλήρως στους καταταλαιπωρημένους και στερούμενους κάθε περιουσιακού στοιχείου (πρώην νοικοκυραίους) πρόσφυγες, τους αντιμετώπιζαν σαν ανθρώπους κατώτερης ποιότητας. Η έλλειψη καλλιεργήσιμης γης και η συνεχής αναζήτηση καλύτερης τύχης πιστεύουμε ότι ανάγκασε τον παππού μας να αναζητήσει κάτι καλύτερο στη Βόρεια Ελλάδα, όπου υπήρχαν μεγαλύτερες παροχές στους πρόσφυγες σε κατοικίες και καλλιεργήσιμη γη και έτσι μετά από διερευνητική επίσκεψη στη Β. Ελλάδα του παππού μας Φωτίου,¹¹⁸ η οικογένεια αναχώρησε από τη Θήβα και μετακινήθηκε στη Νιγρίτα Ν. Σερρών. Στη Θήβα υπολογίζουμε να έμειναν γύρω στα 2 με 2 ½ χρόνια δηλ. από το καλοκαίρι του 1923 μέχρι και αρχές του 1926. Εκεί γεννήθηκε και το τελευταίο παιδί της οικογένειας, η Στέλλα, το 1924.

Στη Θήβα εκείνη την εποχή είχαν μεταφερθεί πάνω από 1000 οικογένειες προσφύγων οι οποίοι ζούσαν κάτω από άθλιες συνθήκες σίτισης και υγιεινής. Παράλληλα το κράτος άρχισε να κτίζει προσφυγικό συνοικισμό (που ονομάστηκε παλιός γιατί μεταγενέστερα δημιουργήθηκε και νεότερος) σε μια τοποθεσία έξω από τη Θήβα τελείως ακατάλληλη, γύρω με έλη κλπ., χαρακτηριστικό της αξίας που απέδιδαν στους πρόσφυγες. Σήμερα τα πεπαλαιωμένα στίτια αυτού του οικισμού στεγάζουν και πάλι ταλαιπωρημένους μετανάστες, όπως Πακιστανούς, Ινδούς, Αφρικανούς κλπ.

Για λόγους μνήμης, αντλώντας το υλικό από το ΠΒΘ, θα καταγράψουμε στη συνέχεια τα ονόματα των οικογενειών από το Γκιαούρκιοϊ που εγκαταστάθηκαν μετά την καταστροφή στη Θήβα. Θα γνωρίσουμε έτσι και τα ονόματα των ανθρώπων που έζησαν στο Γκιαούρκιοϊ. Για λόγους συντομίας καταγράφουμε το όνομα και το επίθετο του επικεφαλής της οικογένειας, με βάση το νομικό δίκαιο εκείνης της εποχής, και σε παρένθεση τον αριθμό των τέκνων τους. Όπου δεν αναφέρονται τέκνα, πιθανή είναι η έλλειψη στοιχείων. Επίσης λείπουν ονόματα συγγενών μας όπως της οικογένειας Αθανασόπουλου και πιθανόν ο Δήμος Θήβας να τηρούσε και άλλο βιβλίο.

Βογιατζής Παύλος του Νικολάου (3), Γκιουζέλης Δημήτριος του Μιχαήλ (4), Γκαράνης Βασίλειος του Νικολάου (4), Γκιουζέλης Μιχαήλ του Νικολάου (4), Γκιουζέλη Ελπίδα (χήρα επαμεινώνδα) (6), Γκιουζέλης Γεώργιος το Νικήτα(-), Γκενεβέζος Νικόλαος του Δημητρίου(2), Διονυσίου Κων/νος του Γεωργίου (3), Κέλης Γεώργιος του Εμμανουήλ (4), Καντικός Χρήστος του Κων/ντίνου (6), Καραμανώλης Ιωάννης του Στυλιανού (7), Κωνσταντής Απόστολος του Παναγιώτου (3), Κουρμπέτης Σταμάτιος του Νικολάου (5), Κέλης Γεώργιος του Ιωάννου (-), Κέλη Χρυσούλα (χήρα Ιωάννου) (4), Κουρμπέτη Κωνσταντινιά (χήρα Κων/νου) (2), Καστανιώτη Χρυσούλα (χήρα Ανδρέα) (2), Κουρμπέτη Ουρανία (χήρα Νικολάου) (5), Κουρμπέτης Σταμάτιος του Νικολάου (3), Μπούζας Γεώργιος του Γρηγορίου (2), Μιχαλκάς Παναγιώτης του Σταματίου (2), Νικολής Δημήτριος του Νικολάου (10), Παπαδήμου Ευστάθιος του Δήμου (4), Παπαδημητρίου Αθανάσιος του Δημητρίου (4), Παπαδημητρίου Φώτιος του Δημητρίου (10), Παπαδημητρίου Μιλτιάδης του Δημητρίου (1), Παπαγεωργίου Γεώργιος του Ματθαίου (5), Πέτρου Σωτήριος του Ιωάννου(2), Πυργιώτης Αρίστος του Κυριάκου(-), Παπανικολάου Γραμματική (1), Πέτρου Γεώργιος του Ιωάννου(-), Πίντας Παναγιώτης του Κων/νου(-), Σάνου Ζωγραφιά (χήρα Γεωργίου) (2), Τσόγκας Χρήστος του Θεοδώρου (5), Τασούλης Σπύρος του Χρήστου (-), Τασούλης Πέτρος του Χρήστου(-), Τασούλης Χρήστος του Γεωργίου(-), Τσαγγάρη Ιωάννα (χήρα Σταύρου) (-), Τσίλας Μιχαήλ του Νικολάου (-), Χαλβατζής Αθανάσιος του Γεωργίου(4), Χατζώκου Κωστούλα (χήρα Ιωάννου) (2), Χαλβατζής Κοσμάς του Αθανασίου (2), Χατζησταμάτης Παναγιώτης του Ιωάν-

νου (5), Χατζησταμάτης Δημήτριος του Σταματίου (3), Χατζηαθανασίου Δημήτριος του Ιωάννου(-), Χατζησταματίου Εμμανουήλ του Φωτίου (1), Χατζησταμάτης Δημήτριος του Ζαχαρία (-).

Να τονίσουμε ιδιαίτερα ότι από τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε εκτός της Θήβας και της Καλλιθέας Νιγρίτας, οι πρόσφυγες από το Γκιοούρκιοϊ εγκαταστάθηκαν αρχικά ή μετεγκαταστάθηκαν στη συνέχεια σε αρκετές συνοικίες των Αθηνών, στο Βόλο, στο Βελεστίνο, αρκετοί στο χωριό Αερινό Βόλου (Ν. Μαγνησίας), καθώς και στο Ιωνικό Ν. Ξάνθης.

Νιγρίτα Ν.Σερρών : Στη Νιγρίτα όπως προαναφέραμε θα πρέπει να μετακόμισαν μέσα το 1925-1926. Η επιλογή που έκανε εκείνη την εποχή ο έμπειρος Φώτιος κρίνουμε ότι ήταν πάρα πολύ σωστή, γιατί η περιοχή ήταν και είναι από τις πλέον εύφορες της Ελλάδας (αν και εκείνη την εποχή μαστίζονταν από τις πλημμύρες του Στρυμόνα με όλα τα γνωστά επακόλουθα ασθενειών), ήταν κοντά στη μεγαλούπολη των Σερρών και κοντά στη Θεσσαλονίκη δύο πόλεις που αργότερα κάλυψαν τις κοινωνικοοικονομικές ανάγκες των μελών της οικογένειας. Στη Νιγρίτα αρχικά η τότε κυβέρνηση εγκατέστησε τους πρόσφυγες σε παραπήγματα στην περιοχή που είναι σήμερα το Γυμνάσιο-Λύκειο Νιγρίτας. Αργότερα κατά τα έτη 1928-31 κατασκευάστηκαν προσφυγικά σπίτια στον οικισμό που ονομάστηκε Καλλιθέα, 1 χλμ έξω και Δ της Νιγρίτας (όπου αργότερα εγκαταστάθηκε και το στρατόπεδο της περιοχής), στο δρόμο προς Τερπνή- Δημητρίτσι-Θεσσαλονίκη.

Στον οικισμό αυτό τους παραχωρήθηκε ένα νεόκτιστο και ευρύχωρο (για τα δεδομένα της εποχής) προσφυγικό σπίτι. Παράλληλα τους παραχωρήθηκε αρχικά κλήρος 25 στρεμμάτων.

Την πρώτη χρονιά που ήλθαν στη Νιγρίτα εργάστηκαν ως εργάτες γης και την επόμενη χρονιά παράλληλα με τον κλήρο συνεταιρίστηκαν με τον γαιοκτήμονα της Νιγρίτας Γ. Λιάρα. Ο Λιάρας παραχώρησε τα χωράφια και η οικογένεια Παπαδημητρίου ανέλαβε την καλλιέργεια αυτών, σύστημα που ισχύει μέχρι και σήμερα στην περιοχή με την ονομασία «χωράφια μισιάρικα» δηλ. εξ ημισείας.

Επειδή ήταν μεγάλη οικογένεια επεδίωξαν να αποκτήσουν μεγαλύτερη καλλιεργήσιμη έκταση και τότε μαζί με άλλους πρόσφυγες

–μετά από ανοχή του κράτους-εκχέρωσαν εκτάσεις στην περιοχή μεταξύ των χωριών Ανθή και Φλάμπουρο. Αργότερα όμως μετά από διαμαρτυρία των κατοίκων της Νιγρίτας οι καλλιεργήσιμες πλέον αυτές εκτάσεις ανακατανεμήθηκαν και σε άλλους ντόπιους αγρότες. Όλα τα παραπάνω για την πρώτη εγκατάσταση στη Νιγρίτα αποτελούν μαρτυρία του Βολάνη Κρίνου, συζύγου της Φιλίτσας (κόρης του Οδυσσέα), πρόσφυγες και οι γονείς αυτού στην Καλλιθέα από την περιοχή του Αϊδινίου.¹¹⁹ Κύρια καλλιέργεια ήταν ο καπνός και για προσωπική τους χρήση καλλιεργούσαν λίγα αμπέλια και αργότερα υπήρξαν δυνατότητες μελισσοκομίας. Και εδώ στη Νιγρίτα οι σχέσεις με τους κατοίκους αρχικά υπήρξαν δύσκολες, αλλά με την πάροδο του χρόνου τα κοινά συμφέροντα ομαλοποίησαν την κατάσταση. Εδώ να καταγράψουμε και μια εύθυμη πλευρά αυτών των σχέσεων, από την εμπειρία της παιδικής ηλικίας του γράφοντος. Κατά τη δεκαετία του '50 οι προσφυγοπούλες της Καλλιθέας θεωρούνταν οι πιο όμορφες και προκομμένες της περιοχής και γι' αυτό κάθε Κυριακή απόγευμα στη βόλτα μπροστά τον κεντρικό δρόμο πλήθος νεαρών Νιγριτινών συνέρρεε προς εξεύρεση νύφης!

Το 1932 απεβίωσε ο Φώτιος σε ηλικία 60 ετών, από την επάρατη νόσο. Οι τάλαιπωρία και οι στενοχώριες υπέσκαψαν την υγεία του. Την ευθύνη της οικογένειας ανέλαβε η Τριανταφυλλιά συνεπικουρούμενη από τα παιδιά της που τα περισσότερα βρισκόταν στην εφηβεία. Έτσι πορεύτηκε η οικογένεια κατά τον μεσοπόλεμο (1930-40), στην κατοχή και στο εμφύλιο πόλεμο, όπου η Καλλιθέα πέρασε δύσκολες στιγμές ανάμεσα στις αντιμαχόμενες παρατάξεις και κυρίως γιατί κοντά ήταν το στρατόπεδο της περιοχής.

Στο τέλος της 10ετίας του '50 με αρχές του '60 όταν η Ελλάδα άρχισε τις πρώτες αναλαμπές της οικονομικής ανάπτυξης, η μικρή οικογενειακή αγροτική καλλιέργεια δεν μπορούσε να καλύψει τις οικονομικές και πνευματικές ανησυχίες και τα όνειρα της οικογένειας της υπαίθρου και έτσι το ρεύμα της εσωτερικής οικονομικής μετανάστευσης επηρέασε και τους συγγενείς μας στη Καλλιθέα Νιγρίτας με αποτέλεσμα τόσο κάποιοι από αυτούς όσο και τα παιδιά τους να μετακινηθούν κυρίως προς τη Θεσσαλονίκη για εξεύρεση καλύτερης τύχης.

Η οικογένεια πλήρης σε φωτογραφία του 1927 στην Καλλιθέα Νιγρίτας. Στο μέσον ο Φώτιος και η Τριανταφυλλιά. Όρθιοι πίσω από αριστερά Μήτσος, Οδυσσέας, Αναστάσης, Κώστας. Στην πιο μπροστινή σειρά από αριστερά Αλκινόη, Σοφία, Παναγιώτα. Μπροστά καθιστοί από αριστερά Ανδρέας, Στέλλα, Δήμος. (Στην πρωτότυπη φωτογραφία δεν υπάρχει ο Κώστας, που πιθανόν ζούσε στο Βελεστίνο. Προστέθηκε αργότερα με φωτομοντάζ).

Δύο χαρακτηριστικές φωτογραφίες της οικογένειας. Δύο φωτογραφίες, δύο αντιθέσεις, που καταδεικνύουν πώς θα ζούσαν ίσως στην πατρίδα εάν δεν προέκυπτε η προσφυγιά και ποια μεταβολή επήλθε με την καταστροφή.

Η αριστερή φωτογραφία, η οποία είναι χρονολογίας 1925, είναι οπωσδήποτε βγαλμένη στη Θήβα. Εικονίζονται στη μέση καθιστός (σα μεγαλύτερος) ο Οδυσσέας και όρθιοι, από αριστερά πίσω, η Αλκινόη που έχει στην αγκαλιά της τον Ανδρέα, μπροστά ο Αναστάσης και ο Δήμος (με το χέρι του Οδυσσέα) και δεξιά η Παναγιώτα (από τη φωτογραφία λείπουν ο Κώστας, η Σοφία, ο Μήτσος και η νεογέννητη Στέλλα).

Στη δεξιά φωτογραφία οι θυγατέρες της οικογένειας που γεννήθηκαν στο Γκιαούρκιοϊ (η Στέλλα ως γνωστό γεννήθηκε στη Θήβα και την εποχή που βγήκε η φωτογραφία ήταν πολύ μικρή,) με εμφάνιση τύπου μεγαλοαστικής οικογένειας της Σμύρνης. Η φωτογραφία είναι βγαλμένη στη Νιγρίτα, τη 10ετία του 1930. Αριστερά η Σοφία, στο κέντρο η Παναγιώτα και δεξιά η Αλκινόη.

Σήμερα η «ευρύτερη» οικογένεια Παπαδημητρίου είναι διασκορπισμένη σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, στην Ευρώπη (Γερμανία) και στην Αμερική. Ο κύριος όγκος συγγενών όμως διαμένει στη Θεσσαλονίκη. Στην Καλλιθέα σήμερα διαμένουν τρεις οικογένειες συγγενών μας, δύο στη Νιγρίτα και μία στην Τερπνή.

Στην Καλλιθέα διέμενε επίσης ο **Κώστας Νικολάου** με τη **σύζυγό του Κωστούλα**, πιο πολύ γνωστός με το προσωνύμιο **Κώστας ο Κοντός**, ο οποίος ήταν εξάδελφος των παππούδων μας. Δε γνωρίζουμε όμως περισσότερες λεπτομέρειες.

Να αναφέρουμε ότι στην Καλλιθέα εγκαταστάθηκαν εκτός των οικογενειών Παπαδημητρίου, Αθανασόπουλου και Καντικά και δύο άλλες οικογένειες προσφύγων από το Γκιοκούρκοϊ. Η μία είναι του **Δημητρίου και Παναγιώτας Βαλμά** με τα τέκνα τους **Βασιλεία, Αρίστο, Κώστα** (ήταν αγροφύλακας στην Καλλιθέα), και **Φώτη**. Η άλλη ήταν του **Νικολάου (γνωστού και ως μπάρμπα Νικολή) και Αρχοντούλας Κοντογιάννη** με τα τέκνα τους **Σούλα, Φιλιώ, Λιλή, Βασιλεία, Κώστα και Στέλιο**. Η οικία της οικογένειας Κοντογιάννη είναι συνεχόμενη με την οικία των παππούδων μας.

Στις **8 Οκτωβρίου 1979** απεβίωσε **πλήρης χρόνων η γιαγιά μας Τριανταφυλλιά** σε ηλικία περίπου 95 ετών και ετάφη στο κοιμητήριο του Ιερού Ναού Αγίου Αθανασίου Νιγρίτας. Ευτύχησε να παρακολουθήσει την εξέλιξη των οικογενειών όλων των παιδιών της και να αποκτήσει εγγόνια και δισέγγονα.

Η οικογενειακή εξέλιξη των τέκνων του Φωτίου και της Τριανταφυλλιάς.

Κρίνουμε σκόπιμο σα μέρος της ιστορικής παρουσίασης μας αλλά και σαν απότιση φόρου τιμής στους πατεράδες μας και μητέρες μας, να παρουσιάσουμε την οικογενειακή εξέλιξη και την τύχη των μελών (τέκνων) της οικογένειας Φωτίου και Τριανταφυλλιά Παπαδημητρίου. *Στις ένθετες φωτογραφίες η πρώτη στην αρχή είναι το τέκνο της οικογένειας Παπαδημητρίου και στο τέλος ο/η σύζυγός του/της.*

Σοφία. Γεννήθηκε το 1904 και παντρεύτηκε το **1931** το

Δημήτριο (Μήτσο) Μισυρλή με καταγωγή από το χωριό Υψηλή¹²⁰ (σήμερα Doganbey Seferihisar) Σμύρνης, το οποίο και το αναφέρουμε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Ο πατέρας του θείου μας Μήτσου, Αντώνιος εγκατέστησε την οικογένειά του στο Βελεστίνο Βόλου και διατηρούσε φιλία με τον παππού μας Φώτιο,¹²¹ ο οποίος αρχικά διερεύνησε τη μετακίνηση της οικογένειας του στο Βελεστίνο αλλά φαίνεται το έκρινε ασύμφορο. Το ζεύγος Σοφίας-Μήτσου εγκαταστάθηκε στο χωριό Ιωνικό-Νεοχωρίου Ξάνθης και απέκτησαν δύο τέκνα τον Αντώνιο και το Φώτιο. Ασχολήθηκαν με την καλλιέργεια καπνού και ο Μήτσος επιπλέον με την εμπορία και το συνεταιριστικό κίνημα καπνού, σα στέλεχος του εμπνευστή (συγχωριανού του από το Νεοχώρι Ξάνθης) και οργανωτή του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος στην Ελλάδα, πολιτικού Αλέξανδρου Μπαλτατζή. (Την πληροφορία αυτή την έχει ο γράφων από τις συζητήσεις που έκανε με τον ίδιο το θείο Μήτσο προσωπικά στην Αθήνα). Κατά τη διάρκεια της 10ετίας του '40 και του '50 εξαιτίας των καταστάσεων της εποχής μετέφεραν επανειλημμένα τη διαμονή τους μεταξύ Ιωνικού και Ξάνθης, όπου είχαν ιδιόκτητη κατοικία. Στις αρχές της 10ετίας του '60 μετακόμισαν οικογενειακώς στην Αθήνα, όπου ο Μήτσος εργάστηκε ως θυρωρός σε πολυκατοικία της περιοχής Κυψέλης. Συνταξιούχοι πλέον και οι δύο μετακόμισαν στη Θεσσαλονίκη όπου και απεβίωσαν στις 15.10.1991 ο Μήτσος και στις 21.4.2006 η Σοφία.

Οδυσσέας. Γεννήθηκε το 1907 και παντρεύτηκε το **1938** την

Αλεξάνδρα Αντωνιάδου από τη Δράμα. Ο θείος μας Οδυσσέας είναι ο μόνος που έζησε όλα τα χρόνια στην Καλλιθέα Νιγρίτας χωρίς να μετακινηθεί. Η οικογένειά του ασχολήθηκε βασικά με την αγροτική καλλιέργεια (καπνά) και παράλληλα διατηρούσαν παντοπωλείο στην Καλλιθέα με βασική υπεύθυνη τη θεία Αλεξάνδρα συνεπικουρούμενη από τα παιδιά

της. Ο ίδιος ασκούσε παράλληλα το επάγγελμα του πλανόδιου μικροπωλητή ειδών παντοπωλείου (με υπήλατο κάρο) και επισκεπτόταν σε καθημερινή βάση (πλην Σαββατοκύριακου) τα χωριά Δυτικά της Νιγηρίας από Τερπνή μέχρι Βέργη. Το κάρο έφερνε πάντα μουλάρι (της καλύτερης ράτσας που ίσως να υπήρχε με πιο γνωστός τον Τζώννυ) και χαρά του ήταν όλους εμάς τους μικρούς (τότε) πιτσιρικάδες να μας ανεβάζει στην πλάτη του μουλαριού, για να νιώθουμε «καβαλάρηδες». Απέκτησαν τέσσερα τέκνα τον **Αναστάσιο (Τάσο)** που απεβίωσε το 2011, την **Τριανταφυλλιά (Φιλίτσα)**, την **Αικατερίνη (Κατινούλα)** και το **Φώτη**. Ο Οδυσσέας απεβίωσε στην Καλλιθέα το 1975 και η Αλεξάνδρα το 2008.

Δημήτριος (Μήτσος). Γεννήθηκε το 1910 και παντρεύτηκε το **1933**

τη **Ρεβέκκα Ραπτοπούλου-Χατζησταύρου**¹²² από το Ορτάκιοι¹²³ Νικομήδειας Βιθυνίας Μ. Ασίας. Η Ρεβέκκα είχε την τραγική εμπειρία να δει μπροστά στα μάτια της σε ηλικία 7 ετών να σφάζουν οι Τούρκοι τη μητέρα της. Χωρίς γονείς πλέον την προστάτεψε η θεία της Θεοδοσία και ήλθαν πρόσφυγες στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκαν στην Τερπνή Νιγηρίας. Ο Μήτσος και η Ρεβέκκα έζησαν αρκετά χρόνια στην Τερπνή και προς το τέλος της 10ετίας του '40 μετακόμισαν στη Θεσσαλονίκη. Χαρακτηριστικό της ζωής τους στην Τερπνή ήταν όταν το 1943 στην κεντρική πλατεία της Τερπνής οι Γερμανοί συγκέντρωσαν κατοίκους για να τους εκτελέσουν. Ανάμεσα σ' αυτούς ήταν η θεία Ρεβέκκα και οι γιοι της Θεόκριτος (έχοντας στην αγκαλιά την αδελφή του Τριανταφυλλιά-Φιλίτσα- νεογέννητο) και Κλέαρχος. Σε μια στιγμή σύγχυσης κάποιος κατόρθωσε να διαφύγουν στα γύρω στενά, ανάμεσα στους οποίους ήταν και οι παραπάνω συγγενείς μας. (Μαρτυρία του εξαδέλφου μας Θεόκριτου). Στη Θεσ/νίκη ο θείος Μήτσος εργάστηκε ως κουρέας (το ίδιο επάγγελμα που είχε και στην Τερπνή) στην πλατεία Αντιγονιδών, σε χώρο μπροστά από το εργοστάσιο ζυμαρικών της ΑΒΕΖ, πριν αυτό μεταφερθεί στο δρόμο προς Ωραιόκαστρο. Ο θείος Μήτσος είχε ιδιαίτερη αδυναμία στη θάλασσα και ήταν μανιώδης

ερασιτέχνης ψαράς. Απέκτησαν πέντε τέκνα. Το **Φώτιο**, που γεννήθηκε το 1934 και απεβίωσε σε παιδική ηλικία το 1945 από μεσογειακή αναιμία, το **Θεόκριτο** (ο οποίος ζει στην Σάντα Μπάρμπαρα των Η.Π.Α.), τη **Θεοδοσία**, τον **Κλέαρχο** και την **Τριανταφυλλιά (Φιλίτσα)** που πέθανε (το 1943) νεογέννητο. Η Θεοδοσία και ο Κλέαρχος έχουν αποβιώσει. Ο Μήτσος και η Ρεβέκκα, συνταξιούχοι και οι δύο μετακόμισαν στην Σάντα Μπάρμπαρα Καλιφόρνιας των Η.Π.Α, όπου είχαν μεταναστεύσει οι δύο γιοί τους. Ο Μήτσος απεβίωσε εκεί το 1997 και η θεία Ρεβέκκα πρόσφατα την 1^η Σεπτεμβρίου 2014.

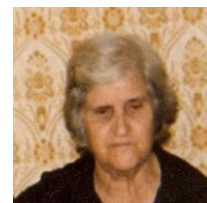
Αναστάσιος, Γεννήθηκε το 1913 στο Γκιαούρκιοϊ και παντρεύτηκε το

1939 την **Παγώνα Ανδρέου** από το Ζαγκλιβέρι Θεσσαλονίκης. Εγκαταστάθηκαν στην Καλλιθέα Νιγρίτας. Αρχικά ο Αναστάσιος ασχολήθηκε με την γεωργία και στη 10ετία του '40 και του '50 διετέλεσε για ένα διάστημα (15 χρόνια) αγροφύλακας της περιοχής και μετά από λίγα χρόνια (το 1958) μετακόμισαν οικογενειακά στη

Θεσσαλονίκη, όπου άσκησε το επάγγελμα του θυρωρού σε πολυκατοικία στο κέντρο της Θεσσαλονίκης. Το στενό διαμέρισμά του δίπλα στο θυρωρείο αποτέλεσε σημείο συνάντησης και αναφοράς για όλους τους συγγενείς της οικογένειας Παπαδημητρίου για πολλά χρόνια και όλοι δεχθήκαμε τη φιλοξενία του θείου μας Αναστάση και της θείας Παγώνας.

Ποιος δε γεύτηκε τους μεζέδες του θείου μας είτε καβούρια είτε μύδια είτε τηγανιές, όλα αγορασμένα από το «Καπάνι», το οποίο επισκεπτόταν κάθε μέρα. Απέκτησαν τέσσερα παιδιά τη **Σωσάννα** (έχει αποβιώσει), την **Κλεοπάτρα (Κλειώ)**, τον **Κωνσταντίνο-Κώστα-** (έχει αποβιώσει) και τη **Φωτεινή (Φωφώ)**. Απεβίωσαν και οι δύο στη Θεσσαλονίκη, ο Αναστάσιος το 1980 και η Παγώνα το 1992.

Αλκινόη. Γεννήθηκε το 1914 και παντρεύτηκε το **1937** τον **Οδυσσέα**

Καρούση¹²⁴ από την Τερπνή, όπου και έζησαν όλη τους τη ζωή. Η καταγωγή της οικογένειας του θείου Οδυσσέα, από την πλευρά του πατέρα του Μιχάλη Καρούση ήταν από τη Μ. Ασία και οι οποίοι

μετανάστευσαν στην Τερπνή κατά τον 19^ο αιώνα. Βασική ασχολία της οικογένειας η γεωργία, ενώ παράλληλα ο θείος Οδυσσέας στη 10ετία του '50 ήταν ιδιοκτήτης αλωνιστικού συγκροτήματος. Κατά διαστήματα ασχολήθηκε με το εμπόριο καπνού και στο τέλος ασχολήθηκε και με την πτηνοτροφία. Απέκτησαν τρία παιδιά τη **Βέρα**, την **Αλκμήνη** και το **Μιχάλη**. Απεβίωσαν στην Τερπνή, η Αλκινόη στις 4 Απριλίου 1997 και ο Οδυσσέας μετά από ένα μήνα(..αυτό σημαίνει αγάπη!) στις 11 Μαΐου 1997.

Παναγιώτα. Γεννήθηκε το 1916 και παντρεύτηκε το **1937** τον

Ηρακλή Γκόλιαρη από το Δημητρίτσι Νιγρίτας. Ο Ηρακλής ήταν δάσκαλος και η Παναγιώτα ασχολήθηκε με τα οικιακά. Έζησαν έως το 1946 μεταξύ Τερπνής και Καλλιθέας και το 1947 μετακόμισαν στις Σέρρες. Ο Ηρακλής υπηρέτησε 17 χρόνια δάσκαλος στην Τερπνή (1930-

1947) και από το 1947 ως το 1968 στις Σέρρες, στο 10^ο Δημ. Σχολείο το γνωστό εκείνη την εποχή ως «Ιμαρέτ». Στις Σέρρες έζησαν ως το 1968 και στη συνέχεια μετά τη συνταξιοδότηση του Ηρακλή μετακόμισαν στη Θεσσαλονίκη. Απέκτησαν τρία τέκνα το **Δημήτριο (Μίμη)**, τον **Απόστολο (Λάκη)** και το **Χρήστο (Τάκη)**, ο οποίος είναι και ο γράφων το παρόν «πρόνημα».

Δήμος. Γεννήθηκε το 1917 και παντρεύτηκε το **1945** τη **Βασιλική**

Τσιαμπαζλή από την Τερπνή. Εγκαταστάθηκαν από την αρχή στη Νιγρίτα, όπου μέχρι σήμερα ζει η θεία Βασιλική. Ο θείος Δήμος πολέμησε το 40-41 στα Αλβανικά βουνά με την ειδικότητα του σταυλάρχη.

Ασχολήθηκε με τη γεωργία και με όλα τα αγροτικά είδη που μπορούσαν να καλλιεργηθούν στη Νιγρίτα από καπνά και αμπέλια (παρήγαγε εξαιρετικής ποιότητας τσίπουρο και κρασί σε επιλεγμένα ξερικά χωράφια) μέχρι φυτώρια από λεύκες. Ήταν συστηματικός και επίπονος καλλιεργητής. Η θεία Βασιλική ασχολήθηκε με τη γεωργία και τα οικιακά. Απέκτησαν τρία τέκνα την **Υβόννη**, το **Βύρωνα** και την **Τριανταφυλλιά (Φιλίτσα)**. Ο Δήμος πέθανε στη Νιγρίτα το 1998.

Αυτή ή η φωτογραφία αποτελεί ιστορικό ενθύμιο για όλη την οικογένεια Παπαδημητρίου. Εικονίζεται η γιαγιά μας Τριανταφυλλιά με τη θεία Παγώνα στην είσοδο του θυρωρείου που εργαζόταν ο θείος μας Αναστάσης, στην οδό Π. Παπαγεωργίου 22, πίσω από την εκκλησία του Αγ. Αθανασίου, στην Εγνατία, στη στάση Αγ. Σοφίας στη Θεσσαλονίκη. Το θυρωρείο αποτελούσε για χρόνια το στέκι και το «κέντρο διερχομένων» όλης της οικογένεια Παπαδημητρίου, όπου φιλοξενήθηκε με οποιοδήποτε τρόπο όλο το σόϊ!

Ανδρέας. Γεννήθηκε το 1920 και ήταν το τελευταίο παιδί που γεννήθηκε στο Γκισούρκοϊ. Πρέπει να ήταν ολίγων μηνών όταν η οικογένεια μετακόμισε στο Κοκκάρι το 1921. Παντρεύτηκε το **1957** την **Αναστασία**

(Τασίτσα) Ράππη από την Τερπνή. Ασχολήθηκε αρχικά με την γεωργία (με τα καπνά αλλά υπήρξε και συστηματικός μελισσοτρόφος και εφοδίαζε με μέλι όλη την οικογένεια Παπαδημητρίου) και παράλληλα στη συνέχεια άνοιξε στην Τερπνή κατάστημα κατασκευής ιπήλατων αμαξιών (κάρων). Όταν το επάγγελμα άρχισε να φθίνει λόγω της εισαγωγής αυτοκινήτων και ελκυστήρων (τρακτέρ) έκλεισε το κατάστημα και δημιούργησε επιχείρηση κοπής καυσοξύλων με κινητή πριονοκορδέλα επάνω σε όχημα. Με την είσοδο των θερμαστών πετρελαίου υπήρξε πρόβλημα και με αυτό το επάγγελμα και τότε μετακόμισαν οικογενειακώς στη Θεσσαλονίκη, όπου εργάστηκε σαν τεχνίτης μηχανουργείου μέχρι τη συνταξιοδότησή του. Τότε επέστρεψαν πίσω στην Καλλιθέα και έζησε στο πατρικό προσφυγικό σπίτι, του οποίου ήταν ο κληρονόμος. Η θεία Τασίτσα ασχολήθηκε με τα οικιακά. Απέκτησαν δύο τέκνα **το Φώτη** και **την Αγνή**. Στην Καλλιθέα Νιγρίτας πέθανε το 2011 η Τασίτσα και ο Ανδρέας πέθανε τελευταίος από όλα τα αδέρφια του πρόσφατα το Σεπτέμβριο του 2013.

Στέλλα. Γεννήθηκε στη Θήβα το 1924. Ήταν το τελευταίο τέκνο της οικογένειας. Παντρεύτηκε το **1954** το **Γεώργιο Σπένδα** από τη Θεσσαλονίκη με καταγωγή από τα Μάγγανα Ξάνθης. Εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη σε ιδιόκτητη κατοικία του συζύγου της επί της οδού Αναλήψεως, όταν τότε η οδός αυτή ήταν η πλέον κεντρική και πλέον φαρδιά της περιοχής! Η Στέλλα πέρα από τα οικιακά ασχολήθηκε και με τη ραπτική σε κάποια φάση δε και επαγγελματικά, καθότι ήταν άριστη μοδίστρα. Ο θείος Γιώργος εργαζόταν ως πολιτικός υπάλληλος (ηλεκτρολόγος) σε Στρατιωτική Υπηρεσία. Ήταν συστηματικός ερασιτέχνης ψαράς με ιδιόκτητη βάρκα πάντα αραγμένη στη Σαλαμίνα (με αμμώδη παραλία εκείνη την εποχή). Απέκτησαν τρία τέκνα την **Κρυσταλλία**, τη **Χριστίνα** και το **Φώτη**. Και οι δύο απεβίωσαν στη Θεσσαλονίκη, ο Γεώργιος το 1972 και η Στέλλα το 2001.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ!

Η ΓΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ ΜΑΣ ΣΗΜΕΡΑ. ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ «ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΗ» ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ.

Η Σάμος σήμερα.

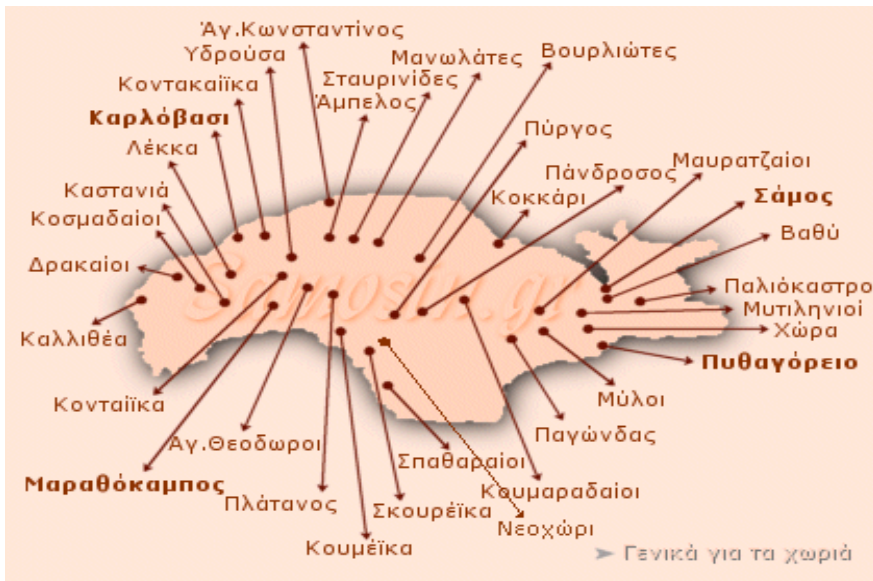
Τις τελευταίες δεκαετίες κύριο προϊόν της Σάμου αποτελεί η τουριστική βιομηχανία και η Σάμος αποτελεί ένα αξιόλογο τουριστικό προορισμό Ελλήνων και ξένων. Το νησί έχει αλλάξει πλήρως και τα παλιά αγροτικά χωριά έχουν μετατραπεί σε όμορφα παραθαλάσσια θέρετρα. Παντού ξενοδοχεία, πανσιόν, ενοικιαζόμενα δωμάτια. Το νησί έχει εμπλουτισθεί με σύγχρονα λιμάνια, αεροδρόμιο και πολύ καλούς δρόμους. Ή Σάμος ήταν γνωστή για τις όμορφες παραλίες της και σήμερα χιλιάδες τουρίστες επισκέπτονται το νησί. Παράλληλα είναι η έδρα της Μαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Κοκκάρι. Ένας πανέμορφος τουριστικός προορισμός.

Ο πληθυσμός του στην απογραφή του 2001 ήταν 973 κάτοικοι, ενώ ο μέγιστος αριθμός κατοίκων ήταν 1536 στην απογραφή του έτους 1928.

Σήμερα το άλλοτε αγροτικό χωριό που γεννήθηκε η γιαγιά μας και έζησε για λίγο η οικογένεια Παπαδημητρίου δεν έχει καμία σχέση με το παρελθόν. Νεόκτιστα σπίτια, διαμορφωμένες παραλίες, ξενοδοχεία, πανσιόν και χιλιάδες τουρίστες κάθε καλοκαίρι.

Αξίζει όμως να αναφέρουμε κάποια παραδοσιακά αξιοθέατα που υπάρχουν σήμερα στο Κοκκάρι και ίσως ενδιαφέρουν ιδιαίτερα εμάς που έλκουμε την καταγωγή από εκεί.

Χάρτης 15. . Η νήσος Σάμος σήμερα με τα χωριά και τους οικισμούς της.

Στα παραδοσιακά αξιοθέατα του χωριού θα αναφέρουμε:

1.Τον ιερό ναό του Αγίου Νικολάου ο οποίος θεμελιώθηκε στις 18.9.1902 και με άδεια του τότε ηγεμόνα επιτράπη η έκδοση λαχειοφόρου αγοράς για τη δαπάνη της ανέγερσής του, άδεια όμως που το 1908 ανακλήθηκε από τον επόμενο ηγεμόνα και έτσι ο ναός για 25 έτη παρέμεινε ημιτελής. Το 1933, επί προκρίτου Ιωάννη Ελισσαβίτη, άρχισε εκ νέου προσπάθεια αποπεράτωσης του ναού ο οποίος (ναός) με προσωπική εργασία και δωρεές των κατοίκων ολοκληρώθηκε το 1938, ενώ το 1963 πραγματοποιήθηκαν τα επίσημα εγκαίνια (Θυρανοξία). Είναι ναός τρίκλιτος, ρυθμού Βασιλικού, έχει μήκος 41,50μ. και πλάτος 17μ. και είναι ο μεγαλύτερος ναός της Σάμου. Στο νότιο τμήμα του κεντρικού κλίτους υπάρχει περίτεχνο μαρμάρινο προσκυνητάρι με φορητή εικόνα του Αγίου Νικολάου, η οποία φιλοτεχνήθηκε το 1909 και είναι έργο του περίφημου αγιογραφικού οίκου των Δανιηλαίων στα Κατουνάκια του Αγίου Όρους.¹²⁵ Ο ναός έχει αναγερθεί σε οικόπεδο ένα μέρος του οποίου ανήκε

στην προπάλπο μας Δημήτριο Μυκονιό, ο οποίος το παραχώρησε δωρεάν στην εκκλησία.¹²⁶

Άποψη του Κοκκαρίου, με τον Ιερό Ναό του Αγίου Νικολάου σε πρώτο πλάνο.

2. Η πηγή «Μάνα» στο Κοκκάρι.¹²⁷ Έτσι την έχουν ονομάσει οι κάτοικοί της. Είναι από τις αρχαιότερες και ονομαστότερες του νησιού. Είχε παίξει βασικό ρόλο στην αρχαία ονομασία του νησιού ως «Υδρίλη». Γύρω από την πηγή υπήρχε αρχαίος ναός υπολείμματα του οποίου είναι δυο μαρμάρινες κολόνες. Η παράδοση τον έχει φέρει επί των ημερών μας ως ναό του Ασκληπιού και κατ' άλλους του Ήφαιστου η πηγή. Στους νεότερους χριστιανικούς χρόνους οι κάτοικοι έκτισαν εξωκλήσι προς τιμήν του Αγίου Παντελεήμονα. Η πηγή κατά τους χειμερινούς μήνες αναβλύζει περί τα 15.000 κυβικά μέτρα ημερησίως, άριστης ποιότητας νερό, που τροφοδοτεί το χωριό Κοκκάρι για ύδρευση και άρδευση. Σήμερα τα νερά δε χύνονται επιφανειακά, διότι με γεωτρήσεις η ύδρευση γίνεται υπόγεια. Στο χώρο αυτό συνεχίζει να διατηρείται το πανηγύρι κάθε χρόνο στις 27 Ιουλίου προσφέροντας στην καθιερωμένη γιορτή φαγητό φτιαγμένο από σιτάρι, κρέας γίδας και κρεμμύδια.

Φωτογραφίες του Κοκκαριού χθες και σήμερα.

Τα νερά της πηγής.

Ευρήματα αρχαίου ναού Ασκληπιού.

ΠΗΓΗ ΜΑΝΑ

Εξωκκλήσι Αγίου Παντελεήμονα.

*Οι μαστόροι της γιορτής ετοιμάζουν το φαγητό.
(Κούλικας Γιώργος, Τσαρδούλιας Μανώλης,
Τζιβανάκης Παναγιώτης και Παρτσάφας Χριστόφορος. Φωτογραφία προ 15/ετίας)*

Πανοραμική άποψη.

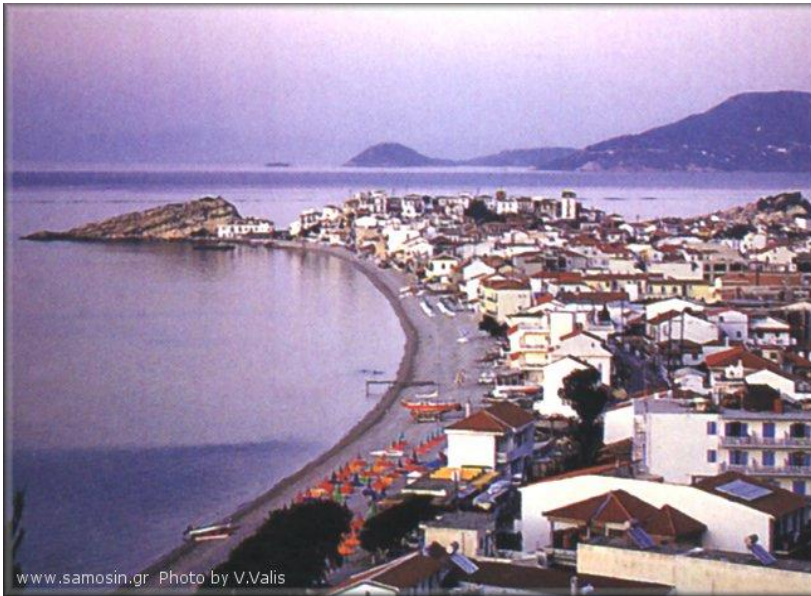

ΚΟΚΚΑΡΙ ~1930

Κοκκάρι, Φωτογραφία του 1930. Στον όρμο αυτό διέμενε η οικογένεια Παπαδημητρίου κατά την μετοίκησή τους στο Κοκκάρι το 1921-23 και πιστεύουμε ότι η περιοχή ήταν ίδια χωρίς αλλαγές. Ήταν ένα από τα σπίτια στο μέσον της φωτογραφίας στη δεύτερη σειρά σπιτιών. Το υπέδειξε στο γράφοντα το 1978 ο θείος μας Γιαννης Καντίκας, κατά την επίσκεψή μου στο Κοκκάρι. Στο μέσον της φωτογραφίας ο βράχος στην άκρη του όρμου, κάτω από το υπάρχον σπίτι, ήταν η «πέτρα του σκανδάλου» όπου οι πιτσιρικάδες τότε θείοι μας πήγαιναν και έκαναν μακροβούτια, πράγμα που θορύβησε τους γονείς τους και η γιαγιά συνέχεια μας το ανέφερε.

Ο ίδιος όρμος, όπως είναι σήμερα. Διαφορά τουριστικής εξέλιξη.

Πανοραμική άποψη της μεγάλης παραλίας του Κοκκαριού, παράλληλης με το δρόμο που οδηγεί προς Καρλόβασι. Στο βάθος το μοναχικό επίμηκες λευκό κτίριο που είναι στο λαιμό του βράχου ήταν το πρώτο πατρικό σπίτι της γιαγιάς μας, το οποίο ο πατέρας της το έδωσε προίκα στην κόρη του Ελένη, γιαγιά του Δημ. Τσαρδούλια. Το κτίριο που βλέπουμε είναι το ξενοδοχείο «Λαιμός» ιδιοκτησίας Δημ. Τσαρδούλια. Στον παρακείμενο βράχο βρήκε τραγικό θάνατο, όπως αναφέραμε παραπάνω, ο παππούς μας Δ. Μυκονιός. Πίσω από τις κόκκινες πολυθρόνες θαλάσσης στο μπροστινό μέρος της φωτογραφίας, και «επάνω στο κύμα» κατά τη γνωστή έκφραση έκτισε το νέο του σπίτι ο Δ. Μυκονιός και ήταν το πατρικό σπίτι στο οποίο διέμενε η γιαγιά μας μέχρι το γάμο της. Γι' αυτό και η γιαγιά μας έλεγε ότι το χειμώνα τα κύματα σκέπαζαν το σπίτι τους.

Αριστερά εσωτερικός δρόμος στο Κοκκάρι σήμερα. Δεξιά άποψη των γραφικών όρμων του.

Μια άλλη άποψη σε κοντινό πλάνο του ξενοδοχείου «Λαιμός», του εξαδέλφου μας Δημητρίου Τσαρδούλια και της προκείμενης παραλίας, όπου ήταν το πρώτο πατρικό σπίτι της γιαγιάς μας.

ΙΩΝΙΑ : 21^{ος} αώνας.

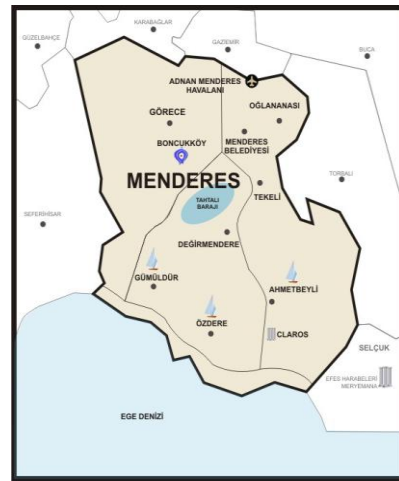
Το Γκιαούρκιοϊ σήμερα. Ένας τόπος που ονομάζεται Ahmetbeyli.

Για το σήμερα η πληροφόρησή μας προέρχεται κυρίως από τις μαρτυρίες των συγγενών μας Αντ. Μισυρλή και Μιχ. Καρούση που το επισκέφθηκαν και από τις εντυπώσεις που καταγράφει (από τη δική της επίσκεψη το 2002) στο βιβλίο της η Μ. Παϊβανά-Καντίκα. Το χωριό παραμένει στην ίδια θέση. Οι Τούρκοι με την καταστροφή δεν πείραξαν το χωριό παρά μόνο οι ομάδες των ατάκτων Τούρκων (τσέτες) κατέστρεψαν (ανατίναξαν και πυρπόλησαν) τα σπίτια των πλούσιων Έλλήνων διότι είχαν τις πληροφορίες τους ότι είχαν τοποθετήσει τις λίρες τους σε τενεκέδες από λαμαρίνα και τους έκτισαν στους τοίχους με σκοπό να επανέλθουν και να τις πάρουν. Έτσι ανάμεσα στα ελάχιστα που κατέστρεψαν ήταν και το κατάστημα (και πιθανόν και η οικία) του παππού μας, το οικόπεδο του οποίου κείται έρημο και χορταριασμένο στην κεντρική πλατεία του χωριού. Η γιαγιά μας διηγείτο ότι την ημέρα που μπήκαν οι Τούρκοι

στο χωριό από απέναντι στο Κοκκάρι έβλεπαν τις φωτιές που σηκώ-
νονταν πελώριες στη θέση του Γκιαούρκιοϊ και υπέθεταν ότι μεταξύ
των άλλων ήταν και τα βαρέλια με τα καύσιμα που είχε στις αποθή-
κες του και εμπορεύονταν ο παππούς μας.

Μετά το διωγμό των προγόνων μας και την ανταλλαγή πληθυ-
σμών, στον οικισμό Γκιαούρκιοϊ το Τουρκικό κράτος μετέφερε
πρόσφυγες Τούρκους από τη Δράμα, την Καβάλα και τη Ν. Βουλγα-
ρία, όπως δήλωσαν οι ίδιοι στους παραπάνω αναφερόμενους συγ-
γενείς μας. Μέρος των σπιτιών παραμένουν όπως τα άφησαν οι
πρόγονοί μας και γενικά όπως διαπιστώθηκε ελάχιστες ρυμοτομικές
και οικοδομικές αλλαγές πραγματοποιήθηκαν αυτά τα 90 χρόνια
στον οικισμό. Το πιο καινούριο κτίσμα είναι ένα μεγάλο τζαμί στη
μέση του χωριού. Οι ελάχιστες αυτές αλλαγές θα πρέπει να έχουν
πραγματοποιηθεί την τελευταία δεκαετία, γιατί η κατάσταση που
περιγράφει ότι συνάντησαν η Μ. Παϊβανά-Καντίκα το 2002 πολύ λί-
γο απείχε από αυτήν του 1922. Αναφέρει συγκεκριμένα: «Το πούλ-
μαν σταματά μπροστά σε ένα άδειο φτωχικό καφενείο...Χωράφια
θερισμένα, δεξιά κι αριστερά καλαμιές, εδώ κι εκεί πελώριες συ-
κίες. Στους ίσκιους τους άλογα, μουλάρια, γαϊδουράκια και μια κα-
μήλα.... Βλέπω ακριβώς απέναντι στο τέρμα του σοκακιού ένα σπίτι.
Είναι κλειδωμένο κι έρημο.... Καθώς ανηφορίζουμε συναντάμε κι
άλλα έρημα σπίτια με ορθάνοιχτα παράθυρα. Σε μερικά έχουν πέσει
οι στέγες κι από μέσα έχουν φυτρώσει θάμνοι και αγριοσυκίες... Ο
Τούρκος μας οδηγεί στο σπίτι που ψάχνουμε. Έξω από την αυλόπορ-
τα βλέπουμε ένα τεμάχιο αρχαίου κίονα. Κείται ανάμεσα σε σπα-
σμένα μάρμαρα, κεραμίδια και ακαθαρσίες. Ένα από τα κομματια-
σμένα μάρμαρα έχει ανάγλυφο σταυρό. Θα είναι τεμάχιο από την
ισοπεδωμένη εκκλησία.¹²⁸

Το Γκιαούρκιοϊ σήμερα ανήκει στο νομό **Menderes** (Μεντερές)
χάρτης 16 και 17. Β είναι ο νομός **Gazimir** (Γκαζιμίρ-Σεβντίκιοϊ), Ν
ο νομός **selcuk** (Σελτσούκ-Έφεσος) και Δ ο νομός **Seferihisar** (Σεφε-
ριχισάρ) δηλ. Λέβεδος, Τέως κλπ. Για να συγκρίνουμε την παραγωγή
των προϊόντων με το παρελθόν παρουσιάζουμε τις καλλιεργήσιμες
εκτάσεις του νομού σήμερα, όπως καταγράφονται στην επίσημη ι-
στοσελίδα του¹²⁹ :

Χάρτες 16 και 17. Σημερινή διοικητική διαίρεση της Περιφέρειας Σμύρνης στην Τουρκία. Αριστερά οι νομοί της Περιφέρειας Σμύρνης (με κίτρινο ο νομός Menderes στον οποίο ανήκει το Ahmetbeyli-Γκιαούρκιοϊ) και δεξιά ο ίδιος νομός στον οποίο αποτυπώνονται τα χωριά και οι τοποθεσίες γύρω από το Ahmetbeyli. (Değirmendere, Claros, Özdere, Gümüldür-Κοιμητούρια, κλπ.)

Σύνολο καλλιεργήσιμης έκτασης 23.342 εκτάρια. Από αυτά 11.458 εκτάρια γεωργικής γης-φυτείες, 1.239 εκτάρια λαχανικών, 691 εκτάρια φυτά θερμοκηπίου, 1.979 εκτάρια αμπελώνες, 255 εκτάρια φρούτα, 1.452 εκτάρια εσπεριδοειδή, 5.454 εκτάρια ελιές, 814 εκτάρια ελεύθερης γης. Από τα σημερινά προϊόντα οι Τούρκοι διαφημίζουν τα μανταρίνια της παραλιακής ζώνης του νομού τα ιαπωνικά Satsuma.

Ο νομός φέρει την ονομασία του από τον ποταμό Μαϊάνδρο (Menderes στα τουρκικά). Πρωτεύουσα του είναι το παλιό **Τσιμόβασι** που σήμερα ονομάζεται **Menderes**. Η πόλη έχει πληθυσμό 16.000 κατοίκους και οπωσδήποτε καμία σχέση με το Τζιμόβασι που άφησαν οι Έλληνες. Βόρεια βρίσκεται το παλιό και μαρτυρικό Σεβντίκιοϊ που σήμερα έχουν συνενωθεί όλοι οι γύρω οικισμοί και αποτελεί μια μεγαλούπολη με το όνομα **Gazimir** προς τιμή του πρώτου ιδρυτή μωαμεθανού Gazi Umur Bey. Έχει πληθυσμό 130.000 κατοίκους, είναι μια άχρωμη τουρκική πόλη και στα περίχωρά της δημιουργή-

θηκε το Διεθνές Αεροδρόμιο της Σμύρνης *Andnan Menderes*. Το όνομα το πήρε από τον ομώνυμο πρώην Τούρκο πρωθυπουργό, έναν εχθρικά διακείμενο προς τον Ελληνισμό πολιτικό.¹³⁰ Για την ιστορία να αναφέρουμε ότι η δημοτική αρχή του *Gaziemir* στο πλαίσιο της προώθησης της ελληνοτουρκικής φιλίας προσκάλεσε το 2010 τη γνωστή Ελληνίδα τραγουδίστρια Χάρις Αλεξίου, της οποίας οι γονείς κατάγονται από το Σεβντίκιοϊ, και έδωσαν το όνομά της στο δρόμο που γεννήθηκε ο πατέρας της. Η οδός πήρε το όνομα «οδός φιλίας Χάρις Αλεξίου».¹³¹

Βορειότερα βρίσκεται με την ίδια ονομασία και σήμερα το **Ντεβελίκιοϊ**, ο Σιδηροδρομικός Σταθμός από τον οποίο μετέβαιναν οι κάτοικοι όλης της περιοχής στη Σμύρνη. Η κατάσταση του είναι και σήμερα όπως στην εποχή του 1922. Ένας Σταθμός που θυμίζει εγκατάλειψη και ένα χωριό από τα παλιά.¹³² Νοτιότερα του Ντεβελίκιοϊ στην πεδιάδα που βρισκόταν το χωριό **Μάλκατζι**, τα επόμενα χρόνια της καταστροφής αφού το εκκένωσαν από τους εναπομείναντες τούρκους κατοίκους, το ισοπέδωσαν και σήμερα απλώνεται μια τεχνητή λίμνη για αρδευτικούς σκοπούς.

Στην περιοχή του Γκιαούρκοϊ σήμερα υπάρχουν τα αρχαία ευρήματα της Κολοφώνας, του Ιερού της Κλάρου και του παραθαλάσσιου Νοτίου, των οποίων οι αρχαιολογικοί χώροι συγκεντρώνουν πολλούς επισκέπτες. Ευρήματα τα οποία δυστυχώς δεν πρόλαβαν να αντικρύσουν οι πρόγονοί μας.

Η κωμόπολη **Değirmendere** (Ντεκιρμεντερέ) με αμιγή τουρκικό πληθυσμό σήμερα έχει αποκτήσει κίνηση και όνομα χάρις στα ευρήματα της αρχαίας Κολοφώνας στην άκρη των οποίων βρίσκεται το χωριό. Επίσης οι φυσιολάτρες της Τουρκίας πραγματοποιούν πεζοπορία ξεκινώντας από το χωριό αυτό (από τα αρχαία) και διαμέσου της κοιλάδας διέρχονται από το *Ahmetbeyli*, από εκεί στην αρχαία Κλάρο με κατάληξη το παραθαλάσσιο Νότιον.¹³³

Από την παραλία του **Ahmetbeyli** διέρχεται σήμερα η επαρχιακή οδός **Εφέσου-Seferihisar-Σμύρνης**. Όλη η περιοχή έχει αναπτυχθεί τουριστικά παράλληλα με την παραγωγή αγροτικών προϊόντων. Ακολουθώντας το δρόμο ΒΔ, μετά από 5 χλμ. περίπου από το αρχαίο Νότιον, συναντούμε το παραθαλάσσιο χωριό **Özdere** (Όζντερε)

και ακόμα βορειότερα τον παραλιακό οικισμό της χερσαίας κωμόπολης **Gümüldür** (Γκιουμουλντούρ), που είναι το ελληνικό χωριό (πριν την Καταστροφή) **Κοιμητούρια**, τοποθεσία της αρχαίας Λεβέδου. Στα 5 χλμ βορειότερα είναι η χερσόνησος της αρχαίας Λεβέδου όπου σήμερα εκτείνεται η τουριστική κωμόπολη **Ürkmez** (Ουρκμέζ), η οποία το χειμώνα έχει 5.000 κ. και το καλοκαίρι γύρω στους 25.000 με τους τουρίστες. Συνεχίζοντας το δρόμο (18 χλμ ΒΔ) φθάνουμε στην αρχαία Τέω, όπου σήμερα συναντάμε το παραθαλάσσιο τουριστικό χωριό **Siğacik** (Σίγκατζικ) και 5 χλμ ΒΑ είναι το Σιβρισάρι που σήμερα ονομάζεται **Seferihisar** και είναι η πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού με 30.000 κατοίκους περίπου. Βόρεια του Siğacik είναι η μικρή χερσόνησος Μυόνησος και η γύρω περιοχή σήμερα αποτελεί πεδίο στρατιωτικών ασκήσεων (αποβατικών κλπ.) του τουρκικού στρατού. Εκεί βρίσκεται το ελληνικό χωριό Υψηλή, που σήμερα ονομάζεται **Doganbey** (Ντογκανμπεϊ). Από το Seferihisar ο δρόμος οδηγεί στα Βουρλά (χερσόνησο Ερυθραίας), σήμερα **Urla**, και στη συνέχεια διακλαδίζεται αριστερά για **Çeşme**¹³⁴ (Τσεσμέ) και δεξιά για **Σμύρνη**.

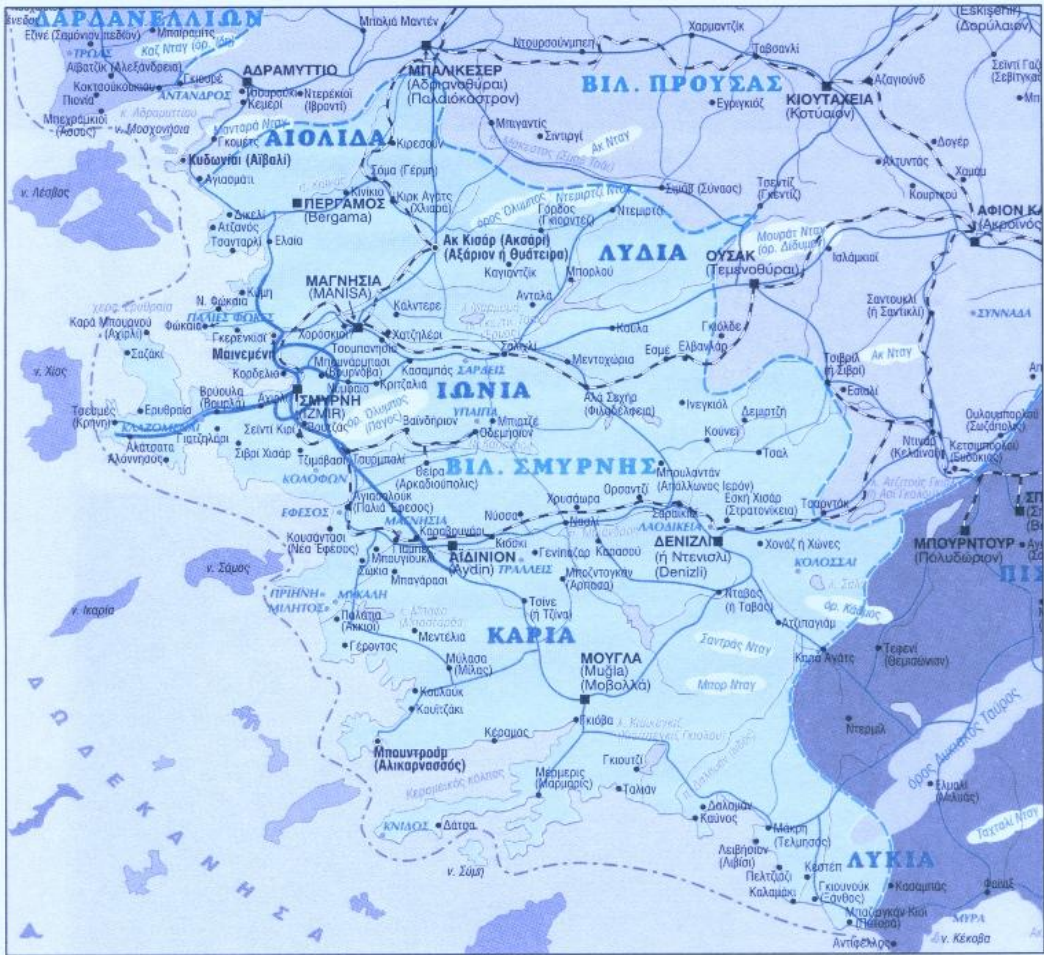
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ
ΠΟΛΕΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΙΩΝ ΙΩΝΙΑΣ
(Σε αναφορά με το Γκιαούρκοϊ Σμύρνης)*

Όνομασία Πόλης ή χωριού	Τουρκική ονομασία σήμερα	Αποστάσεις σε χλμ.		
		Από Γκιαούρκοϊ	Από Σμύρνη	Από Έφεσο
Αϊβαλί(Κυδωνιές)	Ayvalik	185	130	185
Αϊδίνιον	Aydin	60	88	45
Αφιόν-Καραχισάρ (Ακροηρόν)	Afyonkarahisar		300	
Βαϊνδύριον	Bayindir		50	
Βουρλά	Urla	60	34	
Γκιαούρκοϊ (Gânurköy)	Ahmetbeyli		55	18
Εσκή-Σεχίρ (Δορύλαιο)	Eskişehir		430	
Έφεσος	Efes	18	55	
Θείρα	Tire	135	70	
Θυάτειρα	Akhisar	150	95	
Καραμπουρνού	Karaburun	110	70	
Κιουτάχεια (Κοτυαίον)	Kütahya		340	

Κοιμητούρια	Gümüldür	20	50	
Κολοφών	Colophen	13	42	30
Κουσάντασι	Kuşadası	25	70	12
Κλάρος	Claros	3	58	
Κρήνη	Çeşme	125	90	120
Λέβεδος	Lebedos	20		38
Μαγνησία	Manisa	95	40	
Μαινεμένη	Menemen	77	22	
Μάλκατζι	Bulğurca	20	35	
Νότιον	Notion	4	59	
Ντεβελίκιοϊ	Develiköy	28	27	
Ντεγιρμεντερέ	Değirmendere	13		
Οδεμήσιον	Odemis		90	
Όζντερε	Özdere	6		25
Ουρκμέζ (Λέβεδος)	Ürkmez	20	45	38
Ουσάκ	Usak		200	
Πέργαμος	Bergama	135	78	160
Προύσα	Bursa		260	

Σάμος		45 (30 ν.μ.)		22νμ(Κουσ/σι)
Σεβντίκιοϊ	Gasiemir	42	12	55
Σιβρίσαρι	Seferihisar	36	40	55
Σίγκατζικ(Τέως)	Siğacik	35	48	
Σμύρνη	Izmir	55		65
Σώκια	Söke	45	90	25
Τέως	Teos	35	50	55
Τσιμόβασι	Menderes	35	19	45
Υψηλή	Doganbey	40	53	60
Φιλαδέλφεια	Alaşehir		105	
Φώκια	Foca	105	50	
Κωνσταντινούπολη	Istambul	420	370	400

ΧΑΡΤΗΣ ΒΙΛΑΕΤΙΟΥ ΣΜΥΡΝΗΣ

* Στον παραπάνω χάρτη υπάρχουν οι περισσότερες από τις προαναφερόμενες πόλεις , χωριά και ιστορικοί τόποι.

ΠΗΓΕΣ ΥΛΙΚΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

A! ΒΙΒΛΙΑ

1. Αναγνωστοπούλου Σία, «Μ. Ασία, 19^{ος} αιώνας-1919. Οι ορθόδοξες κοινότητες. Από το μιλλέτ των Ρωμιών στο Ελληνικό έθνος». Εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
2. Εγκυκλοπαίδεια ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ-BRITANNICA.
3. «**ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟΣ ΔΙΩΓΜΩΝ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ (1914-1919)**». ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ, 1919.
4. Παϊβανά-Καντίκα Μαρία, «Βήματα στην Αιολική και Ιωνική γη», Αθήνα 2008, Β! έκδοση, Εκδ. Αθ. Σταμούλη.
5. «Πρόχειρον Πληροφοριακόν Βιβλίον διά προσφυγικάς οικογενείας», Έκδοση Ένωσης Μικρασιατών Θήβας, εκδ. Ν. & Σ. Μπατσιούλας, Θήβα 2010.

B! ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Καταγράφουμε τη βασική ονομασία των ιστοσελίδων (Sites), χωρίς παραπομπή στα ιδιαίτερα links, διότι αυτά σε μεγάλο βαθμό μεταβάλλονται ή διαγράφονται και δεν προσφέρουν εξυπηρέτηση. Επίσης σε κάθε ιστοσελίδα αναφέρουμε συνολικά και επιγραμματικά το θέμα ή το λήμμα για το οποίο αντλήσαμε πληροφορίες.

- <http://el.wikipedia.org> (Μ.Ασία, Βυζάντιο, συνθήκη Κιουτσούκ-Καϊναρτζή, Σμύρνη, Κάυστρος ποταμός, nahiyah, Theodore Makridi, σαντζάκιον, καζάς, Συνθήκες Μούδρου, Βερσαλλιών και Σεβρών, Seferihisar, Antnan Menderes, Ορτάκιοϊ Βιθυνίας).
- <http://www.ehw.gr> (**Ιδρυμα Μείζονος Ελληνισμού**). (Ιωνικός αποικισμός, αποικισμός Ευξείνου Πόντου, Έφεσος, Τέως, Λέβεδος, Κλάρος, Νότιον).
- <http://www.hellinon.net> (**Ελλήνων Δίκτυο**). (Μικρά Ασία-ο γεωγραφικός χώρος της Μ. Ασίας, οι Τούρκοι).

- <http://www2.egeonet.gr> (Ιδρυμα Μείζονος Ελληνισμού- Πολιτιστική Πύλη του Αρχιπελάγους του Αιγαίου). (Τέως,Σάμος, το Αιγαίο επί Βυζαντίου).
- asiaminor.ehw.gr(Εγκυκλοπαίδεια Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού). (Θρακησίων Θέμα, Γκιαούρκοϊ).
- <http://www.ime.gr> (Ιδρυμα Μείζονος Ελληνισμού- Παροικιακός Ελληνισμός). (Το εμπόριο στην Ιταλία).
- <http://users.sch.gr> (Μητρόπολη Εφέσου, Μητρόπολη Σμύρνης, το σύστημα της τοπικής αυτοδιοίκησης το 19^ο αιώνα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία).
- <http://my-samos.blogspot.gr> (Σάμος).
- <http://www.samosin.gr> (Κοκκάρι)
- <http://dagakactim.blogspot.com> (Γεωφυσικά δεδομένα Γκιαούρκοϊ, Κλάρου, Νοτίου).
- <http://etd.lib.metu.edu.tr> (Τεχνικό Πανεπιστήμιο Μέσης Ανατολής Τουρκίας). (Μεταπτυχιακή μελέτη για τις οικονομικές επιπτώσεις των προσφυγικών ανταλλαγών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας).
- <http://www.sepik.net> (Οικονομικά στοιχεία περιοχής Σεβντίκοϊ- Σμύρνης 19^{ος} και 20^{ος} αιώνας).
- <http://www.menderes.gov.tr> (Επίσημη ιστοσελίδα N. Menderes Τουρκίας). (Μετεωρολογικά δεδομένα N. Menderes Τουρκίας στην περιφέρεια του οποίου ανήκε το Γκιαούρκοϊ).
- <http://mikrasiatis.gr> (Στο λήμμα «Τα Λύγδα Μ. Ασίας» του Κ.Θώδη αναφέρεται το βιβλίου του Κ.Λ. Κωνσταντινίδη «Ο τουρκικός καπνός», το οποίο μας πληροφορεί για την παραγωγή καπνών στο Γκιαούρκοϊ).
- <http://www.dw.de> (Ιστοσελίδα του Γερμανικού Ρ/Φ Σταθμού Deutsche Welle). (Αρχαιολογικές ανασκαφές στην Τουρκία).
- <http://www.ygeiaonline.gr> (Ανασκαφές Οθωμανών προ του 1912 στον ελλαδικό χώρο-Δερβένι Θεσ/νίκης).
- <http://www.benaki.gr> (Μουσείο Μπενάκη). (Στοιχεία για αρχαιολόγο Θ. Μακρίδη).

- <http://greg61.gr/blog> (Στοιχεία για Μικρασιατική Εκστρατεία και για Μαύρη Βίβλο Πατριαρχείου)
- <http://www.patris.gr> (Εγκατάσταση προσφύγων στην Ελλάδα).
- <http://www.istoria.gr> (Για τον τάφο της Παναγίας στην περιοχή της Εφέσου).
- <http://www.kusadasi.tv> (Ιστορικά στοιχεία για την Έφεσο).
- http://greek_greek.enacademic.com (Πορτολάνοι χάρτες).
- <http://www.gumuldur.net> (Ιστοσελίδα της κωμόπολης Gumuldur-ελληνικό χωριό Κοιμητούρια-). (Αρχαιολογικοί χώροι Τέως και Λεβέδου και σημερινή υπάρχουσα κατάσταση).
- www.greek-language.gr (Πύλη για τη νέα Ελληνική Γλώσσα).
- <http://koimisikallimasia.blogspot.gr> (Πληροφορίες για Ιερό ναό Αγ. Νικολάου Κοκκαρίου).
- <http://dimkokkar.sam.sch.gr> (Δημοτικό Σχολείο Κοκκαρίου). (Πληροφορίες για πηγή «Μάννα»)
- <http://www.oodegr.com> (Οι Έλληνες στην Τουρκοκρατία).

Γ! ΓΡΑΠΤΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

1. Πηγή γραπτών μαρτυριών για την εργασία μας αυτή αποτέλεσαν τα αρχεία του **Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών στην Αθήνα**, όπου υπάρχουν καταγεγραμμένες προφορικές μαρτυρίες τριών προσφύγων από το Γκιαούρκιοϊ της **Θεανώς Κρεμασμένου**, του **Γεωργίου Χαλβατζή** και του **Βασιλείου Τζανανά**, κατά την περίοδο 1963-64 και οι οποίοι διέμεναν στη Θήβα. Τα αρχεία μελέτησε και αποδελτίωσε, ώστε να αποτελέσουν υλικό μας, ο συγγενής μας **Γιάννης Τσάμης**.
2. «Ονομαστικό Ευρετήριο Αγροτών προσφύγων της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων, τ. 5^{ος} 1928, το οποίο βρίσκεται στο **Αρχείο της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης**.

Δ! ΠΡΟΦΟΡΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

Βασική πηγή πληροφοριακού υλικού του έργου μας υπήρξαν οι προφορικές μαρτυρίες των συγγενών μας, υλικό το οποίο σε τέτοιου είδους εργασία αποτελεί τον πρωτογενή παράγοντα. Παρακάτω καταγράφουμε τα ονόματα όλων αυτών που μας έδωσαν ο καθένας με τον τρόπο του τις πολύτιμες πληροφορίες τους.

1. Αθανασόπουλος Νίκος του Κωνσταντίνου, Καλλιθέα Νιγρίτας
2. Αθανασόπουλος Δημήτριος του Γεωργίου, Θήβα
3. Γκόλιαρης Δημήτριος (Μίμης), Θεσσαλονίκη
4. Καντίκα Φούλα, του Γιάννη και της Αδαμαντίας, Αθήνα
5. Καντίκας Πέτρος (του Ιωάννη και της Μαρίας το γένος Κουρμπέτη, γεννηθέντες και οι δύο στο Γκιαούρκιοϊ), Κόρινθος
6. Καρούσης Μιχάλης, Θεσσαλονίκη
7. Κρίνος Βολάνης, Καλλιθέα Νιγρίτας
8. Μισυρλής Αντώνιος, Θεσσαλονίκη
9. Παϊβανά Μαρία (φιλόλογος-συγγραφέας, σύζυγος Πέτρου Καντίκα), Κόρινθος
11. Παπαδημητρίου Θεόκριτος του Μήτσου, Η.Π.Α.
12. Παπαδημητρίου Φώτιος του Οδυσσέα Καλλιθέα Νιγρίτας
13. Παπαδημητρίου Φιλίτσα του Δήμου, Θεσσαλονίκη
14. Σπένδα Κρυσταλλία, Ξηροκάμπι Λακωνίας
15. Τασούλη Αιμιλία (το γένος Γ. Παπαδημητρίου από Θήβα), Αθήνα
16. Τσαρδούλιας Δημήτριος, Κοκκάρι Σάμου
17. Τσούριανης Νικόλαος (εξάδελφος Α. Μισυρλή από το γένος του πατέρα του Μήτσου), Ξάνθη
18. Χαλβατζή-Ραπτοπούλου Καίτη (κόρη του Δημ. Χαλβατζή), Ταγαράδες Θεσ/νίκης

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ «Μαύρη Βίβλος» του Πατριαρχείου Κων/πόλεως, έκδοση 1919, σελ. 196. «...του Χριστιανοχωρίου ο περισσότερος πληθυσμός, ως έλκων την καταγωγή εκ της γείτονος νήσου Σάμου, απηλάθη εις το εξωτερικόν. Οι δε εναπομείναντες γέροντες και γυναίκες ετυραννήθησαν απανθρώπως, ώστε εγκαταλείψαντες τας περιουσίας αυτών εις τους επισήμους και μη Τούρκους διεσκορπίσθησαν εδώ κι εκεί.(σ.σ. συγγρ. Μάλλον υπάρχει παραδρομή και ενώ πληθυσμιακά αναφέρεται στο Γκιαούρκιοϊ Ανένων για τις καταστροφές αναφέρεται μάλλον για το άλλο Γκιαούρκιοϊ ΒΔ της Μαγνησίας).

² «Ονομαστικό Ευρετήριο Αγροτών Προσφύγων», Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων τ.5^{ος} Αθήνα 1928, αναφέρεται... «Παπαδημητρίου Κων/νος του Φωτίου από Χριστιανκιοϊ ή Γκιαούρκιοϊ Ανένων, αριθμ. δήλωσης 15148, κτήματα στο Δεμερλή Βόλου.

³ (Διαδίκτυο). <http://el.wikipedia.org> , λήμμα Μικρά Ασία.

⁴ (Διαδίκτυο). <http://www.ehw.gr> Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, λήμμα ιωνικός αποικισμός .

⁵ Βλ. παραπάνω Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, λήμμα ιωνικός αποικισμός.

⁶ Βλ. παραπάνω Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, λήμμα αποικισμός Εύξεινου Πόντου.

⁷ (Διαδίκτυο). <http://www.hellinon.net> (Ελλήνων Δίκτυο), λήμμα Μικρά Ασία-ο γεωγραφικός χώρος της Μ. Ασίας.

⁸ (Διαδίκτυο). <http://www.ehw.gr> Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, λήμμα Έφεσος.

⁹ Από το Γερμανό ιστορικό Jeronymus Wolf “Corpus Byzantinae Historiae”, 1562. Εγκυκλ. Πάπυρος-Λαρούς-Britannica.

¹⁰ (Διαδίκτυο). <http://el.wikipedia.org> , λήμμα Θέμα Βυζάντιο.

---

¹¹ (Διαδίκτυο). asiaminor.ehw.gr . Εγκυκλοπαίδεια Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, λήμμα «Θρακησίων Θέμα».

¹² Όπως παραπάνω Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, λήμμα «Νότιον».

¹³ «Στα τέλη του 9^{ου} αι., επί Λέοντος ΣΤ΄, ιδρύθηκε το **θέμα Σάμου** που περιελάμβανε εδάφη της Μ. Ασίας και είχε ως πρωτεύουσα τη Σμύρνη.(Διαδίκτυο) <http://www2.egeonet.gr/> Πολιτιστική Πύλη του αρχιεργαίου του Αιγαίου. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, λήμμα «Το Αιγαίο επί Βυζαντίου».

¹⁴ (Διαδίκτυο). <http://www.hellinon.net> (Ελλήνων Δίκτυο), λήμμα «οι Τούρκοι».

¹⁵(Διαδίκτυο).<http://users.sch.gr/markmarkou/katalog/ecp/efesos.html> λήμμα «Μητρόπολη Εφέσου».

¹⁶ (Διαδίκτυο). <http://users.sch.gr/markmarkou/katalog/ecp/smyrna.html> λήμμα «Μητρόπολη Σμύρνης».

¹⁷ Σε δεύτερη φάση την ολοκλήρωσε ο Κεμάλ Ατατούρκ μετά τη δημιουργία του νέου Τουρκικού κράτους όπως: Υποβάθμιση των θρησκευτικών ηγετών, λατινικό αλφάβητο, πολιτικό καθεστώς κατά τα δυτικά πρότυπα κλπ.

¹⁸ Αναγνωστοπούλου Σία.: «Μ. Ασία, 19^{ος} αιώνας-1919.Οι ορθόδοξες κοινότητες. Από το μιλλέτ των Ρωμιών στο Ελληνικό έθνος». Εκδ. Ελληνικά Γράμματα. Σελίδα 199.

¹⁹ Όπως παραπάνω Αναγνωστοπούλου Σία, σελ.202.

²⁰ Όπως παραπάνω Αναγνωστοπούλου Σία, σελ.200.

²¹ Όπως παραπάνω Αναγνωστοπούλου Σία, σελ.210 και 249 σημείωση 109.

---

²² (Διαδίκτυο). http://my-samos.blogspot.gr/p/blog-page_3186.html , λήμμα «Ιστορία».

²³ Η συνθήκη αυτή πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 1774 στο στρατόπεδο των ρωσικών δυνάμεων που βρίσκονταν κοντά στο Κιουτσούκ Καϊναρτζή (Küçük Kaynarca, σήμερα Община Кайнарджа, μικρό χωριό της Σιλιστρίας στη ΒΑ Παραδουνάβια Βουλγαρία) από το οποίο έλαβε και την ονομασία της. Ήταν το επισφράγισμα της νίκης των Ρώσων επί των Οθωμανών στον μεταξύ τους πόλεμο 1768-1774. Είναι μία συνθήκη που (παρά την φαινομενική αρχική μικρής της σημασίας διευθέτησης των διαφορών μεταξύ Ρωσίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας) στη συνέχεια έπαιξε σοβαρό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη των Ελλήνων, στην προετοιμασία της επανάστασης του 1821, καθώς και στη μελλοντική διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας-οικονομίας, διότι έστρεψε τους Έλληνες στη ναυτιλία και μέσω αυτής στο εμπόριο και αδρανοποίησε τη Βιομηχανική Επανάσταση, η οποία επέδρασε πολιτικά και πολιτιστικά στους λαούς της Δύσης. Επίσης με ένα άρθρο που έδινε τη δυνατότητα στους Ρώσους να έχουν την ευχέρεια να ιδρύσουν εκκλησία στην περιοχή του Γαλατά της Κωνσταντινούπολης, παραχώρησε τη δυνατότητα παρεμβάσεων του Ρωσικού Πατριαρχείου στις αρμοδιότητες του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης.

(Διαδίκτυο).<http://el.wikipedia.org> ,λήμμα, «Συνθήκη Κιουτσούκ Καϊναρτζή»

²⁴ Περίπου στα τέλη του 18ου αιώνα και τις αρχές του 19ου αναπτύχθηκαν στο νησί παράλιες ζώνες και οικισμοί με προσανατολισμό το εμπόριο και τις ευκαιρίες που προσέφερε η θάλασσα. Σε έναν από αυτούς, το λιμάνι του Βαθιού, εγκαταστάθηκαν έποικοι από τα Επτάνησα. Τα συμφέροντα των караβοκύρηδων και εμποροναυτικών συναντήθηκαν με τα συμφέροντα των εμπόρων ξηράς και μερίδας των καταπιεσμένων από τους προεστούς αγροτών. Έτσι στις αρχές του 19ου αιώνα συνέπηξαν τη φατρία των Καρμανιόλων η οποία εμφορούμενη από προοδευτικές ιδέες συγκρούστηκε με το σύστημα των παλαιών προεστών, εκφραστών της οθωμανικής νομιμότητας, που ονομάστηκαν Καλικάντζαροι, εξαιτίας των μυστικών και αδιαφανών συσκέψεων και της συνεργασίας τους με τις οθωμανικές αρχές του νησιού. Οι Καρμανιόλοι

έλαβαν αυτό το όνομα πιθανόν από τη μίμηση του χορού της «καρμανιόλας» που πιστεύεται ότι έφεραν στο νησί οι Επτανήσιοι έποικοι. Η επιχειρηματική δυναμική των Καρμανιόλων εξέθρεψε την επιθυμία για πολιτική ισχύ και κοινωνική καταξίωση. Εμπνέονταν από τους προβληματισμούς της εποχής τους τις πιο προωθημένες δημοκρατικές ιδέες και οραματίζονταν μια κοινωνία ελεύθερων και ευδαίμονων πολιτών με τη διάδοση της παιδείας σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Η έντονη διαμάχη Καρμανιόλων-Καλικάντζαρων, πολιτική και κοινωνική, κυσοφορούνταν αρκετά χρόνια και είχε ως αποτέλεσμα τη νίκη των Καρμανιόλων, οι οποίοι κατόρθωσαν τελικά να ελέγξουν την εξουσία των προυχόντων στο νησί στο διάστημα 1807-1812, αναδεικνύοντας αρχηγό τους το Γεώργιο Λογοθέτη, το γνωστό μετέπειτα ηγέτη της επανάστασης Λογοθέτη Λυκούργου. (Διαδίκτυο)

<http://www2.egeonet.gr/forms/flLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=6892>. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. Πολιτιστική Πύλη του Αρχιπελάγους του Αιγαίου, λήμμα «Σάμος».

²⁵ (Διαδίκτυο). <http://www.samosin.gr/topovilageKokkarigr.html>, λήμμα «Κοκκάρι».

²⁶ Ο όρος «Λεβαντίνοι» μόλις το 19ο αιώνα έπαψε να αναφέρεται σε όλους τους μη μουσουλμάνους κατοίκους των λιμανιών της ανατολικής Μεσογείου, αλλά δήλωνε πλέον μόνο τους ρωμαιοκαθολικούς, οι περισσότεροι από τους οποίους προέρχονταν από ευρωπαϊκές χώρες. Πρόκειται για μια ομάδα που συγκροτήθηκε μόνο κοινωνικοοικονομικά και πολιτισμικά, χωρίς να έχει παράλληλα και μια πολιτική, θεσμική ή εθνοτική υπόσταση.

²⁷ (Διαδίκτυο). <http://el.wikipedia.org>, λήμμα Σμύρνη

²⁸ Βλέπε σημειώσεις 1 και 2.

²⁹ Την ίδια εποχή αναφέρεται ένα χωριό με το ίδιο όνομα στη Θράκη και ένα χωριό 85 χλμ. βορειοανατολικά της Σμύρνης και 63 χλμ. βορειοδυτικά της Μαγνησίας. Στα επίσημα έγγραφα αναφερόταν ως «Χριστιανοχώριον», αλλά οι μουσουλμάνοι των γύρω χωριών συνήθιζαν να το αποκαλούν «Γκιαούρκειοϊ» (χωριό των απίστων). Είχε αμιγώς ορθόδοξο πληθυσμό που φέρεται να κατοίκησε στο χωριό γύρω στα μέσα του 19ου αιώνα. Οι κάτοικοι προέρχονταν ως επί το πλείστον από τη Μυτιλήνη, αλλά και από τα

γύρω χωριά της περιφέρειας. Ανήκε στην επισκοπή Μαγνησίας. Σήμερα φέρει την ονομασία Kadıköy (Για το χωριό αυτό βλ. και στο διαδίκτυο, asiaminor.ehw.gr Εγκυκλοπαίδεια Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, λήμμα «Γκιαούρκιϊ»).

³⁰ Το «μιλλέτ» -millet- δηλώνει μια μη μουσουλμανική κοινότητα που προσδιορίζεται πρωταρχικά από τη θρησκεία και όχι από την εθνικότητα – με την έννοια που δίνουμε σήμερα στη λέξη– και η οποία ζει στην Οθωμανική αυτοκρατορία υπό την ηγεσία του θρησκευτικού της ηγέτη. Οι Οθωμανοί υπήκοοι που ανήκαν σε μιλλέτ ήταν ελεύθεροι να εκτελούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και να ακολουθούν τις παραδόσεις τους στην εκπαίδευση, στο γάμο, στον τρόπο νομής της κληρονομιάς και σε άλλες πτυχές της καθημερινής ζωής. Μπορούσαν να διαχειρίζονται όλα τα παραπάνω με την προϋπόθεση ότι θα είναι απόλυτα πιστοί στο κράτος από πολιτικής πλευράς. Όσον αφορά τις νομικές διαφορές τους ανήκαν στη δικαιοδοσία των θρησκευτικών αρχών τους, εκτός εάν η διαφορά προέκυπτε μεταξύ ενός μουσουλμάνου και ενός μη μουσουλμάνου, οπότε έπρεπε να διευθετηθεί από τον Καδή, δηλαδή το μουσουλμάνο δικαστή.

³¹ Ο Κάυστρος ποταμός (*Τουρκικά, Küçük Menderes*) είναι ποταμός της Τουρκίας στην περιοχή της Ιωνίας. Πηγάζει δυτικά της Φιλαδέλφειας, κατευθύνεται δυτικά διασχίζοντας μία κοιλάδα ανάμεσα στον Τμώλο και στα όρη Αϊδινίου (αρχαία Μεσσηνίδα) και εκβάλλει στο Αιγαίο βόρεια της Εφέσου. Ο ποταμός έχει συνολικό μήκος 114 χιλιόμετρα. Η ονομασία του στα Τουρκικά σημαίνει Μικρός Μαϊάνδρος για να διακρίνεται από τον Μαϊάνδρο ποταμό (*Τουρκικά, Büyük Menderes*) ο οποίος διέρχεται νότια των Τράλλων (Αϊδινίου), έχει μήκος 584 χλμ. και εκβάλλει νότια του όρους της Μυκάλης. Επειδή έχει αρκετές κλίσεις και ελικοειδείς στροφές, έδωσε από την αρχαιότητα την ονομασία σε ένα διακοσμητικό σχήμα το γνωστό μας «Μαϊάνδρο». (Διαδίκτυο) http://el.wikipedia.org/wiki_Κάυστρος_ποταμός_και http://www.enosismyrnon.gr/άρθρο_No_7_οδοιπορικό_στην_Ιωνία-Αιολία.

³² (Διαδίκτυο) <http://dagakactim.blogspot.com/2012/12/kolophon-klaros-ve-notionu-solumak.html> , χάρτης με υψομετρικά στοιχεία, με τη σημείωση «Κλάρος με τη σημερινή ακτογραμμή». (Είναι ένας υπέροχος ανάγλυφος

χάρτης αλλά δυστυχώς το Blog αυτό έχει κλειδωμένα τα αρχεία του και δεν μπορέσαμε να το αντιγράψουμε στην παρούσα εργασία μας).

³³ Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών(Κε.Μι.Σπ.), Αθήνα. Ιστορικό αρχείο. Μαρτυρίες Θεανώς Κρεμασμένου, Γεωργίου Χαλβατζή και Βασιλείου Τζανανά (όλοι πρόσφυγες από το Γκιούρκιοϊ στη Θήβα) καταγραφή το 1963-64.

³⁴ Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

³⁵ Μ. Παϊβανά –Καντικά, «Βήματα στην Αιολική και Ιωνική γη». Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη, Β! έκδοση 2011,σελ. 78.

³⁶ Βλ. παραπάνω Μ. Παϊβανά-Καντικά, σελ. 78.

³⁷ Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

³⁸ Ο εγγονός αυτού Λεωνίδας Τζανής διετέλεσε, πέραν της 10ετίας , βουλευτής του Ν. Μαγνησίας και υφυπουργός Εσωτερικών, 2000-01, στην Κυβέρνηση Κ. Σημίτη. Καταγόταν από το Αερινό Βόλου , όπου εγκατεστάθηκαν πρόσφυγες από το Γκιούρκιοϊ. Αυτοκτόνησε στις 4.10.2012.

³⁹ Βλ. παραπάνω Μ. Παϊβανά-Καντικά, σελ. 68 :Freya Stark, Ιωνία.Μία ιστορική έρευνα (από τη μυθολογία έως σήμερα), μεταφρ. Ελ. Καλκάνη, Αθήνα, Δαμιανός-Δωδώνη, (χ.χ.)κεφ.14, σελ135-139.

⁴⁰ Βλ. σημείωση 1.

⁴¹ Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

⁴² **Aytek Soner Alpam**,“The economic impact of the 1923 Greco-turkish population exchange upon Turkey” μετάφρ. «Ο οικονομικός αντίκτυπος της ελληνο-τουρκικής ανταλλαγής πληθυσμών στην Τουρκία το 1923». Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, στο μεταπτυχιακό τμήμα Κοινωνικών Σπουδών του Τεχνικού Πανεπιστημίου Μέσης Ανατολής Τουρκίας. (Διαδίκτυο).<http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12609803/index.pdf>

---

⁴³ (Διαδίκτυο). <http://www.sepik.net/nea/sevntikioi-to-leventochori-tsi-smirnis/> .Αναφέρονται πολλά στοιχεία για την οικονομική ζωή της περιοχής.

⁴⁴ Βλ. παραπάνω Μ. Παϊβανά-Καντικά, σελ. 65.

⁴⁵ (Διαδίκτυο).http://www.menderes.gov.tr/default_B0.aspx?content=1000

⁴⁶ Βλ. παραπάνω Μ. Παϊβανά-Καντικά, σελ. 65.

⁴⁷ Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

⁴⁸ Με βάση τους ιερονομικούς κανόνες που ίσχυαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, τους ιερείς τους διορίζε ο Μητροπολίτης. Υπήρχαν περιπτώσεις όπου με την έγκριση του Μητροπολίτη τον επέλεγαν ή τον όριζαν οι κάτοικοι της ενορίας. Έσοδα των ιερέων αποτελούσαν η αμοιβή τους από τα τελούμενα μυστήρια ή και σε κάποιες περιπτώσεις η ετήσια εισφορά των ενοριτών, η οποία αποδίδονταν και σε είδος π.χ. σιτάρι, καπνά ή σταφύλια κλπ. Τα μέλη των εκκλησιαστικών επιτροπών επιλέγονταν είτε αποκλειστικά από τον ιερέα είτε σε συνεργασία με τις αρχές του χωριού μουχτάρη, δημογέροντες κλπ. και με την εν συνεχεία έγκριση του Μητροπολίτη. Σε κάθε περίπτωση υπάρχουν δεκάδες ιστορικές αναφορές για τις κάθε είδους συναλλαγές που λάμβαναν χώρα για την επιλογή όλων των ανωτέρω.

⁴⁹ Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

⁵⁰ Βλ. παραπάνω Μ. Παϊβανά-Καντικά, σελ. 66.

⁵¹ Βλ. παραπάνω Μ. Παϊβανά-Καντικά, σελ. 65.

⁵² Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

⁵³ Είδος φαρδιού παντελονιού που το ονόμαζαν και «βράκα».

⁵⁴ Τα χαμηλά αυτά τραπέζια στρώνονταν την ώρα του φαγητού και όλη η οικογένεια κάθονταν γύρω από αυτά οκλαδόν. Τρώγανε με τα χέρια από

κοινού το φαγητό που ήταν σε μία κατσαρόλα ή μεγάλη κούπα συνήθως πήλινη (ονόματι γαβάθα). Σε περίπτωση φαγητού με ζωμό χρησιμοποιούσαν κουτάλια ξύλινα.

⁵⁵ Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

⁵⁶ Βλ. παραπάνω Μ. Παϊβανά-Καντικά, σελ. 74.

⁵⁷ (Διαδίκτυο) <http://www.sepik.net/nea/sevntikioi-to-leventochori-tsi-smirnis/>. Αναφέρονται πολλά στοιχεία για την οικονομική ζωή της περιοχής, τα οποία πιστεύουμε ανταποκρίνονται και για το Γκισούρκιοϊ μια και ήταν πολύ κοντά.

⁵⁸ (Διαδίκτυο) <http://mikrasiatis.gr>, λήμμα «Τα Λύγδα της Μ. Ασίας» του Κ. Θώδη. Εδώ αναφέρεται το βιβλίο : Constantinides C. L. – Turkish tobacco : a manual for planters, dealers and manufacturers. W. & J. Rounce , London 1912 , p.57, όπου υπάρχει η αναφορά για τα καπνά του Γκισούρκιοϊ.

⁵⁹ Βλέπε παραπάνω <http://www.sepik.net/nea/sevntikioi-to-leventochori-tsi-smirnis/>

⁶⁰ Βλέπε παραπάνω <http://www.sepik.net/nea/sevntikioi-to-leventochori-tsi-smirnis/>

⁶¹ Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

⁶² Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

⁶³ Βλ. παραπάνω Μ. Παϊβανά-Καντικά, σελ. 66.

⁶⁴ Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

⁶⁵(Διαδίκτυο)
<http://www.ime.gr/projects/migration/1519/gr/v2/italia3.html>, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Παροικιακός Ελληνισμός, λήμμα «το εμπόριο στην Ιταλία».

---

⁶⁶ Nāhiyah ή nahia ήταν ένας περιφερειακός ή τοπικός τύπος της διοικητικής διαίρεσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (περίπου ο σημερινός Δήμος), που συνήθως αποτελούνταν από έναν αριθμό χωριών (<http://en.wikipedia.org/wiki/Nahiyah>).

⁶⁷ Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ο καζάς ήταν «μια γεωγραφική περιοχή που υπόκειται σε νομική και διοικητική δικαιοδοσία ενός δικαστή, του Καδή». Με τις πρώτες μεταρρυθμίσεις, που είναι γνωστές ως τανζιμάτ, του 1839, οι διοικητικές αρμοδιότητες του Καδή μεταφέρθηκαν σε έναν υποδιοικητή, τον Καϊμακάμη, με τον Καδή να περιορίζεται στην άσκηση των δικαστικών του αρμοδιοτήτων στα πλαίσια του ισλαμικού νόμου. Αργότερα, ο καζάς γίνεται διοικητική διαίρεση με το «Σχέδιο Επαρχιακής Μεταρρύθμισης» του 1864, το οποίο υλοποιήθηκε κατά την επόμενη δεκαετία. Ο καζάς ενοποιούσε τις αρμοδιότητες του διοικητή (καϊμακάμη) που διοριζόταν από το Υπουργείο Εσωτερικών της αυτοκρατορίας, έναν ταμιά (διευθύνοντα σύμβουλο των χρηματοδοτήσεων) και έναν δικαστή (Καδή) σε μία ενιαία διοικητική μονάδα. Η διοικητική μεταρρύθμιση αποτελούσε μέρος των προσπαθειών της Υψηλής Πύλης για τη δημιουργία ενιαίας ορθολογικής διαχείρισης σε όλη την Αυτοκρατορία. (Διαδίκτυο).<http://el.wikipedia.org/wiki/καζας>.

⁶⁸ Το σαντζάκιο ή σαντζάκι ήταν διοικητική υποδιαίρεση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η λέξη είναι εξελληνισμένη μορφή της τουρκικής λέξης ως *sancak*, δηλ. στρατιωτικό λάβαρο, στην αρχική της κυριολεκτική σημασία, που αρχικά έδωσε την ονομασία της σε μια στρατιωτική μονάδα (της οποίας ηγείτο ο σαντζάκ-μπέης) και στη συνέχεια στην περιφέρεια από όπου η μονάδα αυτή στρατολογούνταν. Τα σαντζάκια αρχικά ήταν πρωτοβάθμιες διοικητικές μονάδες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αντίστοιχες δηλαδή με τις «περιφέρειες» στη σημερινή Ελλάδα. Θεσμοθετήθηκαν στα μέσα του 14ου αιώνα ως περιφερειακά διαμερίσματα που εντάσσονταν στην αρχή στο στρατιωτικό περισσότερο και κατόπιν και στο φεουδαρχικό διοικητικό σύστημα. Διοικητές των ήταν οι Μπεηλερμπέδες. Από τα τέλη του 14ου αιώνα, τα σαντζάκια ήταν τα περισσότερα δευτεροβάθμιες διοικητικές υποδιαίρεσεις. Τα σαντζάκια διαιρούνταν περαιτέρω σε καζάδες και ναχιγιέδες. Ο αριθμός των σαντζακιών στην Αυτοκρατορία γνώρισε μεγάλες διακυμάνσεις. Συνήθως ήταν γύρω στα 150, αλλά με τις μεταρρυθμίσεις (Τανζιμάτ) του 19ου αιώνα ο

αριθμός τους αυξήθηκε σε πάνω από 400. (Διαδίκτυο).
<http://el.wikipedia.org/wiki/Σαντζάκιον>

⁶⁹ Το βιλαέτι (vilayet) ή εγιαλέτι (eyâlet), ήταν μεγάλη διοικητική περιοχή/περιφέρεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Για παράδειγμα, υπήρχαν τα Βιλαέτια Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου, Κοσσυφοπεδίου, κλπ. Κάθε βιλαέτι είχε διοικητή το Βαλή. Το Βιλαέτι υποδιαιρούνταν στα σαντζάκια π.χ. (Θεσσαλίας, Πελοποννήσου, Ανατολικής Στερεάς, κλπ.), τα οποία με τη σειρά τους υποδιαιρούνταν στους καζάδες (σημερινοί νομοί). Ο Βαλής της περιοχής όριζε τους δημάρχους, δημοτικούς συμβούλους, κλπ.. Η θητεία των συμβούλων ήταν αρχικά διετής και κατόπιν έγινε τετραετής. Στην έδρα του κάθε βιλαετίου συνέρχονταν κάθε χρόνο το λεγόμενο "Συμβούλιο του Βιλαετίου", που ήταν εξαμελές. Πρόεδρος του Συμβουλίου ήταν ο Βαλής, αντιπρόεδρος υπάλληλος του βιλαετίου και μέλη τέσσερις εκλεγμένοι εκπρόσωποι των σαντζακίων. Αν στα σαντζάκια του βιλαετίου οι πληθυσμοί ήταν Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι τότε ορίζονταν κατ' ανώτερο δύο χριστιανοί και δύο μουσουλμάνοι. Η διάρκεια της συνόδου του Συμβουλίου αυτού ήταν 40 ημέρες κατά τον υφιστάμενο νόμο.

⁷⁰ Το νομικό καθεστώς των χριστιανών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία διατυπώνεται στο εξής οργανόγραμμα:

ΔΙΒΑΝΙ. Ανώτατη εξουσία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ. Ανώτατος θρησκευτικός και πολιτικός ηγέτης όλων των χριστιανικών πληθυσμών. Η εξουσία του είναι δοτή. Η εξωτερική πολιτική του δεδομένη.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ. Επικεφαλής μιας Μητρόπολης.

ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ (πρόεδρος κοινότητας), **ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΙΑ (ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΧΟΛΕΙΩΝ).**

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΣΩΜΑ, ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΣΩΜΑ. Η τοπική αυτοδιοίκηση είχε από τα χρόνια της τουρκοκρατίας ακόμα έναν ανεξάρτητο και έντονα τοπικό χαρακτήρα. Το βασικό όργανο αυτοδιοίκησης ήταν η μουχταροδημογεροντία που αποτελούνταν κατά κύριο λόγο από Έλληνες (σε όσα χωριά κυριαρχούσε το ελληνικό στοιχείο) που είχαν μια σημαίνουσα θέση στην οικονομική κυρίως ζωή της τοπικής κοινωνίας. Ο μουχτάρης εκλεγόταν κατ' έτος (Μάρτιο –Απρίλιο) σε συγκέντρωση του εκλογικού σώματος σε κοινόχρηστο χώρο (συνήθως στο σχολείο ή στο καφενείο). Το εκλογικό σώμα αποτελούσαν μόνο άνδρες και όσοι από αυτούς κατέβαλαν ετησίως κτηματικό

φόρο πάνω από 50 γρόσια. Η εκλογή δε γινόταν με ψηφοφορία, αλλά με προφορικές προτάσεις και όποια πρόταση συγκέντρωνε τους περισσότερους συμφωνούντες, υπερτερούσε. Η μουχαροδημογεροντία για την προστασία και τη φύλαξη των αγρών διόριζε αγροφύλακα (κουρουτζή) μετά από συνεννόηση με τους μεγάλους γαιοκτήμονες της περιοχής. Ο διορισμός του επικυρωνόταν από την Οθωμανική Κυβέρνηση που του παραχωρούσε άδεια οπλοφορίας με ορειχάλκινο ελλειψοειδές σήμα και έφερε τουρκική επιγραφή. Η μουχαροδημογεροντία ανάλογα με τις εποχές είχε εκτελεστική και δικαστική εξουσία. Οι τοπικοί άρχοντες είχαν εν μέρει και δικαστικές εξουσίες. Το Λαϊκό δίκαιο δίνει την εξουσία στον άνδρα της οικογένειας και μάλιστα στο γηραιότερο, ο οποίος και παίρνει τις αποφάσεις εκ μέρους όλης της οικογένειας. Στα προβλήματα που παρουσιάζονταν στο χωριό λύσεις έδινε είτε η δημογεροντία με πρόεδρο τον παπά ο οποίος προσπαθούσε να βρει μια ικανοποιητική λύση, είτε ο μουχτάρης ο οποίος ζητούσε το συμβιβασμό μεταξύ των αντιμαχομένων μιας και περαιτέρω διαμάχες θα τον οδηγούσαν σε οδυνηρές συνέπειες για την κοινότητα, αφού και η γενική διοίκηση ήταν Τουρκική. Αν τελικά οι διαφωνούντες δεν μπορούσαν να συμβιβαστούν με τις ενδείξεις των τοπικών αρχόντων τότε η υπόθεση πήγαινε στην Αστυνομία, όπου και λυνόταν. Ανάλογα με τις κρατούσες τοπικά συνθήκες, η θέση του μουχτάρη ήταν έμμισθη ή άμισθη.

(Διαδίκτυο), <http://users.sch.gr/deshourmou/TSAKILI/koinotita.htm>

⁷¹ Βλ. παραπάνω Κε.Μι.Σπ., ιστορικό αρχείο, μαρτυρίες.

⁷² Εδώ το αναφέρουν αμιγές ελληνικό χωριό κάτι που δεν απέχει από τον τρόπο που περιγράψαμε παραπάνω και με πληθυσμό περίπου πολύ κοντά στον αριθμό που προαναφέραμε.

⁷³ (Διαδίκτυο). <http://www.sepik.net/nea/sevntikioi-to-leventochori-tsi-smirnis/>

⁷⁴ Ζιμμής (zimmi): Προέρχεται από το αραβικό όνομα της συνθήκης dimma. Ήταν η συνθήκη που συνάφθηκε αρχικά μεταξύ του ιμάμη και του εκπροσώπου των ηττημένων απίστων και καθόριζε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των δύο πλευρών. Έκτοτε ζιμμής είναι το προστατευόμενο άτο-

---

μο, κάθε μη μουσουλμάνος που ζούσε σε μουσουλμανικό κράτος και υπάκουε στους νόμους του.

(Διαδίκτυο),

<http://www.ime.gr/chronos/11/el/gr/religion/coexistence/millet.html>,

λήμμα «το σύστημα των μιλλετίων».

Κατά μία άλλη ερμηνεία ισχύουν όλα τα παραπάνω, αλλά η λέξη Ζιμμή προέρχεται από την τουρκική λέξη djimi (τζιμί), τους λαούς, δηλαδή, της Βίβλου, όπως οι Εβραίοι.

http://www.oodegr.com/oode/istoria/o8wmanoisklav_ekkl2.htm, λήμμα Οι Έλληνες στην Τουρκοκρατία, Βασίλης Μπακούρος.

⁷⁵ (Διαδίκτυο), <http://users.sch.gr/markmarkou/katalog/ecp/efesos.htm>, λήμμα «Μητρόπολη Εφέσου».

⁷⁶ Βλέπε υποσημείωση 2.

⁷⁷ Διαδίκτυο), <http://en.wikipedia.org/wiki/Ku%C5%9Fadas%C4%B1>

⁷⁸ Βλ. Μ. Παϊβανά-Καντίκα, σελ. 66.

⁷⁹ Οφείλουμε να ομολογήσουμε ότι στο διαδίκτυο, όπου ερευνήσαμε, οι Τούρκοι αναφέρουν ότι είναι αρχαίες ελληνικές πόλεις και ευρήματα αρχαίου ελληνισμού. Εάν κάπου, κάποιος το αποσιωπεί ή το παρερμηνεύει δε το γνωρίζουμε.

⁸⁰ Θεόδωρος Μακρίδης Μπέης (1872-1940).

(Μετάφραση από την ιστοσελίδα

http://en.wikipedia.org/wiki/Theodore_Makridi)

« Ήταν ένας Έλληνας αρχαιολόγος που πραγματοποίησε τις πρώτες ανασκαφές της πρωτεύουσας των Χετταίων Hattusa . Ήταν ο δεύτερος διευθυντής του Αρχαιολογικού Μουσείου της Κωνσταντινούπολης (τότε Οθωμανικό Αυτοκρατορικό Μουσείο) μετά τον Osman Hamdi Bey . Ανέλαβε τις ανασκαφές στην Hattusa μαζί με τον Hugo Winckler το 1906-1907 και 1911-1912. Αυτός φέρεται να μην ήταν ικανός στον έλεγχο των ανασκαφών, ώστε να αποτρέψει την κλοπή των στοιχείων που βρέθηκαν. (Σημ. συγγρ. Από τότε οι Ευρωπαίοι...έκλεβαν τα αρχαία!!!)

(Διαδίκτυο) <http://www.dw.de> Ιστοσελίδα Deutsche Welle, ελληνική έκδοση, λήμμα «χωρίς τη σφίγγα..»

---

⁸¹(Διαδίκτυο).http://www.ygeiaonline.gr/index.php?option=com_k2&view=item&id=31505:lhth

« Τα λείψανα της πόλης εμφανίζονται στις πλαγιές από τη μία και την άλλη πλευρά του Δερβενίου. Τα σπουδαιότερα μνημεία της Λ. είναι οι μακεδονικοί τάφοι, καλυμμένοι με τύμβο. Πριν από την απελευθέρωση της Μακεδονίας το 1912, ο αρχαιολόγος Θεόδωρος Μακρίδης ανέσκαψε, μελέτησε και δημοσίευσε έναν από αυτούς. Ήταν δίχωρος και καμαροσκέπαστος, με πρόσοψη που αποτελούσε μίμηση πρόσοψης ναού, τα κινητά ευρήματα του οποίου μεταφέρθηκαν στο Μουσείο της Κωνσταντινούπολης και βρίσκονται εκεί μέχρι σήμερα. Το μνημείο ονομάστηκε Τάφος του Λαγκαδά.

⁸² (Διαδίκτυο), <http://www.benaki.gr/index.asp?id=40104&lang=gr> Μουσείο Μπενάκη ,λήμμα «ιστορία του Μουσείου».

⁸³ Η Οθωμανική Αυτοκρατορία συνθηκολόγησε ηττημένη με τη Συνθήκη του Μούδρου ή Συνθήκη ανακωχής του Μούδρου. Είναι η γνωστή συμφωνία ανακωχής που συνάφθηκε στον όρμο του Μούδρου της Λήμνου, στις 17/30 Οκτωβρίου 1918 και υπογράφηκε την επομένη 31 Οκτωβρίου μεταξύ των Δυτικών Συμμαχικών Δυνάμεων, της Αντάντ (Entente), αφενός, και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αφετέρου, με τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μεταξύ των άλλων προέβλεπε: Την υποχρέωση του ανοίγματος των Στενών των Δαρδανελλίων καθώς και του Βοσπόρου προς τη Μαύρη Θάλασσα, την απόδοση των συμμάχων αιχμαλώτων, την παράδοση του τουρκικού στρατού (οπλισμού) και των πολεμικών πλοίων γραμμής, την παροχή δυνατότητας άσκησης εποπτείας εκ μέρους των Συμμάχων επί του σιδηροδρομικού δικτύου της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, τη διακοπή οποιασδήποτε σχέσης, (οικονομικής, εμπορικής κ.λπ.) με τις Κεντρικές Δυνάμεις και την παροχή δυνατότητας στους Συμμάχους για την κατάληψη, για λόγους ασφάλειας, οποιωνδήποτε στρατηγικών σημείων έκριναν εκείνες επί του εδάφους της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, χωρίς προηγούμενη συνεννόηση με την Οθωμανική κυβέρνηση.

(Διαδίκτυο), http://el.wikipedia.org/wiki/Συνθήκη_του_Μούδρου

---

⁸⁴ Στο Παρίσι συγκλήθηκε το Συνέδριο της Ειρήνης κατά την περίοδο 1919-20 , όπου στις 28.6.1919 υπογράφηκε η **Συνθήκη των Βερσαλλιών**, που καθόριζε τους όρους της συμφωνίας μεταξύ των νικητριών δυνάμεων της ANTANT και της ηττημένης Γερμανικής αυτοκρατορίας και στις 28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1920 η **Συνθήκη των Σεβρών** στην πόλη *Σεβρ (Sèvres)* της Γαλλίας, φέρνοντας την ειρήνη ανάμεσα στην Οθωμανική αυτοκρατορία και τις Συμμαχικές και σχετιζόμενες Δυνάμεις. Εκ μέρους της Οθωμανικής αυτοκρατορίας έγινε αποδεκτή από τον σουλτάνο Μεχμέτ ΣΤ' ο οποίος προσπαθούσε να σώσει τον θρόνο του, αλλά απορρίφθηκε από το ανεξάρτητο κίνημα των Νεότουρκων. Το κίνημα υπό την ηγεσία του Μουσταφά Κεμάλ χρησιμοποίησε αυτή τη διένεξη για να αυτοανακηρυχθεί κυβέρνηση και να καταργήσει την μοναρχία.

(Διαδίκτυο),http://el.wikipedia.org/wiki/Συνθήκη_των_Βερσαλλιών,
http://el.wikipedia.org/wiki/Συνθήκη_των_Σεβρών

⁸⁵ Ο Μουσταφά Κεμάλ γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, από ντονμέ (εξιλαμισμένους ή κρυπτο Εβραίους) γονείς και πρωταγωνίστησε στο κίνημα των Νεότουρκων τό 1908. Αντιτάχθηκε στην Οθωμανική κυβέρνηση του σουλτάνου Μεχμέτ ΣΤ! που είχε αποδεχθεί τους όρους της συνθήκης του Μούδρου με αποτέλεσμα να πέσει σε δυσμένεια. Ο Κεμάλ όμως μαζί με τον υφυπουργό Στρατιωτικών Ισμέτ πασά (μετέπειτα πρωθυπουργό Ισμέτ Ινονού) τον υπουργό Ναυτικών Ρεούφ Πασά και άλλα υψηλόβαθμα στελέχη άρχισε να οργανώνει κίνημα αντίστασης στη σουλτανική κυβέρνηση. Παρέμενε όμως στην Κωνσταντινούπολη, ύστερα από εντολή του σουλτάνου για να βρίσκεται υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης, ενώ του ανατέθηκε η ηγεσία της Επιθεώρησης του Στρατού. Ο Κεμάλ, εν γνώσει των Άγγλων, αναχώρησε κρυφά από τήν Κωνσταντινούπολη και στις 2 Μαΐου 1919 αποβιβάσθηκε στη Σαμψούντα, όπου οργάνωσε το εθνικιστικό του κίνημα σε συνεργασία με στρατιωτικούς διοικητές της Ανατολής, ενώ ορίστηκε η Άγκυρα ως έδρα της επαναστατικής κυβέρνησης.

⁸⁶ (Διαδίκτυο).<http://greg61.gr/blog/>, αφιέρωμα η Μικρασιατική Εκστρατεία.

⁸⁷ Βλέπε παραπάνω, http://el.wikipedia.org/wiki/Συνθήκη_των_Σεβρών.

---

⁸⁸ Βλέπε παραπάνω, <http://greg61.gr/blog/>, Αφιέρωμα, Η Μικρασιατική Εκστρατεία.

⁸⁹ Πληροφορία Αντώνη Μισυρλή.

⁹⁰ (Διαδίκτυο), <http://mikrasiatis.gr/σεβντίκιοι-το-λεβεντοχώρι-τη-συμύρνη/> από το άρθρο του Θοδωρή Κοντάρα.

⁹¹ (Διαδίκτυο).<http://greg61.gr/blog/> , αφιέρωμα Μικρασιατική Καταστροφή, από το βιβλίο του Γιάννη Καψή «χαμένες πατρίδες».

⁹²http://www.patris.gr/articles/68244?PHPSESSID=#.UzM_8ah_uo0 Εφημερίδα «ΠΑΤΡΙΣ» της Κρήτης, άρθρο Άννας Μανουκάκη-Μεταξά «Το ρίζωμα των ξεριζωμένων Ελλήνων της Μικρασίας στην Ελλάδα».

⁹³ Βλέπε παραπάνω, <http://www.sepik.net/nea/sevntikioi-to-leventochoritsi-smirnis/>

⁹⁴ Βλ. Παϊβανά-Καντίκα Μαρία, «Βήματα στην Αιολική και Ιωνική γη» σ. 66,

⁹⁵ Βλέπε παραπάνω, <http://www.sepik.net/nea/sevntikioi-to-leventochoritsi-smirnis/>

⁹⁶ Βλέπε παραπάνω, Παϊβανά-Καντίκα Μαρία, στη σελίδα 82.

⁹⁷ Βλέπε παραπάνω, <http://www.sepik.net/nea/sevntikioi-to-leventochoritsi-smirnis/>

⁹⁸ (Διαδίκτυο). <http://en.wikipedia.org/wiki/Seferihisar>

⁹⁹ Σήμερα στην πλατεία του υπάρχει κενοτάφιο στην μνήμη των «σφαγιασθέντων Τούρκων κατοίκων του από τους Έλληνες εισβολείς 1919-21». Το αναφέρουμε γιατί αποτελεί στοιχείο των εχθροπραξιών που συνέβησαν στην περιοχή κατά τη Μικρασιατική εκστρατεία.

¹⁰⁰ Βλέπε παραπάνω, Παϊβανά-Καντίκα Μαρία, στη σελίδα 67.

---

¹⁰¹ Κατά τη θρησκευτική παράδοση η Παναγία πέθανε δέκα χρόνια μετά τη Σταύρωση του Ιησού και τάφηκε στην Ιερουσαλήμ. Υπάρχει όμως και η άποψη πως ακολούθησε τον Ιωάννη στην Έφεσο και ότι έζησε τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής της εκεί. Η Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία δέχεται το θάνατο της Παναγίας στις 15 Αυγούστου του έτους 43 μ.Χ., και ότι τάφηκε στη Γεθσημανή. Η Καθολική Εκκλησία, η οποία αμφισβητεί το γεγονός, προσπάθησε να μεταθέσει την τοποθεσία του τάφου. Το 1841 οι Καθολικοί άρχισαν να γράφουν και να διαδίδουν ότι η Παναγία έζησε, πέθανε και τάφηκε στην Έφεσο. Η διαμάχη άρχισε τον προηγούμενο αιώνα όταν η καθολική μοναχή Άννα-Κατερίνα Έμμεριχ (που έζησε στη Βεσφαλία και πέθανε το 1824) υπέδειξε, ύστερα από σχετικά «οράματα», τον τόπο ταφής της Παναγίας στην τοποθεσία «Καπουλού - Παναγιά», τρεις ώρες (με πεζοπορία) έξω από την Έφεσο. Τα οράματα της Έμμεριχ θέλησαν να επιβεβαιώσουν ο 1892 οι Λαζαρινοί Μ. Πουλαίν και Μ. Γιουνγκ (με καταγωγή από τη Σμύρνη) και ερεύνησαν την αναφερόμενη περιοχή και γνωστοποίησαν ότι πράγματι εκεί βρήκαν το χώρο που έζησε και πέθανε η Παναγία. Στη συνέχεια οι Καθολικοί αγόρασαν το χώρο εκείνο με το οίκημα που βρήκαν, τον ανακαίνισαν και τέσσερα χρόνια αργότερα δημοσιεύθηκε στην «Εκκλησιαστική Αλήθεια» (17-5-1896), το επίσημο όργανο του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ότι ο επίσκοπος των Δυτικών στη Σμύρνη Ανδρέας Τιμόνης, συνοδευόμενος από αναρίθμητο πλήθος Καθολικών ανδρών, γυναικών και μαθητών των προπαγανδιστικών σχολών και κληρικών διαφόρων μοναχικών Ταγμάτων τέλεσε τα εγκαίνια του προαναφερθέντος τάφου της Παναγίας, που επονόμασε Καπουλού και επέστρεψε το βράδυ στη Σμύρνη. Τηλεγραφικά αναγγέλθηκε το γεγονός στον Πάπα της Ρώμης. Σήμερα το προσκύνημα αυτό αποτελεί τουριστικά επισκέψιμο χώρο.

(Διαδίκτυο). <http://www.istoria.gr/aug03/content03.htm>

¹⁰² Πληροφορίες αντλήθηκαν και από τις παρακάτω πηγές :

<http://el.wikipedia.org/wiki/Έφεσος>.

<http://www.ehw.gr>. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, λήμμα Έφεσος.

<http://www.kusadasi.tv/gr/ιστορία της Εφέσου>.

<http://www.enosismyrneon.gr/el/ekdoseis-tes-enoses/arthra-arkheiou/arthro-iouniou-no-7--odoiporiko-sten-ionia--aiolia>.

¹⁰³ Βλέπε παραπάνω, Παϊβανά-Καντίκα Μαρία, σελ. 68, που αναφέρεται στο έργο του Στράβωνα : «Στράβων, Γεωγραφικά, ΙΔ,27», Εκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ, Αθήνα 1994, σελ. 68-72.

¹⁰⁴ (Διαδίκτυο). <http://asiaminor.ehw.gr/forms/FlemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=12503>

¹⁰⁵ Τύπος ναυτικού χάρτη που χρησιμοποιήθηκε από το 13ο μέχρι τον 16ο αι. για την εμπορική ναυσιπλοΐα στη Μεσόγειο. Στους χάρτες αυτούς η ακτογραμμή σημειωνόταν λεπτομερειακά, όπως και πολλά γεωγραφικά χαρακτηριστικά, ενώ οι εσωτερικές περιοχές συνήθως απέμεναν λευκές. Για τον καθορισμό της πορείας του πλοίου, σε μια σειρά σημείων του χάρτη, σχεδιάζονταν άξονες συντεταγμένων που έδειχναν τα σημεία του ορίζοντα. Στα τέλη του 15ου αι. οι χάρτες αυτοί αντικαταστάθηκαν από χάρτες με δίκτυο μεσημβρινών και παραλλήλων.

(Διαδίκτυο). http://greek_greek.enacademic.com/232383/πορτολάνο.

¹⁰⁶ (Διαδίκτυο). <http://www.ehw.gr/asiaminor/forms/fLemma.aspx?lemmaid=5586>

¹⁰⁷ (Διαδίκτυο). <http://www.ehw.gr/asiaminor/forms/fLemma.aspx?lemmaid=4853>

¹⁰⁸ (Διαδίκτυο). <http://asiaminor.ehw.gr/Forms/fLemma.aspx?lemmaid=5082&contlang=57>

¹⁰⁹ <http://www2.egeonet.gr/aigaiio/Forms/fLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=6449>, Πολιτιστική Πύλη του Αρχιεπελάγου του Αιγαίου, λήμμα, «Τέως».

¹¹⁰ Μας το προμήθευσε ο εξάδελφός μας Φώτιος Παπαδημητρίου (γιος του Οδυσσέα).

¹¹¹ Το βιβλίο αυτό, που ήταν ένα απλό τετράδιο, το τηρούσε ο Δήμος Θήβας και πιθανόν να το δημιούργησε με δική του πρωτοβουλία κάποιος υπάλληλος, βρέθηκε σε μια γωνιά του Ληξιαρχείου Θήβας και το εκτύπω-

---

σε σε βιβλίο η Ένωση Μικρασιατών Θήβας το 2010. Περιέχει σε αλφαβητική σειρά, ως ένα χρονολογικό σημείο και με αύξοντα αριθμό, τις οικογένειες των προσφύγων που κατέφθαναν στη Θήβα κυρίως την περίοδο 1922-26. Στη συνέχεια όμως κατέφθασαν και καταγράφηκαν και άλλες οικογένειες και συνέχεια ενημερώνονταν κάποια στοιχεία μέχρι τη 10ετία του '40. Το βιβλίο έχει μεγάλη ιστορική αξία.

¹¹² Είναι ο Μιλτιάδης Πανταζής από τη Λυγαριά Νιγρίτας.

¹¹³ Πληροφορία από Τασούλη Αιμιλία.

¹¹⁴ Μαρτυρία Δημ. Τσαρδούλια.

¹¹⁵ (Διαδίκτυο), http://www.gumuldur.net/detay.asp?-1-Gumuldur_Hakkinda, ιστοσελίδα πόλης Gumuldur, 15 χλμ ΒΔ του Γκιοιούρκι, οικισμού της αρχαίας Λεβέδου.

¹¹⁶ Ο άτυπος αυτός θεσμός ήταν πάρα πολύ διαδεδομένος ιδίως στους χριστιανικούς πληθυσμούς των Βαλκανίων. Παιδιά μικρής ηλικίας που μένανε ορφανά εξαιτίας πολέμων, λιμών, ή και γενικά στερούμενα των γονιών τους, τα έπαιρνα φιλικές τους ή μη οικογένειες τα παρείχαν στέγη και τροφή και αυτά τους βοηθούσαν στις ασχολίες τους. Όταν μεγάλωναν τα πάντρευαν και συνέχιζαν πλέον μόνα τους τη ζωή τους. Παραπαίδια ή ψυχοπαίδια είχαν κάθε επιπέδου οικογένειες ακόμα και φτωχές, αρκεί να διακρίνονταν για την ευαισθησία τους απέναντι σε τέτοια παιδιά. Με βάση λεξικό η ορολογία είναι: **Παραπαίδι** : **1.** θετό, υιοθετημένο παιδί. **2.** μικρό παιδί που έκανε βοηθητικές εργασίες κοντά σε κάποιον επαγγελματία ή σε οικογένεια. **Ψυχοπαίδι** : Το παιδί που υιοθετεί κάποιος ή απλώς το παίρνει για να του προσφέρει γονική προστασία· (πρβ. *ψυχογίος, ψυχοκόρη*)

(Διαδίκτυο), www.greek-language.gr, Πύλη για τη νέα Ελληνική Γλώσσα.

¹¹⁷ Βλέπε παραπάνω Παϊβανά-Καντίκα Μαρία, σελίδα 80. Περιγράφει η συγγραφέας την αφήγηση της πεθεράς της Μαρίας Καντίκα, η οποία εγκατέλειψε το Γκιοιούρκι σε ηλικία 10 ετών στην Καταστροφή : «πήραμε ο καθένας ένα μπόγο με ρούχα και ό, τι πολύτιμο μπορούσαμε, κατεβήκαμε στην παραλία εκεί στη σπηλιά, μπήκαμε σε μια βάρκα και βγήκαμε απένα-

---

ντι στη Σάμο». (Σημ. συγγρ.: Τη σπηλιά αυτή την ανέφερε και η γιαγιά μας Τριανταφυλλιά και ήταν στην περιοχή που είναι σήμερα τα ερείπια της αρχαίας Κλάρου κοντά στη θάλασσα).

¹¹⁸ Μαρτυρία Αντ. Μισυρλή από πληροφορία του παππού του Αντωνίου Μισυρλή.

¹¹⁹ Τις πληροφορίες αυτές ο Βολάνης Κρίνος τις έχει από τον πατέρα του που ήταν γείτονες με την οικογένεια Παπαδημητρίου. Την πληροφορία για τη συνεργασία με το γαιοκτήμονα Λιάρα τη γνωρίζει και ο γράφων από τη μητέρα του, αλλά μας την ανέφερε και ο Φώτης Παπαδημητρίου, γιος του Οδυσσέα.

¹²⁰ Το χωριό **Υψηλή** κατά την Οθωμανική περίοδο ήταν το πολυπληθέστερο της περιοχής με μικτό πληθυσμό Έλληνες και Τούρκους, αλλά επειδή υπερίσχυαν και οικονομικά οι Έλληνες ήταν γνωστό με το ελληνικό όνομα. Βρίσκεται 53 χλμ ΝΔ της Σμύρνης και 40 χλμ ΒΔ του Γκισούρκοϊ. Ήταν κτισμένο ψηλά σε πλαγιά βουνού (με υπολογισμό σε ευθεία απόσταση 2 χλμ. από τη θάλασσα) και εκεί οι Βυζαντινοί είχαν κατασκευάσει μεγάλο κάστρο για να ελέγχουν την περιοχή. Οι Τούρκοι αποκαλούσαν το χωριό *Sivrisar* (συγκεκριμένα) ή *Sivrihisar*. Στην αρχαιότητα η περιοχή εκείνη είχε αμιγή πληθυσμό, από Ίωνες αποίκους, όμως σε κάποια εποχή οι κάτοικοι μεταφέρθηκαν στην Έφεσο. Στην περιοχή βρισκόταν η αρχαία Τέως και η Λέβεδος. Στην παράλια περιοχή της Υψηλής βρίσκεται η μικρή αλλά εντυπωσιακή χερσόνησος Μυόννησος με αρχαία ευρήματα γύρω της και στο χωριό υπάρχουν κατάλοιπα τοιχώματα του μεγάλου κάστρου των Βυζαντινών. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι Έλληνες της Υψηλής ασχολούνταν με αγροτικές καλλιέργειες και κάποιοι με την αλιεία. Προϊόντα που καλλιεργούσαν ήταν τα σταφύλια, ιδίως τα οινοποιήσιμα και οι ελιές. Με την καταστροφή ο ελληνικός πληθυσμός ξεριζώθηκε. Σήμερα ονομάζεται *Doğanbey* (όνομα Τούρκου πασά που κατείχε την περιοχή) και είναι κοντά στην κωμόπολη της περιοχής *Seferihisar*. Οι Τούρκοι προσπαθούν να αξιοποιήσουν την περιοχή τουριστικά, αλλά και να εκμεταλλευτούν τις γαιοθερμικές πηγές που υπάρχουν, μια και υπήρχαν από τα βυζαντινά ακόμα χρόνια θερμές πηγές στην περιοχή (τοποθεσία *Karakos*). Επίσης σήμερα στην περιοχή ο Τουρκικός στρατός διαθέτει ειδικό πεδίο αποβατικών ασκήσεων, θέμα που το προβάλλουν με ιδιαιτερότητα οι Τούρκοι.

---

¹²¹ Μαρτυρία Αντ. Μισυρλή, από αφήγηση του παππού του Αντωνίου.

¹²² Τις πληροφορίες μας έδωσε ο γιος της Θεόκριτος. Το επίθετό της ήταν Τερζόγλου, αλλά ο πατέρας της από το Ορτάκιοϊ ακόμα το μετέφρασε στα ελληνικά και μετονομάστηκε Ραπτόπουλος (τερζής=ράπτης). Αργότερα επισκέφθηκε τους Αγίους Τόπους και με βάση τη συνήθεια της εποχής μετονομάστηκε σε Χατζησταύρου (το μικρό του όνομα ήταν Σταύρος).

¹²³Το **Ορτάκιοϊ** (Μεσοχώρι το αποκαλούσαν οι Έλληνες) ήταν κωμόπολη της Βιθυνίας της Οθωμανικής αυτοκρατορίας κατά την περίοδο 1650-1920. Βρισκόταν 150 χλμ. ΝΑ της Κωνσταντινούπολης και 60 χλμ. ΝΑ της Νικομήδειας. Κοντά ήταν η πόλη Αντάν-Παζάρ (σήμερα Sakarya). Είχε 10.000 περίπου κατοίκους (7.000 Έλληνες και 3.000 Αρμένιους). Καταστράφηκε το 1920 μετά από ολοκληρωτική σφαγή του πληθυσμού και φωτιά που ακολούθησε. Σήμερα κατά μαρτυρίες σώζονται μόνο τα θεμέλια της εκκλησίας. Οι κάτοικοι ασχολούνταν με γεωργικές εργασίες και με τη σηροτροφία, ενώ υπήρχαν πέντε ατμοκίνητα βιομηχανικά κλωστήρια μεταξιού με μεγάλο εμπόριο με τις Ευρωπαϊκές χώρες. Ήταν τόπος καταγωγής του Μητροπολίτη Σερβίων και Κοζάνης (1923 -1945) Ιωακείμ Αποστολίδη, γνωστού για την πλούσια κοινωνική προσφορά του και την συμμετοχή του στην αντίσταση κατά την γερμανική κατοχή στις γραμμές του ΕΑΜ. Στο Ορτάκιοϊ γεννήθηκε και ο Παχτικός Γεώργιος Δ. (1869 - Κων/πολη 1916) διακεκριμένος εθνομουσικολόγος, συνθέτης και πολύγλωσσος φιλόλογος. Στο Ορτάκιοϊ , πριν από την αναβίωση των Ολυμπιακών του 1896 στην Αθήνα τελούσαν «Ολυμπιακοί Αγώνες» με πλούσιο αγωνιστικό πρόγραμμα (εύφημος μνεία του θεσμού γίνεται στο δελτίο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής το 1895).

(Διαδίκτυο). http://el.wikipedia.org/wiki/Ορτάκιοϊ_Βιθυνίας.

¹²⁴ Ο παππούς του θείου Οδυσσέα Γεώργιος Καρούσης, καταγόταν από το Αϊβαλί της Μ. Ασίας και παράλληλα με την επαγγελματική του ενασχόληση ήταν και λαϊκός παλαιστής, πεχλεβάνης. (Οι πεχλεβάνηδες ήταν γυμνοί από τη μέση και πάνω και φορούσαν ένα δερμάτινο κοντό, κολλητό παντελόνι μέχρι τα γόνατα και πάλευαν ξυπόλητοι και αλείβονταν συνεχώς με λάδι για να γλιστρούνε. Το είδος πάλης που ασκούσαν είναι αυτό που σήμερα ονομάζεται Ελληνορωμαϊκή πάλη και ο τελικός νικητής των αγώνων

έπαιρνε το λεγόμενο Bash και το έπαθλο του ήταν συνήθως ένα μοσχάρι, παράλληλα με τα χρήματα που του έδιναν οι θεατές, όταν με τη λήξη του αγώνα περιφέρονταν ανάμεσά τους και σε ένα μαντήλι έριχνε ο καθένας ότι νόμισμα επιθυμούσε. Ο παππούς λοιπόν, που ήταν πολύ δυνατός, σε ένα αγώνα που έδινε ταυτόχρονα με 2 Τούρκους, κατά λάθος, έσπασε το λαιμό του ενός ο οποίος και απεβίωσε. Έχοντας πλέον τη μήνη των Τούρκων και διωκόμενος κατέφυγε στην Ελλάδα και κατέληξε στην Τερπνή Νιγρίτας, όπου και δημιούργησε την Οικογένειά του. (Πληροφορία εξαδέλφου μας Μιχάλη Καρούση).

¹²⁵(Διαδίκτυο).<http://koimisikallimasia.blogspot.gr/2011/12/blog-post.html>. Ενορία Κοιμήσεως της Θεοτόκου Καλιμασσιάς, λήμμα «Άγιος Νικόλαος Κοκκαρίου.

¹²⁶ Μαρτυρία Δημ. Τσαρδούλια.

¹²⁷http://dimkokkar.sam.sch.gr/new/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=5. Δημοτικό Σχολείο Κοκκαρίου, λήμμα «πηγή Μάνα».

¹²⁸ Βλέπε παραπάνω Παίβανά-Καντίκα Μαρία, στις σελίδες 69,70,76.

¹²⁹ http://www.menderes.gov.tr/default_B0.aspx?content=1000

¹³⁰ Ο Αλί Αντνάν Ερτεκί Μεντερές (τουρκ.: Ali Adnan Ertekin Menderes) ήταν Τούρκος πολιτικός, ο 13ος πρωθυπουργός της Τουρκίας. Γεννήθηκε το 1899 στο Αϊδίνιο. Φοίτησε στο Αμερικανικό Κολέγιο της Σμύρνης και στη συνέχεια στη Νομική Σχολή της Άγκυρας. Ηγήθηκε το 1919 των Τούρκων νέων στο Αϊδίνι που επιδόθηκαν στις σφαγές των εκεί Ελλήνων Προσκόπων. Το επίθετό του προέρχεται από την ελληνική λέξη Μαϊάνδρος και το έλαβε μετά την υπό του Μουσταφά Κεμάλ επιβολή της υποχρεωτικής πατρογονικής επωνυμίας και αυτό γιατί στην περιοχή του ποταμού Μαιάνδρου διατηρούσε πολλά πατρικά κτήματα. Ασχολούμενος με την πολιτική, εκλέχθηκε στην αρχή βουλευτής Αϊδινίου. Το 1945 ίδρυσε το Δημοκρατικό Κόμμα. Μετά τη νίκη του Δημοκρατικού Κόμματος στις εκλογές της 14 Μαΐου 1950 ανέλαβε την προεδρία της τουρκικής κυβέρνησης. Ανέλαβε πέντε φορές Πρωθυπουργός της Τουρκίας. Το 1960 συνελήφθη μετά από

στρατιωτικό πραξικόπημα και μαζί με τον τέως Πρόεδρο Τζελάλ Μπαγιάρ και άλλους υπουργούς και οδηγήθηκε σε πολύμηνη δίκη κατηγορούμενος για πλείστα αδικήματα, μεταξύ των οποίων και για τους διωγμούς των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, γεγονότα που έμειναν γνωστά ως «Σεπτεμβριανά». Τελικά καταδικάστηκε τετράκις σε θάνατο δι' απαγχονισμού, καταδίκη η οποία εκτελέστηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 1961 στη νήσο Βέσβικο στη θάλασσα του Μαρμαρά.(Είναι το Ιμραλί που σήμερα είναι φυλακισμένος ο ηγέτης των Κούρδων Οτσαλάν).

(Διαδίκτυο), http://el.wikipedia.org/wiki/Αντνάν_Μεντερές.

¹³¹ (Διαδίκτυο), <http://eu.greekreporter.gr/?p=1325>

¹³² Βλέπε παραπάνω Μ. Παϊβανά- Καντικά, σελ. 85.

¹³³ (Διαδίκτυο), <http://dagakactim.blogspot.com/2012/12/kolophon-klaros-ve-notionu-solumak.html>

¹³⁴ Στα ελληνικά σημαίνει Κρήνη και έτσι παλαιότερα την ονόμαζαν οι Έλληνες. Η Ν. Κρήνη Θεσσαλονίκης φέρει την ονομασία αυτή.

